FABI COLUMNAE LYNCEI PHYTOBASANOS CUI ACCESSIT VITA FABI ET LYNCEORUM...

Fabio Colonna, Giovanni Bianchi, Ligorio Donati, Antonio Baratti

FABI COLVMNAE
L Y N C E I
ΦΥΤΟΒΑΣΑΝΟΣ

C V I   A C C E S S I T

V I T A   F A B I
ET LYNCEORVM NOTITIA

ADNOTATIONESQVE IN ΦΥΤΟΒΑΣΑΝΟΝ

IANO PLANCO ARIMINENSI

A V C T O R E

ET IN SENENSI ACADEMIA ANATOMES PVBLICO PROFESSORE.

F L O R E N T I A E. CIↃIↃCCXLIIII.
I. P. Aedr., & Typis Petri Caietani Viviani.

Superiorum Facultate,

FABI COLUMNAE
L Y N C E I
V I T A
IANO PLANCO AUCTORE.

****

FAbius Columna e Nobilissima Columnarum Gente Patria Neapolitanus Genere Romanus fuit Patrem enim habuit Hieronymum Columnam Eruditum Hominem, cuius exstant edita, & a se collecta Q. Ennii fragmenta Is Gentem suum a Pompeio Columna Cardinali ducebat, obiitque circa finem decimisexti Saeculi quinquagenario maior Neapoli, ubi perpetuo vixerat, sepultusque est ad Virginis ab Angelo Annunciatae in Peregrinae Familiae Sacello, ut ex Titulo ad eius Tumulum apparet Ex Artemisia e Nobilissima Frangipanorum Familia treis Filios reliquit; Ioan-

a nem

nem nempe, cui Ennii fragmenta dicavit Pompeium, qui in Romana Curia fuit Antistes, & Fabium de quo Vitam & Gesta scribimus. Quo vero anno natus sit Fabius noster clare non constat, sed quum in Epistola Apologetica ad Quatramium dicat Φυτοβάσανον primum, egregiumque Opus suum XXV annos vix natus edidisse, & id Neapoli editum sit anno Christi CIↃIↃXCII liquido apparet ipsum circa annum CIↃIↃLXVII natum fuisse. Latinis Graecisque Litteris apprime in Adolescentia operam dedisse Patre impense eaa suadente ex eruditis eius Libris cognoscimus. Musicae item fuit Studiosus, & in ea excellens Artifex exstitit, qui Sambucam Lynceam, ut infra videbimus, adinvenit, editoque Libro explicavit. Mathesi quoque operam dedisse, Opticae praecipue, testatur Ioannes Faber in Adnotationibus in Recchum. Id enim per quam verosimile est; Nam Musices scientia sine Mathesi non potest consistere, Item Pingendi, seu recte Delineandi Ars, qua Fabius, ut videbimus satis bene imbutus informatusque erat, aliqua Geometriae, & Optices Scientia indiget. Verum ut Nobilibus peculiare est praecipue Romano, Pontificioque Iuris Studio addictus fuit, atque in Vtroque Togam, seu Lauream, ut aiunt sumsit, ut ipse bis, atque tertium contra Quatramium testatur. Verum quum adhuc Adolescens esset frequenter Comitiali Morbo corripi. Quare ut tanto morbo mederetur, quem Herculeum Veteres, & Ἐπιληπτικὸν vocarunt, quod extrema Vi Aegros invadat & capiat, ut acri erat ingenio non Vulgares Medicos, & Trita Remedia adhibere, sed ipsos Primos Graecos Medicinae Parentes Hippocratem nempe, Theophrastum, Dioscoridem, Galenum consulere, atque e Graeco ipsorum Fonte Remedia quaerere, eaque cum Vulgaribus, quae in Seplasiariorum Officinis exstant comparare. Verum hoc Studio compertum habuit Graecorum Medicinam a Vulgari multum differre propter Herbarum, seu Simplicium, ut aiunt ignorationem, Cognovitque Latinos Interpetres inter se multum dissidere, ut Plantas a Theophrasto, & Dioscoride descriptas determinarent. Graeci enim illi Auctores Herbas per paucul is Notulis, vel per Assimilationem tantum descripserunt, quippe qui de Rebus in Graecia notissimis disserebant. Sed quum Graeca Lingua postea perierit, & una omnium Bonarum Literarum Studium, ingens Confusio inter Eruditos post renatas

Lit-

Litteras oborta est, quaenam Herba esset haec vel illa, quae a Theophrasto, vel a Dioscoride proponeretur, quae concisis, & mutilis illis Descriptionibus continebatur, ut Interpetres frequenter diversas, & omnino inter se distantes Herbas pro illa Theophrasti, vel Dioscoridis adducant. Quare Fabius ut huic malo, & suo, si posset mederetur, Herbas Theophrasti, vel Dioscoridis, Pliniique itidem, qui sunt veluti veteris Rei Herbariae Cardines ad quamdam Trutinam revocare, & expendere, Commentariaque scribere praesertim in Dioscoridem universum. Hoc Studio factum est quidem, ut acutus Botanicus evaderet, & ut Comitiali Morbo quadam Herba [1], Valeriana scilicet, sanaretur. Verum ut erat Homo Acutus, & Pius, non tantum huic Herbae tribuere videtur, nam in Praefatione Phytobasani mentionem nullam de Valeriana facit, sed tantum D. O. M. Auxilio, & B. V. Matris Intercessione sanatum fuisse ait, & in Ecphrasi dicit Virginem in Andria Apuliae Pararhalassiam Devotionis caussa invisisse [2]. Et quum deinde acrem Disceptationem de Valeriana cum Quatramio [3] habuisset, ne verbum quidem de hac praeclara Valerianae virtute facit.

Hujus Botanices sui Studii, seu Trutinae Specimen egregium dedit primum statim in ipsamet Adolescentia, aetate scilicet XXV. annorum, eo ipso Libro, quem modo memoravimus, cumque *Φυτοβάσανον* appellavit, quod quasi in eo velut ad *Βάσανον*, seu Torturam quamdam Plantae Recentiorum ponerentur, ut genuinae Veterum probarentur, & spuriae rejicerentur. Et in Calce hujus Libri Appendicem quamdam adjecit, in qua Plantae aliae cum aliquot Piscibus eadem ratione describuntur. Ut vero melius has Res, quae longo studio, oculis & animo conceperat in Charta effingeret, pingendi, seu delineandi Artem didicit, ut Scalptores ad Archetypos suos respicientes non simulate fucateque sed ad verum Res in Aereas Tabulas exprimerent. Ipse enim fatetur de se delineandi artem noscere, qui in Observationibus Aquatilium, & Terrestrium (Cap. XVI.) asserit Ferdinando Imperato Rerum Naturalium Peritissimo Caeciliam Serpentem, quem in sua Naturali Historia edidit, amicitiae caussa delineasse. Sunt aliqui, qui asserunt, quibus assentiri videa-

a 2 tur

(1) *Vide Cap. Ultim. hujus Libri, & Adnotationes nostras* XXII.

(2) *De Purpura pag.* 23.

(3) *Ecphr. I. p.* 210.

tur Boerhaavius, Fabium & ipsam scalpendi, seu in Aes incidendi Artem calluisse, ut Plantas Animaliaque primum a se delineata in Aereas Tabulas etiam exprimeret, & ita ab Eo expressa fuisse ea omnia, quae in Phytobasano, in duplici Ecphrasi, ac denique in Libris eius omnibus Aereis Figuris continentur. Verum pace horum dicam, quamvis Fabius scalpendi Artem non omnino ignoraret, ut Typographus monet in Praefatione primae Ecphraseως suae, tamen ipsa numquam usum fuisse. Ipse enim Fabius in Epistola ad Lectorem eiusdem primae Ecphraseως fatetur Commentarium, seu Epitomen in Dioscoridem universum non edere, non tantum propter varias curas, quibus distrahebatur, sed etiam propter immodicas Typorum expensas, & Volumen illud primum Ecphraseως mole quidem non immensum, triennio tamen latuisse impressum Iconibus vacuum ait. Si igitur Fabius scalpendi Artem probe calluisset, ut Icones ex se in Aes exprimerit, de immodicis expensis quaestus non fuisset, neque tamdiu ea de caussa Libri sui impressi figurarum defectu inediti latuissent, ut revera latuit ipsomet Fabio teste Ecphrasis eius prima.

Post editum Phytobasanum, quum a Martio Columna Romano Zagarolae Principe in Aequicolos Iudex creatus esset, & iis in Locis Proprincipis honore fungeretur, ut Lites Finium regundorum inter illos Populos, ut ait dirimeret, patuit ipsi illis in Locis montanis, & umbrosis, campus amplissimus, ut Herbas varias, easque singulares, quae ibi sponte proveniunt, scrutaretur, & quum mox sedem in Apulia ipsa sibi fixisset, & praesertim Cirinolae, & Campoclari varias ibi & minus cognitas Plantas inspexit, collegit, delineavit, atque in Ecphrasim illam Primam, seu Plantarum minus Cognitarum Expositionem transtulit. Et quum Apulia Provincia ad Superum Mare late pateat Pisceis varios minus notos, & Conchas eodem pacto descripsit, & in Calce Libri, ut in Phytobasano fecerat, adiecit. Huic Appendici Aquatilium, & Terrestrium Titulum fecit. Librum hunc universum dicavit Martio Columnae Zagarolae Principi, quemadmodum Phytobasanum M. Antonio Columnae Cardinali dicaverat. Columnarum enim Romanorum, utpote genere Maiorum suorum, addictissimus fuerat Fabius noster, ab usque, ut mos est Familiae

illius

illius Nobilissimae liberaliter exceptus, & beneficiis cumulatus. Ecphrasis haec Prima una cum Appendice Aquatilium & Terrestrium edita fuit Romae circa annum 1606 tamen impressa Iconibus vacua usque ad annum 1610 latuit, quo tempore in publicam lucem prodiit, sed paucis admodum Exemplaribus.

Per ea tempora quum Lynceorum Academia Nobilissimo Federico Caesio Principe Romano multarum Oppidorum Domino instituta fuisset, & hoc consilio, ut Mathematicae praesertim Disciplinae, Physica, & Naturalis Historia promoverentur, inter primos Academicos Fabius noster est cooptatus, primusque, ut arbitror Lyncei nomen in Libris publicas protulit. Lynceus igitur factus, ut hoc nomine demereri sibi non videretur, Lynceis oculis tunc ipsam Naturam perscrutari, Veterum Servitia deponere, & Res ipsas in se ipsis, non in Libris tantum, ut factum plerumque fuerat a Physicis antea, investigare. Quare adhibitis acutioribus illis Perspicillis, seu Microscopiis, quae Principis Caesii & aliorum Lynceorum Opera tunc primum in magnum Physices adiumentum reperta fuerant, ut in Lynceorum Notitia videbimus, Plantas ipsas earumque Flores, Fructus, & Semina; Animalium Viscera, Animalcula, & Animalculorum Membra contemplari, exactiusque delineare, Hortatu denique suasuque eiusdem Principis Caesii Ecphasin Secundam minus Cognitarum Plantarum curis secundis atque inde melioribus cogitare, Hunc Librum Romae edidit anno CIↃIↃCXVI, & Odoardo Farnesio Cardinali nuncupavit. In hac Secunda Ecphrasi Plantae acutius examinantur, & ex Flore, & ex Semine dignoscenda Plantarum Genera dicit, quod usque ad illud tempus dictum, factumve fuerat a nemine, ne a Dioscoride quidem, ut ipse ait. Quare multa Plantarum Genera contrahit, & ad alia refert, & ut quaedam exempli caussa adducam, Cymbalariam ad Linariam Hederae folio revocat Florem Adonis, & Chelidonium minus ad Ranunculos. Halimum ad Atriplicem, & similia, quod factum optime probatur a Tournefortio nostrae aetatis Botanicorum Principe in Institutionibus suis, & ad eadem ipsa Genera referuntur, quae a Fabio nostro relata fuerant. Quare praeivisse Tournefortio Columnam dicemus, Facemque ipsi praetulisse, Tournefortio ipso non repugnante, quin immo candide in Praefatione

ae Institutionum suarum Methodum suam Classeis, & Genera Plantarum secundum Flores & Fructus distribuendi Fabio Columnae, & Andreae Caesalpino Acutissimis Italis nostris primum deberi fatetur. Imo Tournefortius verba adducit Fabii, quae hanc Doctrinam confirmant, ipsumque asserit primum post Graecos Florum folia Petali nomine donasse, ut a Plantae foliis distinguerentur, quod nomen Graeco Fonte detortum a Recentioribus omnibus, nedum a Tournefortio, receptum, vulgatumque fuit. Huic Libro duplicem veluti Appendicem addidit elegantissimam, doctissimamque utramque, quarum altera est de Purpura, de Glossopetris altera, in prima multa acute & erudite de Veterum Purpura disputat, Animal ipsum succum illud gerens, quo Veterum Vestes inficiebantur adducit, & una cum eo varia Muricum, Turbinum, Concharum, & aliorum Testaceorum Genera. Appendicem hanc primam, seu de Purpura Libellum dicavit Cardinali Iacobo Sannesio, qui Rei Herbariae, & Naturali Historiae favebat, Horrumque Botanicum Romae habebat, cui Praefectus erat Marinus Bonamicus. In eo Horto Hyacinthus rarissimus celebratur, quem Fabius Hyacinthum Sannesium appellavit. Libellum de Purpura avide exceperunt non solum Rei Naturalis Studiosi, sed Eruditi quicumque, quo factum est ut seorsim recusus sit Kiliae in inferiori Saxonia Anno 1674. Cura & Adnotationibus Io Danielis Maioris Medici Germani, qui hunc Librum Episcopo Lubecensi Norvvagiae &c Principi dicavit.

Secunda Appendix continet Tractatum, seu Dissertationem de Glossopetris, qua ostendit Melitenses illas Linguas Serpentinas non esse Lapideas, sed Osseas, & Lamiarum denteis esse. Item in ea Dissertatione multa acute disputat de aliis Rebus Marinis, Terrestribusque, quae in Montibus reperiuntur, speciemque Testaceorum, Ossium, & Lapidum Figuratorum exhibent, easque Res probat exuvias esse vel Animalium Marinorum, vel revera Ossa Terrestrium Animalium esse, vel denique Marinas Plantas Lapideas, & non Lusus Naturae, ut Philosophi Vulgares plerumque opinabantur. Quare in hac Re praeivisse quoque videtur Recentioribus, qui quamplurimis editis Libris Hanc Naturalis Historiae Provinciam amplificarunt, & Veterum credulam simplicitatem solidissimis rationibus, & experimentis redarguerunt.

Se-

Secundus Ecphraseos Liber una cum Appendicibus impressus est Romae anno 1616 quo tempore recusa etiam fuit Ecphrasis Prima una cum Observationibus Aquatilium & Terrestrium. In Prima Ecphrasi (Pag. 210) repetitur Apologetica Epistola satis longa ad F. Evangelistam Quatramium Theologiae Doctorem, & Ferrariae Ducis Rei Herbariae Professorem de Phu Dioscoridis veriore, quod in Phytobasano asseruerat, in qua Epistola multa acute docte & erudite contra Adversarium suum disputat, ex eaque disputatione discimus, ut vidimus eum esse I. V. Doctorem, & Neapoli quando Phytobasanum conscripsit numquam excessisse, aetatemque XXV. Annorum attigisse.

Per ea tempora quum Neapoli anno superiori mortuus esset Io. Baptista Porta egregius Philosophus Mechanicae & Docimasticae Philosophiae Instaurator Primus & Lynceorum Academiae Pro Princeps, in ea Colonia, quae Neapoli erat, Fabius noster a Caesio Principe Portae suffectus est, quo munere functus est semper Neapoli Fabius, quo ad Hispaniarum Regis iussu Academia universa illeic suppressa fuerit.

Neapolim igitur reversus, & Principis Lynceorum vices gerens anno 1618 Sambucam Lynceam vernacula Lingua conscripsit, cui in fine Tractatulum de Organo Hydraulico Heronis addidit, Librumque Neapoli edidit, & Paullo V. Pont. Max. dicavit. Sambuca Lyncea Instrumentum est Pentecontachordon, scilicet L. Chordis constans, cuius figuram affert Fabius, descriptionem, notasque musicas, & haec omnia tribus Libris explicantur.

Quum Federicus Caesius curaret, ut Hernandi Mexicana Naturae Historia Regia Hispaniarum iussu descripta, & a Nardo Antonio Reccho Medico Monte Corvinate contracta ederetur, & per Lynceos suos adnotationibus illustraretur, Fabius ut ei morem gereret operam suam ipse quoque strenue conlocavit, & datis primum duabus Epistolis ad Io. Fabrum Doctorem Medicum Romanum, & Summi Pontificis ab Herbariis Recchi Adnotatorem Eruditissimum, in quibus de Ziberthieo Animali Fabius multa differit duabus appositis de hac Fera Iconibus; Quibus non contentus in fine Voluminis Adnotationes copiosas in universum Librum Recchi addidit, quae a Pagina 847. usque ad Paginam 899 continentur. Hae Adnotationes,

Obser-

Obſervationeſque multa continent dictu acuta de Scientia Botanica, ibique ſaepenumero hanc Scientiam plus in Florum, & Fructuum notitia contineri, quam in Foliis, Caule, & Radicibus, multo minus in aliis Rebus, quae ſunt Plantis extrinſecae. Quamquam & diſcrimina Plantarum a Folia, a Caule, a Radicibus, & a Rebus quibuſcumque extrinſecis ita minute in iſtis Obſervationibus recenſet, ut cuivis Rei Herbariae Scriptori Methodum aliquam ex his conficere volenti placuiſſe videatur. Sed quod caput eſt XIII. Iconas Plantarum novarum, & unam Caprae cuiuſdam Sylveſtris adiungit inter quas ut Caeſium Principem, & Lynceorum Moecenatem egregium coleret, Plantam Caeſiam a Caeſiorum nomine inſignivit. Item ut gratificaretur Franciſco Cardinali Barbarino Florem quemdam huius Purpurati cognomine inſignivit. Scriptae ſunt hae Adnotationes anno 1628 quo anno Liber Recchi una cum reliquis Lynceis Commentatoribus prodire debuerat, ſed per ea tempora fato functus Caeſius Liber ad multos annos ineditus latuit, donec anno 1651 ope Equitis Caſſiani Putei, & Franciſci Stelluti Lynceorum ſuperſtitum ederetur. His Fabii Adnotationibus praefixam obſervavi duplicem Dedicationem. Libro enim, qui Arimini in Publica Bibliotheca adſervatur Epiſtola Fabii Dedicatoria eſt ad Federicum Caeſium, dataque eſt Neapoli Kalendis Iunius anno 1628 At in eo qui adſervatur Senis in Publica Auguſtinianorum Bibliotheca, eodem anno eodemque die data eſt alia Dedicatoria Epiſtola ad Franciſcum Cardinalem Barbarinum Vrbani VIII Pont Max. ex Fratre Filium. Quare apparet binas Dedicationes hunc Columnae Librum habuiſſe, alteram, quae praefixa eſſet iis Libris qui Romae, & circa hanc Vrbem vulgarentur, alteram, quae iis Libris apponeretur, qui tunc in remotiores Provincias mitterentur. Demulcendus fortaſſe tunc erat Purpuratus ille, & reliqui Romanae Curiae Proceres, qui in Lynceos non ita bene videbantur animati, cuius Rei argumento eſſe non exiguo poterit, vel ſummi Thuſci Lyncei calamitas, cui non multo poſt oborta eſt. Apud Thomam Perellium Virum Doctiſſimum, Amicum noſtrum, & in Piſana Academia Mathematices, & Aſtronomiae Profeſſorem extat Recchi Liber, cui in Adnotationibus Columnae praefixa eſt utraque Dedicatio iiſdem paginarum numeris.

Poſt-

Postquam Fabius hasce Adnotationes conscripserat Literis Vitam obiisse credendum est, quamquam Vitae Naturali penitus mortuus non fuerit, sed Octuagenario maior Vitam usque ad dimidium decimiseptimi Saeculi protraxerit. Post enim id tempus nil umquam ab eo scriptum reperitur. Et quaerenti mihi quo nam in Loco post ea tempora vixerit, quid egerit, ubi denique supremum diem obierit, sepultusque fuerit, post longam inquisitionem allatum est extremis Vitae annis longo studio, diuturnisque laboribus velut fractum, & fortasse Comitiali Morbo iterum correptum, factum denique esse ut Ἀναίσθητος prorsus evaderet, ut eum vivere nemo amplius nosceret. Verum nonne satis is vixisse Reipublicae videbitur qui per XL. fere annos tanto studio, tantisque laboribus in multiplici Doctrina Humano Generi profuit? Dum veram illam Vitam viveret Amicos Literatos plurimos coluit, & praesertim Botanicae, & Historiae Naturalis Studiosos, inter quos Caspetum Bauhinum, Carolum Clusium summos Botanicos, quorum meminit in Libris suis, & vicissim memoratur ab ipsis, & Ferdinandum Imperatum, & Io: Baptistam Portam Doctissimos Homines Populares suos, Alterum quidem, ut vidimus, egregium Philosophum Mechanicae & Docimasticae Philosophiae Primum Instauratorem, Alterum vero Historiae Naturalis post Plinium, & Aelianum, Primum Auctorem. Amicum quoque habuit Gregorium Regiensem Cappuccinum illorum temporum egregium Botanicum, qui passim in summis Bauhinorum, & Columnae nostri Libris memoratur. M. item Aurelius Severinus Fabii Columnae Amicus fuit singularis, eumque in Libro de Vipera vocat Praeceptorem suum Venerandum. Vir enim ingenio miti, & ad contemplandam explicandamque Naturam natus omnibus Rei Naturalis Studiosis amicus erat, nemini infensus. Quare passim a Scriptoribus eius aetatis laudatur, & multo magis ab iis nostrae; Librique eius summo precio expetuntur. Unicam Controversiam habuit cum Quattamio illo Ferrariensi iecur Viro, ut apparet. Solusque Tobias Aldinus Caesenas Farnesiani Horti Romae Custos, eo in Libro de Horto illo aliqua in Fabium nostrum protulit, quod Is Matthiolum, ut Vulgares non veneraretur, & Matthioli fraudes detestaretur, suppositasque eius Plantas non admitteret. Passim enim Fabius in Libris suis

b Mat-

Matthiolum male accipit, at praesertim in Praefatione Primae Ecphraseos, ubi sic de eo habet „ Sed quam indigne Pi-
„ ctuiis illis artificiose mutilis nos atque seipsum deceperit
„ pudet referre ; Candidiores quidem in hac Parte Transal-
„ pinas fateri cogimur, Verioresque Icones doctissimis eorum
„ Commentariis apposuisse Clarissimos Viros Rembertum Do-
„ donaeum, Lobellium & alios, quorum labore, ac doctrina
„ magis, ac magis Medicina illustrata videtur, Horum Le-
„ ctione, maximeque doctissimis Clusii Observationibus nos hi-
„ sce Studiis profecisse fatemur Sed non desunt alii, inter
„ quos Doctissimus Caspar Bauhinus, eiusque Frater, quorum
„ industria, & Labore Dioscoridis Volumen clarius est reddi-
„ tus, & ex nostris Ferdinandus Imperatus nemini posthaben-
„ dus &c „ En Columnam nostrum qui posthabito verboso, vulgari, & deceptore Matthiolo, Dodonaeum, Lobellium, Clusium, Bauhinos Fratres, Imperatum sollertissimos optimosque Botanicos proponit, quippe demum apud Posteros, Recentioresque Summorum Doctorum loco semper fuerunt habiti, & habentur Bonus vero ille Tobias Aldinus, vel melius Petrus Castellus, qui per ipsum loquebatur (Aldini enim Liber Castello vulgo accensetur) Matthioli desertam Caussam susceperat, & aliqua pro Matthiolo in Columnam adtulit, Nequicquam, quoniam modo nemo sanus eruditusque eum amplius defendit, & probat. Quare Aldini accusationi Responsum nullum fecit Fabius, vel quod mortem illam paullo post obierit, vel quod supervacaneum arbitraretur huiusmodi Adversario respondere, qui malam desertamque caussam defendendam tam imperite susceperat.

IANI

IANI PLANCI
LYNCEORVM NOTITIA.

~~

Lynceorum Notitiam, ſeu Commentaria ſcripturus eam rationem ſequar, quam Martinus Fogelius Hamburgenſis ſibi propoſuerat. Is enim teſte Mollero in Parteis duas Lynceorum Hiſtoriam dividebat, quarum altera quidem de Academia generatim Commentaria continebat, altera vero Notitiam, & Geſta Academicorum ſingulorum complectebatur. Abſolutum pene Fogelii Librum teſtatur idem Auctor, atque in eo eſſe, ut is quamprimum ederetur. Verum per Humaniſſimum Virum Tetricum Zimmermannium Nobilem Livonienſem Amicum noſtrum, qui ſex abhinc annis Hamburgi morabatur diligenter perquirenti mihi, ut apud Fogelii haeredes eam Hiſtoriam quaereret, reſpondit Vir Nobiliſſimus ab Erudito Viro de Spreckel-

 ſen

sen Hamburgensi accepisse Schedas omneis Fogelii post eius obitum magni Leibnitii opera in Guelferbytanam Bibliothecam adlatas fuisse, & paullo post ipse Zimmermannius quum Guelferbyti esset, Schedas omneis, quae ad Lynceorum Historiam pertinebant, quae duodecim fasciculis continebantur ex splendidissima illa Bibliotheca exscripsit, & ad me humaniter misit Vir Nobilissimus, quibus acceptis cognovi non vera a Morhofio praedicari de absoluta pene Fogelii Lynceorum Historia, neque de eius Ordine. Schedae enim illae ab Enumeratione Academicorum singillatim, ab eorum Immaginibus, & a Rebus aliis Particularibus ordiuntur, deinde Res Academiae ita confuse describunt, itaque mancae sunt, ut per quam mutila constaret Historia ex his Schedis tantum. Quare nisi Amici, & Libri pleniorem notitiam illius Academiae mihi suppeditassent nulla prorsus exstitisset haec mea qualiscumque de Lynceis Tractatio. Fateor tamen adiumentum non medicum Schedas illas mihi attulisse, praesertim iis in Rebus quae arcanae sunt, & Fogelius ab Amicis, a Magliabecchio praesertim, acceperat.

Ut igitur Notitias Coetus illius egregii enarrare exordiar ab eius Auctore, seu Institutore Primo incipiam, quo penitus Res universa contineri videtur. Is itaque fuit Federicus Federici Caesii, & Olympiadis Ursinae Filius, Romanus, Vir Nobilissimus. Is ut Romanae Nobilitatis Principes Viri modo solent, multorum Oppidorum erat Dominus, seu Regulus, quorum Dominatus, seu parva Regna, Feuda modo dicuntur, quod aliquo pacto, vel Imperatoris Rom., vel Pontificis Max., vel aliorum maiorum Regum sint Vectigales, & Titulo vel Principis, vel Ducis, vel Marchionis, vel Comitis, vel Baronis, Dynastae huiusmodi insigniuntur. Federicus igitur Caesius Federici Filius Angeli Nepos Princeps Primus S. Angeli & S. Poli, & Marchio II. Montis Coeli Baro Romanus anno aetatis suae duodevigesimo, anno scilicet Christi MDCIII. Lynceorum Academiam instituit. Huius Institutionis varia exstant Publica Monumenta Aere & Gemmis insculpta, quamquam in his annus primae institutionis semper reticeatur. Florentiae enim apud Eruditissimum Baronem Philippum Stoschium, qui egregium Antiquitatis, & omnimodae Eruditionis possidet Cimelium tria Numismata vidimus, quae singula ab una parte imaginem Federici Caesii Capite Capillato, sed modo exhibent

cum

cum Protome Ducali Paludamento induta. Quibus Numismatis sequentes circumpositae sunt Litterae · FED CÆSIVS· LYNC. PRINC ET. INST P. L S. A. S. P. M. II M. CÆL. B · R · Quare Litterae sic facile explicantur *Federicus Caesius Lynceorum Princeps & Institutor Princeps Primus Sancti Angeli Sancti Poli Marchio Secundus & Montis Caelii Baro Romanus.* In aversa Parte unum Numisma Palladem Galeatam habet Hastam dextera tenentem, cui circumiortus est Serpens, & in laeva Scutum gerit, in quo exsculpta est Albor coronata sub sex Manticulos infixa; Ad Pedes in dextera Parte est Canis sedens, & in laeva Noctua super Lucernam, & Flos duplex cum foliis, qui Hyacinthus vel Tulipa videtur, & circumpositae Litterae sunt CÆSIA · PALLAS In altero Numismate haec omnia repeniuntur, verum Scutum est nudum, deest Cane a dexteris, & Flos magnus a sinistris, sed in dextera Parte parvulus Flos adest In alio Numismate in aversa Parte est Lynx gradiens intra Coronam Civicam posita, & Litterae circum hae sunt · LYNCEIS INSTITVTIS. Item apud eumdem Baronem Stofchium Signum exstat in Plumbo, cuius Signi ἀποσφράγισμα est Lynx gradiens intra Coronam Civicam, cui desuper adest Marchionis Diadema, & circumpositae Litterae hae sunt. FED CÆSIO P MAR II M· CÆL INSTITVT LYNCEORVM PHILOSOPH CONSESSVS. Quarum Litterarum ex dictis facilis cuivis est explicatio. Item in Academia Columbinorum, quae Florentiae est in Pazziorum Aedibus Anuli Smaragdini Signum vidi, cuius Signi ἀποσφράγισμα est Lynx, cui desuper sunt hae Litterae T· MOL LYNC scilicet *Theophilus Molitor Lynceus*, & infra F CÆSI I P *Federicus*, scilicet, *Caesius Primus Princeps.* Item Anulum ipsum Lynceum Galilaei Florentiae apud Equitem Scalandronum reperiri audivi Federicus igitur Caesius, ut ex his Numismatis, & Gemmis, & ex variis Lynceorum, & aliorum Libris apparet fuit Lynceorum Institutor, & non Angelus ut scripsit Erythraeus in sua Pinacotheca, errore fortasse deceptus, quod S Angeli diceretur Dynasta, vel potius quod eius Patruus qui inter Rom Purpuratos erat adscriptus, qui Cardinales dicuntur Angelus appellaretur, ut & Angelus ait eius Avus, fraterque quoque eius, ut opinor, germanus, Angelus appellabatur, qui Aritmas Episcopus fuit, Vir

sin-

singulari Pietate, & Doctrina conspicuus, ut ex eius editis Synodis apparet, quippe saepe ad Populum sacras conciones per se habebat, ut Maiores mei, qui illas audierunt mihi referre solebant. Is creatus est Arimini Episcopus anno 1627. obiitque Venetiis anno 1646. Legatus Pontificis Max. ad eam Remp., sed eius Cineres Ariminum fuerunt translati, & in Cathedrali Ecclesia servantur, ut ex Marmoreo Titulo illis apposito apparet.

Leges huius Academiae, seu Coetus, Consessusque Philosophici, ut ab ipsomet Caesio dicitur, quamquam temporum iniuria ad nos non pervenerint, vel quia adhuc in aliqua Bibliotheca, aut Tabulario lateant, tamen ut ex variis Lynceorum Libris colligimus eae erant, ut Mathesis, ut Physica, & ut Historia Naturae primario coleretur, & id totum non vulgari ratione, in Libris scilicet tantum, & in nudis Speculationibus, ut per umbratiles Philosophos, & pene barbaros usque ad ea tempora factum fuerat, sed Lynceis Oculis, & in Rebus ipsis. Quare Lyncem Caesius Academicis suis imitandam proposuit, quae inter Animalia quaecumque acutius videre dicitur. Ex his apparet post renatas Litteras hanc Lynceorum Academiam, Coetum, seu Consessum Primum Doctorum Hominum fuisse, qui Mathesin, qui Physicam, qui Historiam Naturae, qui uno verbo Scientias universas colerent, & hinc Lynceorum Coetus Prima Scientiarum Academia est dicenda. Innumerae enim praesertim per Italiam Academiae reperiebantur, sed in iis Res tantum Poëticae colebantur, in quibus nulla solida utilitas, sed tantum puerilis delectatio. Per Italos igitur nostros primum renata est solida Philosophandi Ratio, & per eos est aucta, Per Consessum nempe a Caesio institutum, in quo enim primas locum tenuit Galilaeus, Lucas Valerius, Porta, Fabius Columna, Stelluti, aliique, quos modo non vacat enumerare, per quos & Mathematicae Disciplinae, & Physica universa excitata, & amplificata fuit, Quemadmodum & in Italia nostra, praesertim per Thuscos sapientissimos per Petrarcham nempe, & per Boccatium, & per Mediceae Gentis Proceres Latinae Litterae, & Graecae, solidaque Eloquentia, & Eruditio renatae erant. Quare Italia, ut magnorum Ingeniorum, ita bonarum Litterarum prima Altrix, & Mater fuit, & merito dici potest.

Ve

Vt vero melius munus suum persequerentur Lyncei Caesius non tantum apposito Lyncis exemplo, ut eos excitaret, sed Lege lata, ut quisque eorum pro Re nata, & Viribus aliquid scriberet, & in publicam lucem efferret, quod humanam scientiam amplificaret, & humano Generi prodesset, quod ut probe exsequerentur mutuis officiis, studiis, & laboribus invicem se adiuvare tenebantur, & Observationes, aliaque Studia inter se conferre, non tantum statis diebus quibus apud se in suas Aedes conveniebant (conveniebant enim inter se interdum, ut ex Fogelianis Schedis cognovi contra ac scripserunt aliqui qui Lynceos nullas certas Sedes habuisse dixerunt) Sed alia in loca, licet quam maxime ab Vrbe Roma dissita, ubi primum Academia instituta fuerat. Atque ut Academici aliquo publico bonore gauderent, postquam initiati fuerant eos Diplomate cum adposito Signo, quod supra memoravimus, & aureo Anulo ornabat, cui conclusus erat Smaragdus in quo Lynx, & Academici, Eiusque nomen erat insculptum. Eos denique postquam in hoc Collegium erant cooptati, & recepti donis cumulare, blando alloquio ad studia cohortari, & in edendis Libris adiuvare non desinebat.

Verum quum pauci Homines reperiantur, qui Scientias, solidamque Doctrinam colant, pauci itidem fuerunt Lyncei Academici, non enim quisque vulgaris Doctrinae Homo recipiebatur, sed Eruditus tantum, & solide Doctus, quare non solum ii, qui in Vrbe Roma morarentur recepti sunt, sed quicumque acris ingenii Vir, qui in aliis Vrbibus, & longinquis Regionibus reperiretur. Inter primos Externos, qui recepti fuerant adnumeratus est Io: Baptista Porta Neapolitanus Philosophus insignis, & qui Mechanicae, & Experimentalis Philosophiae Institutor Primus dici potest. Is ob eius ingentia merita in Philosophiam universam inter primos Lynceos senex a Caesio est cooptatus, & quum Lynceorum Academiae Colonia Neapolim esset deducenda Porta ab ipsomet Caesio Lynceorum Princeps est creatus qui vices eius ibi gereret, & quamquam Senex esset, ut diximus, attamen duo Volumina Lyncei nomine conscripsit, & utrumque Principi nostro dicavit apposita in utroque Laudatoria Epistola, quae Laudes, & Merita Federici Caesii complectitur. Horum Librorum alter est de Distillatione, de Aëris Transmutationibus alter. Quum Academia Lyncea Neapoli primum Radices egerit, easque firmissimas propter Neapoli-

tanorum sublime ingenium; Portae enim tunc adjunctus fuerat Fabius Columna Naturalis Historiae apprime doctus, & in Mathematicis Disciplinis peritus, Caesius cogitabat Domum ibi constituere, in qua esset Hortus pro Scientia Herbaria, & Bibliotheca, in quam Domum Lyncei convenirent, praesertim quum Porta sponderet, si domus haec emeretur fore ut ipse universam eius Bibliothecam, quae multa Voluminum millia continebat Testamento legaret. Permoltae apud Fogelium extant in Schedis Epistolae, in quibus de Emtione Domus huius Philosophicae agitur, & pecuniam iam missam Neapolim narrant, quae Argentarii tamen dolo malo periit, & res infecta mansit. Post Portae obitum in Neapolitana Lynceorum Academia successit Fabius Columna, qui vices Principis credibile est gessisse, donec ea Hispaniarum Regis iussu dissoluta fuerit. Hoc enim pacto ex M. Aurelio Severino Fogelii Schedae Lynceorum Academiam Neapoli dissolutam asserunt, at neque qua de caussa, nec quo tempore id acciderit referunt.

Sed iam ad Studia Federici Caesii revertamur. Is non tantum verbis, & donis Lynceos suos ad scribendum, quod in humani generis utilitatem repersisset, invitabat, sed exemplo suo, qui scribendi finem nullum faciebat, quam maxime excitabat. Conscripserat enim Codicem ingentem, quem Naturae Theatrum appellavit, ex quo varia Volumina depromsit, quae vel eo Vivo edita sunt, vel post eius mortem. Quae Vivus ipse edidit, sunt Apiarium, ubi Mellis fabrica, caeteraque Apum artificiosa Opera describuntur. Liber de Coelo in quo probare contendebat vel ex S. S. P. P. Auctoritate Coelum esse fluidum. Librum item aliud edidisse, cui titulus erat Prodigiorum omnium Physica Expositio. Ex quum Aquaespartae creatus fuerit Dux I, quod Oppidum in Tudertina Ditione est, & ibi copia ingens Ligni Fossilis detecta fuerit, & hoc fossilis genus, quum aliquid metallici in se habere ipsi videretur, Metallophyton appellavit, analogia deducta a Lithophytis, & Ceratophytis, quae Plantarum Genera aliquid in se Lapidosi, vel Cornei habeant, Librumque cui Metallophyton nomen fecerat, conscripsit, & Urbano VIII Pont. Max dicavit. Notamus hic obiter circa hunc Librum & Gryseam Ambram inter Metallophyta Ipsum recensuisse. Verum nec Grysea Ambra Metallophytum est: neque Metallophytondici potest Lignum suum fossile. Prima enim

est

est genus Bituminis; Alterum vero genelnum est Ligni genus, quod in aliis Montibus reperitur, eo vel ab universali Cataclysmo delatum, ut plerique hodie cum Woodwardo arbitrantur, vel alia magna Orbis Terrarum Revolutione. Post eius mortem a Stellutio Tabulae eius Physosophicae editae sunt, quas male Philosophicas Erythraeus, & Morhafius appellarunt. Ex eius Larario, ut Stellutus loquitur, depromtae sunt, & in Calce Libri Recchi adiectae. Codex ille ingens, seu Naturae Theatrum non tantum Res Naturales complectebatur, sed per multae Observationes in eo erant, quae ad Mores, & ad Rei tum Publicae, tum Familiaris administrationem pertinerent. Haec omnia inedita una cum iis, quae ad Physicam spectabant, relicta sunt.

Verum Opus ingens quod ipse Vivens molitus est, & cui Vivo parum abfuit quin ederetur, est Liber Francisci Hernandi in Mexicana Vrbe Medici Primarii, quo Libro Auctor Regis Hispaniarum iussu materiam medicam & Physicam universam ex toto Mexicano Regno conquisierat. Huius Libri seu ingentes Hernandi Observationes, quae in eo Libro continebantur a Nardo Antonio Reccho Montecorvinate, & in Hispania Medico eodem Rege iubente contractae fuerunt, & in decem Libros digestae. Quum igitur Federicus Caesius a M. Ant. Petilio Recchi Sororis Filio Exemplar huius Libri accepisset, statim de suo incidendas curavit Plantas omneis, & Animalia, quae in decem illis Libris continebantur; Et hos Libros variis Lynceis suis inlustrandos dedit, Quorum Inlustrator, seu Commentator Primus fuit Io. Terentius Lynceus Constantiensis, qui adnotationes varias loco vario his Libris adposuit, & Plantas multas Postremis Paginis adiecit. Is erat Vir acutus & probus, qui posteaquam eas adnotationes conscripserat in vastissimum Sinarum Regnum secessit, & Hyaihimi prope Sutchehum in ipsa Sinarum remotissima Regione sedem suam conlocavit. Ipse vocatur a Fabio Columna in Adnotationibus, quas ipse quoque in Recchum fecerat, Collega suus Lynceus, & Vir omni doctrina ornatissimus, ac Naturalium Rerum studiosissimus. Is ad Io. Fabium Lynceum, & Recchi Adnotatorem alterum ex ipsa Hyaihimo Sinarum Vrbe Epistolam conscripsit de variis Rebus Naturalibus, quae relata est inter eiusdem Ioannis Fabri Commentaria (Pag. 556.) Quod in Sinarum Re-

gnum secesserit suspicantur aliqui ipsum in Loyolitarum castra transisse, nomenque suum Ordini illi splendidissimo dedisse. Tunc enim fere Loyolitae soli in illas Regiones secedebant, Fabius enim Columna, vel eius Typographus ad Lectorem in Ecphrasi II sic de Lynceis ait „ In hoc autem Stadio Philosophico tam „ suaviter decurrunt, ut ex continua Rerum Naturalium „ contemplatione, & magni illius naturae Libri lectione ali- „ qui horum adeo ex admiratione versus Philosophiam accensi, „ & ex Philosophia versus Creatorem amore succensi fuerint, „ ut etiam religiosam vitam amplecti voluerint, quo nempe „ maiore, eaque, qua fieri potest perfectione in hoc Mundo „ post divinas meditationes sublunarium rerum contemplationi „ vacarent „ Verum quicquid sit de genere Vitae, quam sibi elegerit Lynceus Terrentius, ex suis Adnotationibus, & ex data eius Epistola apparet ipsum Virum acutum exstitisse. Acute enim Primus recte disputavit Opii vim frigidae non esse naturae, sed calidissimae instar Spiritus Vini, & dolet Europaeos metu huius supposititiae frigiditatis Opio interdum abstinere, & sic, ut optime ait, Plures ex nostris ad Orcum mitti, qui Opio, Datura, & Mandragora, ceterisque Narcoticis sanari potuissent, vel dolores saltem ingentes iis deliniri, Confirmatque Observatione ipsiusmet Fabri Opium frigidae non esse naturae, quod is in Lethargo invenerit Membranas Cerebri inflammatas.

Secundus Recchi Inlustrator fuit Ioannes Faber modo memoratus Lynceus & ipse Patria Bambergensis Medicus Romanus, & Vrbani VIII Pont. Max. ab Herbario. Is scripsit Adnotationes amplissimas in Recchum, multaque adiecit de suo, praesertim ad Animalia, Dicavitque has suas Adnotationes, Additionesque Francisco Card. Barberino Vrbani VIII ex fratre filio. Opus suum complevit ipsis Kalendis Ianuariis anni solemnis ut ipse loquitur 1625 Dedicatoriaque eius Epistola data est e Museo suo ad Pantheon Agrippae. Hae Fabri Expositiones amplissimae sunt, ut diximus, & multa ad Historiam Lynceorum continent, multaque ad Rem Medicam, Anatomicam Physicamque, quae Scientiae Lynceorum industria tunc primum promovebantur, atque in maiorem dignitatem per ipsos in dies vehebant. Fuerat enim Faber acutus & ipse vereque Lynceus, & Andreae Caesalpini summi Philosophi, & Me-

Medici, Anatomici, & Botanici Historiaeque Naturae Periti Discipulus. Amicos multos, Lynceos praesertim, coluit, quorum Inventa, Observationes, & praeclara Gesta in haec Commentaria congessit, ut & Lynceorum, eorumque Actorum Historia ex his confici posse videatur. Praeter Lynceos alios quoque Doctos Homines coluit in Rebus Physicis praesertim & Anatomicis exercitatos; Inter quos maxime commemorandus venit Iulius Mancinus Ilcinensis Vrbani VIII Pont Maximi Archiater, qui de Vrbe Senarum, & de universa Senensi Provincia valde est promeritus, quum Testamento ex Asse xxiiii. Senenses Adolescentes Haeredes reliquerit, ut per vii. vel per v. annos singuli perpetuo alerentur, ut Philosophiae, Medicinae, vel Iuris Scientiae operam darent. Is a Fabro dicitur Anatomicus insignis. Praeter Mancinum coluit & Angelum Columnam Senensem, qui ipsi Philosophus, & Mathematicus dicitur, & Medicus strenuus, Sociusque suus in Anatomicis, quocum centena Hominum Cadavera simul dissecuisse occasione Sectionis Mulieris Hydrophobae, ait. Item Amicus fuit M. Antonii Vlmi Medici Bononiensis, acutissimi qui, ut refert, vocare solebat Aristotelem Hominem felicissimum, qui tot Sectatores habuerit, qui in eius verba clausis oculis imprudenter iurarent, damnareque solebat Posterorum desidiam, qui Aristotelis verbis acquiescerent, ut ne latum quidem unguem, ut aiunt, socordia quadam ab ipso discederent. Coluit denique Franciscum Gualdum Equitem Ariminensem, qui Romae Museum Antiquitatis, & Rerum Naturalium possidebat, cuius meminit occasione Crocodili, qui apud ipsum servabatur. Huius Romae variis in locis visuntur Antiquitatis publica Monumenta, quae ipse conlocavit, Populoque Rom donavit. Fabri Liber explicit, ut ipse ait, e Museo suo ad Minervam a. d. XVII. Kal. Martias anno CIƆIƆCXXVIII aetatis suae anno LIII. Adnotationes Fabri Paginis CCCLXXIX continentur doctis quidem & eruditis, & seorsim quoque ab aliis Commentatoribus editae reperiuntur.

Post Fabri Expositiones veniunt illae Fabii Columnae Lyncei eximii, qui ut morem gereret Federico Caesio Principi non solum Adnotationes in Recchum scripsit, quae LII. Paginis, & XIV. Tabulis continentur, sed ut in eius Vita diximus, Ecphrasim II. Plantarum minus cognitarum conscripsit, & vulgavit.

c 2 Haec

Hac Fabii adnotationes duplicem Inscriptionem, seu duplicem Dedicatoriam Epistolam habent eodemet anno & die datam; Altera enim est ad Cardinalem Franciscum Barberinum, altera vero ad Caesium Principem, cuius rei ratio legi potest in Fabii Vita. Verum quicquid sit de biformi hac Dedicatione, ex innumeris aliis Fabii Locis apparet ipsum Caesio Principi addictissimum fuisse, qui Plantam in hic Adnotationibus Caesiam ipsi dicaverit, in eaque describenda effusissimus fuit in Caesii Laudes. Adnotationes Fabii doctae admodum sunt, & universam Scientiam Botanicam tum Florum & Fructuum contemplatione, quibus ipsa potissimum continetur, tum Foliorum, Caulium, Caudicum, & Radicum, ceterarumque Partium Plantarum indagine, ut Rationes variae, seu Methodi ex hic confici possint ad Plantas in varias Classeis, & Genera disponendas, ut in Fabii Vita diximus.

Post Fabii doctas has Adnotationes Librum Recchi claudunt ipsius Federici Caesii Principis Tabulae Phytosophicae, quas imperite nonnulli Philosophicas appellarunt. Hae sunt veluti Institutiones Plantarum per Tabulas digestae, ut mos erat illis temporibus res ad Scientiae pertinenteis digerere. Hae manca sunt in fine, editae enim sunt diu post eius mortem Francisci Stellutii praesertim Opera Lyncei doctissimi, Caesiique Principis familiaris amantissimi, qui has Tabulas e Larario ipso Caesii, ut loquitur, digessit, & Epistola Dedicatoria ad Rodericum Mendozzam Legatum Extraordinarium Regis Hispaniarum ad Innocentium X. Pont. Max. anno CIƆIƆCLI. data, luctu, & querimonia Stellutus Caesium suum prosequitur. In his Tabulis Federico Caesio alius Titulus ille Aquaespartae Ducis additus fuit, ut & in aliis Posterioribus Lynceorum Libris factum fuerat. Aquaespartae enim Dynastia Caesio in fine eius Vitae obvenit, in eaque etiam modo, ut accepimus, adsunt in Principis Aedibus Picturae variae a Caesio positae, quibus & Graecorum Sapientum Gnomis, variisque Emblematibus Lynceorum Academia describitur, illustratur, Academiaeque Lyncean studia enarrantur, Lynxque ipsa cur proposita sit exponitur. In hanc enim Aquaespartianam Aedem rusticandi caussa Autumnali tempore venire solebat Caesius, & secum semper Lynceos suos aliquot adducere, inter quos in primis Stellutum. Rusticationis huius exemplum singulare in Vita Virginii Caesarini Lyncei a Favorito, & a Riquio conscripta habemus, quod munificen-

ficentiae, & magnitudinis animi Caesii nostri sempiternum erit monumentum. Praesul enim ille Lynceus, & Vrbani VIII. P. M. a Cubiculo, quum assiduo studio, & labore morbum quemdam diuturnum contraxisset, quem Tabem dixeris, qua ut curaretur, quum Roma discessisset, ut Bononiam peteret, opinione & fama Medicorum Bononiensium permotus, Bononiae enim medendi ars semper floruit, Verum in itinere obviam factus ei Federicus Caesius ultra progredi non sinit, & in Oppidum suum Aquaespartae adduci. Ibique ut Sanitatis recuperandae desiderio, ne privaretur Claudium Achillinum Philosophum Bononiensem, & Poetam ea tempestate universae Galliae Cisalpinae opinione nemini secundum, & Petrum Poterium egregium Medicum, atque in Rebus Chymicis apprime versatum, quibus Virginius addictissimus erat & ipse, advocari Bononia magnis sumtibus iussit, & per duos menses Aquaespartae, ut Amico, & Lynceo suo Caesarino frueretur, alint; Quo factum est, ut multum morbus ei remitteret, ut sanus plane factus videretur, atque in primis Vocem, quam Vlcere in faucibus pene amiserat recuperaret, qua laetus, ut Poeta erat egregius Carmen elegiacum de recuperata Voce edidit, in quo, & gratus Caesio Principi se ostendit, & in fine apostrophe ad Galilaeum Lynceum & ipsum summum Mathematicum reperitur. Non solum Medicos, Poetas, & Philosophos Bononienses accersivit Caesius in Amici gratiam, sed alios quoque doctos homines, inter quos Riquius Belga Ioannem Ciampolum Florentinum, & Hadrianum Canalem memorat. His officiis magnifice Lynceos suos prosequebatur Caesius, & Romae tum erudiendi, tum oblectandi animi caussa Hortum Botanicum rariorum Plantarum instruxit, & Bibliothecam, & Museum, quibus Lyncei tamquam Rebus propriis ad eorum studia utebantur. Bibliotheca vero Lynceorum aucta fuit Libris Virginii Caesarini, qui quum non multo post morbus ei recrudesceret, mortem obivit, & beneficii memor Librorum suorum usum Caesio, Lynceorumque Bibliothecae testamento reliquit. Bibliothecae Lynceorum Praefectus erat Iustus Riquius Lynceus Belga Canonicus Gandavensis, qui Virginii Caesarini Vitam conscripsit. De Horto Caesii Botanico, & de Museo testimonium habemus apud Terrentium in Recchi Commentario, ubi inter rariores Plantas Papaver Spinosum memorat. Et quum in Cer-

tel-

tella Caesia Oppido suo magnam vim Herbae Scorzonerae Hispanicae similem abundè provenire compertisset, quae tunc pro magno Antidoto ad malignas febreis praedicabatur, ut & hodie vulgo, ex ea Aquam multam exstillari jussit in publicam salutem. Quumque per ea tempora rumor de Telescopii usu, cujus fabrica penes Batavos erat, percrebuisset, Caesius ipse per se ex Theoria, quam ex Libris Portae de Perspicillis acceperat Telescopia, & Microscopia confecit, eaque multis Romae Magnatibus, & Studiosis Viris dono dedit, Primusque has voces Telescopii, & Microscopii e Graeco Fonte detortas invenit, ut Instrumenta illa nominaret, & Primus item usus est Microscopio ad arcana terrestria, & propinquiora detegenda, ut Galilaeus, qui per ea tempora, scilicet anno CIƆIƆCXI Lynceus creatus fuerat, usus erat ad Caelestia & remotiora aperienda. Observavit in primis Caesius Semina minutissima in Filicum genere, praesertim in Polypodio, Et quia hujusmodi Plantae Flores, & Semen in Tergo Foliorum gerunt Tergifoetas appellavit. Post Caesium primus Microscopio maxime usus est Stellutus, ut apparet praesertim in Anatome, & Descriptione Apum, quam Vrbano VIII Pon Max dicavit, in qua Apum Partes, & Membra minutissima Microscopio aucta pulcherrimis Aeneis Tabulis exprimuntur. Item Curculionis Animalis minimi forma eadem Arte apud ipsum in Persii Expositione effingitur. Per Italos igitur nostros, eosque Lynceos primum Microscopii patuit usus, isque optimus, quo deinde tot Naturae Arcana per alios, qui eos imitati sunt nota fuere. Per Io: item Baptistam Portam Lynceum inventa est eo tempore Machina simplicissima quidem, sed admirabilis *Sclopetus Pneumaticus* dicta, qua aëre compresso Globuli eodem pene impetu iaciuntur, ac accenso Pyrio Pulvere in Metallicis fistulis. Machina haec tunc maxime vulgata fuit a Vincentio Vincentii Vrbinate, qui eam venalem reddiderat, de eaque post Portam explicationem dedit Io: Faber Lynceus in Commentario illo Mexicanarum Rerum, seu melius dicas in Penu illo omnimodae Scientiae, & Eruditionis, ubi id totum per condensatum Aërem sapienter fieri ostendit, & acute reprobat Aristotelem, qui Aëris condensatione Aquam gigni perperam arbitrabatur. Aëris igitur Condensatio primum per Lynceos patuit, ejusque vires aliquo pacto, quae per ejus Elaterium deinde fuerunt ex-

pli-

plicatae. Item per Lynceos Generatio ex Putri primum expungi coepit, ut apparet ex Fabro, qui in eodem Commentario de Ostreis & Conchis Margaritiferis loquens, eas non ut vulgus, sed ex Ovis foecundatis oriri arbitratur. Quod in Ostreis & Conchis monuit Faber, id Redius, Malpighiusque Lyncei re si non nomine & ipsi persequuti sunt in Animantibus cunctis, & putrem illam Veterum genesim omnino profligarunt. Tacebo quid per Telescopium praestitum sit a Lynceis, & praesertim a Galilaeo, qui si non illius Instrumenti Primus Auctor, at ipsum ita perfecit, & propagavit, ut eo nomine vulgo etiam insigniatur. Eodem fere anno quo Galilaeus inter Lynceos adscriptus fuit, & Stellas Mediceas circa Iovem, & Venerem falcatam, & maculas in sole detexit, Saturnumque suo Anulo velut Tricorporeum vulgavit, quibus inventis nomen eius donec Terrarum Moles stabit immortale manebit, & quisque in saniori Philosophia eruditus merita eius celebrabit, quibus non tantum Astronomia, Physica, sed Geographia & Nautica, Artes Humano Generi utilissimae suavissimaeque amplificatae sunt. Galilaeus enim non solum nomine sed re vera Lynceus exstitit, qui suos Libros hoc titulo insigniri voluit omneis, quique ceteris Lynceis amicissimus fuit, praesertim Federico Caesio Lynceorum Principi, ad quem pluteis Litteras de Rebus Astronomicis scripsit, quae inter illas a Bulifone collectas editae inveniantur.

Ex his praeclaris Lynceorum Inventis, Meritisque in Genus Humanum apparet quam inique quidam fuerint erga ipsos, & praesertim qui erga eorum Principem etant infensi. Quorum cum primis agmen ducit Augustinus Favoritus, qui Virginii Caesarini Lyncei Vitam scripsit, stilo quidem eleganti, & nitido, at ubique Lynceos carpit, & perstringit. Ait enim de Lynceis, & praesertim de Caesio, & de Galilaeo eos se gloriati quasi e Caelo veram germanamque Philosophiam devocasse, eosque Experimentis conati, ut Veterem omnem Philosophiam, Aristotelis in primis everterent. Vocat propterea Virginium Caesarinum quod ad Lynceos transierit, Veteris Militiae Desertor, & Transfuga, & de Lynceorum Principe Fed. Caesio, Viro Sapientissimo, dicere non erubescit ipsum potius Litterarum fuisse amatorem, quam peritum, quo mortuo Lynceos, qui ut ait, nullas certas Sedes conveniendi habebant, sed

tan-

tantum splendore quodam, & Anuli mysterio eorum Disciplinas continebatur, dispersos fuisse, ut illius Academiae, vix tenuis Aura ad Posteros pervenerit. Sic Mathosius ridet Lynceos, quod Qualitates occultas Peripateticorum expluserint, & Demonstratiunculas, ut ait, ex Perspicillis subrogaverint, & ex Mechanica Particularum Figura depromtas. Iustus Riquius Belga Lynceus in Vita Virginii Caesarini ait, aliquos etiam ipsum Lyncei nomen subamare vellicasse, quasi Typhum quemdam redolens, & castigatae modestiae excedens. Verum Lynceorum Obtrectatores, & Invidi silere coacti sunt tot egregiis, ut vidimus, in Philosophia Repertis, quibus Humanum Genus, velut totidem Beneficiis cumulatum fuit, ut meritas pro iis grates impar reddere videatur, praesertim Federico Auctori, & tantorum Bonorum Promotori, Neque Lyncei nomen quempiam offendet, qui si, ut vidimus, considerabit, eos hoc nomine praecipue appellari, quod Lyncem acute videntem Animal in rimandis Naturae Arcanis sectarentur, & non Talpam, vulgareisque quasdam alias hebetes Bestias imitarentur, quae acie oculorum quamminime utuntur, Praesertim quum Lyncei non tantum oculorum, quam Mentis acie uterentur.

Verum ut a Lynceis generatim ad eos singillatim deveniamus, & in primis ad Federicum Caesium eorum Principem, quo universa pene Lynceorum Academia continetur. Is non tantum Philosophiae Vita contentus, ut Doctis Hominibus prodesset, & esset gratus, sed etiam in Republica Coetuque Hominum versatus est, Quare ut esset Bonus Civis, Familiaeque suae Nobilissimae Propagator, quam ab antiqua Gente Romana Caesia deducebat ut apparet e Libro magnifice Bononiae anno CIOIOCLXXXII. edito de Prisca Caesiorum Gente Io: Baptista Fonteio Auctore, & Iulio Iacobonio Additore ad Donatum Caesium Cardinalem, & Bononiae Legatum, Vxorem duxit Artemisiam Colomnam, qua sine Liberis fato functa, Isabellam Salviatam secundis Nuptiis desponsavit, ex qua unicam filiam suscepit, quae Paullo Sfortiae nupsit. Varia item itinera fecit, & in Schedis Fogelianis memoratur ipse Neapolim primum ivisse secum comitem ducens Nobilem Senensem ex Orlandina familia Virum optime ingenii, & spectatae eruditionis, & Franciscum Stellutum. Neapoli Io: Baptistae Portae Bibliothecam, & Ferdinandi Imperati invisit Musaeum. Devo-

tio-

tionis caussa ter visitavit Nobile Lauretanum in Piceno Fanum, Virginemque illam Parathalassiam. In Primo Laureti Religioso Itinere, quod ei contigit anno CIↃIↃCVIII secum adduxit Anastasium de Filiis Lynceum, & Monachum quemdam ex Ordine Franciscanorum, qui amicus erat Patri Matrique eius, & Franciscum Maraluccium Tudertinum, & Ioannem Picolinum a Secretis. Reliqua duo Religiosa Itinera una cum Isabella Salviata Seconda eius Vxore suscepit, eos comitante semper Francisco Malaluccio, & nobili alio Tudertino ex Cittadina Gente. In his tribus Lauretanis Itineribus semper liberaliter Fabriani exceptus fuit a Francisco Stelluto Lynceo, & Io. Baptista Stelluto Francisci Fratre viro erudito & ipso.

Verumtamen florenti adhuc aetate morbo acuto, & pene repentino correptus mortem obiit Federicus Caesius anno CIↃIↃCXXX aetatis suae XLV. intestatus unicam Filiam relinquens; Sed maiorem sui desiderium reliquit ob ingentia merita in Litteras, & in Litteratos Homines. Eo mortuo Academia quoque Lynceorum, quae per XXVII. annos floruerat, consenescere coepit; nam qui eam aleret, animaretque non reperiebatur, Imo quum per ea tempora Neapoli Auctoritate Regia fuerit, testante Severino, ut vidimus, eius maior Colonia suppressa, Et sequenti anno, quum magno Thusco Lynceo luctuosa illa calamitas obvenerit, parum abfuit, quin ipsa penitus extincta fuerit. At non exstincta penitus fuit. Nam Francisci Cardinalis Barberini tutela, qui Lynceis nomen dederat & ipse, sustentata aliquo pacto fuit, & Lynceorum nomen usque ad dimidium Saeculi Decimiseptimi in eorum Libris celebratum, ut apparet ex Libro Francisci Stelluti de Ligno Fossili, qui editus fuit Romae anno CIↃIↃCXXXVII & eidem Purpurato dicatus. Sic ex editione Historiae Mexicanae cum Lynceorum Commentariis, quae universa eodem Stelluto curante circa annum tantum CIↃIↃCLI absoluta lucem vidit.

Hactenus Historiam, Notitiamve Academiae Lynceorum, & Vitam Federici Caesii, qua potissimum Academia illa continebatur, persequuti sumus, nunc reliquum est, ut ad Notitiam Academicorum singulorum descendamus, Quod antequam facio πάρεργω loco dicam, praeter illa maiora Lynceorum Studia, & praeter praeclara illorum Inventa, in Fogelianis Schedis memorati, immo describi Arcanum quoddam Lynceorum

Alphabetum quo eorum mysteria inter se communicarent. Alphabetum illud XIX Characteribus, seu Litteris constabat, Compositum enim erat ex septem Planetarum, & ex duodecim Zodiaci Notis, Verum quamquam fortasse ab aliquo Lynceo excogitatum fuerit Alphabetum illud, tamen credibile est neminem eorum eo usum fuisse, quum in eorum Libris ne vestigium quidem huius Alphabeti relictum sit, neque in Annulis, neque in Signis, neque in Caesii de Lynceis Numismatis quae retulimus. In Libris enim, in Annulis, in Signis, ac denique in Numismatis semper Litterae Latinae cernuntur. Novae enim Litterae nullam utilitatem afferunt Studiosis, immo novum, & maximum incommodum creant. Optandum sane esset, ut Alphabeta universa, & Linguae variae Hominum penitus delerentur, unico tantum Alphabeto, unicaque Lingua relictis, quibus solis Homines inter se scriberent, & loquerentur, quibusque expeditius res ipsas contemplarentur, sublato longo Linguarum, & diversarum Litterarum Studio, & tedio, quibus Scientia Humana, dum in his moramur, retardatur, & interdum penitus obtunditur, & deficit. In Fogelianis Schedis memoratur etiam a Lynceis susceptum negotium cum Legato Imperatoris Rom. ut is esset eorum Academiae Defensor, Insuper in illis Schedis aliquae Epistolae Portae ad Caesium leguntur, quibus cognoscimus in animo ipsi fuisse, ut Academici Lyncei, quemadmodum in Academiam cooptati, Annulo, & Publico Diplomate seu Matricula donabantur, ita quadam solemni Veste decorarentur, ut eorum Coetus esset quasi quidam Equestris Ordo Sacer, qui non Armis, sed Litteris Humano Generi prodessent, Hominesque ab erroribus, qui ipsis magis infesti sunt, quam Barbari, liberarent. Verum ut apparet, hoc Portae fastosum cogitatum a reliquis Sociis non fuit receptum, sed tantum contenti sunt privatis eorum Studiis sine fastu mutuo inter se adiuvari, ut eorum Institutum ferebat, & unà aliquid vere solidum in publicam utilitatem proferre.

LYN-

LYNCEORVM CATALOGVS.

I.

FEdericus Caesius Academiae Institutor, & Princeps perpetuus, cuius Vitam, & Gesta in Generali Lynceorum Notitia persequuti sumus. Hoc summatim de eo notamus Academiam Anno CIƆIƆCIII Aetatis suae XVIII instituisse, Mortuum vero esse Anno CIƆIƆCXXX. Aetatis suae XLV Praeclara eius Gesta, praeter Academiae Institutionem, sunt varia Opera edita, ut Apiarium, de Metallophytis, de Caelo, de Prodigiis, Tabulae Phytosophicae; Et per multa alia inedita, quae in magno eius Codice continebantur Theatro Naturae appellato. Suis impensis item curavit, ut varii Lynceorum Libri ederentur, & praesertim Historia, seu Thesaurus Rerum Mexicanarum, Auctoribus Hernando, & Reccho, & Commentatoribus Lynceis suis Terrentio, Fabro, & Columna Telescopium, Microscopiumque vel invenit, vel inter primos eorum usum propagavit, eaque his nominibus donavit Bibliothecam in Lynceorum usum habuit utilem magis, quam copiosam, quae aucta fuit Bibliotheca Virginii Caesarini. Museum item habuit Rerum Naturalium eodem ingenio ac Bibliotheca instructum Item Hortum Botanicum Rariorum Plantarum refertum Bibliothecae praefecit Iustum Riquium Belgam Canonicum Gandavensem Lynceum, & Horto Botanico Io Baptistam Wintherium Bavarum Medicum suum Ex Lancisio in Tractatu de Fungis ad Lud Ferdinandum Marsilium apparet Federicum Caesium curasse ut Plantae depingerentur, praesertim Fungi Ait enim Lancisius in privata Clementis XI Pont Max Bibliotheca plures Codices reperiri cum Caesii Insignibus ubi Fungi depicti erant varii, ut Aquaespartae, Caesiae, & in aliis Caesiorum Oppidis nati Vxorem primum habuit Artemisiam Columnam, qua mortua Isabellam

 Sal-

Salviatam duxit, ex qua Olympiadem filiam unicam suscepit, quae Paullo Sfortiae nupsit.

II.

Ioannem Baptistam Portam egregium Philosophum Neapolitanum post Caesium inter Lynceos primum nominamus. Is enim inter primos nomen suum Academiae Lynceae dedit, & paullo post eiusdem Academiae Neapoli fuit Propagator, ut Pro Princeps illius Coloniae a Caesio crearetur. Antea plurimos Libros varii argumenti, doctos quidem, & curiosos ediderat, per quos tamen, ut per illos Cardani Mediolanensis eiusdem ingenii Viri, Docimastica, & Mechanica Philosophia instaurari coepit. Heic tantum memoramus duos, quos, posteaquam Academicus Lynceus fuerat creatus edidit, Utrumque Federico Caesio Lynceorum Principi dicavit, Et in Praefatione utriusque Laudes & Merita Principis illius Munificentissimi est persequutus. Primus est de Distillatione Romae editus anno CIↃIↃCVIII. Secundo de Aëris Transmutationibus Titulum fecit, in quo de iis, quae ex Aëre, vel in Aëre oriuntur agit. Is editus est itidem Romae anno CIↃIↃCXIV. Typis Iacobi Mascardi, qui Typographus Lynceorum videtur fuisse, ut ex Editione variorum Librorum Lynceorum apparebit. Sequenti anno obiit Aetatis suae LXX. Natus enim erat anno Christi CIↃIↃXLV. In Museo Eruditissimi Baronis Stoschii reperitur Numisma in honorem Io: Baptistae Portae percussum cum Portae Protome Paludamento Caesii simili ornata, quod fortasse Lynceorum erat publica Vestis, quam Porta excogitaverat, cuius in generali Lynceorum Notitia meminimus. Circumpositae Litterae hae sunt. IOAN. BAPT. PORTA · LYNCEVS · NEAPOL. In aversa Numismatis Parte adest Vir Nudus capillis passis, cui ex vertice capitis prodit Ignis. Dextra globum tenet, & Sinistra Cornu Abundantiae inversum. Vir iste prodiisse videtur ex Rupe quae a tergo est patefactis duabus valvis, quae in ea sunt. Epigraphe circumposita NATVRA · RECLVSA.

III.

Fabius Columna Hieronymi Filius Patria Neapolitanus genere Romanus, cuius Vitam seorsim scripsimus. Is post Portam inter primos Lynceos adnumeratus est, Portaeque in Principatu Coloniae Lynceae Neapoli successit. Antequam Lynceus crearetur edidit Neapoli Phytobasanum Anno CIↃIↃXCII. Lynceus creatus, & Lyncei Titulo, edidit Romae apud Mascardum anno CIↃIↃCVI Ecphrasim suam Primam Stirpium minus cognitarum cum Appendice, quae Observationes continet de Aquatilibus. Opus hoc una cum Ecphrasi II. & cum duabus aliis Appendicibus, altera de Purpura, de Glossopetris altera edidit iterum Romae apud eumdem Mascardum anno CIↃIↃCXVI Paullus Bocconus meminit huius Dissertationis Fabii de Glossopetris in eo Libro quem gallice variis Epistolis conscripsit, cui Titulus est, *Observationes Naturales*. Vocatque ibi inepte Epistola ultima (pag. 319.) Fabiam Columnam Academicum Lynceum, quod valde acutus Homo fuerit, clariusque viderit in inquirendis caussis naturalibus. Ignoravit eum Bocconus Siculus, & Fabii pene Popularis Romae, & Neapoli Lynceorum fuisse Caesianam Academiam. Sambucam Lynceam Vernacula Lingua edidit Neapoli anno CIↃIↃCXVIII. Typis Constantini Vitalis Commentaria, seu Adnotationes in Recchum scripsit Anno CIↃIↃCXXVIII. easque an magis Francisco Cardinali Barberino, an Federico Caesio dicaverit ambigitur, Utrique enim postat Epistola Dedicatoria illis Adnotationibus praefixa, eodem anno, & eodem die scripta, ut diximus in eius Vita, & in Lynceorum Notitia. Commentaria Columnae in Recchum prodire debuerant anno memorato, Verum non prodierunt nisi anno CIↃIↃCLI Romae Typis Mascardi una cum Opere universo Francisci Stelluti Lyncei Cura. Post eum annum nil aliud scriptum reliquit Fabius, quamquam in Dioscoridem universum Commentaria absolutissima meditatus fuerat, & Opera alia varia, & quamquam octuagenario maior usque ad dimidium Seculi XVII Vitam protraxerit. Verum Comitiali Morbo fortasse iterum conteptus, quo in Adolescentia laboraverat, & propter quem Studia Rei Herbariae susceperat *ἀναλφάβητος* Senex prorsus factus est.

La-

IV.

Lucas Valerius sublimis Mathematicus a Galilaeo in Libris suis laudatus. Is eodem ipso anno, quo Academia Lynceorum instituta fuit Romae edidit Librum de Centro Gravitatis solidorum & anno CIƆIƆCVI. de Quadratura Parabolae. Per plures annos publice docuit Mathematicas Disciplinas in Academia Romana. Obiit Romae, ut in eius Elogio ait Erythraeus, apud Margaritham Sarrocchiam Poetriam, cuius fuerat Contubernalis perpetuus, & reliquit Haeredem ex Asse Ioannem Latinum Margarithae Sarrocchiae necessitudine coniunctum.

V.

Galilaeus Galilaeus Florentinus primum in Pisano Gymnasio, mox in Patavino, denique iterum in Pisano Mathematicarum Disciplinarum Professor. Is nomen dedit Academiae Lynceae anno CIƆIƆCXI. Teste Viviano in eius Vita. Lynceorum & Federici Caesii fuit Amantissimus, ut apparet, tum ex Epistolis, quae ad Caesium scripsit, quae a Bulifone referuntur, tum quod Lyncei nomen Libris suis perpetuo addiderit. Quare inter primos Lynceos merito adnumerandus est. Libros, & Gesta Galilaei, ut & Merita eius in Philosophia nihil attinet heic referre, quum haec magis nota sint, quam heic a me possint enarrari. Obiit Galilaeus anno CIƆIƆCXLI. Aetatis suae LXXVIII. Sepultus est Florentiae in S. Crucis Templo. Cui e regione Sepulcri Michaelis Angeli Bonarotae Tumulus erectus fuit nostris temporibus, Statuis Marmoreis adpositis, Philosophia nempe & Astronomia lugentibus, ut in illo Bonarotae Architectura, & Pingendi Ars lugent. Verum maior fortasse opposita imitatio fuisset, si Astronomia & Physica laetae ad Galilaei effigiem exsultassent. Per eum enim hae Scientiae novam Vitam acceperunt, & in novam maioremque dignitatem venerunt.

VI.

Marius Guiduccius Florentinus Galilaei Discipulus Academicus Lynceus acutissimus. Is quum Tractatum de Cometis edi-

edidisset Florentiae anno CIↃIↃCXIX. Typis Petri Cecconcelli ad Stellas Mediceas, contra hunc Tractatum scripsit quidam ob velato Lotharii Sarsi Singensani nomine Librum, cui titulum Libram Astronomicam fecit. Huic Libro respondit Galilaeus egregio Tractatu, cui Trutinae, vulgo *Saggiatore* nomen fecit. In Epistola, quam Guiduccius Federico Caesio scripsit, & quae relata est inter illas a Bulifone collectas, vocat Sarsium Adversarium suum, Bovem pinguem Salonensem. Salonensis enim revera erat, & Crassi nomine fictus ille Sarsius Singensanus, Et Salone eius Patria Straboni dicitur fecondis Bobus idonea. Praeter hunc de Cometis Tractatum extat Guiduccii Oratio pro Liberatione a Peste edita Florentiae anno CIↃIↃCXXX. & CIↃIↃCXXXII. Typis Rondinelli.

VII

Franciscus Stellutus Fabrianensis Academicus Lynceus, & Academiae Lynceae a Caesio Procurator creatus. Is praeter Legum Doctrinam in Mathematicis, in Historia Naturae, & in Poesi erat versatissimus, Valerio, Clavio, & Magino Amicissimus, & a Galilaeo valde aestimatus, ut notat Faber in Commentariis Recchi. Ipsi Fabro Historiam narravit de Leone cicurato, & Fabriano per Epistolam anno CIↃIↃCXXV Onocrotali Historiam scripsit, quae ab ipso Fabro relata sunt in eadem Recchi Commentaria. Anno CIↃIↃCXXX Stellutus Romae apud Mascardum edidit Persium Latinum Poetam Versibus Etruscis a se conversum cum Adnotationibus suis eruditissimis. Hunc Librum dicavit Francisco Cardinali Barberino Vrbani VIII. Pont. Max. Fratris Filio. In eo Libro variis in Locis de Federico Caesio, de Gente Caesia, ac de Academia Lyncea multa praedicat. Item multa in Adnotationibus intermiscet, quae ad Historiam Naturae faciunt, Et praesertim Lyncis ad vivum imaginem affert, quae Academiae Lynceae erat Stemma, Duas enim Lynces vivas, seu Lupos Cervarios, ut vocant, miserat Cardinalis Franciscus Barberinus Caesio in Aprutiinis Montibus captas. Item in eo Libro Apum varias imagines, & earum Partium, quae Primus optimis Microscopiis tunc a Lynceis repertis exposuit, & in Tabula Aerea variis figuris, nitidissimis quidem exprimit. Denique alia in Loco Curculionis Figuram

ram in aerea Tabula eodem Instrumento auctam adducit. Anno CIϽIϽCCXXXVII Romae eodem Mascardo Typographo Tractatum edidit de Ligno Fossili cum XII Tabulis Aereis in folio, in quarum ultima aliqua Hammonis Cornua referuntur. De hoc Ligno, quod in Ditione Tudertina praecipue reperitur, & in Aquaespartae Territorio, quod sub Caesii Dominatu erat, Caesius ipse generatim egerat in Tractatu de Metallophytis. Verum speciatim post eius obitum egit Stellutus hoc Tractatu. Vterque tamen is in Locis Terrâ gigni arbitrati sunt, sed perperam. Lignum revera est, licet interdum eius Fibrae lapidisico, vel metallico succo sint imbutae, ut λιθοδένδρα, & ξυλοδένδρα referant. Neque obstat, quod Caudices huius Ligni Fossilis immensae molis interdum reperiantur, quales Terra in nostris Regionibus modo nulla producit. In Lucensi enim Ditione inter Statum Montis cuiusdam nuper repertus fuit Caudex Ligni Fossilis cuius diameter erat VII Vlnarum Lucensium, ut mihi retulit Christophorus Martinus Saxengothanus Vir Humanissimus, & in Historia Naturae doctus, qui Lucae mihi frustulum eiusdem Ligni ostendit, quod ad Giaracandanum maximam Arborem Americae referebat. Nam vel huiusmodi Arbores ex America ipsa deferri potuerunt, si vera sint, quae de Cataclysmo, & de ingenti tunc Orbis Terrarum Dissolutione, Revolutioneque narrant Woodwardi Discipuli. Vel in nostris Regionibus olim immensae illius molis nasci Arbores poterant, si cogitemus Italiam quondam barbaram per plura Saecula fuisse, Regionesque eius omneis Arboribus tunc plane fuisse consitas, ut olim erat America ipsa, in qua tales ingentes Arbores ab Hispanis repertae sunt. Verum quicquid sit de modo quo conclusum fuerit Lignum illud in Montium Stratis, certissimum est ipsum esse vere Lignum, quaemadmodum sunt verae marinae Testae Cornua illa Hammonis, & omnia Marino-Fossilia, quae in Montibus reperiuntur, ut ego quoque ostendi post alios in Libro de Conchis minus notis, & Primus de Cornubus Hammonis, & Orthoceratitis, quae ultima fossilia primus ostenderat Amicus noster Breynius Gedanensis, & nativa deinde Ego in Hadriatico Mari reperi. Heic obiter noto Belemnitas quae olim Lyncurius Lapis etiam dicebatur, quod ex Lyncis Vrina in Terra oriri crederetur, ab eodem Breynio, & Ehrharto Memmingensi Amicis nostris inter Orthoceratitas referri.

Qua-

Quare diligentia Recentiorum Scriptorum de Historia Naturae hoc Arcanum nuper detectum. Circa dimidium XVII. Saeculi Stellutus una cum Equite Cassiano Puteo curavit, ut absoluta Mexicana Naturalis Recchi Historia prodiret, quae a Caesio magnis sumtibus fuerat inchoata, & a Lynceis suis optimis Commentariis inlustrata, quaeque per XX & amplius annos subpressa latuit. Caesio enim Vivo, & Mortuo gratus fuit Stellutus, Nam Vivum ter ipsum hospitio excepit Fabriani, & Neapolim eius gratia bis petiit, Primum una cum ipsomet Caesio, qui laxandi animi caussa Neapolitanum iter susceperat. Atque iterum Solus, ut Domum pro Lynceis Caesio procuraret, Et Mortuo in Libris eum ubique extollit. Stellutus Fratrem habuit Ioannem Baptistam Hominem eruditum & ipsum, Caesii familiarem, qui ter una cum Fratre Fabriani liberaliter eum, ut dixi, hospitio excepit.

VIII

Ioannes Terrentius Constantiensis, De eo plura diximus in Historia generali Lynceorum, ubi de Caesio. Is primus inter Lynceos Librum de Historia Mexicana Nardi Antonii Recchi Adnotationibus suis inlustravit, multisque Plantis amplificavit. Aliqui suspicantur ipsum Loyolitis nomen dedisse, quum postea in Sinarum Regnum secesserit, & ex Hyathimo in Provincia Sutchena illius Regionis Epistolam ad Fabrum, ut vidimus, scripserit. Verum quicquid sit de hac re, certum est ipsum fuisse Hominem acutissimum, qui inter cetera primus contra Antiquos dixit Opii Vim esse calidissimam instar Spiritus Vini, doletque ex animo Europaeos metu huius suppostitiae caliditatis Opio interdum abstineri, & sic interdum perire, aut doloribus ingentibus excruciari, secus ac sentiunt Asiae, & Africae Populi, qui magno levamine Opio ad plureis Morbos depellendos, levandosque prudenter utuntur.

IX.

Ioannes Faber Bambergensis Medicus Romanus, & Horti Pontificii Praefectus, Secundus inter Lynceos Librorum Recchi Inlustrator. *Is a Paullo V. Pont. Max. Neapolim missus*

fuit, ut Hortum Vaticanum rarioribus Plantis locupletaret, qua occasione Museum Imperati invisit, & Aegopylas observavit. Amicissimus fuit Lynceorum omnium Galilaei praesertim; Amicus item fuit Christophori Clavii Popularis sui. Is praeter Rem Herbariam noscebat optime Anatomen, ut apparet ex Dissectione Vituli Monstrosi Bicipitis, quam Romae coram Ciampolo Lynceo, coram Iulio Mancino Archiatro Pontificio, & coram fere universo Romano Lyceo ostendit, cuius Dissectionis Historiam in Commentaria ad Recchium retulit adiectis Figuris, ubi exquisitam Ventriculorum Ruminantium effert Structuram, quare Peyero praeivisse videtur, qui super hoc argumento late scripsit, & ex Fabro multo delibasse videtur. Commentaria longe amplissima Faber in Animalia Librorum Recchi conscripsit, quae tot Notitiis tum ad Historiam generalem Naturae, tum ad Rem Herbariam, tum ad Docimasticam Philosophiam, tum ad Anatomen, tum denique ad Lynceorum Historiam conspersit, ut Thesaurus ingens harum Rerum Liber iste Commentariorum Fabii videatur. Commentaria haec edita una reperiuntur cum Libris & aliorum Lynceorum, seorsim etiam prodierunt anno CIƆIƆCXXVIII. Romae Typis Mascardi Francisco Cardinali Barberino dicata. Ut ex iis aliqua delibemus, & ut ipse quo fuerit ingenii acie praeditus appareat, haec pauca subiungimus. Is Primus, ut vidimus in generali Lynceorum Notitia Generationem ex putri in Ostreis & Conchis expunxit, & ex Ovis foecundatis orrri dixit. Anatome praeter ea, quae diximus de Ruminantibus Lepores examinavit an Androgynae essent. Plura heic de Androgynis habet. Lupum dissecuit, ut contra Aristotelem, & Plinium ostenderet Colli Vertebras Luporum esse mobiles. In Anatome denique ita sollers fuit, ut plura Cadaverum centena una cum Angelo Collio Senensi Medico, Philosopho, & Mathematico dissecuisse dicat. In Historia Naturali ridet Matthiolum (*pag.* 682) quod Onocrotalum Etruriae Indigenam fecerit, & impensius eum ut nimium credulum ridet (*pag.* 704.) quod Aethiopidis Herbae tactu claustra omnia aperiri affirmarit. Faber denique in iis ad Recchum Commentariis, qui quadringentis fere paginis in Folio continentur, ubique gratus, & amicus Lynceis fuit, qui laudibus eos fere omnes cumulat, & eorum praeclara Gesta, & Inventa memorat, ut in iis Academiae

miae illius perfecta Historia sparsim contineri videatur, ex quibus multa in Schedas suas transtulit Fogelius, & nos quoque multa delibavimus, ut apparet, ad rem nostram. Praeter haec Commentaria in Recchi Libros, scripsit Librum in imagines Virorum Illustrium Fulvii Vrsini, teste Leone Allatio, ediditque hunc Librum Antverpiae in Officina Plantiniana anno CIↃIↃCVI. Item scripsit Librum de Nardo adversus Scaligerum, quam Romae edidit eodem anno CIↃIↃCVI.

X.

Alexander Adimarius Florentinus Academicus Lynceus, ut ipse se inscribit in Titulo Versionis Pindari, quem Carminibus Italicis reddidit, & Adnotationibus quamplurimis illustravit. Editus est hic Liber ab Adimario Pisis anno CIↃIↃCXXXI in Quarto. Dicavitque ipsum Francisco Cardinali Barberino Vrbani VIII Fratris Filio. Occasione Lyncei, quem Pindarus Ode X. Nemeae memorat, quem acutius videre quocumque mortali praedicat, meminit & Adimarius Lynceorum Academiae, eosque Pindarico stilo velut totidem Soles concelebrat, ac inter eos praesertim Galilaeum, Stellutum, Gaducciam. Federicum quoque Lynceorum Auctorem laudibus prosequitur, & Salviatae Vxoris Necessarios, quibus dicit integram Lynceorum Academiam confici potuisse, propter magnam eorum ingenii vim, & nominis celebritatem.

XI.

Virginius Caesarinus Iuliani Civitatis Novae Ducis Filius, & Liviae Virginii Vrsini Filiae, natus est anno CIↃIↃXCV. Is universas bonas Litteras coluit, ac in primis in Latina Poesi fuit excellens. Lynceis nomen dedit a prima Adolescentia, ut optima Philosophia plenius, uberiusque informaretur, quam antea Parmae e turbido Peripateticorum Fonte degustaverat. Familiarissime usus est Caesio, ut vidimus in generali Lynceorum Notitia, & reliquis Lynceis, dictus fuit propterea Veteris Philosophiae Desertor ab Augustino Favorito, qui eius Vitam eleganter scripsit. Praeter Lynceos coluit Bellarminum Cardinalem, qui Caesarinum vocare solebat Picum alterum

 Mi-

Mirandulanum, quique Auctor fuit, ut Numisma in eius honorem cuderetur, in quo Ioannis Pici, & Virginii simul sunt exsculptae Imagines, & in aversa Parte duae Phoenices cernuntur cum Epigraphe ALTERA ROMA. Bellarminus item Auctor ipsi fuerat, ut adversus Mathematicos, scilicet adversus Astrologos, & Genethliacos scriberet, ut Picum imitaretur, item suasit ipsi, ut de Animorum Immortalitate Librum scriberet, quem non perfecit, quemadmodum non perfecit quoque Librum alium de Rerum Natura, quem versibus Lucretiano stilo inchoaverat. Amicos item habuit Caesarinus Casparum Scioppium Virum Eruditum, & Acutum, & Vulgaris Cinacinae Grammaticae Eversorem, & Franciscum Diorallevium Ariminensem, cuius Erythraeus Elogium texuit in Pinacotheca sua. Duorum Summorum Pontificum fuit a Cubiculo, Gregorii nempe XV. & Urbani VIII. a quo inter Cardinales relatus fuisset, nisi immatura morte optimam Pontificis voluntatem antevertisset. Creavit tamen Urbanus Cardinalem Alexandrum Virginii Fratrem, profitens se potius Virginii memoriae, quam Alexandri promeritis illum honorem tribuere. Obiit Anno CIↃIↃCXXIV. Kal. April. Statua ei posita fuit in Aedibus Capitolinis, & laudatus in Rostris ab Augustino Mascardo, & deinde ab Alexandro Gatthifredo Patritio Rom. Soc. Iesu. Cogitaverat enim Caesarinus Ordini illi Splendidissimo nomen dare, & moriens Ignatiana Veste afferri iussit. Usum suae Bibliothecae Federico Caesio Testamento legavit in maiorem Lynceorum commodum & utilitatem. Novem eius Elegiae exstant Typis exaratae, quarum duae postremae, ad Ciampolum una, ad Cinthium Clementem Archiatrum Pontificium altera Lynceum utrumque sunt Scriptae. In fine primae est Apostrophe ad Galilaeum in eius Laudem. Vitam Virginii Caesarini praeter Favoritum, qui Lynceis erat infensus, scripsit & Iustus Riquius Belga Canonicus Gandavensis Lynceus & ipse, & Lynceorum a Bibliotheca, quos consulere oportet, qui pleniorem Notitiam desiderat.

XII.

Ioannes Ciampolus Florentinus Gregorii XV. Pont. Max. ab Epistulis ad Principes, Poeta & ipse, qui varia Carmina Ita-

Italica Lingua, sed Emphatico Stilo, ut mos illius aetatis ferebat, scripsit. Quaedam etiam reliquit Prosa Oratione, & praesertim Librum de Pontifice Max eligendo Romae editum Anno ciↄiↄcxxiv. A Fabro (*pag* 505. & 506) dicitur non solum in Historia Sacra & Prophana exercitatissimus, sed Philosophiae reconditioris, & Matheseos purioris studiosus. Ab Vrbano VIII Pont. Max. cui fuerat a Cubiculo missus Aesim in Picoeno Praetor, ubi mortuus est, ut testatur Erythraeus in Pinacotheca, qui asserit eum affirmare solitum se multa in Philosophia invenisse, quae Aristoteli fuerant ignota.

XIII.

M. Velserus II.Vir Reip. Augustanae Vir Doctissimus & Probus, Pontificiae, seu Catholicae Religionis apud suos Adsertor singularis. A Fabro (*pag* 711) dicitur Sapientissimus Vrbi, & Orbi notissimus, ut Rei Litterariae velut III.Vir illo Saeculo dominaretur. Amicus Galilaei fuit, & Fabii Columnae, quorum Alter varias ad eum Epistolas de Maculis Solaribus scripsit, quae inter eius Opera edita reperiuntur, Alter vero ei texuit encomium in Praefatione Ecphraseos suae secundae. Auspiciis M. Velseri, & Iosephi Scaligeri prodiit Volumen illud ingens Iani Gruteri Inscriptiones continens ex Vniversa Orbe collectas. De ipso scripsit in Theatro Virorum Illustrium Freherus, & Melchior Adamus in Vitis I. C. Germanorum.

XIV.

Cinthius Clementius, cuius in Notitia generali meminimus. Is quamquam inter Lynceos a Fabio non memoretur, Tamen a Favorito dicitur eidem Sectae addictus, & insignis ea aetate Medicus, a quo initiatus fuerat Virginius Caesarinus, & praesertim in Chymicis, quibus Aristotelis Philosophia convelli putaret. A Iusto Riquio Archiater Romanus vocatur. Ad eum occasione recuperatae Vocis Elegiam scripsit Virginius Caesarinus.

XV.

XV.

Ioannes Demisianus Cephalleniensis Vir Graece & Latine Doctus, Platonicae Philosophiae, & Sacrarum Litterarum Adsertor, & ob id Romanis Proceribus gratus. Is Sciurum cicuratum Principi Caesio, & Salviatae Vxori donavit, ut Faber refert (*pag.* 584.) qui Comitiali Morbo laborabat, ut Cuniculi laborare solent, praesertim post Coitum eodem Fabro observante. Demisiani exstat longum Graecum Epigramma in laudem Io. Baptistan Portae Libris eius de Aëris Transmutationibus praefixum. De Demisiano texuit Elogium Erythraeus in Pinacotheca sua, ubi dicitur magnus Peregrinator, & Chymicus, ut socius Roseae Crucis crederetur. Obiit Parisiis Legatus Ducis Mantuae.

XVI.

Theophilus Molitor Hassus Professor Ingolstadiensis designatus (*Terrent. pag.* 114.) Is a Fabro dicitur Rerum Naturalium diligentissimus Indagator, & praesertim Animalium. Is observavit, si Canes Carnes a Lupis relictas comedant naturam induere Lupinam. In Avium perscrutanda Natura dicitur ab eodem Fabro non Auritus, sed Oculatus Testis, fuitque in eo perspicacissimus, ut septem Picorum genera distingueret. Fabro retulit Mergos semper in Aquis degere, & in Lacubus nidificare inter Iuncos, & Typhas. Observavit Cuculum implumem in Salice vetusta latitantem. Sic Galilaei Frater, ut refert eodem loco Faber observarat in Germania Hirundines in Stagnis latitare, & a Piscatoribus interdum Rete capi. Ex Carinthia misit ad Fabrum Lyncem, & ab eodem Fabro dicitur Herbarum Studio addictissimus. Mortuus tamen erat, quando Faber Expositiones suas in Recchum scribebat. Anthi Lyncei Theophili Molitoris exstat λιθογράφημα Florentiae in Columborum Academia.

XVII.

Antonius Persius a Fabro memoratur (*pag.* 473) occasione Telescopii, cui id nomen fecerat Caesius, & quod et inter primos

mne ostendit. Stellutus in Praefatione Tabularum Phytosophicarum Caesii vocat eum Pertium.

XVIII.

Cassianus Puteus Eques Divi Stephani Fabro dicitur amicitia pervetusta sibi coniunctissimus, bonarum, & amoeniorum Litterarum, Philosophiae praecipue, Chymicae, & Antiquitatis apprime doctus. Laudatur idem ab eodem una cum Fratre eius Germano Carolo Antonio, ut diligentissimi in Animalium natura enucleanda, qui propterea Romae Aves catas ex universo Orbe conquisitas habebant. Qua occasione memorat & Aviarium Io. Petri Olivae I. V. D. eorum familiaris. Musei Puteani meminit Faber occasione Capitis Canis Carchariae cum quatuor ordinibus Dentium, quod Lamiae iuvenculae esse arbitratur, quum generatim sex dentium ordines huiusmodi Lamiae possideant, & eas quandoque ita immanes esse, ut captae Massiliae Niceae Hominem loricatum, teste Rondeletio intra earum Ventriculum contineant. Immo retulit mihi P. Dominicus Rossetus Augustinianus, & Sexis Studiorum eius Ordinis Regens Niceenus servari adhuc Niceae Massiliae in Templo M. Observantium Cimeliae huiusmodi Canem, qui Hominem loricatum intra eius Ventriculum habuerat. Quare Canem Carchariae fuisse apparet, qui Ionam deglutire poterat, qui Maris Mediterranei est indigena, & non Balaena aliqua Maris Hyperborei, quae licet maior mole, gula tamen est angustissima. Saepe a Fabro memoratur Eques Cassianus Puteus variarum praesertim Avium occasione. Carolus Datur Florentinus laudavit in funere Equitem hunc Cassianum Puteum Lynceum luculenta Oratione, quae edita fuit Florentiae anno CIƆIƆCLXIV. Ex hac Oratione discimus Academicum hunc origine fuisse Taurinensem, & Caroli Antonii Putei Archiepiscopi Pisani Fratris Filium. In ea Oratione multa de Lynceis habentur, & simul Cassianum curasse, ut Recchi Liber cum Lynceorum Commentariis post Caesii mortem tandem ederetur.

XIX.

Iustus Riquius Belga Canonicus Gandavensis Civis Romanus Principi Caesio a Bibliotheca. Is, ut vidimus, scripsit Vitam

tam Virginii Caesarini Lyncei, quae edita fuit Patavi anno CIↃIↃCXXIX. Eum onorifice memorat Faber (*pag 646. & 647*) occasione Suis Albanae Marmoreae, in quam Riquius Epigramma conscripsit. Dicit Faber Riquium ipsi coniunctum esse amicitia ab annis iam sedecim, & inter ipsos magnum Epistolarum Commercium intercessisse, quarum Epistolarum Exempla prostare in Centuriis Epistolicis Riqui, quae ediderat.

XX.

Praesenti Articulo memoramus aliquot celebres Viros, qui in Schedis Fogelianis inter Lynceos adscribuntur, vel quod reipsa Lyncei essent, vel quod de Lynceis optimi essent meriti. Quorum tamen certo nobis non constat, an revera in Lynceorum album essent relati, inter quos in primis venit Franciscus Cardinalis Barberinus Vrbani VIII. Fratris Filius, cui Lyncei plurimos Libros dicarunt, ut Academiae Lynceae praesertim post obitum Caesii Patronus quodammodo videatur.

Ioannes Heckius qui scripsit de nova Stella. Heckius vocatur a Lancisio in Epistola de Fungis ad Lud. Ferdinandum Marsilium magnus sui aevi Medicus, & Botanicus.

Angelus Colius Senensis Medicus & Anatomicus insignis, qui obiit aetate LXXIV. annorum, quum facie vix L. teste Erythraeo ostenderet.

Iulius Mancinus Ilicinensis Archiater Pontificius de universa Senensi Civitate, & Provincia optime meritus, Philosophus, & Anatomicus Illustris, ut vidimus.

Ioannes Baptista Winthertus Bavarus Caesii Medicus, & Horti sui Botanici Custos.

Franciscus Gualdus Ariminensis Eques S. Stephani, Vrbani VIII. P. M. Familiaris, qui Museum Antiquitatis, & Rerum Naturalium possidebat.

Franciscus Durallevius Patritius Ariminensis, cuius elogium non minus quam Vrbis Arimini texuit Erythreus, sic eius occasione de ea praefatur: Nobilis totaque Italia Celebris Ariminensis Civitas, nullique Aemiliae Vrbium splendore & claritate inferior &c.

Franciscus Battaglinus Ariminensis qui edidit Romae anno

no 1629. Librum, cui titulum fecerat Heraclitum Humanae Vitae miserias lugentem.

Nicolaus Antonius Stelliola, qui ab aliquibus creditur Auctor Musei Imperati, seu saltem Adiutor in eo edendo, quum Imperatus simplex Seplasiarius esset, & illarum Rerum nudus Collector, Stelliola Portae, & Columnae erat amicus. Scripsit Librum de Telescopio.

M. Aurelius Severinus Vir facundus insignis Philosophus, Medicus, & Chirurgus Neapolitanus, qui vocat Fabium Columnam Lynceum Praeceptorem suum venerandum in Libro de Vipera occasione Dorycnii (legendum Doronici) quo una Canes necarunt.

A Severino Veslingius insignis Anatomicus, & Botanicus in Gymnasio Patavino Lynceus vocatur.

Ioannes Baptista Capuccius Thurius Coriolanensis Medicus insignis, ad quem Thomas Cornelius Quintum Progymnasma inscripsit.

Philippus Salviatus. Philippus Pandolphinus. Iosephus Netius Portus. Philesius Porta. Didacus & Angelus de Filiis. Vincentius Mirabella. Hi omnes inter Lynceos in Schedis Fogellianis recensentur.

F FA-

FABI COLVMNÆ
PRÆFATIO.

Plantarum cognitionem, rerumque aliarum naturalium apud priscos, tum neotericos celebrem fuisse, ac summo honore habitam, quippe quæ prosit, atque delectet, non a Philosophis tantum, sed etiam ab Regibus, veteres testantur historiæ. Nec me cognitionis illarum utilitatem hoc loco afferre necessarium videtur, cum & qui Medicorum industria aliquando usus sit, cognitam habeat. Ac equidem testis esse possum, atque affirmare, nihil hominibus corporis incolumitatem præstare posse, nisi huius rei scientiae usum: quo animalia quæque rationis expertia a natura edocta, nedum homines, a morborum periculis se tuentur, atque contra ex firma evadunt. Noscunt enim ipsa quæ sibi salutaria sunt. Nos autem nisi ab aliquo edocti simus, aliorumque experimento, haud ea scire potuissemus. Hoc autem humani generis est peccatum, quo non modo quæ vitæ subsidia sunt, sed & salutis remedia labore consequi oportet. Quid enim vitam hanc vivere prodesset, si morbis quotidie illam afficientibus vexaremur? βίος enim ἄβιος esset. Morborum sane frequens invasio, qua ceteris studiis me abdicare eo tempore oportuit, Epilepsia præsertim, a quo Dei Optimi Maximi miseratione, beatæque Virginis matris intercessione evasi, in hæc mentem adduxit meam. Hac enim de causa Hippocratis, Galeni aliorumque scripta revolvere cœpi: nam quod Medici pro morbi curatione faciendum responderent, an & antiquorum testimoniis comprobaretur, perpendere volebam. siquidem saluti, animoque meo satisfacere videbar. Sic etiam, an Medicorum formulas phar-

pharmacopolæ observarent, ac an & ipsi Medici, & pharmacopolæ, ea quæ syropis pharmacisque componendis necessaria sunt, Plantas scilicet, Metallica, cæteraque, & compositionis modum, ratione, experientiaque comprobata agnoscerent, quam cupiens scientiam habere, Auctores, qui de Plantis, Animalibus, Metallicisque descripsissent historias, perlegere volui, atque in iis multa incerta, atque incognita recentioribus, tum ipsis antiquis perspexi, quæ vel rei ignoratione, vel eorum mutila, depravataque historia, verborum, sensuumque difficultate, ab interpretibus, atque commentatoribus minus animadversa fuerunt. Ea præsertim libuit iis maxime incumbens, qua potui diligentia, atque studio investigare, atque exponere. Atque antequam ad difficiliorum interpretationem, atque cognitionem pervenire potuissem, minima quæque primum vel ipsa vulgaria scire me oportebat, non sine aliquo labore: quantumque in his adipiscendis insudaverim, qui studiis hisce defessi sunt, facile intelligere poterunt. Ab initio profecto Plantas, Animalia, cæteraque metallica, quæ in manus pervenerunt, perquirere, atque investigare, suisque historiis respondentia reponere, nemine quidem demonstrante, vel docente, (familiares id non latet) studio, lectione, iudicioque, summa ingenii mei industria, visque fuit. Postquam autem aliquem horum numerum, & magnam fere partem, eorumque rei inspectione, atque cum historiis collatione scientiam, adeptum me esse cognovi; an & alii eiusdem rei professores eo etiam modo, quo ipse ea cognoscerent, denominarentque eadem ratione, ipsorum collocutione, certior fieri volui; atque ita me non inanem impendisse operam perspexi. Sed hoc haud satis mihi esse visum est: quamobrem maiora exquirere statui, ut maiore hactenus diligentia me his studiis incubuisse ostenderem, atque si potuissem aliquid communi studiosorum saltem utilitati excepisse viderer. Quod ut assequi possem, Dioscoridis loquendi modum, verborum proprietatem, & quomodo iis usus sit, considerare cœpi, atque ut facilius possem, verborum singulorum, similitudinum descriptionum, atque in illis verborum magis proprietatem significantium, item plantarum similitudinum radice, fronde, caule, flore semine, vel toto habitu, ac denique cæterarum rerum, indicem fere confeci. Ac eo veluti regula quadam in plantarum investiga-

 tio-

tione usus sum, non sine aliqua commoditate. Sed non pauca in eo consideranda sunt, quæ difficultatem afferre possent, verba nempe θάμνος, θαμνίον, & θαμνίσκος, quibus herbas denominat, nullam cum fruticibus affinitatem, nec similitudinem habentes: non enim lignosæ, aut surculosæ sunt, nec fiunt senectute, sed succosæ, teneræ, & ab radice foliosæ, quæ notæ sunt herbarum non fruticum, etsi eædem alarum multitudine dividantur, quod forsan poterit cum fruticibus commune dici. Sæpe καρπὸν & σπέρμα confundit. Floris etiam similitudinem, nunc in forma, nunc in colore, nulla addita differentia describit. Foliorum etiam similitudinem nunc in parte, nunc in toto, atque tam lobos, sive lacinias, quam folia φύλλα appellat, totum cum parte confundens. Plantas denique flore, atque fructu carere, quæ vel sero, vel confestim eos edunt, asserit, atque etiam illas, in quibus propter tenuitatem difficile cognoscantur. In his autem animadvertendum est quod idem Dioscorides in proœmio testatur, non omnes plantas se conspexisse, nec erat quidem facile, sed ex aliorum historia excepisse, atque ab incolarum locorum in quibus plantæ oriuntur narratione plantas multas delineasse: non ideo mirandum si in aliquibus peccarit. Quæ ut cognoscerem diu versatus sum in iis, tum lectionem historiarum, tum inspectionem rerum repetens. Quare multa in singulis plantarum descriptionibus a me observata conspiciuntur, quibus plantæ delineatio, atque forma dilucidatur: quæ etiam per regulæ modum describi potuissent; sed hic ea repetere viderer. His sic a me cognitis, faciliore reddita mihi Dioscoridis delineatione, difficilimarum, incognitarumque plantarum novam sententiam cæteris probabiliorem, ni fallor, afferre minus laboris fuit. Quibus singulis rationem, observationemque plantæ necessariam addidi, in qua, Dioscoridis lectio quæ verior sit, quæ plantæ necessariæ notæ, quomodo respondere debeant, conspicuum erit omnibus. Plantarum etiam ab aliis descriptarum confutatio agnoscetur, quam in fine cuiuslibet plantæ Historiæ apposui, ut cognita planta a me proposita, & cum Dioscoridis historia collatione facta, magis respondentem cæteris plantis, atque veriorem facie viribusque me descripsisse ex illis colligi possit. Atque veluti auri fabri faciunt, optimi auri signo in coticula prius facto, alterius postea, & diversi auri probationem, vel improbationem collatio-

ne

me excipiunt; Sic Dioscoridis posita delineatione, quæ auro optimo signatam Coticulam æmulatur, plantam cum illa contuli, quæ si forsan non optima videbitur singulis partibus, haud dubito quin cæteras ab aliis descriptas in fine descriptionis collatas longe superet: id quidem efficere conatus sum. Multis enim plantis ab aliis nomen inditum cognovi, quæ, sine ipse foliis illarum laciniatis, & serratis, nondum similitudinem assequi videbantur, nam vel magnitudine, vel parvitate etiam differebant, sicuti & substantia, viribusque. Multis etiam contra, quibus amphora reddi folia oportebat, ut dignæ eo nomine censeri possent. Aliis flores, siliquasque concinnare necesse erat, aliis totum plantæ habitum diversum immutare, quamobrem quaslibet pro illis supponere melius erat. Quod non parum animum meum excitavit, ut pro illis magis respondentes, nisi genuinas possem, inquirerem, ac reponerem. Has æmulatione invidiaque ab imperitis improbatum iri aliqua saltem parte non ignoro. Quibus ut recto animo has improbasse videantur, plantas pro illis veriores, magisque respondentes facie, & viribus afferre studendum est. Atque tunc maiore gaudio afficiar, cum aliquem mei æmulatione studiis vehementius incumbentem, communi utilitati veriora in lucem proferre cognovero. Non equidem ut aliorum refellerem plantas, sed ut veriores ostenderem, hæc κατὰ δύναμιν scripsi. nec plantas hasce ita affirmare audeo constanter, quod quibusdam meliores inveniri posse minime censeam. Quod ut ipsemet assequar etiam atque etiam, perquiro. Non enim pudebit si forte meliorem de ea re sententiam, velioremque plantam invenero, errasse me antea, vel hoc non animadvertisse fateri. ἀνθρώπινον γάρ ἐστι τὸ ἁμαρτάνειν. Atque mihi summis quidem laudibus dignus videtur esse, qui spreta nonnullorum hominum sese mire iactantium opinione, δὶς πρὸς τὴν ἀλήθειαν maxime probat. Nec etiam hæc stabilia sunt, sed iudicia rationibus confirmata, vel potius suspicionibus, quibus semper certiora indicia supervenire poterunt, hisque veriora agnoscere possumus: atque ideo si quid post harum editionem assecutus fuero veritatis, aut certioris iudicii, quod non animadvertissem, cum etiam plantarum, non descriptarum, aliarumque rerum, in alteram editionem huic adnectendam pinlaturum me polliceor, nisi novum Dioscoridem brevi, verioreque commentatione, cum novarum plurimque plantarum

additione, tam inceptum, ut amicorum satisfaciam voluntati, perficerem, & ederem. Qui haud sinam poterit consequi perfectionem, nisi hujus rei studiosorum munere ac liberalitate plantas quasdam, metallicaque habuero: quorum non pauca Ferdinandus Imperatus hujus rei studiosissimus, qui rectè, [illegible] habendus est, mihi dono dedit: utor quidem eo valde familiariter, isque te suum erga me amorem patefacit: sæpius enim Musæum, plantasque vivas, quas innumeras summa diligentia alit, conspiciendi copiam facit, ac earum semper multas liberaliter offert. Quamobrem etiam illi gratias agere debebunt, qui aliquid ex meis lucubrationibus exceperint, nam nisi prius plurium cognitionem plantarum assequutus essem, minime investigare, atque eligere magis respondentem potuissem. Multas plantas mente, atque idea retinen, quas re ipsa videre nondum potui. Idcirco sæpius non tantum quas ipse alo plantas, & quarum icones ipsis plantis nova quadam arte a me excogitata effinxi, quarum non minimus est numerus, sed & sponte nascentes, semper cum possum, conspicere, considerareque conor, ut aliquarum sese mihi obiiceret investigatio. Non enim fallicit sativas videre plantas, nisi easdem quo oriuntur sponte loco inspexeris. Cultu quidem plantæ multæ degenerant, sicuti & mala cultura: multæ etiam maxime gaudent cultu, aliæ vero marcescunt, aliæ nisi solis continuis radiis illustratæ atque calefactæ sint, non crescunt, aliæ vero pauco vel nullo solis aspectu perficiuntur. Sæpe etiam cultu, vel etiam negligentia plantæ transfigurantur, atque folia diversa emittunt, atque mutatio etiam fit in sapore, odore, forma, & magnitudine tum ipsarum plantarum, quam fructuum, foliorumque: folia quidem sæpius, vel angustiora, vel latiora magis, minusque laciniis divisa fiunt secundum soli, cœli, & culturæ diversitatem. Aliæ quidem gracile solum, macrumque amant, aliæ arenaceum, quædam sabulosum, aliæ vero pingue, aliæ limosum, riguumque. Quibus de causis non modo vel degenerant, vel fiunt lætiores, sed etiam sterilescere evenit: nam sicuti plantæ humore soli diminuto fructus perficere nequeunt, ita etsi copiosum habeant alimentum, lascivientes humoris abundantia, copiosos incipientes edere fructus, diu postea ad perfectionem maturitatis deducere nequeunt, atque ita extenuatæ pereunt. Quare & cultas, & sylvestres

opor-

oportet conspicere, ut in sylvestribus consideretur locus natalis, plantæ statura, & habitus, in plantarum cognitione per quam necessarii: in cultis vero partes minimæ, & privatæ, quæ melius conspici possunt domi quidem cum illas habeas, sæpius ad illas te conferre potes, atque primo ortu ad summam usque perfectionem inspicere potes ipsas quod non ita in sponte nascentibus evenit. Hoc non parum observavi, & quotidie fere idem facere oportet, atque non modo plantas ipsas considerare, sed illarum historias, a Dioscoride præsertim descriptas, in cujus textu præter aliorum scripta diligentius plantarum notæ describuntur, perlegere non solum Latine, sed & Græce visum est multa quidem difficillime, vel nunquam cognovissem, nisi Græca verba, & loquendi modum observassem. Atque hæc fuit ratio cur, Dioscoridis Græcum textum, & Latinam ad verbum versionem in plantarum descriptionibus singulis apposuerim, multa quidem hac mea dignoscentur versione, quam ab aliis diversam esse judicabunt, & forsan immutatam atque depravatam. Cujus suspicionis causam Latina si cum Græcis conferantur verba, cessare certum erit. Græca enim collationis commoditati inserviunt. Reliquum est ut ostendam Dioscoridis Historiam depravatam, atque adulteratam a posterioribus plantarum professoribus, qui diversas illas nomenclaturas apposuerant, quibus alii nominum communitate, & varietate decepti, multa diversis nominibus inscripta capita adjunxere, quibus plantæ describuntur eædem, nomine tantum differentes: aliis remotis ante propriis viribus, alias contrarias ab aliis capitibus differentis plantæ exceptas reposuere: multa etiam capita e loco in alterum transtulerant, quæ aliorum etiam doctiorum virorum judicio suspecta sunt. quapropter, difficile quid de plantis illis sit statuendum afferere possumus. quod vero conjecturis assecutus sum suis locis videre licebit. His igitur excipe hilari animo meas lucubrationes, & quamprimum Deo favente quod pollicitus sum expecta.

IANI PLANCI
PRAEFATIO
AD PHYTOBASANUM
FABI COLUMNAE.

SEmper mecum animo reputavi Rem valde gratam, utilemque eos facturos, qui Libros veteres, optimos, & raros, ut iterum edantur curant, quam ii, qui novos, vulgares quidem, vel de Rebus iam aliunde notis edunt. Illi enim Studiosorum sitim explent, utilitatique eorum consulunt; Hi vero nullo commodo, sed magnis expensis studiosos anerant, & vulgaribus, recoctis, ac pene inutilibus Libris Bibliothecas complent. Nunc vero profecto rem non tantum valde utilem, & gratam facturos arbitror, sed utilissimam, & summe necessariam in tanta novorum Librorum Copia & Varietate. Quisque enim; qui Herbulam quamdam invenerit, ut de aliis Scientiis sileam, quae ei nova videatur, vel ab aliis non satis bene descripta, statim de ea nonTractationem quamdam brevem cogitat, quae aliis Libris Botanicis apponi, vel inter Ephemeridas Eruditas inseri poterat, sed Librum novum, Volumenque ingens congerit, in quo de omnibus Plantis generatim, vel de aliqua Regione speciatim agatur,

in

in quo Libro nil profecto novi, atque expoliti inveniat, sed tantum Res iamdiu pervulgatas cum Herbula illa nova recollas. Item quisque qui Herbas quasdam viderit, quae cum Ratione illa Raii, vel Tournefortii, Linnaeive, quam Methodum vocant plane non conveniat, statim Librum aliquem novum edit in quo omnia permiscentur, ut Ratio illa sua, seu Methodus suadeatur. Verum inter hos Botanicos Auctores rem omnium inutilissimam faciunt, qui non Herbula tantum nova, novaque Methodo contenti, sed Genera innumera Plantarum Novarum invenisse animo sibi fingunt, & de iis Libros longos, & molestos conscribunt, quos tamen si acute perpendas in iis nihil novi, nihilque solidi reperias, sed Res Veterum plane confusas & eversas, ut Auctores illi suae Novitatis Libidini satisfacerent. Sic ab istis Novatoribus describi passim videmus tritas Antiquorum Plantas pro novis, & novis nominibus, venalibus plerumque, & adsentatoriis appellari, quod hae Plantae vel Folia ampliora, angustiorave habeant, vel quod Spinis, Aculeisve rarioribus densioribusve sint armatae, vel denique quod Flores Petalis latioribus, angustioribusve edant, Fructusque, vel Radices paullo rotundiores, oblongioresve gestent. Quae omnia quisque videt, vel vario cultu, varioque Terrarum, Caelique Indole oriri, & Varia Rerum Eventa esse, quae per quam facile mutantur invariata Res naturae. Attamen nostris temporibus huiusmodi Auctores Botanicos bene multos vidimus (quorum aliqui quamquam ita ineruditi essent, ut ne Litteras quidem nossent) hac novitatis prurigine ita tentari, ut Libros satis longos alieno stilo de his Herbis ficte novis

vis ediderint, edendosque reliquerint, si per alienam pecuniam liceat. Ego equidem semper fassus sum, & modo ingenue fateor Auctores istos hoc pacto neque existimationi suae, neque Studiosorum Utilitati consuluisse; Quum per hos Libros Scientia Botanica difficilior & obscurior evadat, & pene in immensum excrescat, ut ab ea omnes plane deterreantur. Melius itaque per hos factum fuisset, si Libri Veterum in quibus revera aliquid novi solidique reperitur, ut iterum ederentur curassent, ut fieri poterat in primis de Fabii Columnae Lyncei Libris, qui acute multa vidit in Re Herbaria, multaque reperit, & Litteris consignavit, ut inter primos Botanicos merito adnumeretur. Attamen eius Libri admodum rari sunt, & praesertim is, quem primum edidit, qui Phytobasanos appellatur, qui rarus etiam erat temporibus suis, ut testatur Typographus in Praefatione Ecphraseos eiusdem secundae, qui affirmat eum Librum iamdudum esse distractum, & a multis tunc desiderari. Verum nostris temporibus sesquisaeculo post ita rarus evaserat, ut Boerhaavius in eo Libro, qui de addiscenda Medicina scripsit, dixerit eum nonnisi Quadringentis HS. nummum emi, ut totidem re ipsa emtus fuit, & pluris Neapoli a Nicolao Gualterio M. E. Ducis Archiatro, & Amico nostro, quo potissimum suadente is modo per nos editur. Edimus igitur modo Phytobasanum pecunia nostra, nullaque subscriptione, quae dolosi fraudulentique plerumque solet in se continere. Hanc Editionem si Litteratis Viris, & Rei Herbariae Studiosis acceptam noverimus, sequenti anno, & Ecphrasim utramque Eiusdem eadem forma dabimus. Nunc vero, ut Libri moles cum sequentibus aliquo pacto

con-

congruat, & ut Liber acceptior Legentibus, etiam non Botanicis veniat, Vitam Auctoris, & Lyncaeorum Notitiam seu Commentarium eorum addidimus, quibus ipse adscriptus fuerat, in quo quidem Commentario multa ad Historiam Litterariam tum Botanicam, tum Physicam reperiuntur, ut cuique legenti apparebit. Herbas denique Phytobasani, & Animalia nostris Adnotationibus in calce cuiusvis Capitis plerumque inlustravimus, quibus vel Res ipsa a Fabio descripta magis expenditur, eiusque sententia, vel magis confirmatur, vel eadem refellitur. Titulis Herbarum, quas Fabius iuxta Institutum suum semper ad veteres referebat nos nomen a Tournefortio approbatum apposuimus, ut quisque Herbam quamlibet recepto magis nomine statim dignoscat, & appellare possit. Quae Fabius iubet, vel in Calce Phytobasani, vel Ecphraseos secundae adiungere nos suo loco ut adiungerentur curavimus, ita & loca mendosa corrigi iussimus; aliqua tamen intacta reliquimus, quae mendosa videbantur, quae aliquo pacto defendi possunt, quum nos modo non Aristarchi, sed Editoris ingenui, & fidelis munere fungamur. Quare si quis in similia loca aliquando incidat, ea nobis non vertat vitio, sed potius diligentiam, & fidem in Auctorem nostrum vulgandum probet, & quisque eum excuset, & pro sua sententia interpretetur. Et quum rumor ad nos esset allatus Romae in Lancisiana S. Spiritus Bibliotheca Phytobasanum manu ipsiusmet Auctoris auctum reperiri; item quum Linckius scribat in Indice Auctorum, quem Libro de stellis praefixit se Mediolani in Ambrosiana Bibliotheca Phytobasanum vidisse Criticis Notis illustratum manu ad marginem exaratis; Per Amicos longe Doctissimos, & Humanissimos,

ſimos, per Leprottum nempe Romae Archiatrum Pontificium, & per Ioſephum Antonium Saxium Mediolani illius Bibliothecae Praefectum curavimus, ut Adnotationes illae ad nos exſcriberentur, quas poſſemus ad rem noſtram adhibere, ut nihil huic Editioni deeſſet. At quae Romae proſtant nil aliud eſſe cognovimus niſi ea quae Fabius ipſe in Calce Phytobaſani, & Ecphraſeos ſecundae ſubet adiungere, & quae nos, ut dixi, ſuo loco adiunximus. Mediolanenſes vero Notae, ut ex Saxio novi, qui ſpecimen ad nos miſit, nil aliud referunt, praeter varia aliorum Botanicorum nomina, quae ex Caſparo Bauhino, vel Tournefortio ex noſtris Titulis quiſque noſcere poterit. Curavimus praeterea, ut ad marginem numeri eſſent, qui Paginis Editionis Columnae ab Auctoribus citatae reſponderent. Aereas Tabulas ad Calcem reiecimus, quas adamuſſim cum iis Columnae convenire ſtuduimus, imo Litteras Graecas, quae paullo obſcuriores erant, quippe quae manu ipſiuſmet Fabii exaratae, curavimus ut per Scalptorem noſtrum nitidiores exprimerentur, ut perquam bene legi poſſent. Denique ſi quid praetermiſſum, vel minus recte a nobis dictum fuerit tum in Adnotationibus noſtris, tum in Praefationibus, quae ad Fabii Vitam, & ad Lynceorum Notitiam pertinent, moniti addemus, vel corrigemus in Editione quam Ecphraſeon huius Auctoris paramus. Nos enim, ut cum Tullio loquar, ita parati ſumus, ut vel refellere alios ſine pertinacia, vel refelli ſine iracundia patiamur.

PLAN-

PLANTARVM ALIQVOT ANTIQVORVM DELINEATIONIBVS MAGIS RESPONDENTIVM HISTORIA

FABIO COLVMNA AVCTORE.

ISOPYRVM DIOSCORIDIS TAB I.

Aquilegia Sylvestris C. B. P. 144.

ΙΣΟΠΥΡΟΝ dictum est [1], Ἴσον τῷ πυρός, non πυρί: quia florem edit forma flammæ similem: flos enim ita simul congestos apices habet, ut ignis flammas repræsentet: nam ex lata basi in acutum desinunt quinque illæ summæ partes contortæ, inque se se inflexæ, ita ut vento agitatam flammam demonstrent: pyramidales quidem sunt flores, unde Ἴσον τῷ πυρός, τὸ πυροειδὲς, ignis scilicet speciem habens dicitur, indeque πυραμίδες, quia in modum flammæ in acutum, ex lato producentes desinunt. Capitula etiam pyramidalem habent formam, atque ignis flammas repræsentant, ita ut ab ipsorum etiam figura nominis etymon sumi possit. Alii vero Phasiolon vocant ob similitudinem, nam ut Dioscorides [2] ait: κατ' ἄκρον τὸ πέταλον ἕλικα φέρει, *in extremo folium capreolum*

A

(1) *Nomen, & Etymo.* (2) *Lib. 4.* 5[illegible]

lum producit floris folium, πέταλον intelligendum, nam idem Dioscorides in capite de Vnguento Rosaceo¹ ait Ῥόδων ἀβρέχων ἀριθμῷ χίλια πέταλα, *Rosarum non madidarum numero mille folia*. ἕλικα capreolum, quem Plinius hic *pampinum* vertit, ut etiam alibi, eritque sensus Floris folium in summo, si positum ipsius consideraveris, si vero partem, in ipsius extremo, producit ἕλικα, capreolum, capreoli quidem modo inflectitur quod ex Plinii textu fit clarius, ait enim *folium in pampinos torquetur* floris scilicet extremum in pampinum, capreoli scilicet, viticulæque modo tortuosum desinit. Similitudo autem inter Phaseolon & Isopyron erit ut Isopyri flores in pampinos inflexi, Phaseoli florum ex petiolis simul dependentium positum penè referant. Quod perbellè, & exactè exprimit planta a me proposita, totamque Dioscoridis historiam explere videtur, qui ait ² Ἰσόπυρον, οἱ δὲ φασίολον καλοῦσιν, διὰ τὸ ἐοικέναι φασιόλῳ, τῷ κατ᾽ ἄκρον τὸ πέταλον ἕλικα φέρειν. ἔχουσι δὲ κεφαλία ἐπ᾽ ἄκρου τοῦ καυλοῦ, λεπτά, σπερματίων πλήρεις, παραπλήσιον μελανθίῳ τὴν γεῦσιν. τὸ δὲ φύλλον ἀνίσῳ. Quæ sic Latinè reddidi *Isopyrum, aliqui Phaseolon vocant, cum simile sit Phaseolo, eo quod in extremo folium capreolum producit. Infert autem capita in summo caulis tenuia, seminculis plena, Melanthio simplici gustu. Frons autem Aniso similis.* Differentiam vero frondis plantæ, & folii floris nemo, quod viderim, huc usque tradidit, atque Ruellius vir doctissimus ut per quam Latinè Dioscoridem vertisse videretur, neve ipse ignorasse hoc dici posset, Plinii textum mutilum, vel perversum pro versione descripsit³, qui ait, *Isopyrum, aliqui Phaseolum vocant, quoniam folium, quod est Aniso simile, in pampinos torquetur.* Cuius sensus erit, ut Dioscoridis textus, ex quo transcriptus est locus hic consentiat *Isopyron quod est Aniso simile*, foliis intellige, *aliqui Phaseolon vocant, quoniam folium*, scilicet floris, *in pampinos torquetur*, atque ita putarem esse legendum. Planta hæc radicem habet fibrosam, crassiusculam⁴, pallidam, folia forma foliorum Anisi, maiora vero, colore que cæsia ex viridi, lævia, petiolo longo, tenui, purpureo, & hirsuto adnascentia, tripartita, ut terna folia habere videatur sed unumquodque folium, cum planta est bima, uno enim anno non perficitur, in terna cum petiolis dividuntur, quæ etiam propter profundissimas lacinias in terna videntur divisa, non tribus petiolis, sed uno ortu prodeuntia. Caulem edit hirsutum, subrubentem, rotundum, tenuem, striatum, angulosum, bipedalem, aliquando maiorem, in cuius summo, & mimorum, ex foliis illis hærentibus caulis absque petiolis, in terna divisa, seu ut trifolia videantur, tenues petioli Phaseoli modo prodeunt,

(1) *Lib* 1.
(2) *Descriptio*.
(3) *Lib* 27 *c*. 11.
(4) *Forma*.

deunt, qui propter florum gravitatem ex illorum extremo dependentium curvi, dum flores vigent, conspiciuntur: qui, ex quinque Consolidæ regiæ dictæ floribus simul contextis, singuli composita videntur: dependentque ita, ut illorum capreoli, tenuiores scilicet partes contortæ, superiores sint basi: itaque flammarum speciem quandam, repræsentare videantur, non solum forma, cum quinque illæ partes extremæ superiores sint viticulæ modo inflexæ, flammarumque simul speciem referant: sed etiam colore qui sunt rubri, nam alii vario colore cernuntur, cærulei, albi, lutei, alii multiplices, sed omnes eandem habent formam; Phasiolique florum positum, & ignis flammas simulant colore tantum, atque pluritate flosculorum differunt. Quibus deficientibus, eriguntur paulatim in dies petioli, perficientes capitula similia illis Melanthii, at non ita extuberantia, angustiora vero, atque tenuiora, ac veluti in plures partes divisa, sylvestri Melanthio paria & similia, plena parvis seminibus nigris, angulosis, Melanthii nigri vulgaris forma, & colore, sed lævibus, nitidisque, sapore, & gustu amarusculo, atque aliquantulum acerbo, ut Galenus [1] vult, nigri Melanthii semina referentibus, ut si utriusque plantæ semina gustaveris, paucam, vel nullam sentias saporis differentiam, quodque semen, an idem gustaveris, nisi acrius Melanthium esset vix cognoscas: neque acrimonia in nigri Melanthii seminibus sentitur, ut Dioscorides ait, quanta in Citrino, etsi adesse caliditatem, negare non possimus. Plinius vero nolens de gustu disputare, scripsit, *Capsula sunt in summo caule tenuia, plena seminis Melanthii*: quod ad formam referre videtur. Sed hæc planta utriusque descriptiones tuetur, cum formam Melanthii, & gustum referat, Dioscoridis historiæ, & Plinii varietati satisfaciens, Aprili [2] mense floret, atque Maio perficitur: colitur hic a studiosis, & in hortis propter florum elegantiam. Campoclari, Asperæ in Sabinis, & aliis Montibus frigidis frequens locis austro aversis. In Germania [3], Francia, & Anglia, collibus, montibus, & pratis nasci asseritur. Vires huic tribuit Dioscorides scilicet. [4] *Huius semen cum aqua mulsa potum, dolores circa thoracem, & tusses sedat. Convenit etiam sanguinem spuentibus, & hepaticis.* Quas vires, excepta vi sistendi sanguinis, Plinius in sua transcripsit. Galenus vero [5], *Isopyrum aut Phasiolum semen habet amarum, & subacerbum. Extergit itaque, & incidit humores crassos cum hoc ut corpora contrahat, & constringat. Quamobrem excreationibus pectoris conducit, & iecur expurgat & sanguinem spuentibus non est adversum: immo etiam iuvare creditur. Nam propter temperatura mixtio-*

 nem:

(1) *Lib. 6. de simpl. med. fat.*
(2) *Tempus.*
(3) *Locus.*
(4) *Vires.*
(5) *Lib. 6. de simpl. med. fat.*

non contrariis etiam congruere videtur. Neoterici sub Aquilegiæ, & Columbinæ appellatione, à corrupta forsan voce φαττινάδα, vel φαξίνάδα has vires huic tribuere, ut obstructis hepate, & venis felleo regio morbo utiliter dari possit seminis 3. 2. cum Croci obolo quæ vires ab illis Dioscoridis non dissentiunt: etiamque ad pestiferam luem commendant. Pena semen gustu esse tantillum adstringente, & temperatæ ex calore siccitatis, ideoque ad faucium, pharyngis, & tracheæ incendium, & ulcuscula eo vulgus uti. Non est Isopyron Dioscoridis Melanthii species alia, neque palustre Trifolium, cum neque ulla sit in illa nota Dioscoridis respondens, miror que Dodonæum virum doctissimum ita hallucinatum, ut Dioscoridis textum totum hic pervertere, & immutare voluerit, illius sensum, verbaque, atque Plinii versionem minime percipiens: & ideo quæ non intellexit, abundare, superfluaque censuit. Neque Vesicaria Indica, Pisum cordiatum, vel cor Indicum dicta, à Pena amici cuiusdam sententia, Isopyrum putata, cum sit repens, nec in illa recte summum caulis dici possit, ut colligitur ex cap. de Chamæsyce, in quo dicit Dioscorides, non habere caulem, sed viticulos per terram stratos, neque flos in pampinos torquetur, neque habet capitula tenuia, sed magnas vesicas, non semuncula, sed magnis seminibus ternis in singulis vesicis, & aëre plenas: gustu etiam Auctoris iudicio dissimili, Pisi scilicet: neque vires Dioscoridi respondentes, quis habere compertum habet, sed omnes, ut sit Halicacabi species, dubitant: atque ita a folliculi forma denominatur. Nec, ut iidem Pena scripsit, Phasioli πέταλον, quod nonnulli etiam *folium* interpretantur, habet, quod ipse ignorans, Dodonæo obiicit, ut intellexisse videretur. Sed iam demonstravi adhuc neminem non ignorasse. Quare planta à me proposita Dioscoridis Isopyrum habenda, cum neque sit quod adversari possit, immo suam ipsius historiam dilucidat, adhuc tenebris obvolutam, propter verborum, atque sensus difficultatem, neque ab aliis, & nequidem ab interpretibus enodatam. In Bibliotheca Sancti Ioannis Carbonariæ Neapoli Librorum copia refertissima, manuscriptus adest Codex Græcis litteris maioribus, membranacea pagina vetustissimus, Herbarum Historiis Dioscorideis, & Iconibus coloratis ornatus, in quo pro Isopyro depingitur Planta Anisi foliis latis, caule alto, capitulis oblongis multis, brevibus petiolis insidentibus, velut densis Corymbis, aut Umbellis absque floribus, quæ magis nostræ quam aliorum Iconibus, & sententiis convenire videtur; sicuti annis præteritis non sine gaudio observavimus non modo hanc, sed alias plantas cum illis quodammodo convenire.

IANI

Iani Planci Adnotatio I.

PRopter ambiguam Dioscoridis de Isopyro descriptionem, & fortasse propter depravatum eius in hoc loco Textum, Plantas varias, & omnino inter se diversas attulerunt Rei Herbariae Scriptores, Dodonaeus enim, ut notat Fabius noster, & Gesnerus Trifolium Aquaticum, quod a Castoreo in Aquis degente Fera Fibrinum appellant, pro Isopyro Dioscoridis habuit. Caesalpinus vero pro Isopyro Erviliae, seu Pisi genus, quod Ochrum Casparus Bauhinus, & Tournefortius appellarunt, descripsit. Matthiolus more suo pro Isopyro Plantam peculiarem sibi finxit ex Melanthio, seu Nigella Angustifolia adjectis inferne Anisi foliis, ut Dioscoridis descriptioni melius eam accommodaret. Matthioli supposititium Isopyron exceperunt Lugdunenses, Durantes, & Tabernaemontanus, & in Libros suos transtulerunt.

AEGYPTIORVM MALINATHALLE THEOPHRASTI ANTHALIVM PLINIO TAB. II

Cyperus rotundus esculentus angustifolius C. B. P. 14. b.

INter edules radices, quas Ægyptus fert, Malinathalles [1] a Theophrasto [2] connumerantur, ait n. de iis, quae in aqua oriuntur supra locutus. *Ἐν δὲ τοῖς ἀμμώδεσι χωρίοις, ἅ ἐστιν οὐ πόρρω τοῦ ποταμοῦ, φύεται κατὰ γῆς ὃ καλοῦσι μαλιναθάλλη [3] · στρογγύλον τῷ σχήματι μέγεθος δὲ ἡλίκον μέσπιλον, ἀπύρηνον δὲ, ἄφλοιον · φύλλα δὲ ἀφίησιν ἀπ' αὐτοῦ ὅμοια κυπείρῳ. Locis autem arenosis, haud procul a flumine nascitur in terra, quod Malinathalle appellatur figura rotundum, magnitudine Mespili, sine nucleo, sine cortice folia ut Cyperus mittit.* Ex quo textu Plinius [4] mutuatus, pro, Μαλιναθάλλη, Anthalium transcripsit: quod Græcè ἀνθάλιον scriberetur, ex ἀνά, & Θαλέω, vel Θάλλω, compositum [5] quod est regermino, parum distans a verbo μαλιναθάλλη, quod ex μάλα adverbium, & ἀναθάλλω constatum est, significatque valde regermino, quod etymon proprium est huius plantæ, quæ, radice unica sata, ut altera Dioscoridis Chondrilla se propagat, innumerasque producit. Verba eius sunt hæc. *Anthalium longius a flumine nascitur Mespili magnitudine, & rotunditate, sine nucleo, sine cortice, folio Cyperi.* Cui planta,

(1) *Nomen.*
(2) *Lib. 4. cap. 10.*
(3) *Descriptio.*
(4) *Lib. 21. c. 15.*
(5) *Etymon.*

ta, Trasi, appellata, sive dulcis & esculenti Cyperi, similis admodum, eademque esse videtur. Habet enim ex tenuibus fibris dependentes globulos, [1] leves, rotundos, oblongos, ex aliqua parte magis extuberantes, extremum divisum habentes uti Mali Punici fructus, Mespili coronam æmulantes, ut in picturâ visitur, paucis lineis per obliquum circumductis, ac si pluribus partibus simul coniunctis, constarent, signatos; magnitudine, & forma ad fructum minoris Mespili ex genere Setaneæ, accedentes, quem nos hîc, quia molles, & esui aptos habet nucleos, Mespilum exoticum appellamus; cuius & colorem etiam exterior pars refert. quæ excoriari nequit, ideo sine cortice dici possunt: cum propriè cortex sit, quæ exui potest, mutila, nihilque interioris partis, vel fructui obest: carnem intus continent solidam, album, sine nucleo aliquo; sapore dulci ferè Castaneæ; folia emittit Cyperi nostratis vulgaris, at oblongiora; caulem, & flores [2] æstate eidem similes. Rara hîc planta, neque alibi, [3] nisi in studiosorum pensilibus hortis culta visitur, e Siciliæ extremis, arenosisque oris Austro expositis, ubi sponte oritur, advecta. Cuius natales plantam confirmare videntur, cum a Theophrasto dicatur, *Locis autem arenosis* &c. ad differentiam plantarum in limosis, & palustribus locis nascentium, de quibus antea dixerat, ideoque subiunxit *haud procul a fluvio nascitur in terra &c.* Plinius verò ad differentiam Colocasiæ, & Personatæ, quas Nili sui dotibus gaudere, ait: *Longius a flumine*, oriri tradidit. Ex quibus, & superioribus colligitur, arenosa, Austrinaque non sicca nimis loca, Malinathallen adamare. *Hæc molæ*, sequitur Theophrastus, *legentes, in bryto hordeaceo decoquunt, dulcia admodum efficiuntur, hisque pro bellariis utuntur*. Plinius [4] *mandere eam paratum*, & alibi. *Anthalis, quod Ægyptii edunt, nullum alium reperi usum*. Matthiolus vero in Veronensium agro oriri asserit: atque ibi pueri plenos quasillos venum circumferunt, vocantque *Dolce Trasi*, crudas, coctasque elitant in bellariis. Harum cremor ut tradit Matthiolus [5] pectoris, & laterum vitia expurgat, quo fit ut tussientibus perutiles sint. Tunduntur enim, macerantur-que carnium iure, & inde per linteolum exprimitur cremor, quem etiam venereis potionibus miscent recentiorum nonnulli. Idem cremor potus ad urinæ ardores valet, & ad dysenteriam, nam humorum acrimoniam retundit, præsertim ex aqua potus, in qua candens ferrum extinctum fuerit. Sunt hæ radices ut experientia, & dulcedine consicã potest, in moderate calfacientium & humectantium genere. Sed flatus quodammodo gignunt. Sunt qui Theophrasti esculentos Cyperos esse

iu-

(1) *Forma*.
(2) *Tempus*.
(3) *Locus*.
(4) *Lib. 21 cap 29.*
(5) *Vires*.
(6) *Lib. 6. de causis plantar. c. 16.*

tradiderit, quamobrem illos textum adducemus, in quo saporis, odorisque gratia si in radicibus insit plantarum, cur reliqua eorum minime respondeant, rationem reddit, & exempli gratia adducit, *Graminis, Cyperi, Betae, Apii, Equapii, atque eorum quae in paludibus, atque fluviis idonea cibo proveniunt*. Quo loco respondetur, Theophrastum, nusquam Cyperos differre radicibus, & sapore tradidisse. Sed semper inter palustres, atque in aquis degentes plantas illos connumerat, atque odoratas radices habere ait: nec in sequenti capite Cyperum inter odoratas recensuisset, tam brevi intervallo absque ulla differentiae mentione, si de alio Cypero, dulci scilicet, atque radicibus inodoris, forma etiam differentibus in antecedenti capite verba fecisset, pro quo Trasi planta haec intelligi posset, cum e memoria tam cito, quod de priore Cypero in antecedenti capite scripserat, excidere non potuisset. Quare hanc primo tuebar opinionem, ut scilicet textus in quo Cyperus, inter dulces radices connumeratur, sit corruptus, & pro κυπείρου, per ει, diphthongum, Cyperi latine, κυπίρου, per ι, Gladioli scilicet sit reponendum, ut idem Theodorus Gaza in reliquis locis non sine errore vertit Cyperum, Cypeirum & Cypirum confundens, atque semper Gladiolum interpretans. Atque Plinii auctoritate motus Graecum textum emendandum eo loco putabam, ut κυπίρου pro κυπείρου, haberet. In aliis de Cypero aromatico loqui videtur, Iunco scilicet triangulari dicto palustri, de quo Dioscorides [1], & Plinius [2] cujus verba sunt haec *Quidam etiamnum unum genus faciunt Iunci triangulis, Cyperon vocant. Multi non discernunt a Cypiro, vicinitate nominis. Nos distinguemus utrumque, Cypirus est Gladiolus, ut diximus radice bulbosa &c.* & inferius, *Cyperus Iuncus est, ut diximus angulosus* [3] & alibi *Idem & Gladiolum alterum, quem Cypiron vocant, & ipsum palustrem*, & eodem capite superius. *Bulborum generi quidam adnumerant & Cypiri, hoc est Gladioli radicem, Dulcis ea est, & quae decocta panem etiam gratiorem faciat, ponderosioremque se simul subacta*. Ex quibus nullo pacto de Trasi planta, Theophrastum eo loco intelligere colligitur: nam si κυπείρου, Cyperi ibi habeatur, cum sit radicibus odoris, forma differentibus, atque palustris, limosisque magis gaudeat locis, Cyperus erit atque de eo intelligendum est, non qui in lapillosis locis, sed qui in aquis degit, de quo semper loquitur Theophrastus qui propter majorem humoris abundantiam ab aquis exceptam dulciorem saporem reddit, aliquantulum astringentem, odoratum, cibo aptum aeque suavem, recentem intellige: nam siccatus parum amarus, & odo-

la-

(1) *Lib. 1. c. 16. Lib. 4. 1. 9. & c. 11. de plan. li. 6. de cau. pl. c. 17.*
(2) *Lib. 1. c. 4.*
(3) *Lib. 21. c. 18.*
(4) *Lib. 21. 1. 17.*

ratior efficitur in sicco enim non est dulcedo, ut idem[1] Theophrastus ait, & de eo intelligit[2] Dioscorides in capite de Cypero, nam alibi de recente radice intelligens, illi Chrysocomes radicem comparat, dicens esse dulcem, aliquantulum austeram, ut est, his verbis, γευομένῳ ἐκ αὐτοῦ, κυπείρῳ ἴσον οὖσαν, ἐν τῷ γλυκεῖ ὑποστύφουσαν *gustanti non iniucundam, Cypero similem existentem ex dulci subausteram* & sic Trasi non poterit esse, quæ nullam habet austeritatem, atque arenosis, & in Sicilia, & Aegypto, quibus locis frequentissima, & spontanea est, oritur indeque ad nos & Veronam forsan etiam adsportata, ubi colitur pingui riguoque terreno, ut ait Pena, sed hæc planta pingui agro sata facile corrumpitur, nam vermes radicem erodunt, in arenosis vero, & glareosis vermes haud procreantur, plantaque lætior evadit, sed sæpe locus irrigandus est, nisi sit natura riguus. Quare cum ibi de Cypero Theophrastus loqui videatur, non dubium est amplius, Trasi plantam non esse Theophrasti Cyperum, quæ Malinathallen eiusdem plene refert, forma, sapore, natalibus, atque usu, in bellariis scilicet ut Pena & omnes aiunt, etiamnum ubique expetitam. Quidam obiiciunt huic plantæ, magnitudinem non esse Mespilo æqualem, atque de maiore intelligunt, quibus respondeo satis esse ad quamlibet Mespilorum speciem accedere, nam ex trium generum Mespilorum Theophrasti ad minorem Setaneæ speciem, quam nos ut dixi, Mespilum exossem appellamus, accedit, & forsan tertio generi nobis incognito parem, aut maiorem, quod minus est atque dici potest ut est in Aegypto maiores fieri radices propter loci opportunitatem, quare de hoc amplius non est differendum. Quidam nescientes etymon Anchalu, & Malinathallee, Malum Anthalium scribunt, putantque ita appellari, atque alii plantam quandam exoticam pro Malinathalle demonstrant, fructu iuglandi nuci pari, quæ sit ne recipienda ignari sciunt.

(1) *Lib.* 1. (2) *Lib.* 4.

CHON-

CHONDRILLA PRIMA DIOSCORIDIS TAB III.

Chondrilla Juncea, viscosa, Arvensis, quæ prima Dioscoridis C. B. P. 130.

Chondrilla dicta fuit, ἀπὸ τοῦ χόνδρος [1], quod est grumus, & ἴλλειν, quod continere significat, quasi continens grumos, quos Mastichæ similes esse ait Dioscorides [2] his verbis περὶ δὲ τοῖς κλωναρίοις αὐτῆς ἀφίσκεται κόμμι ὅμοιον μαστίχῃ. Plinius vero, [3] *habet proximam terræ Masticen tuberculo fabæ &c.* Planta hæc in [4] aggeribus viarum æstate visitur hic humi habens folia strata, quæ vere erumpunt, primum Cichorio similia, postea vero laciniosa magis 11 efficiuntur, atque Soncho, vel Denti Leonis dictæ plantæ accedunt, carnosa, fractu facilia, lactisque plena radicem longam inveni illam trium pedum longitudinem æquantem, crassitie vero minimum digitum foris subflavam, intus albescentem lacte turgidam, quam si extirpea, non tantam poteris diligentiam adhibere, quin fractam placetur, atque tunc per obliquum finditur multis locis, exitque lac viscosum, quod pauco exinde temporis intervallo, minusve quarta horæ parte, ut gummi concrescit. In radice semper invenies terræ glebulas ab eodem ipsius lacte concretas, dum magis vigebat planta, exudante quod ita viscosum est, ut neque a digitis, dum recens est, aqua abluendo, removeatur. Huic plantæ cum caulis erumpit, folia, quæ humi sternebantur, marcescunt fere in omnibus quamobrem raro illa invenies habere, aut flaccida pauca qui trium aliquando pedum altitudinem æquat, prope humum hirsutus, atque asper est, reliquus totus lævis, rotundus, multis alis refertus lignosis, flexilibus, ut una tantum planta, velut Genista, cui calore, & habitu quadantenus similis videtur, scopam efformata possis habet foliola ex intervallo alternatim parva, crassa, absque laciniis, vel raris Linariæ, vel Genistæ similia, ex viridi etiam ad cæruleum vergentia, ex quibus singulis flores ut in Cichorio sativo æstate [5] exeunt lutei colore, parvi, in pappos cum semen ematuruerit evolantes quod oblongum, fulvumque atque hirsutum est Tota planta gustu est amaro. Hanc primam Dioscoridis Chondrillam statuendam esse censui, cum suæ descriptioni congruere videatur ait enim Dioscorides [6] Χονδρίλλα, ἣν δὲ καὶ ποτὲ κιχώριον καλοῦσιν ἢ σέριδα, τὰ μὲν φύλλα καὶ τὸν καυλὸν, καὶ τὰ ἄνθη ἔχει κιχωρίῳ ὅμοια, ὅθεν καὶ αὐτὸν τινὲς εἶπον σέριδος ἀγρίας λεπτότερον

B δὲ

(1) *Nomen & Etymon*,
(2) *Lib.* 2.
(3) *Lib.* 22. *c.* 22.
(4) *Forma, Locus*
(5) *Tempus.*
(6) *Descriptio.*

δὲ τὸ ὅλον, περὶ δὲ τοὺς κλαδίσκους αὐτοῦ εὑρίσκεται κόμμι ὅμοιον μαστίχῃ, μεγέθει κυαμιαῖα. *Chondrilla, quam aliqui Cichorion, aut Serin appellant, folia quidem, caulem, & flores Cichorio similes habet, qua de causa quidam sylvestris Seridis speciem esse dixerunt, sed tenuiorem totam at circa ramulos ipsos invenitur gummi simile Mastichæ magnitudine Fabæ &c.* Quam eandem describens Galenus ita inquit: *Lactucæ agresti simile quoddam olus est, quod Chondrillam nominant, & totius in eadem extrema, amaritudinem habens manifestam, & quendam viscisam, & album succum &c.* Quibus notis congruere videtur hæc, nam tota viscosa, atque albo succo est referta, & si quamlibet partem flectas, radicem, folia, caulem, ramos, flores etiam, ex ima vi orta lacteus succus exit, qui concrescit paullo post Mastiches duritie, & colore, sed postea longo tempore nigrescit. & quamvis Dioscorides dicat, succum concresci, in imis ramulis vertit Marcellus Virgilius, Plinium sequutus, qui ait, *proximam terræ Mastichen*. Galenus tamen hoc non tradidit, sed lacte quidem multo esse refertam, & viscoso, cum non semper hoc eveniat: evenire potest quidem vel humoris abundantia excrescentis, & hoc in radice semper invenitur, vel aliqua vi exteriori, ut vento valido, aut alia, ab animalibus quadrupedibus ibi pascentibus, orta, qua ramuli flexi fuere, atque ita, parte illa curvata, rima efficitur, indeque hic exoritur, quod postea concretum invenitur, ut pluries observavi, atque non solum in caule, sed ramis, frondibusque. In radice vero semper, atque in pluribus partibus, terramque adhærentem invenies, atque novum hic exire videbis, si partem illam flectes, atque concrescere, ut dixi Mastichen referens: quod plerisque amicis ostendi, minime hoc credentibus, numquam id observantes, nam plantam hanc flocci faciebant. Nulla ex aliis Chondrillæ nomine ab aliis insignita planta, hoc facere reperies: succum quidem illæ lacteum habent, non tamen viscosum, nec facilè naturâ concrescentem, immo nec longo tempore. Quare non amplius illas, sed hanc Dioscoridis primam Chondrillam esse dicas, atque vires a Dioscoride huic tributas, inesse scias, ait enim: (1) *Invenitur autem circa ramulos ipsos gummi Mastichæ simile, magnitudine Fabæ. Quod cum Myrrha tritum magnitudine Olivæ in linteo appositum, menses ducit. Herba ipsa cum radice contusa, admixto melle in pastillos efformatur, qui diluti nitro addito, vitiligines exterunt. Gummi vero etiam pilos agglutinat. Sed & radix recens ad eadem facit, si in ipsam acus tingatur, & pilis admoveatur. Commoda est etiam ad viperas cum vino pota. Et succus ipsius alvum sistit, coctus cum vino & potus, aut per se ipsum.* Quæ Plinius ita extravit. *Habet proximam terræ Mastichen tuberculo Fabæ, quæ apposita fæminarum menses trahere dicitur. Ta-*

fa

(1) *Vires.*

sa cum radicibus tota, deditur in pastillos, contra serpentes argumento probabili. Siquidem mures agrestes ab his læsi, hanc esse dicuntur. Succus ex vino coctæ alvum sistit. Eadem palpebrarum pilos inordinatissimos, pro gummi efficacissime regit. Doctoribus stomacho & concoctionibus utilem carminibus suis pronuntiavit. Aliqui feminis & oculis, generationique virorum contrarium putavere. Galenus vero, *Chondrillam, & hanc quidam Serin nominant, est enim eiusdem fere cum illa facultatis, nisi quod gustu amariuscula est, ac proinde facultate siccantiore.* Hanc Lobelius viminneam viscosamque Chondrillam vocat, neque gummi modo globulos concretos animadvertit, saltem in radice neque illum sequentes, qui viscum melle nigro admixto, & huius radice ad aviculas capiendas idoneum a pueris factitari, afferunt. 13

IANI PLANCI ADNOTATIO II.

Dioscorides quum peculiares notas Chondrillae non addiderit, sed more suo per assimilationem eam descripserit, & Intubo, & Ambubeiae similem fecerit, factum heinc est, ut Chondrilla sua inter Plantas minus notas recenseretur, & a Fabio nostro φυτοβασάνῳ sui trutina examinaretur. Matthiolus, ut aliqui suspicantur, teste Casparo Bauhino ex Cichorio, seu Ambubeia, ut esset quasi Ambubaiarum Collegii Patronus, peculiarem Plantam confinxit, & pro Chondrilla prima Dioscoridis venditavit. Hanc exceperunt Durantes, & Lugdunenses, aliique, quibus cordi est non Plantas in se ipsis, & in natura scrutari, sed ex Libris exscribere, & in volumina congerere, ut ad pompam excrescant, studiosorum inutilitate, ne dicam dispendio, & confusione.

CHONDRILLA ALTERA DIOSCORIDIS TAB. IV.

Dens Leonis Tuberosa Radice Tournef. 468

ET hæc sanè Chondrilla dici potest [1], nam radices habet a quibus gummi pendent, χόνδροι Græcis dicti atque hanc Dioscorides, ut superiorem, Chondrillam appellavit, tradiditque habere radicem rotundam, parvam, &c, his verbis ῥίζαν δὲ λιττὴν, ἰσχνὴν, χόνδρον στρογγύλην, &c. Plinius vero exactius hanc describens [2] ita ait, *radice Fabæ simili, aliquando numerosa* describitque confundens utriusque plantæ descriptiones, primo secundam, secundo vero loco primam ibi, *Habet proximam &c.* Est igitur herba hæc in montibus saxosis, lo-

(1) *Nomen Etymon,* (2) *Lib. 22. c. 22.*

eásque in quibus terra non excedit dodrantem altitudine[1], nascens, ubi & Cistus, Agnonganum, atque Calamintha oriuntur, longe a mari, ac etiam ab Austro tutis radicem habet rotundam, parvam Fabæ magnitudine, succosam, parum lactescentem, albidam, quandoque ad purpureum vergentem, solidam, amaram, maior non excedit Avellanæ nucis formam, sed oblongiorem, læviter atque cum effoditur nihil terræ retinet, ita ut pellucida, & quasi margarita videatur quæ maior, vetustiorque invenitur, tres, quatuorve concavitates diaphragmatibus distinctas habere cernitur, atque ideo etiam χονδρίλλα ἀπὸ τοῦ χόνδρου, quod pro chartilagine, sive diaphgramate accipitur, unde hypochondrium dicitur quia ὑπὸ χόνδρου positum est flavescit, contrahitur, rugosaque efficitur inveniuntur sæpe plures a tenuibus fibris albis per terram repentibus dependentes, quod Plinius animadvertit, 15 cum dicat, *radice Fabæ simili, aliquando numerosa* Nam & unus ex bulbulis illis perficit plantam, eandemque plures simul ex fibris dependentes. Ex quarum principio erumpunt, autumno folia Cichorii minora, oblonga circumrosa, sive leniter sinuata, quarum inferior pars ad cæruleum tendit, dorsum habentia rubens, carnosa, lævia, fractu facilia, atque tunc stridentia, unde Herbariis hic, *Herba stridola*, appellant, & lac amarum emanantia maius folium minus est dodrante e medio foliorum caulis assurgit unicus, nudus, lævis, cavus; teres, rubens, hic turgidus, pedalis, aliquando minor, vel etiam contra maior, secundum loci temporisque temperiem, nam Plinius habet, *caulem minus pedalem*, in cuius summo unicus est flos luteus, Aprili[2] mense productus, Cichorii, sive Dentis Leonis dictæ cuius basis, & caulis prope illam, hirsutie nigra obsiti cernuntur semen in pappos evolat maturum. Hanc alteram Dioscoridis Chondrillam statui eum suæ respondeat historiæ ab eodem traditæ, scilicet *Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο εἶδος χονδρίλλης, φύλλα δὲ ἔχει περιβεβρωμένα, πρόμηκες, ἐπὶ γῆς ἐστρωμένα· καυλὸν δὲ ὀπῷ μεστόν· ῥίζαν δὲ λεπτήν, ὕπαιμον, κούφην, στρογγύλην, ὑπόξανθον, ὀπῷ μεστήν.*[3] *Est & alterum genus Chondrillæ folium habens circumrosum, oblongam, humi sparsum caulem succo madentem radicem parvam, vegetam, levem, rotundam flavescentem, succosam.* Quam ita Plinius Lib. 22. c. 22. transcripsit, *Chondrillam, sive Chondrille, folia habet Intubi circumrosis similia, caulem minus pedalem, succo madentem amaro, radice Fabæ simili aliquando numerosa*. Quorum delineationem nulli aptare possumus, quæ bulbosas habeat radices, atque ex unico bulbulo suo plantam separatam efficere possit, quæ etiam plures globulos habere possit, ut vult Plinius. Folia, etsi non sint strata in terra, ut in Cynoglosso, Plan-

(1) *Forma locus*.
(2) *Tempus*
(3) *Descriptio*.

Plantagine, & similibus, nulla alia habet, præter quam illa quæ ab radice prodeunt, proximæque sunt terræ, quarum aliqua in terram convertuntur, quæ in terra iacere dicere possumus. Quare nihil mihi videtur posse obstare, quominus Dioscoridis genuina censenda sit, præsertim cum ex Plinii textus supplemento clarior fiat, quem scimus ab ipso mutuatum multa transcripsisse insalutato hospite. Hanc Lobelius marinam Chondrillam appellat, sed hic rarius in maritimis invenitur, & Perdicium Theophrasti, dubitatque an sit Dioscoridis Chondrilla, quare aliam describit Asphodeli radice, quam Matthiolus ignorans an & nobis oritetur, Constantinopolitanum Cichorium appellavit, quæ radicibus constat multiplicibus in mucronem desinentibus: Marcellum Virgilium virum doctissimum sequutus, qui *ἀνακμον*, non *vegetum*, sed *in mucronem desinentem*, vertit non animadvertens verbum *ἀνακμον*, *ἀπὸ τοῦ ἀνακμάζειν* derivari, quod verbum, *ἀπὸ τοῦ ἀκμάζω*, & *ἀνὰ* conflatum est, quod, vigeo, & adolesco, interpretatur, atque vegetum, vel adolescentem, esse interpretandum ut omnes vertertut: atque etiam textum vult depravare, ut non *κοῦφον*, *levem* scilicet, sed *κεχωρὸν* quod verbum non legitur in textu Græco aliquo, nec in Ruellii versione quam multis locis impressam habeo, sed *κοῦφον*, & pro eo *levem*, scriptum invenitur quamvis in Volumine de Plantarum natura aliter dicat, sed ibi historiographus, non interpres est. Quod ipsi neque satisfaciens, in Plinium verba vertit, quem hallucinatum putat, non percipiens, neque cognoscens quam lectionem, quamve plantam recipere debeat. In Matthioli demum incidit Cichorium Constantinopolitanum, in eum etiam insurgens, sed & pudere debuit ipsum etiam, qui illius scrutator sit, & quæ ipse scribit non consideret, plantarum similium copia & lectionum convolutus illud tandem describit. Sed neque est, cum pluribus radicibus, non unica propagetur, exceditque longe formam & magnitudinem ne ex Dioscoridis & Plinii textu liquet, neque aliquando, sed semper contra Dioscoridis & Plinii sententiam sit numerosa, atque multiplex non unica ut in planta a me proposita, quæ has vires habebit ex Dioscoride, (1) *Vim concoquendi habent folia & caulis. Succus vero pilos in palpebris agglutinat.* Myconius hanc strumosum Cichorium appellat, atque ad strumas curandas multum conferre se experimento didicisse asserit, quinque aut sex integræ cum melle sumptæ radices multis continuis diebus mirum in modum prosunt. Eadem, stillatitia aqua earum, & decoctum præstat sed tardius, item conditum ex iis cum melle paratum admodum iuvat. Herbam hic fœmellis ad eliciendum lac uti sonchum utilem vendunt,

quæ

(1) *Vires*,

quæ illas parant ita; contundunt radices huius herbæ atque addito sampsucho ovis intermiscent, atque placentas ex his confectas edunt.

IANI PLANCI ADNOTATIO III.

CHondrilla hæc altera, quam Dioscoridi tribuit Columna, videtur Hæmorrhoidalis Durantis. Hanc Dentem Leonis Tuberosa radice appellavit Tournefortius, ut in Titulo apposuimus, cui non repugnat vel Fabius, quum dicit florem ipsi luteum esse Cichorii, seu Dentis Leonis similem, & semen pappis evolare, quod Denti Leonis proprium est, ut per multis aliis Herbis flore semiflosculoso donatis.

18 ALISMA, SIVE DAMASSONIVM DIOSCORIDIS TAB. V.

Auricula Vrsi flore luteo I. B. 3. 499.

ALisma, quæ Alcea dicitur, atque Damassonium [1], a vi propulsandi venena Leporis marini, & Ranæ rubetæ, utique ut in Dioscoride legitur, nomina sunt. Lobelius vero Alismatis etymon esse ait a voce *ἅλισμος*, quod est maris allisio, atque iactatio, convenireque Alismati, eo quod in aquis degat. Sed si verum hoc esset, Halisma debebat scribere, nam *ἁ*, spiritu aspero signatum est, ab Alismate alienum atque verum esset, si planta ab ipso proposita Alisma fuisset, sed certè longè satis est, nihilque Dioscoridis delineationi respondet quamvis verba illius etiam pervertere voluerit, ut suæ plantæ responderent & adhuc etiam multa desiderantur in illa planta, quæ aperte a Dioscoride describuntur, & demonstrabo [2] ait enim Ἄλισμα, *οἱ δὲ ἄλκεαν, οἱ δὲ δαμασώνιον καλοῦσι, φύλλα μὲν ἔχει ἀρνογλώσσῳ ὅμοια, στενότερα δὲ καὶ ἐπὶ γῆν κεκλιμένα, καυλὸς δὲ λεπτός, ἁπλοῦς, ὑπὲρ πῆχυν ἔχων κεφάλια, θυρσοειδῆ. ἄνθη λεπτά, λευκά, ὑπόχλωρα, ῥίζαι ὡς μέλανος ἑλλεβόρου λεπταί, εὐώδεις, δριμεῖαι, ὑπολίπαροι, ὑδρηλὰ δὲ φιλεῖ χωρία.* Alisma quam alii Alceam, alii Damassonium appellant, folia habet similia Arnoglosso, angustiora vero, atque in terram convexa, caulem tenuem simplicem, thyrsi specie, cubito altiorem capitula habentem flores tenues, albos, subpallentes radices ut nigri Ellebori tenues, bene olentes, acres, subpingues. Aquosa amat loca. Ex hoc Textu Plinius in suos libros ita reposuit Alismatis Historiam. [4] *Alisma, quam alii Damassonium, alii Lyron appellant. Folia et Plantaginis, nisi angustiora*

(1) *Nomen Etymon.*
(2) *Descriptio.*
(3) *Lib. 3.*
(4) *Lib. 25. c. 10*

ra essent, & magis laciniosa, convexaque in terram, alias etiam venosa similiter caule simplici, tenui, cubitali, capite thyrsi radicibus densis, tenuibus ut veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. Nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in sylvis, nigrius, maioribus foliis, &c. Quorum delineationibus quantum respondeat planta a me proposita ex hac descriptione patebit. [1] Radicem habet in summo crassam maiorem digitum æquantem, foris rufescentem, ex qua fibræ pallentes dependent circum plures, carnosæ tenues, non dissimiles Elleboro, odoratæ, atque gustu acres folia emittit plura in gyrum in terram inclinantia, pallido colore, lævia, carnosa, formæ Plantaginis latifoliæ angustiore, sed nervi parum conspicui videntur in superiore & latiore parte serrata minutis, parvisque dentibus quarum quæ proximiora sunt humo flaccida, atque languida sunt caulem emittit, non e centro foliorum, sed ex radicis latere, cubitalem atque maiorem, cum planta vetustior est, supra quem radiatim foliola exeunt latiuscula, quorum unicum triplo maius est, ut in pictura visitur, basim conficientia florum, qui inter ipsa velut umbella, aut corymbi dependent, ex albo lutescentes, parum odori, cavi, tenues, in quinque partes in summo divisi, ac si quinque foliolis essent constructi floribus Primularum veris vulgo dictarum non dissimiles, calices ex quibus prodeunt, in imo habentes. Quibus siccatis fructus remanent rotundi, duri, apicem habentes, cortice molli in quinque etiam partes divisi confecti, ut in Ocymoidum genere visitur in quibus minutum semen, fuscum, angulosum, citrinæ Nigellæ simile continetur. Februario, [2] & Martio mense floret, atque æstate fructus perficit. In montosis oritur, rupibusque [3], in quibus ex altiore parte montis defluit humiditas, atque umbrosis locis frigidisque gaudet in Palinuri rupibus humidis frequens. Hanc recentiores Ursi auriculam appellant a forma, foliorum scilicet, quæ erumpunt, tunc enim auriculam imitantur & Saniculam atque Paralyticam, propter insignes facultates, quas obtinet, atque propter florum præcocitatem inter Veris Primulas recensent, quibus congener est quas Phlomides, sive Verbasculos putarunt (sed a Verbascis longe absunt) quarum plures species a plantarum collectoribus depinguntur, a loco in quo nascuntur nomine discretæ, nam aliæ, ut hæc montanis locis, aliæ sylvis, aliæ pratensibus gaudent at omnes quidem umbrosa humentiaque amant loca. His Fuchsius vir doctissimus, sub Verbasculorum nomine, aliud enim verius his inditum non erat, has vires [4] tribuit *Radicis decocta vesicæ, renumque obstructiones solvuntur.* Quod etsi a Dioscoride [5] non

(1) *Forma.*
(2) *Tempus.*
(3) *Locus.*
(4) *Vires.*
(5) *Lib. 6. de simpl. med. facult.*

non memoretur, a Galeno tamen hæc de Alismate, sive Damassonio proferuntur. *De hac herba in tertio libro tradit Dioscorides, quod eius radix epota dysenterias sanet, & alvum sistat, atque œdemata mitiget, sed nos ea quidem experti non sumus. Quod autem constitutos in renibus calculos aqua in qua decocta fuerit, pota comminuat id certe experti sumus. Ex quo liquet quod abstersoriam quandam facultatem obtinet.* Sequitur 20 Fuchsius. *Ius herbæ propinatur & illinitur adversus rupta, luxata, & liventia quod vero hæc eadem possint, temperamentum eorumdem palam docet pauum enim adstringunt, si gustaveris, amara, & modice acria sunt ut hoc nomine, desiccandi, & detergendi facultatem habere nemo dubitet. Et mulieres formæ studentes succo e floribus illarum expresso faciem illinunt, quod maculas, rugasque, & alia eiusdem vitia mirifice detegeant.* Ad enterocelas thoracisque vulnera commendantur ex Matthiolo. Plinius vero Lib. 25. c. en. ex Dioscoride transcripsit hæc tantum. *Vsus in eadem utriusque adversus canas, & lepores marinos drachmæ pondere in vini potu.* Quibus respondere videntur quæ de primulis congeneribus scribit Matthiolus ait enim aquam stillatitiam ex florida planta exceptam utilem esse in potu, languoribus cordis, & totius corporis nam, ut periclitatores aiunt, miraum in modum auxiliatur, roburque addit cordi. Flores impositi scorpionum, & venenosarum araneatum ictibus subveniunt atque folia, flores, radixve, aut tota planta imposita, luem pestiferam atque vulnera sanat, Dioscorides vero ait *Radix drachmæ unius aut duarum pondere pota cum vino commoda est his qui leporem marinum voraunt, & quos rana rubeta momordit, & qui opium hauserunt. Torminibus, atque dysenteriæ per se, aut cum pari modo seminis Dauci, potui datur. Convulsis, & ad uteri affectiones prodest. Herba sistit alvum, menstrua pellit, atque tumores illita mitigat.* Item Plinius de plantis ad strumas utilibus verba faciens ait Lib. 26. cap. 5. *Damasonium quæ & Altea vocatur, sub solstitio collecta imponitur ex aqua cœlesti, folium tritum, vel radix cum axungia tusa, ita ut imposita folio suo operiatur, Sic & ad omnes cervicis dolores, tumoresque quocunque in parte.* Ex his quidem colligitur, & facie, viribusque plantam a me propositam Dioscoridis esse Alisma, sive Damassonium, omnibus respondentibus notis, quae longe abesse ab aliis Damassoniis sive Alismatibus putatis, quisque ex his iudicabit, radice quidem, foliisve aut fecaturis, caule, odore, atque sapore, viribusque minime respondentibus quæque planta ab iisdem proposita eget, quæ hic reperere prolixum foret. Est & alterum genus Alismatis a Plinio memoratum, de quo in sequentibus dicam.

ALI-

ALISMATIS SIVE DAMASSONII GENVS ALTERVM PLINII TAB VI 22.

Primula veris odorata, flore luteo simplici I. B. 3. 495.

IN descriptione Alismatis, sive Damassonii ex Dioscoride transcripta, Plinius addit hæc verba: *Alterum [1] genus eiusdem in sylvis, nigrius, maioribus foliis* & infra primam Alismatis descriptionem, hæc verba intermiscet Lib. 25 c. 10. *alias etiam venosa similitei*. Ex quibus verbis innotescit, quas depictas affero plantas, & eiusdem generis, secundum esse Alismatis genus Plinii. Radicem enim omnes habent [2] Ellebori modo fibrosam, pinguem, tenuem, odoratam, & amaram, ex qua folia in gyrum humum oparjunt parum ab ea elata, lactucaceis proxima, inferiore parte hirsuta, venosa, sive nervosa multum, quamobrem crispa visuntur, per ambitum leniter sinuata, colore viridiore, saturiore primo Alismate depicto, quare Plinius nigrum genus appellavit, & recte. Harum prima depicta non thyrsi specie caulem, & supra eum capitula, sed plures cauliculos nudos, atque hirsutos promit, in quorum summo singuli flores ex calice prodeuntes insunt, ex albo lutei, odoratique, quibus siccis vascula remanent semina habentia parva, subrotunda, fusca, quæ Maio perficiuntur. Secunda vero, caulem, atque flores, Alismatis primi generis modo emittit, etiam concolores. Omnes primo Vere florem [3] edunt, indeque Veris Primulas, recentiores appellarunt, alias vero sylvaticas, omnibusque easdem vires tribuere, eorumdem experimento comprobatas. Quod animadvertens Plinius dixit, *Alterum genus eiusdem in sylvis nigrius, maioribus foliis* [4] *Vsus in radice utriusque adversus ranas, & lepores marinos, drachmæ pondere in vini potu.* Quibus subscribenda sunt quæ supra in descriptione primi Alismatis generis reposui: nam & recentiores, sicut antiqui omnibus easdem vires tribuere. Harum alias congeneres in plantarum collectoribus sub Primulæ, Saniculæ, Vrsi auriculæ, & Paralyticæ nomine videre poteris, quas omnes sub Alismatis & Damassonii nomine comprehendes: atque alias montanas, quæ in montibus oriuntur, alias sylvaticas, alias postremo pratenses, non Primulas, sed Alismatis nomine insignitas plantas, appellabis.

IANI PLANCI ADNOTATIO IV.

PRopterea quod Alismatis secundum Columnam genera, seu Saniculas & Primulas Veris iuxta Tournefortium eas vulgo nominemus,

(1) *Descriptio.*
(2) *Forma.*
(3) *Tempus.*
(4) *Vires.*

mus, radices habeant, ut nigri Ellebori tenues, bene olenteis, acreis, & subpingueis, ut ait Dioscorides, Nonnulli Rhizotomi nostrates eas imperitis Seplasiariis pro Radice Contrayervae Peruvanae vendunt, praesertim eas Primulae Veris huius odoratae luteo flore, Quem sane dolum vitabunt Seplasiarii si seposita Avaritia, & Negligentia, considerabunt Radices Contrayervae verae obscuriores esse, crassioresque & fragrantiores, & saporem denique acriorem habere, quam Radices illae Primulae Veris, in quibusquidem Terrae Odor semper superest, & sapor non plane Aromaticus, sed subausterus.

23 ACINOS DIOSCORIDIS TAB. VII.

Ocimum Caryophyllatum Monachorum I. B. 3. 269.

A'Κινος dicta fuit planta haec ab, *ἀ*, litera, quae nota est privativa, & verbum *κινῶ*, quod significat, mollio, moveo, incito, cito [1], unde *κινεῖ κοιλίαν καὶ ἔμμηνα*, dicitur apud Dioscoridem, ciet alvum & menses [2] haec autem, quia contrariam habet facultatem, scilicet quod menses, & alvum potu sistat Dioscoridis sententia, ideo *ἄκινος* dicitur, quia *ἀκινεῖ*, vel ἵστησι κοιλίαν, *καὶ ἔμμηνα πινόμενα*, quam ita descripsit Dioscorides [3], Lib 3 'Ακινος, ἢ ἄκονος, πόα ἐστι λεπτόκαρπος, στεφανωματική, παραπλησία ὠκίμῳ, δασυτέρα δὲ καὶ εὐώδης παρ' οἷοις δὲ καὶ φυτεύεται. *Acinos, aut Aconos herba est tenuibus surculis, coronaria, admodum similis ocimo, hirsutior vero, atque bene olens, apud aliquos in hortis plantatur.* Plinius vero de varia oleribus verba faciens subiungit Lib 21. cap. 15 *Acinos, quam Epipetron vocant, quae nunquam floret.* Ex quo textu multi opinati sunt eandem esse cum Epimetro Theophrasti a vocis similitudine, quod absque dubio est; rationem affero, quia Plinius illa, inter quae de hoc Acino mentionem facit, ex Theophrasti capite octavo libri septimi extraxit atque ex rebus, de quibus ibi agit, si cum Theophrasti loco citato expendantur, perspicuum erit ubi eius verba haec sunt [4] ἔνια δὲ καὶ ὅλως ἀνανθῆ, καθάπερ καὶ τὸ ἐπίπετρον *Aliqua vero omnino flore carent, sicut Epimetron* Quod etiam indicio fuit, ut etiam idem esset cum Epimedio Dioscoridis, cum neque Epimedium florere dicat unquam, idemque esse Epimedium Dioscoridis, & Epimetron Theophrasti, a vocis quadam, & historiae similitudine, atque Epimetron Plinii, qui & Acinos dici tradit, quo loco repontendum putarem, pro *Acinos*, *Erineos*

po-

(1) *Nomen Etymon*
(2) *Lib 2. c de Brassica*
(3) *Descriptio.*
(4) *Lib 7 c 8.*

potius quod nomen in diversis illis Epimedii Dioscoridis nomenclaturis, invenitur cum Plinii mos sit, diversa ex variis transcribere, atque hic Theophrasti caput 8 libri 7 ubi vero Dioscoridis [1] Epimedium præ manibus habebat, immemor Epimetri iam descripti non enim semper potuit successivis horis, nocturnisque hæc expendere, lucemque videre, atque nobis ostendere Quibus convolutus Pena putavit ἄκαρπος per υ, scribi oportere, quod sterilem signat, atque infœcundam plantam & in Matthiolum insurgit, ut solet, trabem etiam suam minimè videns: sed de his hactenus Non est Acinos, quam Epipetron vocant, Acinos Dioscoridis, nam idem Plinius de eo loquens Lib. 21 c. 27. ait, *Acinon, & coronarum causa, & ciborum Aegyptii serunt eademque erat quæ Ocimum, nisi hirsutior ramis ac foliis esset, & admodum odorata.* Ex quibus verbis clare liquet Acinon cibo aptam esse, atque utilem, cum eo seratur quod contra est in Epipetro, vel Epimedio secundo Epimedion, vel Epipetron, aut Epimetron ab omnibus flore carere dicatur, quod contra esse in Acino Plinius his verbis demonstrat, *Eademque erat quæ Ocimum, nisi hirsutior &c.* Sed Ocimum non caret flore, ergo & Acinon flores habere est necesse, cum nihil ab Ocimo differre debeat, nisi hirsutie tantum, qua etiam nota à Dioscoride ab Ocimo distinguitur, cum ὀκίμῳ παραπλησία scribat, quæ verba & sententiam hanc, & Plinii descriptionem confirmant, cum illa præpositio παρὰ addat πλησία, in compositione vero vel nomini vel verbo adiuncta, proprietatem illius adiuvat, tam si rectum, quam si iniquum significet, ut in linguæ Græcæ observationibus licet videre: & sic flores habere oportet ut Ocimum, cum ab eo hirsutie tantum differat. Quod argumentum ab aliis hucusque non est animadversum, atque mihi sufficere videtur, ut flores Acinos habere, probare possit, præter illud quod alii dixere, quod coronaria cum sit flores habere est verisimile, sed quidem non necesse [2]. Quare plantam hanc pro vera me Acino assero, quam quotannis olitores Verno tempore serunt, illamque *Vrticella*, hic appellant, eo quod Vrticæ hirsutiem quodammodo referat, hirsuta quidem est, atque aspertuscula caule, & foliis Ocimo similibus, tenuioribus, oblongioribusque per ambitum serratis Mercurialis modo [3], flore æstate etiam Ocimo simili, parvo, albo in inferiore lacinia purpurascente, sicuti stamina, quæ luteum caput habent quatuor & quintum bifurcatum quinis laciniis respondentia purpurascente: diceres nisi aliud Ocimum agnosceres, genuinum esse Dioscoridis folia enim habet Mercuriali similia, quæ Ocimi folia habere ait Dioscorides cui nulla alia planta a Dioscoride descripta folia

C 2

(1) *Lib. 27 cap. 9.*
(2) *Forma*
(3) *Tempus.*

lis Ocimo similibus, ita Ocimo, foliis, atque positu, colore, lævitate, & caule est Mercuriale similior, hæc autem ab illis differt tenuitate caulis, quod Dioscorides requirit, illisque & foliorum hirsutie, quæ Ocimo & Mercuriali desunt. Odore est fragrantissima ad Caryophillos aromaticos accedente, & si tantum illam tangis, tenuiter odorem, & si deinde manum naribus admovebis, iucundissimo odore nares
26 reficientur, gustu Ocimo acriore cerebrum confortante, & magis exsiccante percipitur ore: semine in utriculis simili perficitur Septembri, & Octobri Mense. Quare admodum est odorata, & boni odoris, atque tam Ocimo similis est facie, ut non dubium sit Ocimi speciem esse, cum hirsutie tantum atque caulis tenuitate differat. Acini mentionem Galenus omisit. Paulus vero Dioscoridi se subscribens ita ait: *Acinos Ocimo similis, mediocriter adstringendi vires habet* [1], quod clare ex gustu mandendo percipies, *ideoque alvum & menses pota sistit: imposita vero panos, & erysipelata curat*. In Plinii textu contrarias vires reperi, sed non dubito quin error sit correctoris putantis calidas vires, aperientesque habere, atque sicut Ocimum urinæ difficultati succurrit Dioscoridis sententia, ita & hanc Ocimi speciem, & urinas, & menses ciere posse: ideoque *Ciet menses, & urinas*, scripsit. Quod etsi probari possit, utrasque vires Acinon habere posse, ut ab aliquibus factum est: tamen potius duobus textibus credendum censeo, quam uni contrarii rationem non reddenti. Non est Acinos Dioscoridis, quæ a diversis ponuntur, multum enim ab Acini historia absunt, qua de causa alter, alterius putatum Acinon refellit, suæ subdens opinioni: sed nulla Ocimi folia habere perspicitur, neque cum Ocimo similitudinem illam refert, qua eadem dici posset, nisi hirsutior esset, ut Plinius ait ex mente Dioscoridis. Quare Plantarum auctor nesciens quam reciperet, inodoram illam, aut potius fœtidam plantam, ubique viarum infestissimam, cum admodum odorata esse debeat, pro vera Acino appingere maluit, Lobelii, Penæque pœnam formidans: quam & ipsemet Clinopodium sylvestre appellat, quam ex Ocimis hirsutam plantam, ab ipso depictam Fuchsii medii Ocimi nomine considerare, an Ocimum hirsutum esset, & Acini nomine dignum, sed tantam iconum multitudinem, nedum plantas considerare haud poterat. Ocimo similis Planta pro Acino depingitur in vetustissimo Sancti Joannis Carbonariæ Codice.

Jani Planci Annotatio V.

Herbae huius Fabio nostro primum Descriptionem debemus, quam modestia quadam non suo peculiari nomine, sed Dioscoridis ve-
ne-

(1) *Vires*.

peratione Acinon maluit appellare. Ἄκινος igitur Dioscoridi & Columnae iuxta graeci vocabuli etymon dicitur Herba Alvum, & Menseis sistens. Verum in hoc uterque malus Physicus, licet uterque non malus Botanicus. Quae enim Aromatico sapore, & acuto odore praeditae sunt Herbae sistere quidem Alvum interdum posse video, ast Menseis simul sistere posse non video, nimis enim sanguinem rarefaciunt, & exagitant, quo fit ut oscula venarum aperiantur, mensesque cieantur. Ocimus haec Herba Tournefortio post Ioannem Bauhinum dicitur Dioscoride & Columna non admodum repugnantibus, qui Ocimo vulgari, seu Basilico Regali herbae similem fecerunt. Tournefortius quod ὠκέως crescat Ocimon dictum voluit, melius forette Osmum appellasset quod bene oleat, quod Iohannes Bauhinus in Descriptione, Typographi tamen errore bis fecerat.

ALYSSVM DIOSCORIDIS TAB. VIII. 27

Veronica flosculis cauliculis adhaerentibus Mor. Hist. Oxon Part. 2. 322.

A'λυσσον dicta fuit planta haec, [1] ἀπὸ τοῦ λυσσᾶν, quod est, rabire, & α, particula privativa, eo quod rabie privat, ut Dioscorides de hac loquens, [2] ait *ἀκοὴ δὲ καὶ λύσσαν κυνὸς ἰᾶσθαι*, & Plinius [3], *Nomen accepit, quod a cane commorsos rabiem sentire non patitur*. [4] Herbula est parva surculosa, radicem habens exiguam, albidam, tenuibus capillamentis divisam, folia bina humi strata, rotunda, parva admodum, carnosa, hirsuta, aeque asperiuscula, per ambitum parvis, rotundisque incisuris serrata. caulem edit aliquando unicum, (& non minus invenies unicaulem plantam, quam ramis praeditam) rectum, rotundum, hirsutum sine alis, virgellam referentem, pedem, vel sesquipedem altitudine vel longitudine aequantem. aliquando multas alas, ex singulis foliolis imis, atque etiam ex aliis superioribus cauli absque petiolo ex adverso etiam haerentibus, maioribus illis, quae humi sternuntur, ex intervallo dispositis, exorientes: quae sicut & caulis, e medio ad summum usque, flores paulatim edunt caeruleos, parvos, Anagallidi aquaticae pares, atque concolores, surculis, & foliis tunc alternatim dispositis, minoribus, oblongioribus, minusque incisis, interceptos: quibus decidentibus, in illorum locum fructus hirsuti succedunt foliacei compressi cordis prima facie quodammodo latiorem formam aemulantes, *Διχονδῆς*, ut Thlaspeos fructus, duplici mem-

(1) *Nomen Etymon*,
(2) *Lib.* 3,
(3) *Lib.* 24, *c.* 11.
(4) *Forma*,

membranula constructi, duplicis clypei ovalis, vel rotundi, alterius alteri hærentis iconem exprimentes duplicater ex utraque facie extuberant, ac si duorum clypeorum alter alterius lateri coniunctus esset atque ita intelligendum est, non ut alii perperam, alterum alteri incumbentem clypeum considerarunt: nam si ita esset omnes plantæ hoc exprimerent, etiam quæ foliaceum semen habent, sed Dioscorides, ut dixi, plantam hanc ab aliis hoc secrevit, ut fructus eiusdem, quælibet scilicet membranula, duplicis clypei, latere alterius alteri hærente, iconem repræsentaret, quam descriptionem hæc tantum planta & congeneres referunt. Hos quatuor foliola circumdant, ut

29 in Anagallide visitur, intus semina parva, ovalia compressa, flavescentia continentes, quæ veluti dorsum in medio magis elevatum habent, ideo Dioscorides, ὑπόπλατυ σπέρμα dixit, quibus perfectis folliculi aperiuntur, semenque decidit. Tota planta gustu amaricat. [1] Aprili mense florere incipit. Maio perficit fructus, [2] In editis locis & sole illustratis, saxosis non cultis, parietibus hic oritur, & etiam vallibus, pratensibusque, sed non ita frequens [3]. Totam videtur explere Dioscoridis historiam, qui ait. Ἄλυσσον φρυγάνιόν ἐστι ὑπότραχυ, φύλλα ἔχον στρογγύλα· παρ' οἷς ὁ καρπὸς ὡς ἀσπιδίσκια, διπλᾶ, ἐν οἷς τὸ σπέρμα ὑπόπλατυ· φύεται ἐν ὀρεινοῖς καὶ τραχέσι τόποις. *Alysson virgultulum est*, in aliquibus legitur, *unicaule, subasperum, folia habens rotunda, iuxta quæ fructus velut duplices clypeoli, in quibus semen subcompressum: oritur in montibus, & asperis locis*. Diversam ab hac plantam descripsit Plinius lib. 24. c. 11. his verbis post Erythrodani descriptionem subiungens. *Distat ab eo, quæ Alysson vocatur foliis tantum, & ramis minoribus*. Ex quibus patet similem fecisse Rubiæ & sic alia planta diversa est ab ea, quam Dioscorides descripsit foliis rotundis, quæ non potest cum Rubia aliquam habere similitudinem, cum plura folia caulem cingere deberent, ut Rubiæ similis esset, sed contra est, atque hoc confirmat diversa illa nomenclatura Dioscoridi apposita, ἁπλόφυλλον, quod verbum, simplici folio plantam designat: ut scilicet simplex folium caulis lateri hæreat, non plura simul ex eadem parte, ut in Rubia, quæ utrinque ex opposito habet hærentia. quod nomen a Rubia longe alienum est, & planta a me proposita referre videtur, præsertim ex medio ad summum, in quo clypeoli insunt, a quibus ἀσπίδιον, nomen fuit huic impositum, ob eorum similitudinem & frequentiam. Quare Plinius, vel aliam descripsit plantam, vel in transcribendo, Dioscoridis textus caput antecedens proximum Alysso, Aparines scilicet,

(1) *Tempus*.
(2) *Locus*
(3) *Descriptio*.

licet, alterum pro altero exaravit, cum Aparinen foliis tantum, & caule nimoribus esse, atque in eo ab Erythrodano differre omnes sciant. Neoterici vero diversas pro Alysso Dioscoridis depinxere plantas, quarum nec aliqua respondere videtur, cum vel foliis sic longis, laevibus, vel etiam hirsutis, nec rotundis, non φρυγανώδης, nec folliculos caule, & foliis interceptos, sed in spicam in summo dispositos habeat, contra Dioscoridis sententiam, qui descripsit ut folliculi haererent foliis, ὡς παρ' αὐς ὁ καρπός, &c. ut etiam in aliis plantis quae fructum caule, & foliis interceptum habent, ut Lithospermon, 30 & Polygonon, & similes. Nec alio modo habere possunt, si Dioscoridis textui respondere debent, quod, aliis quia ab ipsis depicta planta non referebat, non sine errore pertransierunt, aut non animadverterunt. Hanc pro Veronicae specie, ut ab aliis dicebatur, minore primum afferebam ab aliis non depictam, vel minus recte expressam si depinxerunt, aliis non dissimilem, nisi quia foliis sic rotundioribus per ambitum rotundis crenis divisis, hirsutioribus crassisque & caule aliquando recto, vel supino flore vero, fructibusque non disparibus, item sapore viribusque [2]. Quare alias Veronicas jam receptas humicatules, & supinas Alyssi varietati [1] adscribendas putarem. Multis quidem viribus pollent, ut recentiorum experimento constat [2]. *Ad crucuta, scilicet, & veteris ulcera, & vulnera sananda mirifice conferunt. Scabiei, & omnibus cutis vitiis medentur. Tumores discutiunt potissimum in cervice: contra tussim, & vitia pectoris, pulmonisque datur stillatitia aqua potanda. Iecinoris & lienis obstructiones aperiunt, uterum, renes & vesicam expurgant. Ad febres, contagiosque morbos, trium drachmarum pulvis siccarum, epota cum Theriacae drachma ex vino commendantur, si vero statim operiantur, ut sudent aegri.* Dioscorides vero ait, *Huius decoctum potum singultus qui sine febre sunt solvit. Idem facit retentum, aut naribus admotum. At cum melle tritum lentigines & maculas solares depurgat. Videtur & Canis rabiem sanare, cum cibo contusum & exhibitum. Sed & in domo appensum salutare esse dicitur, tum hominibus, tum aliis animalibus, ne a fascino laedantur. Quin & puniceo panniculo alligatum pecorum morbos abigit.* [3] Galenus vero scripsit, *Nuncupata est hac herba Alyssum, quod mirifice iuvet morsos a cane rabido. Sed & rabientes quoque data saepe in totum sanavit atque hoc ex totius substantiae similitudine efficit. Dictumque prius est talem facultatem ex sola percipi experientia, & plane nulla constare methodo. Quod si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem habere siccificam, & digerentem, cum hoc ut abstersoriam nonnihil etiam obtineat.*

Hac

(1) *Varietates.*
(2) *Vires,*
(3) *Lib. 6. de simpl. med. facult.*

Hac ratione vitiliginem & maculas facies a sole procreatas expurgat. Quæ vires si conferantur cum superioribus a recentioribus descriptis, præter facultatem sanandi rabiem, quam nescierunt, eædem esse videbuntur, nam digerere, excutere, siccare, abstergereque conspecitur, atque Alexipharmacum esse. Ex quibus recte poterit censeri plantam hanc Dioscoridis Alyssum facie, & viribus referre. Plutarchus (1) vero celebravit Alyssum plantam, numeravitque inter eas quæ solo contactu, aliuve, aut aspectu prodesse homini possunt, non tamen contra rabidi canis maleficium, sed contra singultum. Verba eius sunt: *τὴν δὲ ἄλυσσον καλουμένην βοτάνην καὶ λαβόντες εἰς τὴν χεῖρα μόνον, οἱ δὲ καὶ προσβλέψαντες ἀπαλλάττονται λυγμοῦ· λέγεται δὲ καὶ ποιμνίοις ἀγαθὴν, καὶ αἰπολίοις παραφυτευομένην ταῖς μάνδραις. Quin etiam herbam Alyssum vocatam, alii in manus accipientes tantum, alii autem conspicientes, a singultu liberantur, dicunt eandem ovillo & caprino pecori salutarem esse prope mandras plantatam.* Quare ἀλύζειν dici oporteret, nam λύζειν, singultire significat indeque nomen λὺγξ, & λυγμός, singultus vertitur, derivatur. Alyssum depingitur in vetusto Codice Sancti Ioannis, ut diximus, planta binis cauli hærentibus foliis, flore cæruleo, verum galericulato inter folia.

IANI PLANCI ADNOTATIO VI.

NOva item est hæc Herba, & ante Columnam a nemine descripta, quam ipse non peculiari suo nomine appellavit, sed onere in se suscepto, ut omnia ad Veteres referret, ad Alyssum Dioscoridis retulit. Verum Florum contemplatione, quod in Re Herbaria maximum est, Veronicæ minoris esse speciem ab aliis non depictam, vel minus recte expressam, si depinxerunt, acute suspicatus est. Ut revera eodem Florum argumento ad Veronicas Morisonus & Tournefortius Botanici sapientissimi superstitione & veneratione in Dioscoridem liberati retulere.

ALYS-

(1) *Sympos. lib. 3. q. 2.*

ALYSSON ANTONII COI, SIDERITIS HERACLEA DIOSCORIDIS

TAB. IX.

Marrubiastrum Sideritidis folio, cauliculis aculeatis flore candicante. Tournef. 190.

ALiam Alyssi nomine plantam describit Antonius Cous, ut Galenus refert, his verbis (1) Ἄλυσσος δ' ἐστὶ βοτάνιον τῷ πρασίῳ παραμφερουσα, τραχύτερα δὲ καὶ μᾶλλον ἀκανθώδης περὶ τὰ σφαίρια, ἄνθος δὲ φέρει κυανίζον. *Alysson Marrubii similis herba, asperior tamen, & magis spinosa circa orbiculos, flore ad cæruleum vergente.* Quem sequutus Aetius ita scripsit, (2) *Alysson, aiunt esse Sideritidem heracleam appellatum, quæ iuxta vias nascitur ubique, purpuream florem habens, & folia crassiora*, ita Latini codices habent, sed ego puto pro, *folia crassiora*, in græco textu esse scriptum, φύλλα παχύτερα, quo loco reponi debet, φύλλα τραχέα, *folia aspera*, hirsuta scilicet, nam illud comparativum παχύτερα, non refertur ad ullum positivum, atque in textu Sideritidis Dioscoridis τραχέα, etiam legitur, hoc animadvertit etiam Gesnerus. (3) Quam descriptionem si cum Dioscoridis delineatione Sideritidis heracleæ conferas, eandem esse censebis in qua Dioscorides diligentior videtur in foliorum descriptione, nam postquam Marrubio similia esse dixit ut exactius illorum exprimeret formam, oblongiora esse dixit, minoraque ad Salviæ foliorum formam, aut Quercus accedentia, nam & Marrubio longiora data proportione sunt, eius verba sunt hæc (4) Σιδηρῖτις, οἱ δὲ ἡράκλειαν, πόα ἐστὶ φύλλα ἔχουσα ὅμοια πρασίῳ, ὑπομηκέστερα δὲ ὥστε τὰ τῆς ἐλελισφάκου ἢ δρυός, μικρότερα μέντοι καὶ τραχέα· καυλοὺς δὲ ἀνίησι τετραγώνους, σπιθαμιαίους, ἢ καὶ μείζονας, οὐκ ἀηδεῖς ἐν τῇ γεύσει, ἐν οἷς σπονδυλοειδῶς ἐκ διαστημάτων σπόνδυλοι περιφερεῖς ὥσπερ πρασίου, καὶ ἐν αὐτοῖς σπέρμα μέλαν· φύεται δὲ ἐν ὑπολίθοις χωρίοις. *Sideritis, quam aliqui heracleam appellant, herba est folia habens similia Marrubio, longiora vero ad Salviæ, aut Quercus folia accedentia, minora quidem & aspera. Caules edit quadratos, pedales, & maiores non iniucundi gustus, aliquantumque subastringentes, in quibus ex intervallo verticuli sunt rotundi, ut in Marrubio, in quibus semen nigrum. Oritur in subpetrosis locis.* Et sic Antonius Cous cum dicat Alysson Marrubio esse simile, atque etiam Dioscorides Sideritidem, Aetius vero esse quam Sideritidem heracleam appellant, iidem eandem plantam diversis verbis at-

D

(1) *Lib. 2. t. 11. de Antidotis*,
(2) *Descriptor.*
(3) *Tetrabibl. 1. ser. 1. c. de Alysso*
(4) *Lib. 4*

atque nominibus descripsisse videntur: nam delineatio unius duabus reliquis respondere videtur, quamcumque aptare velis: non solum forma, sed natali loco, & viribus. Quidam obiiciunt Aetium per modum loquendi dixisse, Alysson esse appellatam Sideritidem heracleam, sed certe ibi loco affirmantis est, verbum illud, nuncupat, quod confirmo ex eiusdem Aetii textu, ubi de remediis commorsos a rabido cane curantibus loquitur, ubi[1] ait: *Danda est quotidie Hiera non ad purgandum, sed tanquam auxiliare medicamentum, nucis Avellanæ magnitudine, cum cyatho decocti Salviæ, aut herbæ Sideritidis, quam heracleam appellant. Quidam etiam sola ipsa utuntur, & multum prodesse dicunt, & propterea etiam Alyssum, eo quod rabiem eximat, ipsam nominant.* Quod confirmat Paulus Aegineta verbis fere iisdem,[2] καθαίρειν δεῖ τὸν διὰ τῆς σικυωνίας διδόντα καθ' ἡμέραν τὸ φάρμακον μετὰ προσφάγματος ἐλελισφάκου, ἢ τῆς σιδηρίτιδος τῆς ἡρακλείας, ἣν καὶ ἄλυσσον καλοῦσί τινες. *Purgare expedit medicamento ex cucurbita sylvestri, ita ut quotidie id exhibeas cum decocto Salviæ, aut Sideritidis heracleæ quam aliqui Alyssum vocant.* Ex quibus omnis dubitandi ratio infirma remanet: eademque est censenda Sideritis heraclea Dioscoridis, & Alysson Aetii Coi, & sequentium. Miror etiam Matthiolum dicere, se ignorare, de qua heraclea Sideritide Aetius verba faciat, cum duæ dicantur heracleæ, prima scilicet, & tertia: neque animadvertit, Dioscoridem, primam heracleam Sideritidem communi appellatione ita denominatam asserere: tertiam vero a Crateva tantum ita appellatam referre: atque primam in petrosis, & secus vias oriri, tertiam vero in vineis locisque humi-
34 dis, umbrosisque atque a prima differre foliis, & floribus, ut a Dioscoride traditur, & infra dicam suo loco: primam vero foliis ad Marrubium, atque etiam floribus, totaque forma, sed minore accedere, ut ex sequenti historia, & icone patebit: eodemque tempore Dioscoridis Sideritidem heracleam, & Antonii Coi Alysson ex Galeno habebis. [3] Planta hæc oritur hic circa latas vias vallium petrosis, aridis, ubi parum terræ supra petras inest. Autumno exit [4], atque Vere caulem edere incipit, duratque ad Aestatem. Radicem habet parvam,[5] lignosam, fibris divisam, ex qua folia emittit Marrubii forma, longiora tamen ut Dioscorides ait ad Salviæ, proportione data, longitudinem accedentia, satis Chamædryo similia, parum maiora quæ prima exoriuntur ante caulem: hirsutie aspera, incana, atque per ambitum incisa, sed non tam profunde ut in Chamædryo: sed Betonicæ modo, quam etiam Quercus folia habere ait Dioscorides: caules plures exeunt,
qua-

(1) *Tetrabl. 2. ser. 2. c. 24.*
(2) *Lib. 5. c. 25.*
(3) *Locus.*
(4) *Tempus.*
(5) *Forma.*

quadrati, pedales inveni sponte, sed cultu parum maiores efficiuntur, parum repentes, ac veluti supini eriguntur, qui cum tribus digitis e terra eminent, flores habere conspiciuntur singulis geniculis verticillatis, ut in Marrubio, ex albo ad purpurocæruleum vergentes qui, caules geniculis circum hærentes ex intervallo ornant, siccatis vero & decisis remanent infundibula quibus continebantur, in quinque acutas, duras, pungentesque eminentes divisuras desinentia, ita ut si quis hoc animadvertat, ab aculeis illis feriri sentiret, si decerpere tentaverit. folia geniculis hærentia minora, oblongioraque sunt primis, semen intus continent verticuli, fuscum, Iunioque mense perficitur. Gustu adstringere sentitur, non iniucundo palato, aliquid amaroris & odoris habens. Ex his igitur constat plantam hanc & Sideritidem Dioscoridis, & Alyssum referre Antonii Coi, cum notalibus, forma, viribusque convenire videatur. Dioscorides sub Sideritidis nomine has vires huic tribuit. (1) *Illita folia saepte vi, vulnera sine inflammationis periculo iungunt.* (2) Galenus vero, *Sideritis habet quidem etiam abstergendi quandam facultatem, sed plurima eius pars humida est, & mediocriter frigida pauca vero inest adstrictio quare phlegmonem sedat, & glutinat.* Quæ vires si recte expendantur cum superioribus alteri Alysso tributis, quas easdem Aetius & Paulus huic tribuunt, similes esse videbuntur, atque inter se secundum magis & minus differre patebit. Modum vero utendi hac ad Canis rabidi morsum ita Galenus ex mente Antonii Coi describit. (3) *Alysson herbam contusam, & cribratam repone. Huius cum opus fuerit, a cane rabido morsis cochlear exhibebis ex aquæ & mulsæ cyathis tribus, statim a prima die usque ad quadraginta, sin minus, saltem primis septem diebus. Hanc inter Caniculæ æstus colligere oportet, exsiccataque, & in vitrea servanda est, ut expirare non possit.* (4) Aetius vim purgentem habere tradit ab aliis minimè cognitam, si pulvis Alyssi huius VI scrup. pondere cum aceto, modico sale, ex aqua potui inspersa bibatur. Non est Alysson Galeni, Antonii Coi scilicet, planta illa Hispanica Marrubio similis, si non est Sideritis heraclea, ut Paulus & Aetius volunt: nec obstat dicere Galenum diversis locis de Alysso, & Sideritide verba facere, nam nihil obstare videtur, cum historiam Alyssi in lib. 2 de Antidotis, non ex mente sua, sed ab Antonio Coo descriptam afferat, atque eo loco relatoris vicem non scriptoris gerere videtur ubi & aliorum veterum etiam, remedia, antidota, & similia refert: & sic non est dubitandum de hac mea sententia, cum a duobus antiquis doctissimis medicis Paulo Aegineta, & Aetio comprobetur. 35

(1) *Vires*
(2) *Lib. 8. de simpl. med. facult.*
(3) *Lib. 2. de Antidot. c. 11.*
(4) *Tetrabibl. 1. ser. 3. c. 31.*

IANI PLANCI ADNOTATIO VII.

Marrubiastrum Sideritidis folio Tournefortii, ut in titulo attuli, puto esse hanc herbam, quam Ioannes Bauhinus Sideritis genus spicosis verticillis appellavit. Haec quoque primum descripta & depicta fuit a Fabio nostro, quam solita veneratione in veteres ad Alyssum Antonii Coi, & ad Sideritidem Heracleam Dioscoridis retulit. Marrubio similem fecerunt Antonius ille Cous Alyssum suum, & Dioscorides Sideritidem Heracleam suam, uti & Marrubio similem facit Fabius noster. Quare satis bene ex hoc ad Marrubiastrum retulit Tournefortius, quum peculiares notas habeat, quibus a Marrubio ipso, Sideritide, & Galeopsi consimilibus Plantis secernatur.

PYCNOCOMON DIOSCORIDIS TAB. X.

Scabiosa folio integro, glabro, flore caeruleo. Tourn. 466.

Pycnocomon dicta est planta haec ἀπὸ τῦ πυκνὸς, & κομῶν, [1] a comarum scilicet densitate, plures enim comas edit, vel quia coma ipsa florum pluribus densa apparet. Huius notas Dioscorides sic depinxit [2] Πυκνόκομον φύλλα ἔχει ὅμοια εὐζώμῳ, τραχέα δὲ, καὶ παχέα, καὶ δριμύτερα· καυλὸν τετράγωνον· ἄνθος δὲ τῷ τῦ ὠκίμου ἐμφερές· καρπὸν δὲ ὡς μαράθου· ῥίζαν μέλαιναν, στρογγύλην, ὠχρὰν, ὡς μικρὸν μῆλον, γεῶδες ὄζουσαν· φύεται ἐν πετρώδεσι τόποις. [3] *Pycnocomon folia habet similia Erucae, aspera vero, crassa, & acriora: caulem quadratum: florem Ocimi flori similem: fructum vero ut Porri: radicem nigram, rotundam pallidam, ut parvum malum terram olentem: invenitur in saxosis locis.* Plinius ita habet [4] *Solini & Pycnocomon Erucae foliis crassioribus, & acrioribus: radice rotunda, lutei coloris, terram redolente, cauli quadrangulo, modico, tenui, flore Ocimi.* [5] Quibus notis congruere videtur planta a me proposita, quae radicem habet carnosam, oblique geniculatam, velut rotunda Aristolochia, extuberantem, luteam, in crassas atque pluris fibras oblique se circum dividentem vetustioris Phu a me descripti radici similem terram redolentem, gustu amaro, atque acri linguam mordente: caulem emittit tenuem, purpurascentem,

(1) *Nomen Etymon*,
(2) *Lib. 4.*
(3) *Descriptio.*
(4) *Lib. 26. cap. 8.*
(5) *Forma.*

tem, ab radice ad summum usque alis undique divisum, ramisque refertum, pedem, sesquipedem tres, quatuorve altum: foliis, singulis geniculis ex adverso hærentibus superna parte hirsutis, crassis, duris, per ambitum divisuris Erucæ sylvestri similibus, incisis aliquo quam in pictura visitur: verum antequam caulem edat Plantaginis mediæ magnitudine, nullis, vel raris serraturis devisis, quod etiam in Eruca sylvestri observatur, non semper folia habente incisa præsertim in imo, quæ Plantaginis angustifoliæ formam repræsentant: acri, amaroque gustu: folia ita geniculis caulis, alarumque hærent, ut quatuor facies cauli absque tribuant, non dissimilibus cauli Ocimi, Mercurialis, atque Ebuli, quod quadratum caulem in suo superiore capite habere tradidit Dioscorides, & tamen caulis non quatuor habet angulos, sed folia geniculis ex opposito hærentia alternatim, illos cauli constituunt. In singulorum vero caulis, ramorumque summo, earumque alis, terna exeunt longo petiolo capita colore purpurocærulea non dissimilia illis Trifolii Bituminosi, vel Scabiosæ vulgo appellatæ, pluribus circundata floribus, sed singuli flores Ocimi flores imitantur forma: quibus decidentibus fructus in illorum locum semina continentes oblonga remanent, eodem modo quo Scabiosæ vulgaris minoris, in capitibus parum oblongis: quorum forma & similitudine Dioscorides ait fructum edere ut Porrum, caput scilicet edere ut Porrum, cuius summum caput comam idem Dioscorides appellavit, (1) ibi, *ἡ δὲ κόμη αὐτοῦ* &c. & Psyllii etiam ibi, *ἄρχεται δ' αὐτοῦ ἡ κόμη ἀπὸ μέσου τοῦ καυλοῦ, κεφάλια δὲ δύο ἢ τρία ἐπ' ἄκρου συνεσταλμένα*, &c. *Incipit ipsius coma a media caule, capitula vero duo, vel tria in summo contracta*, & etiam aliis locis. Sed quia plura capitula habet, & sic comas, Pycnocomon appellavit. Quod autem Pycnocomon capitula habeat, testis est mihi Plinius qui ait (3) *Passim & in quacumque parte, ac maxime incommode nascuntur qui furunculi vocantur, mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Remedio sunt Pycnocomi folia trita cum polenta, si nondum caput fecerint*. Ex quibus iam clare liquet, Pycnocomon caput habere, atque ita vetustiores codices, quos habere testatur Marcellus Virgilius, *κάρηνον ὡς πράσου*, *Porri*, scilicet, non *πρασίου*, *Marrubii*, ut alii legunt, scriptum habent a Dioscoridis instituto abhorrens, qui Marrubio verticulos tribuit, & planris illi similibus. (4) Augusto mense incipit florere, Septembri vero semina perficit. Huius mihi Ferdinandus Imperatus ex fictilibus vasis in quibus alebat plures, avulsæ copiam fecit. Sponte ortam non vidi, quam magis etiam laciniatam esse accepi, atque minorem, nam cultu caret. Furisus ait oasci locis incultis mon-

38

ta-

(1) *Lib. 2. c. de porro.*
(2) *Lib. 4. c. de Psyllio.*
(3) *Lib. 26. c. 12.*
(4) *Tempus.*

canis, faltibus [1], ac interdum pratis etiam, & dumetis, atque subnigram habere radicem quam, cum antiquum nomen ignoraretur, recentiores *Diaboli morsum*, vel *Succisam* appellarunt, quia tuberosum illud, a quo fibræ deducuntur, quasi præmorsum, corrosumque visitur, sed non omnibus, nisi vetustioribus aliquando, quod cum in aliis plantis evenire animaduertisset Pena, mavult, & rectè, ita dici ab urente vi, qua bubones, & pestilentes carbunculos mordeat, quibus magno levamento admoventur folia, atque in hoc aeriorem esse Erucæ foliis, cognoscitur expresse. [2] Fuchsius calidam, & siccam admodum esse restatur, cum supra modum amara sit, atque acris, quare ait: *Præstantaneo remedio ad maturandos, atque adeo sanandos carbunculos adhibetur, si herba viridis trita imponatur, aut vinum, in quo decocta fuerit, bibatur. Radix pestis est, aut vinum eius decocti in vulvæ doloribus bibitur.* Hæc manuscriptum herbarium habere testatur. Atque hodie, inquit, cum habeat discutiendi facultatem, & incidendi, utuntur ad dissolvendos sanguinis grumos. Galenus ait: [3] *Pycnocomi radix, fructus, folia, omnia digerendi, attrahendique habent facultatem, utpote quæ & gustu sunt acria. Folia itaque tumores, & furunculos discutiunt. Fructus valentior est, & hæc quidem efficere potest mixtus aliem digerentium cataplasmatum, cuiusmodi est, quod ex farina hordeacea conficitur, polos, & alia id genus infixa ad extimam cutem elicit. Porro radix ad supradicta quidem deterior est, & infirmior, caterum bilem flavam expurgat.* Quibus se subscribit Aegineta. [4] Dioscorides vero addit aliqua, & ait: *Semen gravia somnia & tumultuosa facit, drachmæ pondere potum tumores discutit illitum cum polenta. Spicula aculeosque corpori aculeos extrahit. Folia illita tubercula & furunculos discutiunt. Radix eius in aqua mulsa duum drachmarum pondere, alvum solvit, & bilem extrahit.* Aliqui alias vires Scabiosis tribuitas huic referunt, sed Scabiosas, quas hic sponte ortas habemus, non habere acrimoniam percepi, & si aliquantulum amarescere palato sentiantur; præterea recentiores, & præsertim Pena, contrarias vires Scabiosis tribuère, nam in capite de Scabiosa, & Diaboli morsu in Adversariis, viribus iisdem præditas esse illas scribit, sed in Observationibus de Cyaneo vulgo dicta, Chondrillas Scabiosis, Cyanosque eandem temperiem habere, nempe refrigerantem, & siccantem. Quare hoc loco parvam illis fidem adhibendam esse censeo, atque non parum differre Scabiosas ab hac planta, etsi capitulis similes esse videantur. Quidam obiiciunt huic plantæ, folia prima non esse Erucæ silvestri similia, sed Plantaginis, his ego, cum in aliis respondere videatur, ita respondi: non omnes plantas Dioscoridem, cum scripsit vidisse

(1) *Locus*,
(2) *Vires*

(3) *Lib. 8. de simp. med. fac.*
(4) *Lib. 7*

se, ut idem in proemio testatur, sed quæ ab aliis sine contrarietate descripta invenerat, exarasse, quare vel idem, vel is a quo transcripsit, plantæ caulem, sine primis foliis humi proximis (quæ facile pluvia intercedente terram tangentia marcescunt, ut in Glasto sylvestri cuius folia prima plantaginea non vidit, sed quæ caulem lacturæ modo cingunt, ideo foliis lactucæ similibus esse ait, sed certe sativum Glastum a sylvestri nihil differre, nisi cultu non est dubitandum) floridum atque perfectum delineavit. ideirco parvi esse faciendum hoc iudicavi scitas Antiquiores in describendis plantis non omnibus diligentiam adhibuisse, ut cuique exercitato constat & ut dixi Erucæ sylvestris folia neque incisa in imo esse & latiora, & Dios. eidem non magnitudinem, sed formam foliorum semper designare, nisi expresserit aliem ut solet. Quare hic non obstantibus plantam hanc Pycnocomi nomen, formam, viresque eum referat, habere statut, adhuc incognitam, nec ab aliis animadversam. Pena Pycnocomi nomine acaneceam plantam quandam describit, nulla prorsus facie Pycnocomi, quam nec ipse ausus est Pycnocomon esse asserere. Vim purgatricem recentiores in hac planta non cognoverunt sub Succisæ nomine. Diligens nunc, doctusque medicus, qui non ut alii Carri semitam sequatur, potent huius plantæ radicis vim expertus, modo a Dioscoride descripto.

Iani Planci Adnotatio VIII

SI huic Herbae Pycnocomon Dioscoridis nomen est, gratias Fabio habebit, quod Succisae, & Diaboli Morsu nominibus fana obscurre, & invenustis eam liberarit, & graeco partio nomine venusto quidem & claro iterum eam ornarit. Verum ut valde dubito, quin Pycnocomi nomen ei conveniat, eo praesertim quod folia Erucae similia non habeat, ut haberr dicit Pycnocomon suum Dioscorides, Gratias potius habebimus diligentissimo Tournefortio, qui eam, ut in titulo notavi, ablegato rotundo hoc Fabii Columnae nomine, & obscuro invenustoque aliorum ad Scabiosam sapienter revocaverit.

40 SEMPERVIVVM TERTIVM DIOSC. ET PLINII TAB. XI

Sedum Echinatum vel Stellatum, flore albo I. B. 3. 680.

Idem flore luteo ibidem.

ETsi semper non vivat planta hæc,[1] cum tamen *ἀειζωοειδὲς* sit caule, foliis, floribusque, æque viribus, Sempervivi nomen adepta est. Iisdem locis quibus congeneres aliæ plantæ, gaudet petris scilicet humentibus; sata vero ubique provenit[2]. Huius radix parva admodum, fibrosa, atque multis capillamentis tenuibus est prædita[3] folia Portulaca sunt latiora, maioris Sempervivi æmula, minora tamen, carnosiora, & rotundiora, præsertim antequam caulem edat, quibus folia Aristolochiæ Clematitidis Dioscorides comparat his verbis, *φύλλοις ὑποστρογγύλοις ἀειζώου μικροῦ ὁμοίοις* *foliis subrotundis parvo supervivo similibus* succo magis referta, hirsuta, sinus quatuor in latiorem partem habentia caulem crassum, rubentem Tithymali Characiæ modo atque succosum cingunt alternatim aliquando multas radice tenus alas habentem supinas quandoque unicum caulem rectum, in summo duabus, tribusve alis divisum, ubi folia paucioribus, binis tantum sinibus erosa conspiciuntur in alarum cavo interceptus Primus flos exit, posteaque per alas dispositi ab imo incipientes alii prodeunt paulatim albo colore, lacteove, stellam referentes quinque radiis constructam, in medio quorum totidem siliquæ stellatæ, eiusdem formæ, & magnitudinis suboriuntur exiguis multisque seminibus nigricantibus turgidæ, non secus ac secundum Sedum. Tota planta longitudine, altitudineve dodrantem ad summum æquat cultu humilior est huius coma secundo Sempervivo vermiculatis foliis[4] Maio mense floret, Iulio, & Augusto finitur. Sapore primum aquoso in fine adstringente sine aliqua mordacitate Huic similem depictam edidi, sed minorem, quam sponte ortam vidi in pariete vetere ædis D. Antonii extra urbem, postea multis locis humentibus. Toto habitu superiori est similis foliis, variæ non sinuatis, magis ad Portulacæ folia accedentia, sed minora, flores non albos, sed luteos promit, eodemque tempore perficitur gustu etiam simili. Nec dubium est quin sit eadem specie & viribus,

(1) *Nomen Etymon.*	(3) *Forma.*
(2) *Locus.*	(4) *Tempus.*

bus, quibus ambæ eadem, quam reliqua duo genera Sempervivi habent vires, Dioscoridis sententia, referunt. [1] Atque tertii ab eodem descripti notam adimplere videntur. ait enim. Δοκεῖ δὲ εἶναι καὶ τρίτον εἶδος ἀειζώου, ὃ ἔνιοι ἀνδράχνην ἀγρίαν ἢ τηλέφιον καλοῦσιν, Ῥωμαῖοι δὲ ἰλλεκέβραν. ἔχει δὲ καὶ παχύτερα τε φυλλάρια πρός τι τῆς ἀνδράχνης, καὶ δασέα. φύεται ἐν πέτραις. [2] *Videtur autem & tertium genus Sempervivi esse, quod aliqui Andrachnen agriam, aut Telephium vocant. Romani autem Illecebram. Habet foliola crassiora*, aliqui προπαχύτερα, πλατύτερα legunt & melius, ut etiam Plinius. nam comparativum πλατύτερα, *latiora* scilicet, refertur ad folia secundi Sedi, cuius folia crassa sunt, & rotunda, vermiculi modo, quibus crassiora non possunt esse, sed latiora certe, atque ideo similia sunt Portulacæ foliis, quare ita legendum est. *Habet foliola latiora, Portulacæ proxima, & hirsuta. Nascitur in petris.* Ex quo textu Plinius im transcripsit. [3] *Huic* [supra illis ante duobus descriptis,] *similis est, quam Græci Andrachnen agriam vocant Itali illecebram, pusillis latioribus foliis, breviori caulicule. nascitur in petris, & colligitur cibi causa.* [4] *Omnium horum vis eadem, perfrigerare, & adstringere, &c.* Ex quibus colligitur eandem plantam esse, quæ supra a Dioscoride est descripta. viribus tantum contrariis differre videtur. Quare videndum est cui textui sit credendum, & quænam vires propriæ sint huius plantæ. Ferte nonsolum ex sapore plantæ huius, quæ integras notas Dioscoridis & Plinii in se continet, sed ex aliorum coniecturis, vires has, δύναμιν δὲ ἔχει, &c. Dioscoridis textui insertas, suppotitias esse, est credendum. Plinium omnium primum Dioscoridis textum in suos libros transcripsisse nemo dubitat, etsi ab ipso nunquam memoretur, eoque tempore incorruptum habuisse existimandum est. Quamobrem si duorum fideliter historias transcripsit, & tertii quoque Sempervivi historiam, notas viresque simul incorrupte extrasisse est credendum. nec ipso suo marte illas vires descripsit, sed ab Auctoribus fide dignioribus transcripsisse, non tantum has, sed omnem historiam fatetur. Quod clare patet, nam Plinius describit primum, secundum, & denique tertium Sedum, nec singulis, nec primo tantum adscripsit vires, ut in Dioscoride, sed in fine descriptionis omnium trium concludit dicens, *Omnium horum vis eadem, perfrigerare & adstringere*, atque vires privatim sequenter describit. Facil us igitur, veriusque censendum est, eundem qui diversas illis plantarum nomenclaturas Dioscoridi adscripsit, & has apposuisse vires Galeni commentario deceptum & nominis varietate, atque similitud ne. In Glossis enim Hippocratis Galenus tradit, Telephium speciem esse her-

E

(1) *Lib. 4.*
(2) *Descriptio.*
(3) *Lib. 25. cap. 13.*
(4) *Vires.*

herbæ, quæ & Sempervivum sylvestre, & Portulaca sylvestris appellatur, a Romanis autem Illecebra. Quod Auctor qui Emblemata in Dioscoridem edidit Basileæ impressa animadvertit, atque alii etiam Commentatores confirmant, sed de variis nomenclaturis loquuntur, non de viribus falsò appositis, quod verius est: varia quidem illa nomina apud Plinium sunt, vires verò minime. Verius igitur deceptus est ab historia portulacæ silvestris, putans easdem vires habere Sempervivum tertium, quia etiam Portulaca sylvestris appellaretur, in quam deceptum incidit Marcellus Virgilius etiam, qui ea quæ de Portulaca sylvestri erant, tertio sempervivo adscripsit, ita recte factum existimans: non enim animadvertit contrariam historiam a Plinio descriptam, magis Sedo tertio congruere, verioremque esse. Aliam igitur in medium afferam textuum conciliationem, & primo, ut veritas agnoscatur, demonstrandum est, sylvestris Portulacæ historiam suppositiam esse, & adducor, quia nec in Plinio de hac sylvestri Portulaca, neque in Galeno, qui etiam in multis Dioscoridem est sequutus, nec in Paulo aliquid memoriæ invenitur: atque rationi consentaneum est, nullam esse inter sativam, & sylvestrem, sponteneam scilicet Portulacam, differentiam, nisi magnitudine a cultu proveniente, nihilque sapore & viribus differre, ut iam omnes alii doctiores animadvertere, qui ab ipsorum commentariis penitus caput illud abstulerunt. Sylvestrem Portulacam esse censeo, quæ Peplis, & Peplion dicitur: nam hæc verba Plinii mihi indicio fuerunt, de sativa Portulaca loquentis [1] *Est & Portulaca, quam Peplion vocant, non multum sativa efficacior, cuius memorabiles usus traduntur, &c.* Portulacæ scilicet sativæ, cuius vires multas describit. Sylvestris vero Pepli scilicet, nulla alia est in illo mentio. Et apud Galenum [2], *Peplion frutex succum habet velut Tithymali, & nascitur plerumque circa mare, radicem habens unicam, quemadmodum & Peplis, &c.* Apud Dioscoridem. [3] *Peplis, quam aliqui sylvestrem Portulacam vocant, Hippocrates Peplion, in maritimis maxime nascitur, late opaco frutice candidi succi pleno foliis sativæ Portulacæ, rotundis, inferne rubentibus: semine sub foliis rotundo, at in Peplo, igneo gustu radix tenuis, &c.* Ex quibus facile credendum est suppositorem illud Peplidis descriptionem, Portulacæ sylvestris nomine insignitam, ab alio aliquo Auctore descriptam, putantem a Peplide differre, cum ignoraret easdem esse plantas, Dioscoridi adscripsisse, cum deesset ibi sylvestris Portulacæ differentia. Ita etiam contigit Marcello Virgilio, qui putans sylvestrem Portulacam, eandem esse cum tertio Sedo, ob idem nomen illis donatum, 44

(1) *Lib. 20. cap. 20*
(2) *Lib. 8. de simpl. med. fac.*
(3) *Lib. 4.*

illius historiam, atque vires capiti tertii Sempervivi reposuit nominum, & notarum plantæ similitudine deceptus: ideoque inveniuntur eadem verba, eædem vires Portulacæ sylvestris, tertio Sempervivo tribuentis. Integra quidem verba illa in hoc tertio Sedo reposita inveniuntur, quæ si quis eruditus, veritatis studiosus conferre voluerit, eadem absque immutatione inveniet. Alii putant sylvestrem Portulacam non esse reiiciendam, sed vires tantum illi adscriptas, tertio Sedo reponendas, a quo illapsas esse censent. Alii Telephium & Sedum tertium confundunt, eandem esse plantam iudicantes. Alii varias de hoc sententias iuxta ipsorum mentes tradunt, mihi minime persuadentes. Hæc igitur mea, rectiorque videtur sententia: ut Peplis, Peplion dicta, eadem sit, quæ Portulaca sylvestris Dioscoridi supposita, viribus namque igneis ambæ sunt præditæ, forma etiam eadem. Quare expungenda erit Portulaca hæc sylvestris igneis viribus, exulcerantibusque Tithymali vires referens: & Peplis tantum remanebit, duplici nomine, ut iam a Dioscoride describitur, & a Plinio, qui nullam aliam habet sylvestrem Portulacam, nisi Peplion dictam: quæ in maritimis maxime nascitur, & fervidis collibus arenosisque ut aliæ maritimæ plantæ multæ. Telephium etiam a tertio Sedo differre, nam & in Plinio utrumque habetur, & ut Dioscorides ait: *Telephium folia habet cærulea, & binas alas in singulis foliorum geniculis, atque inter vites nascitur, & culta loca.* Sedum vero eiusdem sententia folius est hirsutum, atque in saxis, & non alibi oritur. Sunt qui Sedum hoc, non folia hirsuta, sed densa, habere malunt, atque verbum, *δασέα*, *densa* interpretantur, quod a Dioscoridi instituto abhorret. Semper quidem verbo, *δασέα*, utitur, pro *hirsuta*, & pro densa, *πυκνά*, quod patet in multis, & præsertim in capite de Aethiopide, ubi ambo ponit, ibi ἔχει τὰ φύλλα δασέα ἄγαν, καὶ πυκνά: *Habet scilicet folia hirsuta valde, & densa.* Quamobrem poterat verbum illud *δασέα*, *densa* interpretari, etsi, *densa*, etiam per translationem interpretetur, cum tam videmus Dioscoridem pro, *hirsuta*, accipere ad differentiam verbi, λεῖα, *lævia*, quæ inter se sunt proprie opposita, & pro *densa*, verbo *πυκνά*, semper uti. Neque obstat caput Hyperici, & Britannicæ, nam ibi etiam Dioscorides pro *hirsuta*, verbum hoc *δασέα* accipit, & tam non solum pericarpium invenitur hirsutum in Hyperico, sed & tota planta tomentosa: & si pro Britanica Bistortam acceperis, folia non videbis habere densa, pauca enim habet, sed pilosa saltem in aversa parte. Quare expuncta primum sylvestri Portulaca, & deinde verbis illa Portulacæ vires Sedo tribuentibus, tria Dioscoridis Sempervivа coniunges, ut in Plinio, & verba illa post notas secundi Sedi, τούτου τὰ φύλλα, &c. in fine historiæ tertii Sem- 45

 per-

pervivi repones, atque ita in pristinum reduces, τούτων τὰ φύλλα δύναμιν ἔχει τὴν αὐτὴν τοῖς προειρημένοις. Atque hoc loco potius Plinio, quam Galeno credendum censeo, qui duo tantum Sempervivа descripsit, maius nempe, & minus ideoque quidam putarunt tertium Sedum pro Telephio descripsisse, sed certe Telephium per se planta est viribus, nedum forma a Sedo aliena, neque cum Sedo aliquid commune habet, præter appellationum varietatem. [1] Tertium Sedum viribus per omnia primo maiori similibus esse, nisi quod inefficacius, Auctor est Plinius, qui ut dixi refrigerantem, & adstringentem vim tribuit tribus omnibus Sempervivis, atque semper similes viribus plantas has fecit, coniunxitque his verbis, [2] *Auctum omne, sed e maiore succus efficacissimus.* Et alibi, [3] *omnium harum vis eadem, refrigerare, & adstringere. Medentur epiphoris folia imposita, vel succus inunctis. Purgat enim ulcera oculorum, expletque & ad cicatricem perducit palpebras deglutinat. Eadem capitis doloribus medentur, succo vel folio temporibus illitis. Adversantur phalangiorum ictibus,* &c. Plantæ quæ ab aliis pro tertio Sedo viribus acribus, cibis ineptæ contra Plinii sententiam, depictæ sunt, non hoc tertium Sedum, sed ἀειζωοειδῆ sunt, non ut a me proposita ἀειζωόφυλλα. Huius succus illitus, aut linteola illo madida, ambustis imposita, quam citius ad cicatricem illa perducit nec sinit quod pluries expertus sum, ignis vim ulterius diffundi. Et quæ vermiculatis foliis est planta minima Plinii alterum, vel tertium Dactylum esse censeretur ait enim, [4] *Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum cum in cacumine aculei sunt plurimum quini, Dactylos vocant hos convolutos naribus inferunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Altero quod est Aizoo simile ad paronychias, & pterygia unguium, & tum caro unguibus increvit, utuntur cum axungia, ideo Dactylon appellantes, quia digitis medeatur, Tertium genus Dactyli, sed tenuis, nascitur in parietinis, aut tegulis. Huic caustica vis, sistit ulcera quæ serpunt.*

46

IANI PLANCI ADNOTATIO IX.

DVo Sedi genera hic describuntur, ut monui in titulo adnotantibus Ioanne Bauhino & Tournefortio, quorum libros necesse est Rei Herbariæ studiosus diurna verset manu versetque nocturna

SO-

(1) *Verri.*
(2) *Lib. 26, c. 13.*
(3) *Lib. 25. c. 13*
(4) *Lib. 24. c. ult.*

SOLANUM MANICUM DIOSCORIDIS TAB. XII

Stramonium fructu spinoso, oblongo, flore albo. Tournefor. 119.

STrychnon *μανικὸν*, appellatum est, [1] eo quod insanire facit, ut Dioscorides ait, qui ex Theophrasto mutuatus, ita nobis illud depinxit. [2] Στρύχνον μανικὸν, ὃ ἔνιοι πέρσιον, οἱ δὲ θρύον ἐκάλεσαν· φύλλα τὰ μὲν φύλλα παραπλήσιον ἔχει εὐζώμῳ, μείζω δὲ πρὸς τὰ τῆς ἀκάνθης, ἥ τις καὶ παιδέρως καλεῖται· καυλοὺς δὲ ἀνίησιν ἀπὸ τῆς ῥίζης ὑπερφυεῖς δέκα ἢ καὶ ὀργυιᾶς ἔχοντας ὕψος· ἐπὶ κεφαλῆς ἐπικείμενον ὥσπερ ἐλαίαν, δασύτερον δὲ ὡς πλατάνου σφαῖραν, μείζονα δὲ καὶ πλατυτέραν, &c. [3] *Solanum manicum, aliqui Persion, alii Thryon appellavere. Huius folium simile est Erucæ folio, maius quidem, ad folia accedens Acanthi quæ Pæderos dicitur: caules producit ab radice ingentes, decem, aut duodecim, ulnæ altitudinem habentes: caput velut olivam incumbens, hirsutius quidem, velut Platani sphæram, sed maius, planiusque, &c.* Hic animadvertendum, caput hoc Dioscoridis mutilum, ac depravatum esse: nam quæ sequuntur alterius Solani Manici, quod nostrates vulgo, *Belladonna* appellant, notæ sunt: a cuius descriptione delenda sunt, καρπὸν ἔχει βοτρυώδη, ῥαγάδας ἰ, ἢ ιβ, ὅμοιος κισσοῦ κορύμβοις: *fructum racemosum, acinos decem aut duodecim habet, hederæ corymbis similes*: eiusque sensus, atque descriptio hæc: *Florem habet nigram, & post florem fructum rotundum, nigrum, mollem ut uva. Radix subest alba, crassa, cava, cubitalis.* Quæ Græcè ita legi debent: Ἄνθος μέλαν, μετὰ δὲ τοῦτο καρπὸν ἔχει στρογγύλον, μέλανα, μαλακὸν ὥσπερ σταφυλή, ῥίζα δὲ ὑπεστι λευκὴ, παχεῖα, κοίλη ὡς πηχύος, &c. [4] Folia ex Plinio sunt reponenda, ait enim de Strychnis loquens: *Tertio folia sunt Ocimi, minime diligenter demonstranda, remedia non venena tractantibus &c.* intelligendum vero folia Ocimi formam habere, sed maiorem & multo. Sed ad plantam redeo, eritque forsan ab omnibus recipienda, cum neque sit quicquam quod illi refragetur. [5] Est igitur tetri odoris Solanum referens, planta radicem habens rectam, fibrosam, non multum longam respectu caulis, qui procerus est hominis staturam adæquans, rotundus, ramosus, multisque alis refertus, semper in binas, quæ singulæ in alias binas, se dividens alas: folia habet Solani somniferi & le- 48

tha-

(1) *Nomen.*
(2) *Lib.* 4.
(3) *Descriptio*
(4) *Lib.* 21 *cap.* 31.
(5) *Forma.*

chalis foliorum magnitudine, laetora, mollia, atque per ambitum laciniata, velut Atriplex sylvestre angustifolium, pes Anserinus dictum, medias inter sylvestrem Erucam, & Acanthum Pæderota dictum, incisuras sive lacinias referens, ut vult Dioscorides alternatim per intervalla cauli, caulisque pediculo longo hærentia ex quorum alarum sinibus, crassi, breves, rectique petioli exeunt, Aestate habentes flores albos, calathi forma, vel ovis, ut vulgare Stremmonium, odoratos, quibus decidentibus exit pilula ovalis, tunc cum est parva, pilis mollibus, ut Platani, sed cum est adulta, spinosior, horridiorque ut Xanthii pilula nec obstat, ut aliqui dicunt, pilulam Platani esse molliorem, & non ita asperam atque spinosam idem enim Dioscorides Xanthii pilulæ asperitatem, similem fecit illi Platani, his verbis, *ἀκανθώδη ὡς πλατάνου σφαίρας Spinosas, scilicet, ut Platani pilulas* sed Xanthii pilulæ cum imperfectæ sunt, similes sunt his o me descriptis, atque etiam cum sunt perfectæ, & adultæ, ergo nihil obstat. Huius plantæ pilula in quatuor partes, cum aruerint, dividuntur in superiore parte quatuor quidem facies, totidemque angulos rotundos habent, ideo dixit Dioscorides *πλατυνήρη*, ex quibus excidit semen, quod sunt turgidæ, compressum simile semini nucis Metellæ officinarum, sed hoc nigrum (1) Aestatis fine floret, fructus perficit Autumno. Notandum est in Dioscoridis textu dici, caules, numero plurali, quod emendandum est, atque in singulari numero caulem est reponendum, ut in Theophrasti codice legitur, ibi (2) *ἔχει τὸ μὲν φύλλον ὅμοιον εὐζώμῳ, πλὴν μεῖζον, τὸν δὲ καυλὸν ὥσπερ ὀργυιᾶς, κεφαλὴν δὲ ὥσπερ γηθύου, μείζω δὲ καὶ παχυτέραν. ἴσως δὲ καὶ πλατάνου καρπῷ*, quæ sic ne ita redduntur *Folium habet Erucæ simile, verum maius caulem vero ut ulnæ longitudo caput velut Gethii, maius quidem & crassius atque Platani fructui simile* Sic in vulgatibus textibus Gaza vero, non habet, crassius, sed pilosius, legitque *δασυτέραν*, pro *παχυτέραν* quod magis probabile, atque Plantæ respondens est maius quidem & crassius, idem significare videntur. Dici etiam potest facta veritati respondens ut verba illa, *caules emittit ab radice proceros decem, aut duodecim ulnæ altitudine adolescentes*, referantur plantæ alteri, Solano scilicet somnifero, & lethali, nobis, *Belladonna*, & *maius* dicto, quod ex radice plures caules emittit eadem altitudine adolescentes, ut ex viva planta videre licet. Non enim Dioscoridis textus tantum, sed & Theophrasti etiam codex mutilus, atque depravatus est cum nihil distinguat, atque confundere videatur descriptionem radicis, cum foliorum delineatione, atque ex his unam describere plantam quod contra est in Dioscoride, qui in alterius Solani, florem nigrum, atque acinos ferens hi-

49

(1) *Tempus* (2) *Lib. 9 c. 12.*

historia radicem illum describit quæ convenit illi Solano, non autem plantæ a me propositæ, quæ minorem atque fibrosam habet: sed neque plantas distinguit, neque duas describere, sed unam, atque unicum caput conficere videtur, atque vires scribit ac si unicam plantam narrasset: sed certe duas descripsisse cuique cognitum erit, non enim eadem planta fructus Platani similes, atque spinis horridos promere potest, ac etiam acinos nigros, molles ut uvæ: quare vel Theophrastum & Dioscoridem non descripsisse, quod non verisimile est, dicendum erit, vel potius, eorum alterum aut etiam utriusque textum depravatum fuisse, atque qui primo textus transcripserint, omisisse verba intermedia, atque postea commentatores, atque interpretes ignorantes plantas, quas descripsisse illos non est dubium, ita textus nobis reliquerunt corruptos: miror que tot tantosque doctissimos viros qui Dioscoridis textum interpetrati sunt, atque in eum commentarios edidere, saltem corruptum textum non animadvertisse: atque si nesciebant, quomodo illum restituerent, illum nobis corruptum, atque mutilum esse, notum facere debebant. Miror etiam Plinium, ex duobus maniis Solanis, unum describere, nec duorum facere mentionem: sed quod nostri *Belladonna*, vocant Solanum Ocimi foliis relicto altero, quod in Theoph. & Dioscor. Erucæ, folio invenitur, nolentem scribere descripsisse, ne cognitum foret: ait enim *Terna folia sunt Omier, minime diligenter demonstranda, remedia, non venena tractantes, quippe insaniam facit parvo quoque succo, Quamquam & Græci Auctores in iocum vertêre. Drachmæ enim pondere lusum pudoris.* Qui Emblemata in Dioscoridem scripsit, quia in Theophrasto nihil de pudore habetur, *pudoris* verbum, in Plinii textu, iudicat supervacaneum: sed hoc fuit, quia plantæ vires ignorabat, lusum autem pudoris, idem est, quod veneras res tractare, ideoque nos *Belladonna*. Quod Dioscoridi imaginationes non intuenadas efficere, Theophrastus, ut ludat, atque se pulcherrimum pareret, honeste descripserunt. *Gygn dixerunt, species vanas, imaginesque conspicuas obversas demonstrantes. Duplicatum hunc modum legitimum insaniam facere. Quicquid vero adiiciatur ponderis, repraesentare mortem.* Quas vires Solani huius alteri Erucæ folio ad Acanthi accedenti, Theophrastus, atque Dioscorides tribuisse videntur. Sed si quæ Plinius scribit, cum Theophrasto, & Dioscoride recte expendantur non Erucæ folio, sed Ocimi, Solano tributa, conspicientur. (1) Nam quæ Theophrastus scribit, ex verbis, *ὁ δὲ μανικὸς, ὃ μὲν θρύορον καλοῦσι. Quod vero Maniacum, alii quidem Thryron appellant,* usque ad verba, *ἔχει δὲ τὸ μὲν φύλλον. Habet vero folium* & quæ ex Plinio transcripsi, atque ex Dioscoride ex verbo, *florem habet* ni-

(1) *Lib.* 9. *c.* 12.

nigrum, *&c.* ad finem usque eadem esse videbuntur. Quare ex his Solanum Ocimi folio, quod nos *Belladonna* dicimus, & illius vires descripsisse omnes apparebit, & Solani Erucæ folio vires, aut sub eadem descriptione, vel non descripsisse, aut manca esse est dicendum. Illius quidem non radix, etsi soporifera sit recentiorum experimento, sed semen, maniæ vires habet, alterius radicis viribus ad unguem respondentes, ut apud Plantarum collectorem videre poteris. Quare Plinium dicendum est, Solanum Ocimi folio tantum forsan descripsisse, quia ipsi notum erat, atque nostro cœlo oriebatur, de altero vero Erucæ folio, ut ipsi incognito, & exotico noluisse, cum & quod descripsit, noluit describere, ne verbum quidem facere. Gratias igitur Deo esse referendas censeo, cum nostro seculo, antiquioribus incognita atque illorum mutilam depravatamque historiam, agnoscamus veritatisque certiores facti simus utque duo Strychna manica habeamus certiore historia, delineata præter alias plantas multas exoticas, a Theophrasto aliisque memoratas, jam ignitas, & descriptas ab eodem plantarum collectore. Hujus exoticæ plantæ primus mihi copiam fecit Christianæ fidei vere defensoris Philippi II. Hispaniarum Regis Leonardus Antonius Reccus medicus peritissimus, cujus industria & labore descripta est quamplurimarum exoticarum plantarum Latina Historia, quæ impressa quamprimum in lucem progredietur

51 ejusdem Regis liberalitate, mandato, & sumptu. (1) Hanc Christophorus Costa Daturam appellat, maticique legitimam nucem Methel Arabum esse censet, frigidam tertio excessu, secundique fine siccam constitutam, vires in radice & magis in semine plane manicas habere asserunt. Reliquas vires & modum utendi, apud eundem videre licebit. (2) Galenus vero de omnibus Solanis supra locutus ait. *Porro quod reliquum est, ex propositis Solanis, ad medicationem, quæ intra in corpus adhibentur, inutile est. Nam si quatuor eius drachmæ afferantur, mortem inferent si paucivres sultem insaniam. Una certe immune fimilior, cæterum nec in ipsa utile quod obtinet. Verum si forte corporis emplastri modo illinatur, ulcera carothe, & nomade, sive pascentia curat. Sed ad sadic radicis cortex præfertur desiccans secundo ordine jam completo, & tertio incipiente refrigerans secundo incipiente.* Si quis vero Dioscoridis textum in pristinum reducere voluerit, ita meo judicio scribere, atque legere poterit. Græce quidem ita leget. *Στρύχνον μανικὸν ὅ ἔνιοι πέρσιον, οἱ δὲ θρύον καλοῦσιν, τὰ μὲν φύλλα ἀνίησιν ἀπὸ τῆς ῥίζης ὑπερβολὰς δέκα ἢ ιβ', ἐγγὺς ἔχοντας ὕψος, ἄνθος μέλαν μετὰ δὲ τοῦτο καρπὸν ἔχει στρογγύλον, μέλανα, μαλακὸν, ὥσπερ σταφυλή. ῥίζα δὲ ὕπεστι λευκὴ, παχεῖα, κοίλη ὡς πηχυαία, φύεται ἐν ὀρεινοῖς χωρίοις, ἀπο-*

(1) *Lib. de Aromat. c. de Datura.* (2) *Lib. 8 de simpl. med. fac.*

φυομένους, καὶ πλατανώδεσι. Δύναμιν δὲ ἔχει ἡ ῥίζα πινομένη μὲν οἴνου < α' πλῆθος, φαντασίας ἐπιπλέον οὐκ ἀηδεῖς· δὺο δὲ < ποθεῖσαι ἐξιστάνουσιν ἄχρι τριῶν ἡμερῶν· δ' δὲ ποθεῖσαι καὶ ἀναιροῦσι. Ἀντιφάρμακον δὲ ἐστι αὐτοῦ μελίκρατον πολὺ πινόμενον, καὶ ἐξεμούμενον. Τοῦ δὲ ἑτέρου φύλλον παραπλήσιον ἐστιν εὐζώμῳ, μεῖζον δὲ ὡς τὸ τῆς ἀκάνθης, ἥν τινες καὶ παιδέρωτα καλοῦσι· καυλὸν δὲ ἀφίησιν ὥσπερ ὀργυιᾶς τὴν κεφαλὴν ἔχοντα ἐπικειμένην ὥσπερ ἐλαίας, δασυτέραν δὲ ὡς πλατάνου σφαῖραν, μείζονα δὲ, καὶ πλατυτέραν· ταύτης δὲ ῥίζα καὶ σπέρμα μετ' οἴνου πινόμενον δύναμιν ἔχει τὴν αὐτὴν τῷ προειρημένῳ. *Solanum manicum, aliqui Persion, alii Thryon appellauere, alterum quidem caules ab radice ingentes emittit decem, aut duodecim ulnae altitudinem habentes, florem nigrum, & post florem, fructum habet rotundum, nigrum, mollem ut uua. Radix subest, alba, crassa, caua, cubitalis gignitur in montibus, & uento expositis & Platanetis. Vim habet pota in uino radix drachmae unius pondere, imaginationes efficiendi non iniucundas. Duae uero potae mentem ad tres usque dies emouent. Quatuor uero drachmae potae interimunt. Antipharmacum huic est, aqua mulsa multa pota & uomita. Alterum uero, folium habet simile Erucae maius tamen, ad Acanthi, quem Paederota uocant, accedens, caulem longitudine fere ulnae caput incumbens oliuae figura, sed hirsutius, ut Platani pilula, maius uero, atque planius. Huius radix & semen in uino potum eandem, quam superius, uim habet.* 52

IANI PLANCI ADNOTATIO X

PLantam hanc, cuius plures sunt species, quas vel Daturas, vel Solanum, vel Nuces Metellas, vel Stramonium fructu spinoso appellant Rei Herbariae Scriptores, Stramonium primum Tournefortii esse arbitror, quod Fabius noster pag. 48. in eius descriptione dicat flores habere albos, quae nota conuenit Stramonio vulgari, & primo Tournefortii. Mirum tamen quomodo Fabius hanc plantam Solano Manico, seu Furioso Dioscoridis accommodet, quum hoc, ut toties ipse ex Dioscoridis textu inculcat, flores gerat nigros. Potius Dioscoridis textui Stramonia aliqua erant accommodanda flore violaceo, quae recensentur a Tournefortio, & ab aliis Rei Herbariae Scriptoribus. Violaceus enim color magis ad nigrum accedit, quam alius quicumque color, nedum albus qui nigro oppositus omnino videtur. Verum fortasse Violacea Stramonia Columnae tempore ignota erant, & quum ceteroquin aliae notae conuenire ipsi visae sint Solano Furioso, floris colorem neglexit Fabius, qui saepenumero variat invariata tamen Plantae natura.

CLYMENON DIOSCORIDIS TAB XIII.

Caltha Vulgaris C. B. P. 375.

QVam Theophrastus Climenon [1] plantam appellat, illam Dioscorides Periclymenon, iidemque diversis nominibus eandem describunt, eidemque medicas virtutes tribuunt easdem. Plinius vero qui ex utroque exaravit, nulla habita differentia inter Clymenum Theophrasti, & Dioscoridis [2], de Clymeno loquens, quas Dioscorides Periclymeno notas tribuit, ipse Clymeno adscribit ex Theophrasto sumpeas, neque animadvertit Clymenum Theophrasti esse Periclymenum Dioscoridis, plurasque confundens in duas videtur species dividere, primam ita a Latinis forsan dictam, eique folia & semina Hederæ tribuit, quæ Dioscorides Periclymeno, secundam ita a Græcis appellari, ait (nullum Dioscoridem citare,) habereque folia plantagini similia, &c. quæ est Dioscoridis Clymenum. Oblitus postea eorum, quæ de Clymeno scripserat, Periclymeni historiam fere ad verbum exaratam ex Dioscorida, suo libro impingit, [3] neminem fore existimans, qui hæc animadvertere possit, atque Dioscoridis partes tueatur. Galenus vero & posteriores Clymeni omiserunt historiam, Periclymeni tantum mentionem fecere [4]. Dioscorides vero Clymenum a Periclymeno separat, atque illius historiam seiunctam narrat, atque nomina, figura, viribusque diversam a Periclymeno facit, de quo loquens ita ait [5]. Κλύμενον καυλὸν ἀνίησι τετράγωνον, ὅμοιον τῷ τοῦ κυάμου, φύλλα δὲ ὅμοια τὰ τοῦ ἀρνογλώσσου. θυλάκια δὲ ἔχει ἐπὶ τοῦ καυλοῦ πρὸς ἄλληλα νεύοντα, ὅμοια ἴρεσι, ἢ πολύποδος πλεκτάναις. *Clymenum caulem fert quadratum Fabæ similem, folia ad Plantaginis folia accedentia, habet autem folliculos in caule sibi invicem annuentes, eosque similes Iridi, & Polyporum cirris.* Cui descriptioni nullam præter hanc a me depictam convenire patebit [6]. Radice quidem hæc prædita est alba, parva, tenuibus fibris divisa, ex qua folia erumpunt longa semipedem ad Plantaginis angustifoliæ folia accedentia sicuti Glasti folia Dioscoridis etiam sententia, per ambitum finibus non profundis erosa, inque illorum divisura punctum nigrum visitur, carnosa, parum hirsuta, tactu viscida, succosaque: caulem emittit, quadratum, hirsutum, quem folia in imo bina ex opposito cohærentia, postea vero propter humoris abundantiam, alternatim, & quolibet angulo cingunt, quinque enim angulos pro-

(1) *Nomen.*
(2) *Lib. 25 c. 7*
(3) *Lib. 27 c. 12.*
(4) *Lib. 4.*
(5) *Descriptio.*
(6) *Forma.*

promit ut in Scrophularia maiore & minore visitur, multis aliis refertum ex foliorum vero dorso veluti limbus descendit per caulis angulum, ita ut Fabæ caulis angulum videatur repræsentare. Flores in summo alarum & caulis primo Vere ad Autumnum usque semper promit luteos saturatos, non nihil odoratos, croci diluti colorem imitantes, magnitudine & forma Chrysanthemo Dioscoridis laciniatis foliis similis quodammodo. Quare etiam Calycanthemon, & Helyophyes appellatum invenitur in diversis aliis Nomenclatoris, quia florem Calycis modo habeat, & circummagatur, ut Heliotropium, quare ut Matthiolus refert, aliqui Heliotropium esse perperam putarunt. Differunt tamen parte interiore, quam non solidam & minutis flosculis refertam oculi orbem imitantibus, sed foliolis, staminibusque plenam habent, aliquando ex viridi ad cæruleum vergentibus. Decidentibus florum foliis siliquæ, sive folliculi subnascuntur curvi C literam exprimentes, semen intus continentes oblongum, tenue eiusdemque formæ, sed triplo minus, fulvescens, vel ad cinereum vergens. Folliculi vero ita compositi conspiciuntur in globulos, præsertim plantæ flore multiplici, & prolifera, ut Lilii radicem æmulari videantur squamosis partibus conflatam: nam singuli folliculi omnes in unum punctum, concurrere conantur, quare alii aliis interioribus incumbunt. Plantæ vero simplici flore folliculi aliter quidem constructi videntur, & compressam formam Capparis imitantur, nec ut superiores similes omnes, sed triplici formæ differentia conspiciuntur, verum singuli in dorso continent idem semen: atque qui interiorem partem globuli occupant, ita in se inflexi sunt, ut fere circulum compleant, suntque omnium minimi: alii vero ipsis incumbentes latiores atque maiores sunt, & formam videntur imitari naviculæ: reliqui vero exteriores omnibus incumbentes, atque longiores, tenuiores sunt secundis, nec ut primi concurrunt, sed hemicyclum complent. qui siccati paullum ab aliis recedunt, ut in pictura visitur. Quare si quis recte considerabit, atque latos folliculos foliis Iridis floris se invicem tangentibus, a quibus, quia arcum varii coloris conficiunt, nomen accepit, ut Dioscorides (1) refert his verbis, ἄνθη δ' ἐπὶ καυλῷ παράλληλα, ἐπικαμπῆ, ποικίλα: atque longiores alios folliculos exteriores ab illis parum recedentes, foliis aliis floris Iridis in terram recurvis, comparabit, perbelle Iridis florem forma scilicet, siliquas has imitari dicet. Dioscorides vero tantum notat, ut sint ad invicem annuentes, in se scilicet incurvati. Si vero singulos folliculos consideraveris, singulorum dorsum tuberculis asperum esse conspicies, nisi exteriores folliculi longiores pauci, hirsutiores sint, sed qui 55

(1) *Lib. 1.*

interiorem locum occupant, omnes tuberculis asperum dorsum habent, quibus acetabula cirrorum Polypi imitari conantur, quare similitudo refertur, ut carvi sint Iridis floris modo, sed similes sint cirris Polypi tuberculis scilicet asperi sint, similes acetabulis cirrorum Polypi πλεκτάνας Dioscorides non simpliciter cirros intelligit, sed acetabula, vel rectius acetabulis refertos cirros; atque hanc esse veram Dioscoridis sententiam, probatur, ex textu capitis Polypodii, in quo describitur, Polypodium ideo ita dictum, quia similem habet radicem cirris Polypi acetabulis refertis, ideoque ὑπὸ πολύποδος παθῶν, πολυπόδιον dictum est verba eius sunt, ῥίζα δ' ὑπεστι δασεῖα πλεκτάνας ὥσπερ ὁ πολύπους ἔχουσα, &c. quod confirmat Plinii textus, qui ait. *Radix in usu pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minimi, acetabulis cavernosa, seu Polyporum cirri &c.* Quod si quis radicem Polypodii conspexerit, cognoscet. habet enim tubercula plura, quibus acetabula pedum Polypi referre videtur. Hoc manifeste ex Theophrasto liquet, qui de radicum diversitate loquens, ait (1) ἡ δὲ τοῦ πολυποδίου δασεῖα, καὶ ἔχουσα κοτυληδόνας, ὥσπερ αἱ τοῦ πολύποδος πλεκτάναι, &c. Quod autem huius plantæ fructus, folliculi dicantur, & non semina, clare patet, nam θύλαξ, & θυλάκιον, capsula, vagina, & quodlibet concavum, præsertim oblongum quod aliquid contineat vel continere possit, dicitur quare, cum hi fructus disrupti semen contineant minus multo, suam habens cutem, non erit dubitandum quia θυλάκια vere sint quod si nec alicui satisfaciat, exemplum alterum ex Dioscoride illi adduco simpeum, fructus scilicet Glasti, parvarum linguarum effigie, quos idem Dioscorides θυλάκια appellavit, & tamen nec ita crassum folliculum, nec nisi unicum singuli habent semen. Planta hæc propter copiosos flores, atque vivacitatem, qua usque ad Autumnum, & etiam Hyemem durat semper florem emittens, *fior d'ogni mese*, appellata a recentioribus fuit quare nulli horto non inquilina, gaudetque cultu, in sylvis vero non ita durat, nec ita fit læta, sed tota gracilior, atque minor, caulisque propter paucum humorem quadratus totus sæpius visitur. Fuchsius, & omnes post ipsum Calcham esse satis frivolo argumento putarunt, quod facilius, veriusque demonstratur, Calcham Poetarum esse Chrysanthemum Dioscoridis, quod in diversis illis nomenclaturis Chalcanthemon, Chalca propter aureum, vel æreum colorem sic dicta, indeque corrupte Caltha, & Buphthalmon propter floris formam dicitur atque hic Olitores etiam Buphthalmi nomen retinent, frequens enim est in hortorum marginibus atque probatur eodem illarum argumento, ab odore scilicet gravitate, quæ in Chrysanthemo non tantum flore, sed

(1) *Lib. 26. c. 8.* (2) *Lib. 9. c. 13.*

56

fed in tota planta, a quolibet naso carente fentitur, & a florum colore, forma, & fulgore, & ortu circa ædificia frequentiſſimo. (quod non in hac planta Clymeno,) & foliorum forma lenta, & lævora & uſu etiam ab iisdem recento, ut ſcilicet tenere turiones olerum modo edantur, & in acetariis etiam recipiantur, quorum multa in ſic dicta Caltha deeſſe videntur, (corruptant quantum velint Dioſcoridis textum iſti perverſores, Dioſcorideæ, & Plinianæ puræ lectionis invidi & imperiti) quam Caltham eſſe conſentes illi callidas vires recentiores tribuêre. Quæ etſi experimentis comprobatas eſſe dicunt, neſcio an ſit illis credendum, cum plantæ ſapor contrarium demonſtret, nullam quidem calorem ineſſe perſpicitur palato, idemque fateatur, calorem foliorum propter humiditatem ei coniunctam non ſe prorſus exercere, ſed certe minus intervallo quovis. Item adſtrictione non carere ait Matthiolus, etſi calidam putent omnes, quia ut ait Fuchſius, dulcitudine modica cum amaritudine coniuncta participat: ſed certe, acerba ſapore eſt nihil ad amarum inclinans, ſed adſtringentem, & aqueo, frigidoque ſucco referta eſt. At dato & non conceſſo quod parum ſit amara (quod enim dulce putarunt, aquoſum eſt) non ideo calida erit, etſi ſapor amarus ex calido ſiccoque, vel concoquente humorem procedat, nam cum plantæ omnes mixtam habeant qualitatem, quatenus enim elementis conſtant, non ex iis, vel ſapore tantum, ſed ſimul coniunctis eſt excerpenda qualitas, nam plantæ omnes aqueo humore abundant, atque non ideo refrigerant. ſic etiam quæ amaræ ſunt, non omnes calefaciunt, nam etſi ſapor amarus excedat, quia omnium maxime ſenſibilis ſit, minima enim quæque amaroris pars magnam molem inſipidam, vel dulcem conturbat, auſteram etiam & acerbum: non ideo ex amarore tantum qualitatis vis dependet, ſed ex marore & ſuperabundanti elementaris mixtæ partis vi, quæ, & recta guſtata planta, & conſiderato ſapore ſimplici vel mixto, ſimul cum experientia, & effectu decernenda eſt. Quæ vero amara ſunt & calida, fere omnia acrimonia participant, vel multo odore aromatico & etiam gravi: ea vero in quibus neutrum percipitur palato, vel lingua, frigida, & ſicca, vel humida, magna ex parte ſunt, ac etiam ſi odorata ſint, ut Roſæ, Violæ, & ſimilia, non ex odore caliditas procedit, etſi odor ipſe per caloris exceſſionem contingat: amarus enim ille ſapor ex terreo humore non concocto procedit, ut in omnibus fructibus immaturis, qui cum acerbo amarum habent mixtum. Quod contra eſt in iis quæ ex dulci propter nimium calorem, vel exceſſionem amara evadunt. Vt autem concludam, Picris quæ ab amarore ſic dicta eſt, & Opium amariſſimum, & ſimilia minime calefacere certum eſt, refrigerare vero & ſiccare non eſt dubium: ex terrea ſiccaque par-

57

parte nec tenui amaror his procedit, non autem ex aërea, tenui, atque bene excocta, ut in acribus & aromaticis, quæ siccata diu odorem & saporem retinent, ac etiam cum siccantur, odor & sapor magis fit sensibilis. Contra quidem in hac planta & similibus, quorum folia siccata & saporem & odorem etiam, si habebant, amittunt quod non semel expertus sum. Aiunt postremo huius plantæ aquam floridæ plantæ stillatitiam oculorum ruborem atque inflammationem arcere, si oculis instilletur, vel lintea madida superponatur ego quidem scio plantas atque omnia quæ sublimantur, non parvam amittere frigiditatis partem, propter humoris attenuationem a calido effectam contra rei naturam, atque terream partem in qua maxima est frigiditas, amissam & contra ruborem atque inflammationem non calidis præsertim in principio, quod nec distinguunt, debere uti, sed frigidis & repercutientibus. Pena addit, *eius & tenera coma in ovorum luteo in placentam excepta, & mensæ, nimis fluentes menses sistere, cunctantes vero impellere esse compertum.* Certissimum ex ovorum comesu præsertim lutei est sanguinem creari, quo facillime abundante, natura excalescens menses educit, ut se deoneret. Quod autem ovorum lutea iuncta herba hac etiam sistant menses profluentes, hoc herbæ vi tribuendum est; ex quo si verum est, non calefacere, sed potius refrigerare nisi urat dico, Dioscoridi consentiens qui ait, *ποιεῖ δὲ χυλὸς πρὸς αἵματος ἀναγωγὴν πινόμενος, ἢ κοιλιακοῖς, ῥοῦ ἐρυθρᾶς στύφει, ἢ ψύχει, Facit autem succus ad sanguinis reiectionem potus, & Caliacos, & rubras fluxiones astringens & refrigerans*, quod sane ut dixi gustu percipitur, nisi palatum sit callosum, & iam fœminarum experimento constat, & utuntur ad hæmorroidales fluxiones sistendas. Quod autem regium morbum emendare possit, hoc ex floris colore & substantia (si phytognomicis est credendum) dependeret sed puto non ex vi propulsiva, sed potius ex quadam coloris συμπαθείᾳ, cui nec semper credo & sic plantam hanc contrariis diversisque viribus præditam esse, diversis partibus dicendum esset, si tamen verum. Huic periclitatores vulnera sanandi vim tribuere, nec mirum propter humoris glutinosi viscositatem tota enim planta tactu viscida est. Dioscorides vero Clymeno has vires tribuit, sic scribens[1]. *Præstantissimum montanum exprimitur totum cum radice Facit autem succus ad sanguinis reiectionem potus, & Cœliacos, & rubra profluvia astringens, & refrigerans.* Compescit autem & narium eruptiones. Quin etiam folia concisa, vel folliculi recentibus vulneribus imposita, ea ad cicatricem usque perducunt. [5]Plinius apro, *Folliculi Clymeni recentibus plagis imponuntur.* Alibi etsi Clymeni mentionem faciat, de Periclyme-

(1) *Vires.* (5) *Lib. 26. c. 14.*

mono est intelligendum. Non est Clymenum Dioscoridis, quae a Matthiolo depingitur, cum sit legumen, quod nos Cicerculam dicimus, ut alii etiam animadverterunt, habeatque capreolos, quos cum Periclymenum sequeretur, quod se advolvit flexibilitate arboribus, non tacuisset Dioscorides ad differentiam Periclymeni: sed nec hoc esset obsecundum si in aliis responderet: sufficit jam non habere folliculos aliios aliis incumbentes, similes Iridi, & cirris Polyporum ut dixi, quibus notis, & Clymenum depictum a Dalechampio verticillatis floribus, & Scrophulariam, sive ut dicunt, Betonicam aquaticam, Clymenum etiam putatam pericarpiis rotundis, ut Scrophulariae, folia Betonicae similibus, atque Sicilianam a Lobellio dictam aliasque etiam plantas rejicere hoc modo poterimus, atque etiam omnem plantam, quae foliculos non ad invicem habeat incumbentes, ut iam ostendi, sed in se obvolutos ut aliqui ostendunt; quae nec aliis notis respondere videtur. 59

Iani Planci Adnotatio XL

MVltum est Fabius noster, ut probet Plantam hanc, quam communiter Botanici Caltham Poetarum volunt, & Seplasiarii Calendulam appellant, Clymenon esse Dioscoridis. Quod ut faciat magis id ex qualitatibus ipsi a Dioscoride tributis, quam forsisse ex eius descriptione colligit. In qua sane ab erroribus veteris Philosophiae non est liber, praesertim quando disputat de calore rerum, & frigore, quae ex sapore dignosci contendit, ubi mirum est concludere Opium quamvis amarissimum refrigerare tamen & siccare. Melius sane dixisset calefacere, & liquare. Opio enim huiusmodi sunt facultates tam extrinsecus admoto, quam intrinsecus assumpto. Penetrat enim valide & aduerit teste Bateo & Freindio si partibus corporis externis admoveatur. Calefacit vero & liquat, ut sudores multos cieat, & menses, si oberius intrinsecus sumatur, quod ultimum praestare Caltham Matthiolus asserit. Arimini vulgo haec herba Blanchellia appellatur, eamque gerit in Stemmate gens nobilis illius Vrbis Blanchellia.

ASTRA-

ASTRAGALVS DIOSCORIDIS TAB. XIV.

Orobus sylvaticus, purpureus, vernus C. B. P. 351.

SEminum forma[1] ἀστραγαλοειδὲς, plantæ huic nomen indidit Astragali: ἀστράγαλος quidem talum, & talorum lusum significat, quorum formam & usum huius plantæ semina referunt: teretis forma quidem sunt, in superna infernaque parte plana, vel acetabulorum modo concava: posset etiam ita appellari a tuberosa carnosave forma radicis compressa, & melius a multitudine fibrarum nodositum ad similitudinem flagelli, [2] unde ἀστραγαλωτὴς μάστιξ a Polluce dicitur. Huius radix colore foris est fusco, intus pallido, multas nodosas fibras, duras, longas, implicatas habens, in quorum medio, finibus, & extremo inveniuntur veluti bulbuli concrescentes, quibus radix se propagat. Inveniuntur etiam aliquando [Maii mensis hoc inveni] quædam carnosa, crassa, purpurascentia, succosa, dura, lævia, ut ὑπεράγαλος dici possent, nihil aliud repræsentare videntur: attamen non se explicant, sed ita abundant superflue. Caules tres, quatuorve cubitæ tenues, quadratos Ciceri similes, parum a terra se attollentes, inque ipsam inclinatos, ex quibus per intervalla, ut in Cicere posita sunt folia pedicellis hærentia, primo bina, deinde quaterna, bina ex opposito, postea quina, postremo terna ex opposito intercursantia, forma ad Rusci folia accedentia, mollia vero, duplo longiora, teneriora, & lævia ad novella Hederæ folia accedentia: pedicelli autem quibus insunt, in imo ubi cauli hærent, singuli auriculas habent, ut in Cicere & similibus leguminosis visitur: auriculas bina illa foliola pedicello, & cauli geniculo hærentia intelligo: in summo vero veluti aculeum, sed mollem. Inter foliorum vero petiolos, & caulem, viticulæ exeunt dodrantem longæ in terram nutantes, ex quorum medio ad summum usque viginti fere insunt flores, primum concervati, deinde Viciæ modo dispositi, forma & colore eidem similes: sunt enim purpurei exterius, in medio cærulei, interius vero lutei, colore vario ornati, quibus hiantibus, ex illorum vasculis exeunt siliquæ tenues quatuor digitos longæ, primum virides, siccatæ vero rufescentes, ut etiam semen, in terram devexæ, seminibus refertæ, forma ut dixi ἀστραγαλοειδεῖ: floret Maio.[4] & Iunio Mense perficitur.[5] In montibus, vallibus locis umbrosis, & Sole illustratis ventosis oritur, hic ubique. Radix dura

61

(1) *Nomen & Etymon.*
(2) *Lib. 10.*
(3) *Forma.*
(4) *Tempus.*
(5) *Locus.*

ra est, difficileque rande vel rumpi potest etiam siccata: sapore adstringente, gustu vero fatuo, odore terreo veluti fungi. Hæc planta præ cæteris Dioscoridis delineationi respondere videtur, qui ait (1) Ἀστράγαλος θαμνίσκος ἐστὶ μικρὸς ἐπὶ γῆς, φύλλοις καὶ κλωνίοις ὅμοιος ἐρεβίνθῳ. ἄνθη πορφυρᾶ, μικρά· ῥίζα δὲ ὕπεστι στρογγύλη ὥσπερ βάλανος ἁμιγέθης, παραφυάδας ἔχουσα σκληράς, μελαίνας, σκληροτάτας ὡς κέρατα ἀντεμπεπλεγμένας ἀλλήλαις, γευομένῳ συστατικῆς· φύεται ἐν ἐνηνέμοις καὶ συσκίοις καὶ χιονιζομένοις τόποις. (2) *Astragalus parvus frutex est a terra, foliis, & ramis Ciceri similis: flores purpurei sunt parvi. Radix autem subest rotunda, ut balanus prægrandis, adnata habens solida, nigra, dura, veluti cornua inter se implicata, gustu adstringentia. Nascitur in locis vento expositis, umbrosis, & nivosis.* (3) Plinius vero aliter habet. *Astragalus folia habet longa, incisuris multis, obliqua circa radices, caules tres aut quatuor foliorum plenos, florem Hyacinthi, radices villosas implicatas, rubras, præduras.* Eandem plantam videtur descripsisse; differentia est, quia folia habere dicit *incisuris multis*, quod Dioscorides non meminisset, & sicut dixit Ἀστράγαλος ὅμοιος ἐρεβίνθῳ φύλλοις, καὶ κλωνίοις, dixisset, ut in aliis solet, cum foliorum formam & similitudinem delineare vult, hoc modo Ἀστράγαλος φύλλα ἔχει ὅμοια, καὶ κλωνία ἐρεβίνθῳ sed quia plantæ habitum similem Ciceri fecit, non folia Ciceri similia, ideirco ita descripsit: nam foliorum positum, non formam imitari debet. Quare censeo vel Plinium ipsum, vel a quo transcripsit, vel aliquem, qui Plinii textum recognovit, Dioscoridis textui similem reddere volentem, verba illa, *incisuris multis*, addidisse, putantem similitudinem esse in incisuris foliorum Ciceris. Quæ verba abundare puto, & Historiam Astragali in Plinio ita legi debere: *Astragalus folia habet longa, obliqua circa radices; caules tres, aut quatuor foliorum plenos, florem Hyacinthi* (4), colore intellige, sicuti idem de Eryngii flore, & Dioscorides, in capite de Antirrhino, Aristolochia, Cotco & similibus *radices villosas, implicatas, rubras, præduras*. Et sic planta a me proposita utrique delineationi respondere videtur non solum forma, sed etiam viribus (5) radices quidem habet stipticas, ut etiam Galenus vult, qui ait (6) *Astragalus frutex est parvus radices habens adstrictorias: quamobrem etiam ex numero est non mediocriter exiccantium. Nam ulcera vetera glutinat, & alvum fluxu tentatam sistit, si quis in vino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis proventus est in Pheneo Arcadiæ.* Dioscorides vero inquit, *Sistit radix in vino pota fluentem alvum. Urinas eadem pellit, Facit ad vetusta* 63

G ul-

(1) *Descriptio.*
(2) *Lib. 4.*
(3) *Lib. 26 cap. 8.*
(4) *Lib. 21. c. 9.*
(5) *Vires.*
(6) *Lib. 8 de simpl. med fac.*

ulcera sicca inspersa & sanguinem sistit. Tunditur autem difficile propter ipsius duritiem. Plinius vero. (1) *Vis ei ad sistenda corpora. Alvum sistit radix in vino pota, quo fit ut moveat urinam repercussa liquore, sicut pleraque quae alvum sistunt. Sanat & dysentericos in vino rubro tusa. Difficillime autem tunditur. Eadem gangraenam suppurationi utilissima est sicca. Colligitur radix Autumno, cum folia amiserit. Siccatur in umbra.* Non sunt igitur Astragalus quae ab aliis depinguntur, cum vel forma radicum, foliorumve positu ab historia abluar. Quae enim radice Rhaphano similes depinguntur, etsi in aliis responderent, adhuc radice, principali nota differunt. Quae vero postremo radice balanos imitante describitur, foliorum positu a Cicere longe distat, bina enim tantum haber, atque capreolos singulis petiolis, atque radices non sunt villosae sed tantum Cyperi modo inter se cohaerent, de viribus non loquor. Quare si quae alia, a me proposita respondere videtur in omnibus, etsi etiam aliqui dicant, non habere radicem Rhaphani, quibus respondeo, *ῥίζαν ῥαφάνου*, non *στρογγύλην*, sed *μακρὰν* esse, etsi nobis nota sit species Rhaphani orbiculati, cuius semina a Ferdinando Imperato habuimus. Copiosam deinde Carnolae in Hortis nomine *Rhaphanelle* colunt Olitores, quam speciem Romani, ut Plinius refert, Syriacum appellabant, Rapi figura suavissimum, ac tenerrimum, hiemisque patientem quod si etiam ita velint, nihil remanebit contrarium. Sed certe potius legendum censeo, ut Pena & Lobelius animadverterunt, *βαλάνους*, quam *ῥάφανος*, nam in aliis nomenclaturis Pirus terrae, & Glandula inter alias denominatur. Hanc montanam Galegam appellare videtur Plantarum Auctor, sed minus recte est depicta.

IANI PLANCI ADNOTATIO XII.

HAnc quam Astragalum Fabius appellat Herbam Clusius Orobum Pannonicum appellavit, verum quum Neapoli eam viderit primum Fabius, deinde Carnolae in Apulia, & nos & Bononiae, & Arimini, & Senis passim eam viderimus, ut & in aliis locis permulti eam viderunt & alii. Hinc apparet quam malae sint Herbarum a Locis appellationes, quod & acute notavit Tournefortius in Institutionibus suis, quamquam & ipse in denominandis Herbis hoc vitio non omnino caruerit. Si Pannonicus est Clusio hic Orobus, quod in Pannonia ab ipso sit repertus, Cur Italicus mihi, & Germanicus, vel Gallicus alteri non erit, quod in istis quoque Regionibus a nobis fuerit repertus?

RA-

(1) Lib. 26 c. 8.

RADIX IDÆA DIOSCORIDIS. 63

EADEM QUÆ HYPOGLOSSON, LAURUS ALEXANDRINA, LAUROTAXA, ET CHAMÆDAPHNE. TAB. XVI.

Ruscus Angustifolius, fructu folio innascente. Tournef. 79.

RAdix Idæa, quia plurima in Ida monte nasceretur [1], vel quia ibi efficacior, primumve cognita, ita a loco denominata est. Plinius eandem, *Idæam herbam*, appellavit. [2] alter a tota substantia plantæ, primus vero a partis in re medica usu. Ἰδαία ῥίζα ὀξυμυρσίνῃ τὰ φύλλα ἴσα, παρ' αὐτοῖς δὲ ὡς ἕλικες μικροὶ προσπεφύκασιν, ἐξ ὧν καὶ τὸ ἄνθος. *Idæa radix, Rusco similis est foliis, in ipsis veluti capreoli parvi enascuntur, ex quibus & flos*, ita Dioscorides scripsit. [3] Quæ ita Plinius transcripsit [4] *Idææ herbæ folia sunt, quæ Oxymyrsines adhærent his veluti pampini in quibus flos*. Cujus itaque natales, & delineationem cum sæpe mente revolvissem, difficile contingere posse, ut ante oculos planta Rusco congener, vel similis, mihi se se offerret, opinatus sum præsertim cum & tot viri indefessi innumerabilem fere plantarum numerum exhibuissent, non solum nostro cœlo orientium, sed & ab extremis orbis oris advectarum in quibus nullam reperi, quæ Rusco esset affinis, præter hanc quam depictam exhibeo. Quæ cum natalibus, forma, & viribus quadrare videatur, hoc nomine Idææ radicis insigniri eam debere judicavi. [5] Radicem quidem habet Rusco similem, majorem vero: a qua plures turiones Asparagi, vel Rusci modo exeunt, cibo apti, qui postea in virgas distenduntur cubitales fere, vel cubitu majores, læves, virides, flexibiles, a medio ad summum usque folia habentes forma acutæ Myrto, Rusco scilicet similia, [nulla quidem alia est Myrtus sylvestris apud Dioscoridem, atque Plinium, præter hanc μυρσίνην ἀγρίαν, & ὀξυμυρσίνην, a Romanis eandem Ruscum dictam, ut idem Dioscorides ait [7] & Plinius etiam testatur a Castore, Oxymyrsinem Ruscum appellari, inter quos nominis tantum varietas est, etsi Plantarum historiæ Auctor aliter sentiret,] majora vero & forma paulum angustiore, ad Novella Rusci

(1) *Nomen, & Etymon.*
(2) *Lib. 27. c. 2.*
(3) *Descriptio.*
(4) *Lib. 4.*
(5) *Lib. 27. c. 12.*
(6) *Forma.*
(7) *Lib. 23. c. 21.*

65 folia accedentia, viridiora, & molliora, nec ita pungentia, etsi acuta sint, alternatim virgas circumdant, sed quæ proximiora sunt terræ, Rubiæ modo terna circum virgas hærent. In ipsis foliis viriculæ parvæ, seu petioli, [quos ἔλικας appellari alias docui, ab [1] Auctore plantarum perperam γλωττίδας putati, verborum proprietatem suæ opinionis improprietate extorquente, ut planta ab ipso depicta Hypoglosson videri potuisset, ut infra dicam] enascuntur tenues, breves, sed Rusco longiores, in quorum extremo Vere, vel Autumno etiam flos exit herbaceus, stellatus, sex foliolis constructus, medium habens purpureum, non dissimile Rusci flori. fructum edere minime vidi, sicuti & amici multi, qui plantam viginti annis coluere, nec umquam nisi florem edere animadverterunt. Quod solo, & cœlo imputandum est, alibi enim fructus perficere rubros Ciceris magnitudine, ut Ruscus asseritur. Quare non mirum si florem tantum huius descriptionis Auctor edere tradidit, nam & forsan nec idem vidit, nec descripsit, ut in Dictamno, & Nardo montano, & similibus quocunque fructus cum flore edentibus, observatur. Idem dicendum de ligula e folio exeunte, quam etiam alios non observasse demonstrabo: quilibet etiam notam, quam magis illi propriam iudicavit, historiæ mandavit. Icirco evenit ut planta a diversis scriptoribus delineata, diversis notis, nominibus, sicuti & viribus comprehensa conspiciatur, & tamen eadem describi certo constat. Cognita igitur plantæ forma, vires sunt denique conferendæ: & certe gusto acerbam esse, atque subamaram percipitur, non sine calefaciendi facultate: quibus mixtam qualitatem, ac vim habere conspicitur. Recentiorum experimento constat. [2] *Uvularium, gutturis, tonsillarumque tumores, ac earundem ulcerationes, huius plantæ gargarizata sanari.* Marcellus scribit *in Italia plantam hanc puerorum collo suspendi ad uvam reprimendam, quo ad uvam prolapsam contrahendam usu, Uvulariæ nomen vulgo est adepta.* Matthiolus, & sequentes scribunt. *Puerorum hernias prolapsas contrahi experimento constare, si pulvis radicis huius cochlearii mensura cum vino orii Symphyti decocto hauriatur, & fascia hernia constringatur prout debet, ne rursus foras intestina prorumpant.* Ex quibus magnam constringendi, atque siccandi habere facultatem, sicuti Dioscorides habere ait, constat. *Huius radix*

66 *vehementer adstringit, convenient iis his, quibus adstrictione opus est. Bibitur etiam ad alvi fluxiones, & fluxum muliebrem, omnemque sanguinis eruptionem sistit.* Plinius vero habet [3] *Ipsa alvum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit, spissandi, cohibendique natura.* In quibus, menses, pro mulierum fluxu transcripsit, ῥεύματα, pro

(1) *In descriptione Hypoglossi.*
(2) *Vites.*
(3) *Lib. 27, c. 2.*

pro ῥοῦν γονόρροιαν. [1] Galenus sic, *Idæa radix gustu admodum acerba est, ac si spere periculum faciat, eandem vim præferet, nimirum sanguinis profluvia, alui fluxus, dysenterias, profluvium mulierum, & quæcunque eius sunt generis, tum pota, tum foris imposita curans.* His verbis videtur Galenus sicut & in aliis multis, Idæam radicem non cognovisse, cum taceat vim calefaciendi, & frigefaciendi, quarum aliqua præditam esse hanc plantam necesse est, nec quo ordine, sive excessu, scribat, ut in aliis solet, calefaciat, refrigeret, & an moderata sit, vel contrariis constet facultatibus. Sed quæ a Dioscoride dicuntur, transcribat verbis generis. Hanc nostrates vulgo etiam *Bislinguam* appellant, *a* ligulis foliis hærentibus nomine sumpto: quam eamdem veteres, Dioscorides, & qui sequuti sunt ipsum, Galenus, & Plinius, *Hypoglossum* etiam appellarunt, quia ut Galenus [2] ait, *ita nominatum est, quia propagines parvarum linguarum sub summis corymbis producit.* Pro qua Plantarum historiæ Auctor, non hanc Bislinguam, & Vuulariam, sed Polygonati, sive *Sigilli Salomonis* vulgo dicti, plantam congenerem depinxit a Carolo Clusio primum delineatam; atque in ea est opinione, ut Hypoglossum ab Hippoglosso differat, atque plantam illam verum esse Hypoglossum affirmat; utque doctiores insurgens, male illos Hypoglossi, & Hippoglossi etymon intelligere asserit. Atque talem subtilmens sententiam, potius Diosc. textum in mantibus emendare voluit, sensus, verbaque convertens, quam Plinii, vel Dioscoridis textus unius, duarumve literarum immutatione corruptos dicere, vel potius veriusque Dioscoridis Hippoglossum a Plinio Hypoglossum appellatum. Nulla quidem alia inter illorum historias est differentia, nihilque ad plantæ cognitionem facit, ut ἵππος, vel ὑπὸ, dicatur: cum utrique nomini eadem planta aptari possit, eademque erit ut scilicet Hippoglossum, a foliorum magnitudine, magnam linguam referens dicatur. Hypoglossum vero a ligulis foliis hærentibus, ὑπὸ, scilicet γλώσσῃ: Neque in re alia nota est privata, qua possint differre inter se, ut ex Plinii textu liquet, ait enim [3] *Hypoglossa folia habet figura sylvestris Myrti concava, spinosa, acuta* interpretari potest verbum [illegible] hoc loco, nam idem Plinius de Alexandrina Lauro quam Hypoglossum dici refert, *folio acutiore, quam Myrti*, dixit, de his vide quae diximus in Εχορέοι prima pag. 165., & 166. *& in his seu linguas, folio parvo exeunte de foliis.* Et Dioscorides, [4] *& in summo* ἐν ἄκρῳ non in summo caulis, quem non habet, sed in summo comæ scilicet parte summa foliorum, quæ est supina, in qua foliolum, sive ligula ex quo fructus, *veluti ligulas in foliis.* Cuius rei Galenus etymon

(1) *Lib. 7. de simp. med. fac.*
(2) *Lib. 8. de simpl. med. fac.*
(3) *Lib. 27. c. 11.*
(4) *Lib. 4.*

non affert, [1] *Hypoglossum ita nominatum, quia propagines paruarum linguarum sub summis corymbis producit.* Quibus etsi textus in aliquibus verbis varient, non ideo colligitur diversas esse plantas sed sermus, alterum ab altero exarasse, eandemque plantam omnes designare voluisse. Et si credendum est, ut verum esse censeo, quod ratio demonstrat, doctissimo cuidam medico Germano, qui in Dioscoridem Emblemata scripsit, qui ait se textum habere Dioscoridis vetustum, in quo ὑπογλωσσον legitur, pro ἱππογλωσσον atque plantæ convenire nemo dubitat & quamvis corrupte legatur in aliquibus ἱππογλωσσον, pro ὑπογλωσσον, non ideo diversas plantas, ac descriptiones esse censendum est, præsertim cum tam clarum Galeni textum habeamus, in quo ut dixi, huius nominis ὑπογλωσσον, etymon affert. Immo addo & hanc sententiam, a qua non discedam, donec plantas videro diversitatem testantes, nam quæ ab aliis depinguntur, æternas esse, non dubito, non enim plantarum diligens affertur delineatio, nec locus, nec unde sint advectæ refertur. præterea non omnes plantarum collectores illam habere icones, & quæ depinguntur ab aliis iconibus exceptæ sunt & quod fortius doctiores Scriptores nullam de illis habere rationem video. Quare etiam Hypoglossum, Laurum Alexandrinam, Laurotaxam, & Chamædaphnen, eandem esse plantam cum superiore censeo, nec nisi nominum diversitatem habere, a Scriptoribus diversis impositam, quam Dioscorides, & qui sequuti sunt eum, non animadvertisse ostendam. Foliorum forma, Lauro similis, Lauri nomen plantæ huic indidit, non quod ex Lauri genere esset & ut aliqua ostenderetur differentia inter hanc & Laurum, *Alexandrinam & Idæam Laurum*, a loco in quo nasceretur, appellarunt, sicuti & *Radicem Idæam*, *vel herbam Idæam*, ut Plinius habet, atque alii quia humilis esset, *Chamædaphnen*, alii a fructus forma & colore *Laurotaxam*, ut a Plinio refertur & quia fructum foliis interceptum habet, ἐπικαρπόφυλλον, & *Carpophyllon* alii vero quia ligulam e medio folio exire animadverterunt, *Hypoglossum*, & *Hypoglotton* appellarunt. Hoc demonstratur, nam quæ Laurus Alexandrina dicitur, ab eodem Dioscoride, & Plinio Hypoglotton, pro Hypoglosson Attice ex quibus synonyma esse clarè colligitur. Sed & Chamædaphnen Laurum Alexandrinam appellari, idem Dioscorides testatur in cap. de Chamædaphne atque ita esse, non tantum nomina synonyma, sed & plantæ delineatio demonstrat sed insuper virium potestas, ut inferius dicam. Lauri igitur Alexandrinæ descriptio, [ut ab antiquiore & veluti fonte, Theophrasto inquam, initium ducam, purius quidem plantas descripsisse nemo dubitat] hæc est. [2] *Illa quoque propria esse circa Idam feruntur, Laurus* Ale-

(1) *Lib. 8 de simpl. med. fac.* (2) *Lib. 3 c. 17.*

Alexandrina cognominata, & Ficus quædam, vitisque. Lauri proprium, quod fructum super folia gignit, quemadmodum Myrtus sylvestris quippe acibæ fructum super dorsum folii ferunt. Et alibi [1] *Fructiferaque nonnulla fructum foliis interceptum gerentia, ut Laurus Alexandrina, quæ fructum super folio gignit.* Nota quidem privata plantæ huic videtur, ut ἐπιφυλλόκαρπος sit quemadmodum Ruscus quibus aliam similem plantam nec Theophrastus descripsit, nec unquam vidisse scio aliquem. Quæ nota expressa diligenter videtur a Dioscoride in capite Lauri Alexandrinæ, his verbis καρπὸν ἐν μέσοις, foliis intellige, ἐρυθρὸν ἐρεβίνθου τὸ μέγεθος, *fructum in medio foliis, rubrum Ciceris magnitudine*, & in capite Chamædaphnes καρπὸν περιφερῆ ἐρυθρόν, τοῖς φύλλοις ἐπιπεφυκότα *fructum rotundum rubrum, foliis innatum.* Quibus minime attendens observantior scriptor, cum Rusco essent communia, magis privatam notam, sicuti nomenclaturam tribuit huic plantæ, & relicta descriptione fructus, foliolum, ligulam scilicet his verbis habere tradidit: καὶ ἐκ ἄκρου ὥσπερ γλωσσίδα παρὰ τοῖς φύλλοις. Quæ Plinius vertit [2] *Et in his ceu linguas, folio parvo exeunte de foliis.* Et idem de Laurotaxa loquens, ait [3] *Excrescente in medio folia parvulo, veluti lacinia folii.* Quam ligulam etsi in Rusco consideremus, illam non ligulam folii, sed veluti folliculum floris esse censeus atque ita nulli competere plantæ ligulam hanc adhuc est cognitum. Dioscorides vero, [4] *Laurus Alexandrina, quam aliqui Idæam, &c. folia habet similia Rusco, maiora vero, molliora, & albidiora, fructum autem in mediis foliis rubrum, magnitudine Ciceris ramos a terra pedales, vel maiores. Radicem admodum similem Rusco, maiorem, bene olentem, atque molliorem. Nascitur in montanis locis.* Ex quo Plinius, [5] *Est & Chamædaphne sylvestris frutex, est & Alexandrina, quam aliqui Idæam, alii Hypoglotton, alii Daphnitin alii Carpophyllon, alii Hypelaten vocant. Ramos spargit a radice dodrantales, topiarii ac coronarii operis, folio acutiore quam Myrti, molliore, candidiore, ac maiore, semine inter folia rubro. Plurima in Ida & circa Heracleam Ponti, nec nisi in montosis.* His respondere videntur Chamædaphnes descriptiones. Dioscorides vero ait [6] *Chamædaphne, quam & aliqui Laurum Alexandrinam vocant, virgas producit cubitales, rectas, tenues & leves. Et huius folia similia Lauro, leviora multo & viridiora fructum rotundum, rubrum foliis innatum.* Ex quibus Plinius. [7] *Chamædaphne unico ramulo est, cubitali fere, folio tenui Lauri similitudine semen rubens annexum foliis.* Ab his non differunt, quæ de Lauro-

(1) *Lib. 1. c. 16.*
(2) *Lib. 27. c. 11.*
(3) *Lib. 15. c. ult.*
(4) *Lib. 4.*
(5) *Lib. 15. c. ult.*
(6) *Lib. 4.*
(7) *Lib. 24. c. 15.*

69

descriptiones omnes sibi ipsis, & plantam illæ omnibus respondere ostendi, quare formæ facta collatione, virium potestatem demonstrandam suscipio, ut sedicet mixtam habeat facultatem, atque præter siccandi & adstringendi facultatem, calida sit, acris amara ut gustu percipitur, quare digerere, incidere, discutere, aperire, & mollire poterit. Galenus vero ait, [1] *Daphnes herbæ, quam, & Daphnen Alexandrinam appellitant, temperatura evidenter est calida, & gustantibus acris simul est & subamara, proinde tum urinas, tum menses producit.* Et porro [2] *Chamædaphnæ germina tenera edi quoque assolent. Est autem persimilis viribus Daphnæ Alexandrinæ* &c. De Hypoglosso vero *Cæterum radix & succus fruticis emolliendi vim possident*, sicuti Dioscorides etiam ait effectus vero harum facultatum eosdem esse illos conferendo demonstrabo. Lauri Alexandrinæ hæ sunt vires apud Dioscoridem. *Vim habet radix pota sex drachmarum pondere cum vino dulci, auxiliandi difficulter parturientibus, & urinæ stillicidio. Ducit etiam sanguinem.* Quæ et Plinius, [3] *Laurus Alexandrina sive Idæa partus celeres facit radice pota trium denariorum pondere in vini dulcis cyathis tribus secundas pellit, mensesque eodem modo pota.* Quibus similia de Chamædaphne idem tradit [4] *Menses siccus eius, & urinam ciet potus partusque difficiles in lana appositus* quæ Dioscorides *Succus cum vino potus, menses & urinas ducit. Idem facit & in pessa appositus.* Item [5] *Huius folia trita, emplastri modo imposita capitis doloribus, & stomachi ardoribus auxiliantur.* Quæ Plinius *Illinitur capitis doloribus recens, ardores refrigerat.* Quibus Hypoglossi vires respondent, *Videtur*, inquit Dioscorides, *corona amuletum esse ad caput dolentibus.* Quæ Plinius [6] *capitis dolorem corona ex his imposita minuit, Præterea ad tormina cum vino bibitur*, & Dioscorides, *Eadem pota cum vino tormina sedant.* His respondentes vires a recentioribus cognitæ sunt. *Bislingua epota difficulter parientes adiuvat menses ciet, calculos pellit*, Item Cordus ait, *radicem siccam etiam buboes in peste maturare certissimis vulgi experimentis.* Item *Folia, radixque viva, guttaris ac tonsillarum tumores, ac earundem ulcerationes gargarizata sanant.* Scribit Marcellus *in Italia plantam istam puerorum collo appendi ad uvam reprimendam, quo ad uvam prolapsam contrahendam usu, Vualaria nomen est adepta*, ac etiam hernias contrahere protuberantes pulverem cum decocto Symphyti haustum Matthiolus scribit. Quibus non minus Hypoglossi, quam Lauri Alexandrinæ & Chamædaphnes dictæ, vires referre cognitum est, mixtam namque facultatem habere perspicimus effectu, atque gustu, folia quidem acer-

(1) *Lib. 6. de simpl. med. fac.*
(2) *Ibidem*
(3) *Lib. 25, c. 8.*
(4) *Lib. 24. c. 15.*
(5) *Lib. 24 c. 15*
(6) *Lib. 27, c. 11.*

ba multo esse, sicuti & radix, atque acrimonia participare. Quare mea sententia videtur non sine ratione adducta. Valerius Cordus vir doctissimus animadvertit etiam, atque in ea est opinione, ut Hypoglossum & Laurus Alexandrina eadem planta sit, quam etsi plantarum Auctor reiicere conatus sit, non tamen suum consequutus est finem. Non est radix Idæa, quæ ab aliis ponitur, nullam enim habet cum Rusco affinitatem. Non est Laurus Alexandrina quæ ab aliis præter Fuchsium depingitur nam vel fictitia, vel non respondens est, nec Chamædaphne, cum non habeat fructum foliis innatum, ἐπιπεφυκότα scilicet, ut Dioscorides ait.

IANI PLANCI ADNOTATIO XIII.

Si superiori adnotatione vitio laborare diximus denominationes Herbarum a Locis, duplici laborabit vitio huius Plantae denominatio, nam & Radix Idaea Dioscoridi, & Laurus Alexandrina Columnae dicitur. Si sola haec Radix, & in solo Ida Monte nasceretur, item si sola haec Laurus, & sola Alexandria proveniret satis bene alterutrum nomen ei conveniret, verum quum alterutrum fieri non possit ut ipsi conveniat, hinc fit, ut neutrum aptum ipsi videatur. Verum errores in denominationibus ferendi, utpote parvi momenti, Non enim longo usu recepta nomina facile est cui vis immutare. Sed non ferendus gravis ille error Matthioli, qui ut primus videretur, qui hanc Plantam post Veteres describeret, & ostenderet, quamdam sibi finxit, & more suo pro genuina Alexandrinae Lauri venditavit, ut Fabius noster acute animadvertit in prima ἐκφράσεως suae Parte, qui iterum eamdem hanc Plantam ibi describit, & depingit, sed ibi distinguit bene Laurum Alexandrinam, seu Chamaedaphnem a Radice Idaea, ut ipsi verum sit vulgatum adagium δεύτεραι φροντίδες κρείττω. Verum longe melius Tournefortius, qui utramque ad Ruscum ablegavit, & latifolium unum, angustifolium alterum sapienter nominavit, ut in praesenti titulo innuimus.

SIDERITIS TERTIA DIOSCORIDIS TAB. XVI

Sanicula Officinarum C. B. P. 319.

Sideritis, & hæc ideo dicta fuit [1], quoniam, ut Dioscorides ait [2], ὅτι, δύναμις ἐστι θεραπευτικὴ, κολλητικὴ ἐναίμων, καὶ σιδήρου ferruminandi scilicet vim habet recentia, & cruenta vulnera, ferro facta, quod σίδηρος, dicitur, indeque σιδηρῖτις dicta. Planta hæc radicem habet fibrosam, nigram foris, intus albescentem [3], ex qua multa folia, decem, plus, minusve exeunt rotundo ambitu, (sed quinque partita, veluti Geranii columbini dicti, profundioribus laciniis. Coriandri folia, antequam caulem edat, satis forma, & lævore referentia; duriora vero, atque mallura duplo, quandoque magis circumscripta; superne atrovirentia, inferne vero ex viridi albescentia, politioraque) ex singulis petiolis tenuibus dodrantem altis, vel minus, ex viridi albescentibus in summo; contra vero rubescentibus, e radice simul prodeuntibus, a qua etiam, & ex medio foliorum plures caules, aliquando unicus, præsertim ex novella planta, exit admodum Sideritidis secundæ, Pimpinellæ nobis vulgo dictæ, cauli similis, levis, rotundus, striatus, eodem colore purpurascente, quandoque parum folia superans, cultu vero, & locis pinguioribus bipedalis, unica, vel duobus aliis divisus, ex foliis, quæ cauli hærent, exeuntibus in quorum summo, & caulis veluti corymbi, quatuor exeunt pedicelli, unicus in medio existens brevior reliqui tres triangulum effigiant: singuli tres florum corymbos habentes medius vero unicum, & maiorem. Flores parvi admodum sunt, atque antequam pandantur villi, purpurascentes, postea vero albescentes, multis purpureis staminibus duriusculis, tactu etiam asperis ornati ex quorum mixtione puniceus color oculis redditur. Gustu sunt ex dulci, amari, astringentes; non dissimiles Sideritidi secundæ Dioscoridis. Hi vero amplius quid aromatis continere palato percipiuntur. Aprili & Maio mense floret [4] Iulio perficitur semen asperum, atque hirsutum. Frequens hic est secus vallium, colliumque vias umbrosas supra tophos muscosos, & parum terræ habentes oriens [5]. Hæc satis videtur mea sententia Dioscoridis delineationi respondere, qui ait [6]. Ἴτε καὶ ἑτέρα εἶναι λέγεται σιδηρῖτις, ἣν καὶ αὐτὴν Κρατεύας ἡράκλειαν καλεῖ, φυομένη ἐν τοίχοις, καὶ ἀμπελῶσιν, ἔχουσα φυ-

(1) *Nomen & Etymon.*
(2) *Lib. 4.*
(3) *Forma.*
(4) *Tempus.*
(5) *Locus.*
(6) *Lib. 4.*

φύλλα πολλὰ ὑπὸ μιᾶς ῥίζης, ὅμοια κοριάννῳ περὶ καυλοὺς σπιθαμιαίους, λείους, τρυφερούς, ὑπολεύκους, ὑπερυθεῖς, ἄνθη δὲ φοινικᾶ μικρὰ, γευομένῳ πικρὰ, γλίσχρα. [1] *Præterea aliam Sideritidem esse tradunt, quam Cratevas heracleam vocat, in muris & vinetis nascentem, foliis ab una radice multis, Coriandro similibus, circa caules pedales, teneros, leves, subcandidas, atque rubicundas flore puniceo, parvo gustatu amaro, & glutinoso.* Quæ cum forma, & sapore similis videatur, viribus etiam respondere censeo. Sed certe huius vires non solum Sideritidi pares, sed etiam maiores esse, illis a Dioscoride idem tributis, recentiorum experimento constat, unde apud Gallos vulgatum est Adagium de plantæ huius viribus, aiunt enim. *Qui Sanculam habent*, (sic eamdem appellant) *Chirurgo non egent*. Dioscorides has vires Sideritidi

74 tertiæ tribuit [2], *Et huius impositæ vis est, ut cruenta, & recentia vulnera glutinet*. Lobellius vero, *Internis & externis ulceribus, sanguinis eruptionibus, dysenteriis, ruptis, vulsisque auxiliatur decocta, pota, atque imposita*. Quare nomen illi antiquius reddendum duxi, cum forma satis, atque viribus tertiam Dioscoridis Sideritidem præ aliis referat, eademque iudicanda sit. Non est Sideritis tertia Robertianum Geranium, & si ad vulnera ab eodem sit commendatum, in foliis enim caule, totaque planta hirsutie obducta est semper, contra Dioscoridis sententiam, qui ait, καυλοὺς σπιθαμιαίους, λείους, τρυφερούς, &c. Præterea nullam Dioscorides plantam Coriandri foliis hirsutam describere vidi, non addita hirsutiei differentia. Item Geranii folia multum sunt incisa, propius Anemonæ, quam Coriandro similia, quamvis Anemone sit Coriandri foliis, sed Dioscorides hoc animadvertit, dicens φύλλα δὲ κοριοειδῆ λεπτοσχιδῆ, &c. ut etiam in aliis, atque hic dixisset, cum profundis laciniis sint admodum divisa, & Geranio bulboso primo Dioscoridis similia. quod Anemones folia habere tradit, non Coriandri primo quidem Anemones descriptionem erudiderat, foliis multum incisis, ut supra dixi. Nec etiam flores Geranii sunt amari, nec glutinosi, neque in illis quicquam simile sapore & gustu inesse percipitur, ut multis ostendi. Præterea rostrum Geranium habet, quod Dioscorides sicut in secundo Geranio, ita & hic descripsisset, qua nota facilius nobis demonstrasset, cum illa sit privata nota, & congeneribus. Non possumus plantam a Matthiolo depictam recipere, cum adhuc nec aliquis nisi depictam illam viderit, Ranunculi faciem habentem omnesque consent, ex plantis commentitiis ad eum missis ab adulatoribus, illusoribusque amicis esse, quas nec ipse fidelis addiscens videre, atque considerare quæsivit.

IA-

(1) *Descriptio*. (2) *Vires*.

IANI PLANCI ADNOTATIO XIV.

DVabus superioribus Adnotationibus minus bonas vidimus herbarum denominationes a Locis, hic eodem vitio laborare dicimus nomina herbarum a viribus. Si enim a ferruminandis vulneribus ferro inflictis denominanda est aliqua herba, haec non una, neque duplex, triplexve erit Herba, sed innumerae hoc nomine appellabuntur. Natura enim pluribus Herbis ut hominum generi consuleret ferruminandi vulnera, sanandique vim indidit. Quare Dioscorides tria Sideritidis genera posuit, sed multo plura ponere potuisset, si ad hanc vim consolidandi vulnera attendere voluisset. Verum ipsi ignoscendum si accurate & distincte treis illas herbas, & non tantum per assimilationem, & per vireis descripsisset. Quo factum est, ut sit plerumque in herbis suis, ut dissideant inter se Rei Herbariae Scriptores, & herbas mirum in modum diversas pro suis adducant. Sic pro prima sua Sideritide Marrubii Aquatici genus adduxit Matthiolus, alii aliam. Pro secunda Vrticae genus adduxit Matthiolus, & Fabius noster in prima Ecphrasi adduxit Pimpinellam, Herbas mirum quantum inter se distanteis. Pro Tertia Matthiolus, ne haesitaret herbam suo more finxit, cui inferne folia Tanaceti adposuit, & superne cauleis, fructusque ignotos. Fabius noster pro Tertia Dioscoridis Sideritide Saniculam affert a sanando dictam Herbam, & Diapensiam nonnullis, Vmbelliferam quidem, & in sylvis plerumque degentem. Quartam denique Sideritidem, ut abundaret attulit Matthiolus, sed eodem penu ac tertia, & aliae quam plurimae.

TRAGIVM ALTERVM DIOSCORIDIS TAB. XVII.

75

Tragoselinum minus. Tournef. 309.

TRagii nomen adepta est planta haec, eo quod, ut idem Dioscorides ait, (1) *προβάλλει κατὰ τὸ φθινόπωρον τὰ φύλλα τράγου ὀσμὴν, ὅθεν καὶ ὠνόμασται τράγιον. Emittunt Autumno folia hirci odorem, unde & appellatum est Tragium.* Differt a primo Tragio, nam illud non hirci virus olet, sed ita dictum fuit, quia Caprae sagittis confossae, illius pabulo spicula e vulnere excutiunt, nomenque privatum habet, ut lacteum succum gummi non dissimilem habeat, & quod in Creta tantum oria-

(1) *Lib. 4*

oritur. Sed Theophrastus de eodem loquens, alterum vero non cognovit, hæc ait, [1] *Habet vero lacrymam & Ixia, quæ in Creta nascitur, & Tragacantha dicta. Hæc antea nasci tantum in Creta putabatur, nunc vero in Achaia etiam, Peloponnesi, aliisque locis, & Asia circa Mediam comperiri certum est*, & alibi [2], *Tragacantha large in Arcadia nascitur, nec deterior Cretica existimatur, sed etiam visu pulchrior*, & alibi [3], *Ergo quibusdam sponte succus consistit, spissaturque lacryma modo, ut in Tragacantha appellata: hanc enim cedere quis nequaquam est*. Ex quibus suspicio est eandem plantam esse Tragium & Tragacantham, quam Gaza, Hircispinam vertit de qua alias. Huic vero Plantæ notæ sunt inquit Dioscorides. [4] *Τράγιον ἄλλο τὰ μὲν φύλλα ἔχει ὅμοια σκολοπενδρίῳ, ῥίζαν δὲ λεπτὴν, λευκὴν, παραπλησίαν ῥαφάνῳ ἀγρίᾳ. Tragium alterum folia habet similia Scolopendrio, radicem tenuem, albam, persimilem Rhaphano sylvestri*. Cui descriptioni plantam a me propositam respondere demonstrabo. [5] quæ Radicem habet Rhaphano sylvestri similem [6] vel Pastinacæ erraticæ, pede longam, minimum digitum crassitie æquantem, albam, raris fibris divisam: folia emittit per olis ex adverso hærentia quaterna, & in extremo unicum, Sideritidis secundæ Dioscoridis modo, Pimpinellæ vulgo nobis dictæ; (ob cuius similitudinem, & hanc Pimpinellam hircinam vocant) rotundiora, atque magis & profunde divisa: sed si semine ferat, primum bina emittit folia singulis petiolis hærentia, rotunda Coriandrinis similia, deinde bina singulis petiolis, & postremo quaterna sibi ipsis adversantia, in quorum extremo unicum inest. Caules emittit tenues admodum, pedem & sesquipedem altos, binis, ternisve geniculis interceptos, ex quibus folia admodum tenuia exeunt: in summo vero eorum umbellæ insunt floribus refertæ albis, quibus succedunt semina oblonga similia Aniso, sed minora multum, colore ad viridem tendentia, atque hirsuta. [7] Floret Æstate, Autumni initio semina perfecta inveniuntur [8] Oritur in montibus, saxis, & locis terrenis: in monte Divæ Mariæ Virginis appellato excelso & frigido frequens. Folia confricata virus olent hirci, sicut tota planta. Gustu acri, atque Γαγγζοντι, non solum Autumni tempore, sed semper. Quare fieri potuit, ut Dioscorides, vel is a quo transcripsit, plantam hanc Octobris mense viderit, tunc enim hic sine umbellis, & caule corrupto invenitur, nova erumpens folia, quo tempore magnam habere eum Scolopendrii foliis similitudinem conspicitur caule existens vidua: atque ita eo tempore tantum folia oribus admovit,

77

(1) *Lib. 9. c. 1.*
(2) *Lib. 9. c. 15.*
(3) *Lib. 9. c. 8.*
(4) *Lib. 4.*
(5) *Descriptio.*
(6) *Forma.*
(7) *Tempus.*
(8) *Locus.*

vit, atque ignorans, an toto anno eundem remitteret odorem, tempus Autumni tantum, quo ipse invenit, atque consideravit, (ut in aliis multis, quæ sine caule, & sine flore descripsit) posteris tradidit. Eo enim tempore propter humoris abundantiam folia magis virus olent, sicuti in planta Androsemo verius putata, Siciliane dictæ simili, & congenere, observatur, cuius folia quæ iam siccari incipiunt, non hirci virus, sed vini odorem remittere videntur. Obstaret plantæ huic aliquorum sententia forma foliorum, quam dicunt non esse Scolopendrii foliis similem, quam sententiam ita reiiciendam duxi. Asplenum folio constat Polypodii divisum, quod est Filici simile Dioscoridis sententia, sed axioma est, quod ea quæ uni dato sunt similia, ad invicem similia esse dicentur: ergo non sine ratione & similitudine necessaria, plantæ huius folia sunt Asplenii foliis similia, cum Filici Polypodium sit simile, atque idem Dioscorides Filici Sideritidem secundam, & Trichomanes comparat, quod utrinque folia ex adverso posita Lentis similitudine habere ait. In Sideritide ait φύλλα ὅμοια τῆς πτερίδος, quia folia divisura similia sunt. In Trichomane, Τριχομανὲς, &c. ὅμοιον πτερίδι, quia & foliorum substantia & divisura Filici est simile, ut & δρυοπτερὶς ὅμοια πτερίδι, non φύλλα ὅμοια σκολοπενδρίῳ, ut hic; quod tantum de foliorum divisura est intelligendum, ut de Sideritide secunda dixi, quibus foliorum Filicis figuram repræsentat utrinque digestorum. longaque differentia est inter habere folia similia Scolopendrio, Scolopendrii scilicet foliis, & similem esse Scolopendrio; quod ultimum de substantia & forma totius plantæ intelligitur, ut dixi de Dryopteride, & Trichomane. Obstare dicunt aliqui quod de Filice fœmina Dioscorides scripsit, φύλλα πτερίδι ὅμοια, & tamen substantia & foliorum divisura similis est Filici mari: ad quod respondere pro me Dioscoridem dico, & sic. Filix fœmina quamvis mari similis sit substantia & divisura foliorum, positum tamen foliorum valde dissimilem habet, nam fœmina est ramosa, & non uno petiolo constat, ut Filix mas, sed pluribus aliis, ideoque cum plantæ maxime similitudine foliorum & divisura dignoscantur, maiori nota, qua facilius dignosci poterat, descripsit: atque folia similia Filici habere ait, cum plantæ habitu differret ramorum scilicet multitudine. Præterea Rhaphano similem radicem, nullam ex Filicearum genere plantam habere adhuc compertum est, sed obliquam, ut Polypodium, reliquos vero capillatas. Nec de floribus est dubitandum, ut aliqui dicunt, qui a Dioscoride taceantur, nam hoc fuit, quia eo tempore caule & floribus viduam plantam conspexit, quod multis plantis evenit, quorum flores non descripsit, & tamen illos habere certo scimus: aliquibus penitus abstulit, illasque flore carere dixit: atque hic etiam oportebat ut flores ne-

78

negarentur scribere & hanc flore carere, si flores non emitteret. Ac potius credendum est plantam hanc a notiore nota describere voluisse ut facilius cognosci posset, a forma & divisura foliorum, & ab hirci olentia. Quibus sic cognitis, iam videtur planta a me proposita dubiis soluta Tragi nomen assequi debere cuius vires Dioscorides ita expressit (1) *Hæc radix scilicet, sive cruda, sive cocta edatur, dysentericis opitulatur.* Quam vim recentiores, quia ad id non commendatur planta hæc, negant habere: tantum agnoscunt, ad calculos frangendos aptam esse, & urinas eliciendas atque ob id contrariam potius dysentericis iudicant. Sed si consideretur plantæ substantia & qualitas, gustu percipitur acrimoniam quandam habere cum quadam odoris gravitate, & adstrictione non carere. qua dysenteriam prohibere poterit, præsertim si viscerum imbecillitate proveniat, (multæ namque sunt causæ) corroborans iecur, & infirmas partes per urinam evacuans, & siccans divertensque humorem adstringere fluxionem, ut etiam in Alismate evenire censeo, quod acrem vim obtinet, atque Dioscorides ad dysenteriam facere Dauci pari parte admixta ait cuius etiam vis est acris, atque præsertim urinam movens. Quam facultatem etsi recentiores non sint experti, Galenus non denegat, atque propter adstrictionem quam habere plantam ait, posse dysenteriam & similes fluxiones sistere, ait enim de utroque agens *Tragi folia fructus, lacrymaque trahentis & digerentis sunt facultatis. Est vero tenuium partium & facultate in principio tertii ordinis calida. Siquidem, & harentia corporibus extrahit lapides frangit, menses movet, drachmæ pondere potum. Porro in Creta sola nascitur Tragium lentisco simile. Caeterum alterum Tragium hoc nunc, cuius folia Scolopendrio sunt similia, visitur quidem multis locis sed non parum habet facultatis adstringentis ut ad fluxionum affectus conveniat.* Et sic vi calidæ facultatis poterit incidere, & abstergere, calculos minuere, & urinas movere, siccantis & adstringentis, Dysenteriam & alias fluxiones, a contraria causa effectas emendare Quorum exempla non pauca apud Dioscoridem & Galenum extant, ut eadem calculos frangant & menses moveant, eademque Dysenteriam, & Diarrheam sistant propter adstringentem facultatem, calidæ vi mixtam. Sed hæc medicis sunt relinquenda. (2) Est & altera planta Tragum appellanda, quæ parum a prædicta facie differt, sicuti nec viribus. Folia quidem prima ab radice superiori similia in singulis petiolis rotunda, lævia Coriandrinis proxima, deinde laciniosa efficiuntur, atque bina singulis petiolis conspiciuntur, tertio quaterna, postremo sena, sed in omnibus unicum folium est in extremo rotundius, atque maius, Pimpinellæ dictæ modo sed maiora, caulem emittit Fœniculi modo cavum he-

(1) *Viret.* (2) *vacatat.*

lævem, abs divisum singulis geniculis, crassiorem superiore, umbellas & semen non dissimile, quæ Aestate perficiuntur. Huius semina a Ferdinando Imperato, atque sponte ortam ex insula Capreis advectam habui. Radicem & semina si gustaveris, acrimoniam, & odorem hirci, ut superior habere cognosces: folia vero minime τραγίζοντα observabis, nec aliquo tempore. Non est Tragium alterum Lunaria botrytis dicta, nam non nisi unicum folium habet, si Scolopendrio similis esset, non radicem albam, sed nigram, nec Rhaphani sylvestris magnitudinem æquantem, non esui aptam, nec hircinum odorem remittit, ut Pena etiam animadvertit. Nec planta illa exotica, in appendice Histor Plantar depicta, quæ & Sucudus Avicennæ dicitur capitulis thymi modo nullum quidem hirci odorem referunt habere. 80

Iani Planci Adnotatio XV.

Si a viribus non bene nominantur Herbae, ita nec ab odore, quae vis est quædam. Tragium hoc alterum dixit Dioscorides, quod Tragum, seu Hircum oleat Herba, ita Tragium nominavit Virgultum aliud quod Hircorum sanet vulnera. Verum ut pluris superiori Adnotatione mederi vulneribus vidimus Herbas, ita plures sunt quae Tragum, seu Hircum oleant, ut post hanc Androsæmi illud, seu Hyperici genus Siciliana dictum nostro adnotante Columna, satis ostendit.

EPIMEDIVM DIOSCORIDIS TAB. XVIII.

Osmunda foliis lunatis Tournef. 547.

Qvare Epimedium [1] appellata sit planta hæc, ignorare fateor, nisi ἐπὶ μηδίᾳ, quia in Media frequens oriatur. [2] Apud Theophrastum *Epimetron* legitur, & pro eo in Plinio [3] *Epipetron*, & alibi, ut in Dioscoride *Epimedium*, in aliis nomenclaturis Eninos, & Thryon, [4] quia aquosis gaudeat locis. [5] Dioscorides vero Epimedium habet, atque sic plantam delineavit. *Ἐπιμήδιον καυλὸς ἐστιν οὐ μέγας, κισσῷ παραπλήσια φύλλα ἔχων, ὅσον ι ἢ ιβ', οὔτε δὲ καρπὸν οὔτε ἄνθη φέρει· ῥίζαι δὲ λεπταί, μέλαιναι, βαρύοσμοι, γευσαμένῳ μω-*

(1) *Nomen*.
(2) *Lib. 7. cap. 8. de hist. plant.*
(3) *Lib. 21. c. 15.*
(4) *Lib. 27 c 9.*
(5) *Lib. 4.*

φαὶ φύεται ἐν τόποις ὑδρηλοῖς. [1] *Epimedium caulis est non magnus Hederæ folia similia habens, fere decem, aut duodecim non fructum, neque florem fert radices subsunt, tenues, nigræ, graveolentes, gustanti fatuæ; oritur in aquosis locis.* Ex quo textu Plinius mutuatus fere ad verbum ita transcripsit [2] *Epimedium caulis est non magnus Hederæ folia denis, aut duodenis, numquam florens radice tenui, nigra, subgravi odore nascitur in humidis.* [3] In Theophrasto vero de florum differentia disserere habentur hæc verba. Ἔνια δὲ καὶ ὅλως ἀνανθῆ, καθάπερ καὶ τὸ ἐπίμεδον. *Aliqua vero omnino flore carentia sunt, sicut Epimetron.* Quæ etiam Plinius ita in sua reposuit, [4] ut in cap. de Arino dixi. *Aliquas quam Epipetron vocant, quæ nunquam floret.* In Dioscoride vero legitur nedum flore, sed & fructu etiam carere, & forsan hic καρπόν, *fructum*, pro semine usurpasse Dioscoridem, est censendum, ut in sequentibus capitibus, Xiphio, Sparganio, Xyride, & aliis multis. Quam etiam sententiam adiuvat hoc non enim legitur, nec in Theophrasto, nec in Plinio, quod planta hæc fructu vel semine careat, sed flore tantum, quare suspecta, atque ab aliquo adiuncta hoc loco verba οὔτε καρπὸν censeo existimanda. aut legi debere, & interpretari, *non semen, neque florem fert* atque etiam dici posset, suspecta adhuc esse, nam quælibet planta prius florem, deinde fructum, & semen, perficere videtur atque prius τὸ ἄνθος, protulisse, deinde τὸν καρπόν, ut in Dictamno, Phyllitide, & Adianto licet videre, & similibus. Quod autem plantæ fructu, vel semine, & flore careant, intelligendum est, nobis non contingere forsan illos videre, vel quia insensibiles fere videantur, a nobis perspicue non conspici, ut in plantis capillaribus, & Filicorum genere, atque etiam plantis aliis, quorum semina veluti atomi impalpabilia videantur, quorumque flores non conspiciuntur. In aliquibus vero Orchidibus, Pirola, & similibus flores conspiciuntur: semen vero veluti pulvis est, quo carere aliquis dicere posset, nam ex illo ita tenuissimo semine minime constat plantam oriri posse, experimento facto, plantæ quidem quæ radice se propagant, vel nunquam, aut raro, semen perficiunt, quo nec execunt, præsertim ex supradictis, aliquæ vero contra. [5] His cognitis plantam describam, quæ frequens est in Monte D. M. Virginis, vulgo *Monte Vergine* appellato, frigido & excelso, locis humidis aquosis, pratensibus. Vere exit, Martio scilicet mense invenitur ab radice tenui, subnigra, intus flavescente, repente atque fibris divisa, folia edens rotunda Hederæ forma, lævia Soldanellæ marinæ similia, minora vero, tertii Sedi a me descripti

pi-

(1) *Forma*.
(2) *Lib.* 27. c. 9.
(3) *Lib.* 7. c. 8. *de hist. plant.*
(4) *Lib.* 21. c. 15
(5) *Descriptio*.

primis foliis fere æqualia, quæ etiam Hederæ similia sunt, sed non ita crassa, atque molliora, singulari cauliculo ex opposito alternatim hærentia, dena, aut duodena, vel aliquando etiam, magisve secundum loci annique temperiem: e medio vero caulis parum sub primis foliis producitur petiolus tenuis in summo plures racemos utrinque petiolo hærentes, foliorum etiam numerum æquantes, acinos habentes congestos, paucos, virides, qui nec florem unquam edunt, nec semen intus habere conspicitur, sed pro eo, pallido colore pulvis tenuissimus, atque impalpabilis invenitur, qui an satus, ex eo planta exeat, incertum est, sæpe quidem cum expertus sim, nunquam exire aliquid cognovi. [1] Maio & Iunio cum botrybus racemosa invenitur. Tota planta dodrantalis ad summum est. Radix gravem odorem terreum, putidumque remittit, gustu insipido aqueo. Recentiorum experimento [2] constat frigidam, & siccam esse temperamento quare ad vulnera ferruminanda, ulcera cicatrice adducenda efficax est, luxataque coniungenda. Item ad album mulierum profluvium Lobelius, ad enterocelas, & hernias magnæ commendationis, & utilitatis potam, & impositam esse ait. eximie quidem ferruminandi vim habere asseri. Dioscorides vero [3] *Huius folia concisa cum oleo trita cataplasmate mammis exhibent, ut ne augescant. Et radix conceptionem impedit. Et folia trita quinque drachmarum pondere cum vino pota, post purgationem dies quinque ne concipiant, servant.* Plinius vero ait [4] *Et hunc spissandi, refrigerandique natura, fœminis cavenda, Folia in vino trita virginum mammas cohibent.* Galenus vero [5] *Epimedii vis est moderate refrigeratoria, cum aqua humiditate: quare nullam habet insignem qualitatem. Vberibus illitum ea recta servare potest. Aiunt vero si potu hauriatur, sterilitatem parere.* Quibus non minus facie quam viribus respondere planta hæc videtur. Non est Epimedium Hepaticum trifolium appellatum, nam & flores eodem tempore, cum foliis, pulchros, atque conspicuos edit: nec unico cauliculo folia hærent, ut Dioscorides ait, qui scribit, ut caulis habeat folia decem, aut duodecim, καυλὸς ἐστιν &c ἔχων φύλλα &c non ut petioli singuli folia habeant diversi a caule. Neque planta illa magna Aethiopici Seselis dicti foliis vel Libanotidis, ut aiunt, nam & magna planta est, eodemque vitio prædita, quo superior, nec decem, aut duodecim, unico cauliculo, sed semper novem habet singulis petiolis, καυλὸς ἐστιν, inquit Dioscorides, sicuti in capite de Orobanche, & similibus plantis, quæ caulem simplicem habent, etsi aliquando confundat scribendi modum. Huic

I 2 con-

83

(1) *Tempus.*
(2) *Vires.*
(3) *Lib 4.*
(4) *Lib. 27 cap. 9*
(5) *Lib 6. de simpl. med. fac*

congener videtur natalibus, magnitudine, natura, viribusque planta illa Ophioglosson appellata, folio oblongo hederaceo, ligula oblonga, veluti connexis binis ex ordine botrybus composita, quæ nec florere conspicitur, nec semen habere, sed pulverem luteum, ut in supradicta inutilem: viribus etiam recentiorum experimento similibus.

Iani Planci Adnotatio XVI.

SI Epimedio praeclarae illae vires sunt, quas Dioscorides tribuit, & Plinius, Galenusque ex ipso confirmant, debuerat accuratius Plantam hanc describere, ne Rei Herbariae Scriptores, & Rizotomi in Epimedio assignando haesitarent, & inter se dissentirent, ut dissentiunt quidem. Nam diversas omnino plantas pro Dioscoridis Epimedio nobis ostendunt. Genuinum enim illud Veterum Epimedium carius Amasiae mulieres duplo emerent quam Uniones, & Auro Argentoque conclusas Gemmas, si per Epimedium solidiusculae ipsis semper consisterent mammae, & conceptus prohiberetur. Verum ut falsis, ne dicam a Medico proponi indignis puto illas vires, Ita falsis quoque credet quisque qui sapit vim illam Hydrargyrum densandi, quam Chrysopoeiae Magistri Epimedio huic Columnae tribuunt, quod Lunariam Botryoidem vulgo appellant.

85

SISER DIOSCORIDIS TAB. XIX.

Pastinaca sativa latifolia C. B. P. 155.

SIser, a Græcis Σίσαρον, dicitur[1] Huius notas, quia vulgare, atque notum erat Dioscorides tacuit: hæc de ipso scripta reliquit *Σίσαρον γνώριμον, οὗ ἡ ῥίζα ἑφθὴ, εὔστομος, εὐστόμαχος, οὐρητικὴ, ὀρέξεως κινητικὴ. Siser notum est, cuius radix decocta ori grata est, & commoda stomacho, urinam ciet & appetentiam excitat.* Hoc Plinius, duplex esse ait,[2] *Siser erraticum sativo simile est, & effectu, stomachum excitat, fastidium abstergit &c.* & alibi de Pastinaca supra loquutus subiungit *Inter medica dicendum Siser, & ipsum Tiberius princeps nobilitavit, flagitans omnibus annis a Germania. Gelduba appellatur castellum Rheno impositum, ubi generositas praecipua. Ex quo apparet frigidis locis convenire. Inest longitudine nervus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta, quæ mulso in cibis temperata, etiam in gratiam vertitur. Nervus idem & Pastinacæ maiori, dumtaxat anniculæ. Siseris satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, &c.* Idem paulo post *Et hæc autem seritur, & siser, & Pa-*

(1) *Nomen.* (2) *Lib. 20. c. 5.*

& Pastinaca utraque tempore, Vere, & Autumno, magnis seminum intervallis, nullave minus quam ternorum pedum, quoniam spatiose fruticat. Siser autem transferre melius Galenus vero de Sisere hæc tantum tradidit (1). *Siseris radix cocta stomacho grata est, & urinam movet; secundo ordine calfaciens, adstrictam habens amaritudinem quandam, cum levi adstrictione.* Columella vero de Hortorum cura agens ait (2). *Pastinaca, & Siser, atque Inula convalescunt altè pastinato, & stercorato loco, sed quam rarissime ponenda sunt, ut maiora capiant incrementa. Inulam vero intervallo trium pedum seri convenit, quoniam vastos facit frutices, & radicibus, ut oculus Harundinis serpit: nec est alius cultus horum omnium, nisi ut sarritionibus herbæ tollantur.* Ex quibus omnibus colligitur, plantam a me propositam Antiquorum Siser esse absque dubio ullo. Radicem namque Pastinacæ sativæ similem forma & sapore, verum amariore, atque odoratiore omnesque Pastinacæ generi adscripsere, qui adhuc de plantis recentiores scripsere, atque Pastinacam vulgarem, sive domesticam appellarunt. In hac radice nervus inest longitudine, qui eximitur, postquam elixata fuerit radix, non solum dulcedinis causa, sed quia tenerior est pars reliqua exterior, eboque aptior, neque gratius, hoc & in Pastinaca sativa vulgari, & Rhaphano perspicitur, præsertim cum radices sunt bene adultæ, duriorem tunc continent nervum cibo ineptum. Hanc postremo pro Elaphobosco depingunt, ab illius descriptione longe alienam: differt namque radicis forma, sapore, atque semine Anetho dissimili, foliisque compressis. Quamobrem non erit verendum dicere non esse Elaphoboscon, atque Siser, per quam congruere, cum sapore, forma, atque usu Antiquorum monumenta etiamnum retinent. Seritur hæc semine, & postquam exierit, ut maior efficiatur radix transfertur alio prius refosso, atque stercorato agro, atque rarius ut cætera olera deponuntur. Dalechampius alios sequutus, quia planta a se descripta plures habebat radices, putavit, atque scripsit, non semine, sed radice seri: sed hallucinatus est, quia sequi voluit Matthioli scripta, quæ a Marcello Virgilio, qui verbis tantum Dioscoridem commentatus est, ea transcripsit. Neque animadvertit verba illa Plinii (3) *Oculis ex radice excisis, ut Harundo seritur*, Inulæ satum, non Siseris demonstrare, de qua verba faciebat. Idemque postea, Inulam Siser, & Pastinacam eodem tempore magnis seminum intervallis seri; Siser vero transferri melius. Quod hic quilibet Olitor facit, prius vero semine, Rhaphanos, Pastinacas, Cæpas, Lactucas, Brassicas, atque cætera olera serit, deinde opportuno tempore prius altero solo refosso & stercorato, ut melius convalescant,

nt-

(1) *Lib. 8. de simpl. med. fac.*
(2) *Lib. 11. de re rust. cap. 3.*
(3) *Lib. 19. c. 5.*

atque grandiora fieri possint, radices transfert. Hoc aperte iubet Columella, ut supra dixi loco citato, & ita eius verba intelliguntur. Quibus sic conceptis ad plantæ descriptionem redeo. [1] Radice firmatur longa, Pastinacæ sativæ simili, alba, aliquando in superiore sui parte purpurascente, quæ intus nervum, ut Pastinaca, & similes continet, sed duriorem, atque lignosum minime vescendo aptum. Primo anno digiti crassitudinem æquat, postea quidem fit grandior, atque excedit Pastinacam: folia emittit ex semine nata primum bina, deinde terna, postea vero quaterna ex opposito, petiolo in imo rubenti hærentia, & unicum latius singulis petiolis in illorum extremo: superius lævia, inferius aliquantulum hirsuta, per ambitum serrata, atque Laveris modo cui admodum similia sunt, insuper divisa præsertim cum

87 planta tres annos attigerit caulem edit fœniculaceum hirsutum, rubescentem, geniculatum, atque singulis geniculis alis divisum, secundo anno pedes altum quatuor, postea vero æquat, vel superat hominis staturam: in summo caulis & alarum, quas plures edit, insunt umbellæ luteæ, & in his postea semen foliaceum duplex compressum, Angelicæ vulgo dictæ semini simile. [2] Augusto mense perficitur. [3] locos amat pratenses. Huius radicis sapor, est Pastinaca amarior, atque odoratior, aromaticum quid amplius habens, gustu gratior, quapropter etiamnum a multis seritur, & præsertim in Galliis Cisalpina, ut ab illius provinciæ incolis amicis accepi, in cibo avidissimè expetitur, atque ut palato gratior fiat, illam ita parare solent. Radicem adultam accipiunt lavantque, fibras parvas culero exscindunt, postea elixant, atque cum refrixerit per longum dividunt, nervumque eximunt, atque in frusta dissectam, patella oleo ferventi plena, farina prius obductam piscium modo frigunt: eo evadere sapore aiunt, ut nec pisces bene conditos ea mensa degustare comedentibus placeat amplius. Non igitur mirum si Tiberius princeps, ut a Plinio refertur, omnibus annis a Germania afferri iubebat, cum sit ita palato, & stomacho grata, atque utilia. Huius facultates ita præter alios Plinius descripsit privatim, [4] *Siser erraticum sativo simile est & effectu, stomachum excitat, fastidium abstergit.* [5] *Ex aceto Laserpitiato sumptum, aut ex pipere, & mulso, vel ex garo, urinam ciet ut Opion credit, & Venerem. In eadem sententia est & Diocles. Præterea cordis convenire convalescentium, aut post multas vomitiones per quam utile. Heraclides contra argentum vivum dedit, & veneno subinde offensantis, ægrisque se recolligentibus. Hecesius ideo stomacho utile videri dixit, quoniam nemo tres Siseres edendo con-*

(1) *Forma.*
(2) *Tempus.*
(3) *Locus.*
(4) *Vires.*
(5) *Lib. 20. c. 5.*

continuares esse tamen utile convalescentibus ad vinum transeuntibus. Seris privatim succus cum lacte Caprino potus sistit alvum. Ex his igitur notum est plantam hanc Antiquorum usum Siseris, atque vires ab illis tributas retinere, quare alias plantas ab aliis descriptas minime Siseris vires atque gustum, & usum referre judicavi. Elaphoboscos potius historiam repræsentare planta illa radice Asphodelo simili videtur, de qua dicam.

ELAPHOBOSCON DIOSCORIDIS TAB. XX. 88

Sisarum Germanorum C. B. P. 155.

QUoniam ut fertur, Cervi hoc pabulo adversus serpentium ictus resistunt, [1] Elaphoboscon dicta fuit planta hæc, quasi ἐλάφων βόσκη, ut Dioscorides ait, [2] ὅτι φασὶ τὰς ἐλάφους γευσαμένας, ἀντέχειν τοῖς τῶν ἑρπετῶν δήγμασι. *hanc dicunt herbam cervas depastas resistere reptilium morsibus,* & Plinius [3]. *Quippe fama est hoc pabulo Cervos resistere serpentibus,* & alibi [4] *Simplicius Cervæ monstravere Elaphoboscon, de quo diximus.* Hanc Dioscorides his notis depinxit [5] Ἐλαφόβοσκον καυλός ἐστι λιβανωτίδι ἢ μαράθῳ ἐμφερὴς γεγονατωμένος φύλλα δίδακτυλα τὸ πλάτος, ἐπιμήκη ὡς Τερμίνθου, περιεσχισμένα, τραχέα ποσῶς· ἔχει δὲ παραφυάδας ἱκανὰς ὁ καυλός, σκιάδια ἔχουσας ὅμοια ἀνήθῳ, ἄνθη ὑπόμηλα, καὶ τὸ σπέρμα ἀνήθῳ ἐμφερές· ῥίζα ὡς τριδακτύλου τὸ μῆκος, πάχος δακτύλου, λευκή, γλυκεῖα, ἐδώδιμος· καὶ ὁ καυλὸς δὲ λαχανεύεται ἁπαλὸς ὤν. *Elaphoboscon caulis est Libanotidi, aut Fœniculo similis, geniculatus, folia habens duum digitorum latitudine, satis oblonga ut Terebinthi, circumfracta, aspera aliquantulum. Habet autem caulis propagines multas, habentes umbellas Anetho similes, flores subniveos, & semen simile Anetho, Radix est trium digitorum longitudine, crassitie unius digiti, alba, dulcis, & esui apta & caulis olerum modo editur, dum recens est* Et Plinius [6]. *Elaphoboscum ferulaceum est, geniculatum, digiti crassitudine, semine corymbis dependentibus Silis effigie, sed non amaris, foliis Olusatri.* Quæ descriptio mutila videtur, cum nec flores, nec radicem describat, & digiti crassitudo videtur potius cauli, quam radici, de qua nihil dicit, tributa. Quare Dioscoridis descriptionem hoc loco magis sequendam esse con-

(1) *Nomen. & Etymon.*
(2) *Lib. 5.*
(3) *Lib. 22. c. 22*
(4) *Lib. 25. c. 8*
(5) *Descriptio.*
(6) *Lib. 22. c. 22*

censeo, cùm satis totam plantam ex ea delineatam habeamus: cui a me depicta planta satis respondere videtur his enim partibus constat, Radices [1] habet albas, dulces, esui aptas, aromaticas, sapore nigræ Theophrasti pastinacæ digiti crassitudine, longitudine vero tres, quatuorve digitos, vel minus, aliquando cultu, & vetustate magis æquantes plures, ab uno ortu Asphodeli modo dependentes, a quibus folia exeunt Laveri, vel Siseri a me depicto similia, sed terna ex opposito petiolo hærentia, atque unicum in extremo, ut in Terebintho, sed per ambitum serrata dentibus acutis, tactu aspera, (quare verbum illud Τραχία, non ad foliorum superficiem, sed circumferentiam, refertur, atque non *hirsuta*, sed *aspera*, interpretandum est hoc loco, sicuti eiusdem Dioscoridis est exemplum 10 cap. de Elleboro nigro, ubi folia aspera esse dixit, per verbum Τραχέα, quod nec eo loco *hirsuta* interpretari potest nulla nigri Ellebori quidem folia hirsuta esse scimus, sed serraturis acutis circum aspera. præterea Dioscorides folia hirsuta per verbum δασέα, describit, quod proprium est, ut in cap de Sempervivo tertio notavi) lata duobus digitis, atque tribus longa caulem emittit rotundum fœniculaceum, geniculatum, & ex singulis geniculis alas, habentes in summo, ut caulis, umbellas pallescentibus floribus, quibus singulis succedunt bina semina non compressa, sed aliquantulum extuberantia Anetho similia. [2] Culta mihi floruit Aestatis fine, atque semina perfecit Autumno gustu & sapore Pastinacæ nigræ aromatico, sed non amaro, ut Plinius notat. Sponte ortam non vidi, [3] sed in agro Narbonensi oriri tradit Lobelius. Hæc satis Dioscoridis Elaphoboscum referre videtur, etsi videatur obstare, ut aliqui dicunt, Dioscoridem nullam de multiplicibus radicibus mentionem fecisse ad quod respondetur, hoc evenisse, nam hæc planta, etsi multiplici sit radice, non semper multas habet radices, cum semine difficulter exeat, atque radice feratur, una ex illis avulsa, ut omnes iam cognovere, quare non erit absurdum dicere, Dioscoridi forsan contigisse, plantam unica radice allatam videre. vel potius relatori fidem adhibuisse, qui radicem tribus digitis longam, & digito crassam esse affirmavit, nihil distinguens de multiplicitate, & sic Dioscorides ignarus forsan multitudinis, vel tacitus, ita descripsit plantæ huius radicem putans sufficere ita radicem describere, ut sit unius digiti crassitudine, & trium longitudine. Nulla enim adhuc visa est radix, quæ talem habere possit formam, & magnitudinem, nisi sit Asphodeli, Peoniæ fœminæ & similium, ut Apii, Tithymali, scilicet Tuberosi, cuius Radix tuberosa est, & Pyri formam habet, atque Dio-

sco-

(1) *Forma*.
(2) *Tempus*.
(3) *Locus*.

scorides, & Theophrastus similem dixerunt esse radici Asphodeli, cujus multiplex est radix, nec Apion unicam tantum radicem habere notarunt. Radix quidem non carnosa vel bulbosa minime poterit digiti crassitudinem assequi, nisi sit pede longior, ut Raphani, & similium. His responsum satis mihi videtur, cum in reliquis respondere videatur, & radicis hunc scrupulum ita defensum esse, & sublatum puto. Dulcis est plantæ hujus radix absque amarore aliquo, omnium 91 sententia: quapropter, an Dioscoridis Siser sit, iidem dubitant: nam Galenus, & Plinius [1] volunt Siser amarore non vacare, atque cum in hac Planta recentiores non reperissent amaroris notam, loci, cœlique varietati, varietatem obtecerunt: sed nec aliquis unquam hujus radices amaras alibi degustavit. Rejicienda igitur est eorum de hoc sententia, cum & in omnibus locis dulcis edulis, & gustu suavis sit. Icarco, cum hujus plantæ radix, tametsi quia multiplex sit, a Dioscoridis historia differat: crassitie vero, forma, & longitudine, colore, & sapore illam referat, atque etiam folijs Terebintho per quam similibus, caule, floribus, & semine, atque gustu respondere videatur, non vereor pro Dioscoridis Elaphoboscon afferre, satis sua congruente delineatione. [2] De quo Galenus loquens ita inquit. *Elaphoboscon facultatis est calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ secundo maxime excessuum ordine.* [3] Dioscorides vero hanc vim habere asserit. *Tradunt cervos hujus herba pabulo resistere serpentium morsibus. Unde & semen ejus commorsis a serpentibus datur cum vino bibendum.* [4] Plinius vero habet. *Et hoc laudatum in cibis, Quippe etiam conditum porrigatur ad urinam ciendam, lateris dolores sedandos, rupta, convulsa sananda, inflationes discutiendas, coli quoque tormenta. Contra serpentium omniumque aculeatorum ictus. Quippe fama est hoc pabulo cervos resistere serpentibus. Fistulas quoque radix nitro addito illita sanat. Siccanda autem in eos usus prius est, ne succo suo madeat, qui contra serpentium ictus non facit eam deteriorem.* Hanc pro Sisaro omnes depinxere, atque verum esse affirmant, sed in descriptione Siseris jam ostendi, omnes hallucinatos esse; cum ideo hanc Siser esse putaverint, quia radices ferebatur, una ex illis avulsa, quod ex Marcelli Virgilii commentario excepere, non sine nimium pudore, cum ex hoc cognoscantur ad legendum parum solliciti, vel ad verba, & sensus considerandos inepti, atque nimis creduli. Non enim quia scripsit Marcellus Virgilius: *Sers hoc non semine, sed bulbis, veteres dixerunt: qui ut in Lilio, Inula, & Aro fit, a reliqua radice avulsi, ad novam sobolem in hortis disponuntur*, ideo non erat Plinii, atque Columellæ textus ab eodem citatos considerandos, atque sen-

K

(1) *Lib. 8 de simpl. med. fac.*
(2) *Vires.*
(3) *Lib. 6. de simpl. med. fac.*
(4) *Lib. 22. c. 22.*

sensus veritas excipienda, quam, ut dixi in descriptione Siseris patefeci, nec repetenda est hic amplius. Non esse Elaphoboscon Dioscoridis quæ ab aliis depingitur, ex his quisque iudicabit, radicis quidem 93 sapore, forma, longitudine, semine foliaceo Anetho dissimili, totaque forma abesse cognoscet.

IANI PLANCI ADNOTATIO XVII.

DVas has Vmbelliferas Plantas, quas Sisarum unam, & Elaphoboscum alteram appellavit Columna, Olerum sunt genus, quod Pastinacam diceres, & alterutram Botanici Eruditi eam esse contendunt, quam Tiberius Cæsar quotannis a Germania afferri iubebat ut Palato & Stomacho suo indulgeret. Columna, ut apparet, stat pro prima. Verum Bauhini fratres, & Dodonæus Germani pene, & cum ipsis Tournefortius pro altera stant, quam Elaphoboscum Cervis pecuniam herbam Columna noster vocitavit.

PAPAVER HERACLEVM THEOPHRASTI, ET DIOSCORIDIS TAB. XXI

Cyanus Segetum C. B. P. 273.

PApaveris nomen huic plantæ inditum fuit, non quod esset ex genere Papaverum, [1] sed quia inter segetes sicuti Papaver rhoeas foliis non dissimilibus exoritur, capitula etiam Papaveri similia habens. Heracleum vero dictum ob virium præstantiam in educendo vomitione humores comitialem efficientes morbum, quo Hercules depressus fertur unde comitialis morbus Herculeus dictus est. *ἀφρώδης* a Dioscoride dicitur, quia album sit, & spumæ speciem huiusce refert. Spuma quidem cuiusvis rei dicitur, quod rarum, album, leveque sit ut salis spuma, quæ velim sinus, aut lanugo quædam saxis hærens invenitur, quam Dioscorides [2] *ἄχνη*, & *ἐπίφλυγμα* appellavit. quæ verba lanuginem significant vel quod simile sit forma & colore, ut Aphronitrum. Dici etiam potest *ἀφρώδης* ab effectu, spumosum enim humorem, pituitam scilicet, in aqua mulsa potum, vomitu educit, ut Theophrastus, & Dioscorides aiunt, Galenusque consentit. Huius notas sic Theophrastus depingit [3] *Ἔστι δὲ μήκων, ἡράκλεια καλῶ*

(1) *Nomen & Etymon*
(2) *Lib. 4. c. de spuma salis*
(3) *Lib. 9. c. 13.*

λευκαί. τὰ μὲν φύλλα ἔχουσα οἷον στρουθίῳ, ᾧ τὰ ὀθόνια λευκαίνουσι· ῥίζαν δὲ λεπτὴν ἐπιπόλαιον· τὸν δὲ καρπὸν λευκόν. [1] *Aliud autem Papaver heracleum appellatur, quod folium habet ut Struthium, quo lintea dealbant: radicem vero albam per summam terram: fructum autem album.* Dioscorides vero habet. [2] Μήκων ἀφρώδης, ὑπὸ δέ τινων ἡράκλεια καλουμένη, καυλὸν ἔχει σπιθαμιαῖον, καὶ τὰ φύλλα σφόδρα μικρὰ στρουθίῳ ὅμοια, καὶ καρπὸν παρ' αὐτοῖς λευκόν, καὶ τὸ ὅλον δὲ βοτάνιον λευκόν ἐστι, καὶ ἀφρῶδες· ῥίζαν δὲ λεπτὴν ἐπιπόλαιον. *Papaver spumeum, ab aliquibus herculeum appellatum est, caulem habet pedalem, & folia admodum parva, Struthio similia, & fructum ab ipsis album, & tota herbula alba est, & spumea: radicem autem tenuem in summa terra.* Plinius autem ex Theophrasto excipiens scripsit. [3] *Alterum e sylvestribus genus, hiraclion vocatur, ab aliis aphron, foliis (si procul intuearis) speciem Passerum præsentantibus: radice in summa terra tuae, semine spumeo: ex hoc lina splendorem trahunt Aestate.* In qua descriptione iam omnes animadverterunt Plinium hallucinatum, herbam ignorantem, a vocis falsae similitudine στρουθίον, vel στρουθός, Struthium, Lanaria, scilicet herba, cum στρουθίον, vel στρουθός, quæ verba Passerculum, & Passerem significant: idcoque Passerum speciem folia præsentare dixit. Sed veritas est ut folia Papaveris huius similia sint foliis Struthii, Lanariæ herbæ, qua lintea dealbantur, Sed hanc dealbandi vim Plinius non Struthio, sed Papaveri tribuit, dicens: *Ex hoc lina splendorem trahunt Aestate:* ᾧ relativum non proximiori στρουθός, sed Papaveri tribuens. Nescio quidem, miror que quomodo in hunc inciderit errorem, nam ᾧ relativum, non feminini sexus est, ut μήκων ἡράκλεια, sed neutri, vel masculini, στρουθίον, vel στρουθός, quod tamen minime animadvertens (emungebatur tunc candela) Papaveri perperam tribuit. Ex his denique nisi foliorum Struthii delineationem habeamus certam, nullam cum Struthii folia habere similitudinem herculei huius Papaveris folia asserere poterimus. Quare quoad fieri poterit Struthium primo depingam antiquorum, eiusdem scilicet Theophrasti, auctoritate, & delineatione, deinde plantam pro Papavere, Struthii folia admodum minoribus, ut Dioscorides notat. [4] Struthium igitur ut ab ipsius etymo incipiam, ideo appellatum censeo, quia ipsius folia ad modum pennarum avis Struthiis appellari, vulgo *Struzzo*, utrinque laciniata sunt: nam & aliæ plantæ a pennarum similitudine appellatæ sunt, ut Filix, quæ πτέρις dicitur, quia folia utrinque digesta sunt pennæ modo, [5] ut Dioscorides ait in cap. de Filice: ita etiam folia Abietis, esse

(1) *Descriptio*
(2) *Lib. 4.*
(3) *Lib. 20. cap. 19.*
(4) *Struthii etymon & delineatio.*
(5) *Lib. 4.*

se videntur, ut Theophrastus ait [1], & etiam Sorborum: *Singula vero*, inquit, *constant ex obliquis pennæ modo partibus, ac si omne unum esset, habent lobos excisos ad nervum usque, verum differunt singula multitudine partium.* [2] *Decidunt vero non partes, sed totum folium pennæ facie.* Quod etiam folia plantarum similia dicantur pennis Struthii avis, idem Theophrastus testis est, qui de arboribus Indiæ loquens ait, [3] *Alia cui folium specie prælongum, simile pennis Struthiorum, quæ super galeis imponuntur &c.* Item spinosa vel aculeata folia habere debet, nam Theophrastus [4] inter ἀκανθόφυλλα Struthium recenset atque Sonchum

95 & Struthium, & similia, non esse acanaceæ generis notat, nam capitula non habent spinosa, vel spinis circumdata, ut reliqua spinosa foliata acanacea. Flores edere dicit idem Theophrastus Æstate inodoros, atque pulchros [5] *Floret & Iris Æstate, & Struthium dictum, flos aspectu pulcher, sed caret odore*: cujus flores in coronis addi antiquitus refert Athenæus. [6] Radicem tetetem longamque habere debet Polemoniæ similem Dioscoridis sententia, qui de Polemonia loquens ait, ῥίζα πηχυαία, ὑπόλευκος, ἐμφερὴς στρουθίῳ. *Radix cubitalis, subalba, similis Struthio.* Sunt qui Struthium oleæ folia habere putant, atque Plinii auctoritate moventur, qui ait [7] *At quæ vocatur Radicula, lavandis demum lanis succum habet mirum quantum conferens candori, mollitiæque, Nascitur sativa ubique sed sponte præcipua in Asia, Syriaque saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo tenui, & ipso cibis indigenarum expetito, & ungentis, quicquid sit, cum quo decoquatur, folio oleæ &c.* Sed hanc Plinii lanariam herbam Oleæ folio, non Struthium, cujus folia ἀκανθόφυλλα esse debent, sed quam Dioscorides παρακανθόφυλλον esse scribit, Hippophaes censerem. Pro Struthio vero ex lacteis vulgo dictis & Stœbis falso putatis aliquam vel illis similem supponerem: spinosa foliata quidem sunt ut Sonchus, & capitula eidem similia non acanacea habent: atque in aliquibus acrem utrumque habitum cerebro molestum me sæpe percepi. Sed de his nihil nunc statuo, nam dealbandi vim lanas in radice perquiro: atque nunc lacteis, & Stœbas, foliorum, atque plantæ totius forma Struthii delineationem referentes sufficit considerare: non ut Struthii vim referant, sed Plantæ habitum, cui simile foliis admodum minoribus herculeum Papaver demonstrandum suscepi, ut Dioscorides vult. [8] Planta hæc frequentissima est in agris [9], nec minus erratico Papavere infe-

sta,

(1) *Lib.* 3. *c.* 10.
(2) *Lib.* 3. *c.* 11.
(3) *Lib.* 4. *c.* 5.
(4) *Lib.* 6. *c.* 3.
(5) *Lib.* 6. *c.* 7.
(6) *Lib. ult. c.* 10.
(7) *Lib.* 19. *c.* 3.
(8) *Forma.*
(9) *Locus.*

sta, quare inter hordea non cribrata etiam capitula inveniuntur. Agricolæ *flor campese* nuncupant. Radice firmatur parva, tenui, parum sub terra descendente, atque multo minus Corniculato Papavere, cujus radicem per summam terram ferri tradit Theophrastus, & Dioscorides alba parvis fibris divisa: folia emittit primis erratici Papaveris foliis similia, atque etiam Laccarum, & Stœbarum, quarum foliis etiam cum adoleverit similia sunt, sed minora duplo, vel triplo, albidiora, atque molliora, lanuginosa multum, quare incana perspiciuntur. caulem emittit Veris fine, ab radice alis divisum, in quibus & foliis præter naturalem aliorum foliorum hirsutiem, lanugo quædam visitur, quasi rarum superiectum sit Bambacinum, quo spumæ colorem, raritatemque referre videtur: nec alio modo spumam referre censeo plantam aliquam; nec ut aliqui putant exudare spumosum liquorem, in humido quidem extrinseci caloris fervescentia sequitur, ut spumescere possit, quod in plantis minimè posse accidere censeo, cum adhuc non observaverim. [1] Aestate vero in alarum summo ex singulis foliorum alis, ut in Chelidonio maiore, quod παρ' ἕκαστον φύλλον florem habere ait Dioscorides, capitula sunt alba, squamosa, flores edentia varios, nam albo, purpureo, atque cæruleo colore conspiciuntur: quod autem capitula huius plantæ sint similia Papaveris capitibus, idem Dioscorides tradit in capite Centaurii maioris, his verbis: ἐφ' ὧν κεφαλαὶ ὅμοιαι μήκωσι, *in quibus capita similia Papaveri*: hæc quidem Centaurio similia sunt. Semen habet Cnici parvum ex cinereo album, quare ἀφρώδης dicitur, talis quidem est spumæ color, nam aquæ opacitas per ipsius diaphanas partes perspicitur: pappum habens, amarum, acre, quod perfectum per se decidit aperto capitulo. Huic Theophrastus has vires tribuit: [2] *Purgat per superna radix huius utimur ea aliqui ad comitiales in aqua mulsa.* Dioscorides vero diligentius vires describens, & modum, ait: [3] *Huius fructus, non radix, colligitur Aestate ubi plene maturuit, & siccatus decidit. Purgat per vomitus, si acetabuli mensura cum aqua mulsa sumatur. Huiusmodi purgatio privatim comitialibus commoda est.* Plinius quidem habet: *Tunditur in pila comitialibus morbis acetabuli mensura semen in vino albo: vomitiones enim facit.* Atque de semine Dioscoridi consentiens intelligit, nam Theophrastus radici vim tribuit in aqua mulsa pota. Plinius ab utroque in hoc dissentit, nam in vino albo potari scripsit: a quo deceptus Gaza, in versione huius loci μελικράτῳ, *vino mulso*, interpretatus est. [4] Sed error utriusque videtur, nam in vomitionibus non vino, sed aqua mulsa uti debet, cum propriam hanc vomitiones ciendi vim aqua mul-

(1) *Tempus.*
(2) *Lib. 5.*
(3) *Vires.*
(4) *Lib. 5. c. de aqua mulsa.*

mulsa habeat teste Dioscoride. [1] Galenus vero hæc de planta hac reliquit. *Papaver herculeum, vocatur & aphrodes, eo quod totum album, & spumeum sit, existens parvum. Semen habet pituitam expurgans*. Recentiores hanc seminis vim eiendi vomitiones non cognoverunt sub Cyanei floris nomine a Plinio inter alios coronarios relato [2]. Qui an diversus a spumeo Papavere, quod non cognovit, sicuti 97 & an ipsius Cyanus sit incertum est, sed & utrumque esse posse censeo, nam & Struthii flores, his non absimiles coronarii etiam sunt sicut & huius flores, quorum venustate, & coloris differentia manipuli eleganter compositi conficiuntur Aestate, immixtis Rosarum, Aurantiorum, Caryophyllorumque floribus, ut & oculi coloris varietate, & nares odore oblectentur, atque ideo in hortis seritur. Quare *ἀφροδίσιον μήκων*, Veneris scilicet Papaver appellari potest. Chondrillis, Intybisque cum parum foliis similis esset, natura similem fecerunt atque easdem vires huic quas Serides habeat tribuere, refrigerantem nempe, atque siccantem. Mihi vero ut ex sapore perspicitur acrimonia participare videtur, atque non parum differre ab illis. Placentinum aiunt Syrupo e Cichorio Cyaneum immiscuisse Cichorii generi adscribente, sed certe ab eo distat ut iam omnes animadverterunt atque ego non hanc plantam, sed aliam speciem cæruleum florem semper edentem, quam Dodonaeus Chondrillam cæruleam appellat, lactescentem Placentinum usurpasse censeo, quam alii pro Sesamoide parvo Dioscoridis depingunt, illi longe flore, seminisque colore & sapore, viribusque dissimilem [3]. Est & altera Cyanei etiam nomine maioris planta vulgo dicta, non in agris sed montanis locis frequens, foliis maioribus, latioribusque, incanis, hirsutis, atque lanugine illa superabundanti etiam referta, caule breviore, crassiore lanuginolo, floribus purpureis, calyce non albo lævi, sed squamis viridibus per ora flavis laciniis divisis, radice perenni, atque repente semine vero non differt. Ex his igitur constat plantas ab aliis pro spumeo Papavere depictas nullam cum Struthii foliis habere similitudinem sicuti, nec suæ respondere delineationi. Planta hæc foliis flore semine, & viribus non minus Sesamoidem parum refert, cuius historia, & vires similes fere sunt. Nam Hieronymus Tragus vir doctissimus in suo Herbario, sub vulgari appellatione Baptisculæ, Plantæ huic purgatrices vires experimento adesse tradidit, ut Seminis dimidia Drachma in pulverem redacta sumta bilem per alvum detrahat, item & flos, & semen decoctum cum Vino, & potum contra Araneorum, & Scorpionum ictus auxiliatur. In Vetustissimo Herbario Membranaceo

Sin-

(1) *Lib. 7. de simpl. med. fac.*
(2) *Lib. 21. c. 9. & 11.*
(3) *Varietas.*

Sancti Ioannis Carbonariæ, ut diximus; Planta pro Spumeo Papavere depingitur similis toto habitu, & Capitulis, sed foliis minime incisis.

Iani Planci Annotatio XVIII.

PVdeat Veteres Botanicos qui tanti Dioscoridem suum, & Theophrastum in describendis Herbis faciebant, ut piaculum crederent si intra eorum Cancellos non continerentur, & si ab ipsis latum unguem discederent; Pudeat inquam, si videant Papaverem Heracleum, ita ab ipsis appellari Herbam, non quod Papaveris maximas vires haberet, sed quod passim in Campis inter agrestia Papavera proveniret. Si haec est dignoscendi herbas nota Quot, quaeso, Herbae Papaveris nomine insigniri poterunt? Quare gratias habebimus, Dodonaeo, Clusio, Bauhinis, ceterisque summis Botanicis, qui repudiato servili illo studio Dioscoridis & Theophrasti in re Herbaria interpretandi, libros Primi scripserunt doctos quidem & laboriosos, quibus hanc facultatem ex ipsa Natura, non ex mutilis & otiosis Graecorum verbis, mirifice amplificarunt. Verum gratias maiores habebimus Columnae, & Caesalpino nostris, qui primi facem tulerunt Tournefortio, ceterisque, ut Plantas non a foliis, multo minus a loco natali, colore, ceterisque extrinsecis notis, sed a floribus, & fructibus distinguerentur, & in certas Classes amandarentur, quo factum est ut facilior & expeditior Botanices scientia evaserit, licet tot Plantarum millibus aucta, quas Recentiorum Botanicorum industria ex universo pene Terrarum Orbe conquisivit. Verum Columna noster quando Phytobasanon scripserat nondum religione in Veteres erat spoliatus, neque Lyncei nomen adeptus, quare non a Natura, sed ut Adolescens xxv. Annorum & Iuris Doctor ita Herbas ex Dioscoridis & Teophrasti Libris, ut Leges ex Codice & ex Digestis interpretabatur.

PHYTEVMA DIOSCORIDIS TAB. XXII. 99

Scabiosa Capitulo globoso maior. C. B. P. 270.

FAcilem, probabilemque putarunt commentatores aliqui, Plinium sequuti, excusationem esse, quia Phyteumatis usus ad amatoria tantum utilis praescribitur, supervacaneum esse illius historiam describere, vel vestigare. Sed iis quidem difficilis fuit huius plan-

plantæ investigatio, iccirco ne viderentur parum diligentes, occasionem nacti, in ea quiescunt. Huius quidem plantæ historia brevissima est, sed notas principes habet, quod si quis diligens, atque studiosus Lanariam herbam invenerit, aut ex coniectura verborum ab antiquis relictorum idea consideravenit, facile illam, a foraminum fructus notis quibus dividi traditur, inveniet. At iis confisus signis plantam hanc describere studui [1] Huius etymon etsi omnibus plantis commune videatur, quia φυτεύονται omnes, tamen φυτεύω, non tantum *plantare*, sed *producere*, *generare*, & *parere* significare traditur Hæc cum ad amatoria maxime apta sit, & sic ad generationem, præ alijs [2] φύτευμα appellata est φυτεύειν, non tantum φυτὰ, & φυτὸν, sed etiam παῖδας, dicitur unde Aristophanes, [3]

> Ἔπειτα παῖδας χρηστοὺς φυτεύειν, καὶ τρέφειν
> *Postea filios opartes plantare, & nutrire.*

Et Diogenes, ut apud Laertium, liberis dans operam, *se hominem plantare* dicebat. Huius apud Dioscoridem hæc est delineatio [4] φύτευμα φύλλα ἔχει ὅμοια στρουθίῳ, μικρότερα δὲ· καρπὸν πολὺν τετρημένον· ῥίζαν μικρὰν, λεπτὴν ἐπιπόλαιον. *Phyteuma folia habet similia Struthio, minora vero fructum copiosum perforatum radicem parvam*, aliqui legunt, *μακρὰν*, *longam*, *tenuem*, *per summam terram*. Plinius vero usum tantum descripsit, de quo postea. Huic delineationi respondere videtur planta a me deprehensa, quæ radicem habet longam tenuem parum sub terram descendentem, oblique se propagantem, atque supra terram emicantem, ex qua folia exeunt parum hirsuta ex viridi albicantia, forma & divisura Iaceis vel Stoebis vulgo dictis similia, verum prima folia latiora sunt, rotundioribus finibus erosa, minora vero. Postea caules edit cubitales, & bicubitales etiam, quibus per intervalla geniculis folia hæreat ex opposito bina, tenuiora, magisque pinnata, ex quibus alæ exeunt, in quorum, & caulis summo longis petiolis incumbentia extant capitula florum purpureorum, ad cæruleum vergentium, similia Trifolio Bituminoso, vel magis plantæ Pycnocomon a me dictæ, [5] quæ hic toto anno propter cæli amœnitatem ubique visuntur per margines florida visuntur, oculosque recreant, sed [6] Aestate magis quibus decisis succedunt fructus plurimi circum compositi caput efformantes oblongum, ideoque Dioscorides dixit καρπὸν πολὺν, *fructum copiosum* fructus hi diligenti naturæ industria

sunt

(1) *Etymon*.
(2) *Nomen*.
(3) *In Vespis*.
(4) *Descriptio*.
(5) *Locus*.
(6) *Tempus*.

funt formati, finguli enim in imo quo cohærent, funt acutiores, in medio illorum craffiores, a medio vero ad fummum latiores fiunt, atque cartilagine quadam tenuis lineis fignata conftructi quos fi invertas pilei formam, vel nolæ repræfentare videbis latior enim pars & cartilaginea, limbum, reliquum pyramidalem formam, quæ pars tota circumfracta eft per longum, in arcus, & postea pervios, per quam eleganti ftructura atque fi illos expreffe pervios videre volueris, fructum afpice plantæ maioris Hifpanicæ ab Herbariis dictæ congeneris, qui cum fit maior, maiora habet foramina, ita ut acus permeet per fingulos arcus femen hoc plantæ Hifpanicæ hirfutum in imo eft, hoc differens a noftrate. Hanc fi conjecturæ indulgendum eft, magis fuæ refpondere delineationi cenfeo nec nifi Iafia herba certior fit, atque diverfis foliis, de hac difceptandum eft amplius. Vires[1] non alias, quam ad amatoria utilem radicem effe, Diofcorides defcripfit. Plinius, ac ratione dixit,[2] *Phyteuma, qualis fit, defcribere fupervacuum arbitror, cum fit afus eius tantum ad amatoria*. Sed certe ad aliud utilem effe poffe cenfeo nam non quia ufus erat ad amatoria tantum, vires alias quibus non utebantur, vel minime cognitas habebant, habere non poterit. Quare non mirum fi recentiores alias huic vires, & non ad amatoria, quorum ufus exolevit, cognovere fub Scabiofæ nomine, quia ad Scabiem fanandam, atque ficcandam utilem illitam putant an autem hoc vi calidi, vel frigidi, ficcantis eveniat ignorare eos penitus mihi videtur[3] nam Pena & Lobelius viri docti, nunc fimilem faciunt viribus plantæ Succifæ, vel Diaboli morfus ab ipfis appellatæ, a me vero Pycnocomon, acribus, atque cordi inimicis, nunc vero Cyaneis, Chondrillis, & Intybis[4], refrigerantibus, ficcantibufque, ac cordi amicis. Sed vires hæ recentiorum plantis attributæ, ut contra venena, & peftiferos morbos, Theriaca admixta fint utiles, vel refrigerantes, atque conftringentes fint, Plantagine, Equifeto, & fimilibus immixtis, minime animo meo fatisfaciunt, nam quælibet planta nifi viribus fit omnino contrariis, admixtis utilibus, efficere idem dici poteft. In hac planta etfi aliquid amaritudinis infit, non tamen acrem effe percipitur, quare non mirum fi viribus ficcantibus, & adftringentibus effe aliqui dixerunt, qui Scaben Diofcoridis effe putarunt atque Plantarum Auctor hiftoriæ ait, *decoctum Scabiofæ mirum in modum effe efficax contra fcabiem hauftum, ficuti & fuccus illitus fcabiofis corporibus*. Sed Scabiofis etfi extrinfecus calida, & ficca, utilia fint, non calefacientes, & acres fyrupos, fed refrigerantes, atque ficcantes exiberi fcio quod peritioribus atque huius facultatis

101

(1) *Vires*.
(2) *Lib. 27. c. 12.*
(3) *Adverf. c. de Scabiofa, & Succifa*.
(4) *Obferv. cap. de Cyaneo*.

studiosis viris decernendum relinquo. Dioscorides hanc ad amatoria utilem esse scripsit, sed modum omisit, quare incognitus adhuc erit, præsertim cum potius magica, quam physica facultate hoc efficere possit, sicuti in aliis, quæ appensæ collo, vel domui, vel tactæ, vel simili modo utiles ad aliquid esse prædicantur. Non est Phyteuma quæ ab aliis Matthiolo, & Pena describitur, nulla quidem illarum fructus habet acriosos, sed paucos contra Dioscoridis sententiam, qui καρπὸν πολὺν habere ait, nec folia habeat Struthii herbæ, quæ folia pinnatis, & ex genere ἀκανθοφύλλων, atque Sonchi capite esse censetur Auctore Theophrasto(t), de qua supra diximus.

Iani Planci Annotatio XIX.

SVperiore adnotatione vidimus Columnam in Phytobasano, ut & Veteres Botanicos plerumque Dioscoridis Admiratores Interpretis munere in herbis credendis functos fuisse, sed ita ipsi Herbas ex mutilis Dioscoridis verbis interpretari cogebantur, ut Harioli potius quam Interpretes viderentur. Plinius qui Dioscoridem magis exscribit, quam interpretatur, quum viderit Phyteuma ab ipso tantum ad amatoria prædicari, supervacuum esse dixit, ut hanc herbam describeret. Ita verecundiæ simulatione inscitiam suam hoc loco, ut in aliis plurimis, occultavit. Matthiolus vero quamquam verba Plinii hæc suppresso nomine exscribat, tamen pro Phyteumate Dioscoridis Rapunculum apponit. Verum, ut ait Marcellus Vergilius Florentinus Interpres facundus, & eruditus Dioscoridis: non adeo amoribus infensi sumus, ut utilem eis herbam negligere penitus cogitemus. Ita reipsa sensit Matthiolus ipse, qui Rapunculum, ut diximus pro Phyteumate apposuit; Ita sensit & Columna noster, qui Scabiosæ hoc genus Dioscoridis Textui accommodavit, Ita senserunt vulgo alii Rei Herbariæ Scriptores, qui pro Phyteumate Dioscoridis Resedam Plinii Ariminensem herbam plerumque descripserunt.

(t) Lib. 6. c. 3. Lib. 7. c. 9.

ERI-

ERINUS NICANDRI ET DIOSCORIDIS TAB. XXIII.

Campanula flore minore albicante ramosior. Moris. Hist. Oxon. P. 2. 456.

ERinon plantam hanc appellarunt Antiqui [1], quia lacteum succum habet, atque emittit Caprifici modo, quæ ἐρινεὸς a Græcis dicitur. Quapropter Plinius post Caprifici descriptionem, ita hanc subscripsit. [2] *Herba quoque quam Græci Erineon vocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem.* Et quia Ocimi folia antequam caulem edat habet, ut in Ocimoide observatur. Ocimoides, & quia aquatica loca diligat, ὑδρηρὸς, dicta fuit. Dioscorides his notis depinxit [3] Ἔρινος φύεται παρὰ ποταμοὺς καὶ κρήνας· φύλλα ἔχει ὠκίμῳ ὅμοια, μικρότερα δὲ καὶ ἐπεσχισμένα τα περὶ ἄκρα, κλωνία δὲ ε ἢ ϛ΄. σπιθαμιαῖα· ἄνθη λευκὰ· καρπὸν δὲ μέλανα, μικρὸν, στρυφνόν· ὀποῦ δὲ μεστός ἐστιν ὁ καυλὸς καὶ τὰ φύλλα. [4] *Erinus nascitur apud fluvios, & fontes: folia habet Ocimi similia, minora vero, & incisa in extremis partibus ramulos quinque aut sex pedis altitudine, flores albos, fructum nigrum, parvum, & acerbum. Caulis & folia succo referta sunt.* Plinius ita transcripsit. [5] *Palmum alta est, cauliculis quinis fere, Ocimi similitudine, flos candidus, semen nigrum, parvum.* [6] His respondere videtur planta a me depicta, quæ non nisi locis aquosis, fontium, fluviorum ripis [7], ac Vallibus, in Montium radicibus ubique hic frequentissima: radice constat carnosa non magna, parvum Raphanum æquantem ad summum, candida, gustu suavi ex dulci acerba, acetariis expetita, lactescente; in medio, vel imo parum extuberante, a quo folia exeunt primo Vere Ocimi foliis similia, minora vero, media Ocimi foliis æqualia, per ambitum serrata, superne hirsuta parum, atque viridia, inferne vero lævia, atque polita, albidioraque, caules postea ab radice emittit plures, secundum loci, annique temperiem, pedales, vel maiores angulosos, hirsutos quos folia absque petiolis alternatim circumdant, longiora admodum, angustioraque minusque serrata, ita ut qui viderit plantam sine caule, atque postea caule præditam, diversam absque dubio esse censeat, nisi domi cultam observaverit: folia quidem, quæ, antequam caules ederet, habebat terram tangentia, marcida

L 2 ova-

(1) *Nomen, & Etymon.*
(2) *Lib. 23. c. 7.*
(3) *Lib. 4.*
(4) *Descriptio.*
(5) *Lib. 23. c. 7.*
(6) *Forma.*
(7) *Locus.*

evanescunt, nec in illa amplius inveniuntur. Ex foliorum alis ramuli exeunt, in quibus sicut in caulibus flores Maio exeunt petiolis parvis hærentes cavi, quinque divisuris in extremo dilecti, colore albicantes candidos flores & niveos observavimus in Valle, qua fluvius decurrit e montibus supra ædiculam D. Nicolai, Anversæ Sulmonens. Diocesis, & Zagarolæ in Vinea Franciscanorum, & etiam purpurascentes, totus thyrsum habentes qui in tres curvas partes dividitur quibus siccatis florum basis excubetat, quæ hirsuta est, & in quinque viridia foliola desinit, semen perficiens Iunio, & Iulio fuscum, minutum, compressum, gustu acerbum, quod cum perfectum & siccatum est, per basis foramina quæ tunc pervia sunt decidit. Tota planta ex radice, ad florum calyces usque lacte manat dulci disrupta. Hic igitur videtur, natali loco, forma foliorum, lactis copia & sapore, quæ notæ privatæ sunt, suæ delineationi respondere Huic Dioscorides has vires tribuit. *Huius semen drachmarum duarum pondere, ad mellis Cyathos quatuor admixtum, ad oculorum fluxiones sistendas illinitur. At succus aurium dolorem sedat, cum sulphure vivo, & nitro instillatus*, Plinius habet, *tritum cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur: utcumque autem decerpta manat lacte multo, & dulci herba, per quam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt venenis*. Galenus Erinon non habet, sed Echinon herbam describit, ita ut Erinon referre videatur. Aegineta vero habet Erinon, & Echinon ex Galeno transcriptam, ita ut diversa ab Erino esse censeat. *Erinos*, inquit, *aquatica herba est, cuius seminis drachmæ duæ, cum mellis drachmis quatuor illitæ, oculorum fluxiones sistunt, succus ad aurium dolorem facit*. Nec ut Dioscorides etiam, aliquid de vi propellendi venena tradit, quam Plinius addit, cum ait. *Folia resistunt venenis*. Sed Nicander hanc vim in radice esse tradidit in Theriacis suis, his versibus.

> Ἠὲ σύ γ' ἠρύγγοιο καὶ ἀλθαίης ἀκάνθου
> Ῥίζαν λυσάιο, φέροις δ' ἰσοβριθὲς ἄχθος
> Ἀμφοῖν καὶ ³ χλοάοντος ἐν ἀρπέζοισιν ἐρίνου.
> *Sive tu Eryngii, & salubris Acanthi*
> *Radicem teres, ferres vero æquum pondus*
> *Amborum, & virentis in summis pede Erini.*

Scholiastes Nicandri Græcus hæc etiam de Erino refert. *Diocles in Rhizotomico ait esse similem Ocimo prodesse adversus venenosas bestias nascitur prope fluvios, & fontes, & loca aprica, & montium radices*. Ex quibus

(1) *Tempus*.
(2) *Vires*.
(3) *Alias* χλιάζοντος *accumbentis*.

bus Nicandri & Dioclis verbis radicem resistere venenis patet, atque hanc a me descriptam plantam radicem habere, quæ servari apta sit Dioclis sententia, quod in aliis Erinis ab aliis putatis minime perspicitur. Non est Erinus, quæ a Mathiolo depingitur mutila planta sine floribus, quam nemo nisi ab eodem depictam vidit, præter ipsum qui se manus lecte inseruisse ea exstirpata asserit. Sed certe folia ab ipso depicta Dioscoridis Erinum non referunt, verba quidem illius non percepit, nam *folia incisa in superiore parte*, foliorum scilicet intelligitur, non caulis ut perperam hic depinxit Dioscoridis verba hæc sunt, καὶ ἐπεσχισμένα ἐκ τῶν ἄνωθεν μερῶν, ut etiam in capite de Argemone observatur. Quare nec plantam illam Erinum, nec vera asserere eo loco censeo, non enim plures sunt apud fluvios & fontes, montiumque radices orientes, quæ nobis aliisque vestigatoribus incognitæ sint. Nec 105 est Erinus quæ a Pena & Lobellio refertur, eam nec idem asseverant. Nec quam postremo Dalechampius proponit, foliis minime incisis, nec crenatis iuxta caulium fastigia ἐκ τῶν ἄνωθεν μερῶν ἐπεσχισμένα, inquit Dioscorides, *in longum & angustum veluti fissis pene instar Pinastri*, ita idem vertit, an autem recte interpretatus sit, & vera sit ab ipso depicta planta quilibet ex supradictis iudicabit.

IANI PLANCI ADNOTATIO XX.

Matthiolus, ut vidimus in superiore adnotatione Rapunculi genus pro Phyteumate Dioscoridis apposuit, Hic vero Columna Rapunculi esculenti genus pro Erino Dioscoridis apponit. Matthiolus vero, quum alius Rapunculus ei non suppeteret, ut pro Erino apponeret, mutilam quamdam Herbam apposuit sine flore, & fructu, quam nemo, ut Fabius noster ait, vidit, nisi ab eo depictam.

HIPPOPHÆSTVM VEL HIPPOPHAES DIOSCORIDIS TAB. XXIV.

Carduus Stellatus, sive Calcitrapa I. B. 3. 89.

Varia non solum est huius plantæ nomenclatio, sed eiusdem scriptura in aliquibus enim legitur (1) ἱππόφαιστον, ἱππόφεως, ἱππόφαες, ἢ ὑπόφαιστον, *Hippophæstum*, & *Hippophaes* in aliis *Hippope*, *Hippopæstum*, & *Hyppophæstum*, & *Hippophyes* ἱππόφαιστον dici potest ἀπὸ τοῦ ἵππου, & φαίνες, ἀπὸ τοῦ φαίνομαι, *Hippophæstum*,

(1) *Hist. lib. 9. c. 271.*
(2) *Nomen.*
(3) *Etymon.*

ftum, scilicet, valde splendidum, ἵππο quidem, *valde* significent & augumentum, ut ἱππομάραθρον, & similia, a Dioscoride usitatam compositionem, atque valde splendidam spinam appellarem, quod capitulis plantæ huius convenire videtur, læves quidem atque splendidæ in orbem circa capitula dispositæ sunt spinæ, unde vulgo *Stellaria* vocitatur; atque *Calcitrapa* etiam, quia cum spinis sit pungentibus, atque duris, hominibus cæterisque animantibus ipsam pedibus terentibus infesta est. Quamobrem Plinii [1] in textu in quo corrupte legitur Hippope scriptum fuisse censeo eo loco, pro Hippope Hippopæston, quod nomen ex ἵππο, & παίω, quod est ferio, conflatum videtur, unde valde feriens spina dici posset. quidam scribunt Hypopæstum, non Hypophæstum, in Pauli AEginetæ codice legitur, & etiam in Plinio, & adverbio illo ὑπὸ, sub ferientem spinam dicere oporteret, vel sublucidam. Quare *Stellariæ* nomen, a lævitate spinarum, & forma, Calcitrapæ vero ab effectu, vulgo remansit plantæ huic, atque antiquo nomini ἱπποφαιστον, vel ὑπόφαιστον, & ἱππόφαιστον, vel ὑπόφαιστον satis congruent. Plinius [2] ne harum plantarum Hippophyeos & Hippopes etymon ignoraisse videretur, divinans ait, *Debent accommodatæ esse equorum naturæ, neque ex alia causa nomen accepisse.* Mihi vero Hippophyes tantum nomen respondere videtur, nam ἱπποφυὲς. equis genitum, significare videtur. atque non ἵππο sed ἵππος interpretatur. Hippope vero, quam alio loco idem Plinius Hypophæstum appellat, minime respondet, cum ὑπὸ non ἵππο, habeat. Huius notæ hæ sunt apud Dioscoridem [3] Ἱππόφαιστον, οἱ δὲ καὶ τοῦτο Ἱππόφαες καλοῦσι φύεται ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, ἐν οἷς καὶ τὸ Ἱππόφαες, καὶ αὐτὸ γναφικῆς ἀκάνθης εἶδος ὑπάρχον. ἔστι δὲ χαμαιπετὲς, ἔχον μόνον φυλλάρια μικρὰ ἀκανθώδη, καὶ κεφάλια χαῦνα. οὔτε δὲ καυλὸν οὔτε ἄνθος φέρει. ῥίζαν δὲ παχεῖαν καὶ μαλακήν [4]. *Hippophæston, quidam & hoc Hippophaes appellant. Nascitur in iisdem locis quibus & Hippophaes, & ipsum fullonicæ spinæ species existens. Est autem humile, solum habens folia parva spinosa, capitulaque inania. Nec caulem, neque florem producit. Radicem habet crassam, & mollem.* Plinius habet [5], *Est & altera Hippope, sine caule sine flore, foliis tantum minutis.* Et alibi de herbis quæ aliis innascuntur plenius loquens, ait [6] *Quod vero in spina fullonia hypophæston, calyculis inanibus, foliis parvis, radice alba, &c.* & alibi [7], *Hypophæston nascitur in spinis, ex quibus fiunt aneæ*, (quidam legunt, *pilæ*,) *fullonia, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum* ma-

(1) *Lib.* 22. *c.* 12.
(2) *Lib.* 22. *c.* 22.
(3) *Lib.* 4.
(4) *Descriptio.*
(5) *Lib.* 22. *c.* 12.
(6) *Lib.* 16. *c. ult.*
(7) *Lib.* 27. *c.* 10.

imnubus, & foliis parvis multis herbacei coloris, radiculas habens albas, molles, &c. Ex his postremis descriptionibus videtur Plinius dicere, quod Hypophæstum sic alii eos spinæ fullonie innascens, quod in Dioscoride & aliis non invenitur, quare censeo ipsum hallucinatum his locis, & putasse aliquid huic plantæ innasci sicut in Thymo, quod Epithymon vocatur, cuius altera species, Hippopheos dici asserit idem Plinius [2], ibi, *Item Epithymum quæ est flos e Thymo, Saturejæ simile. Differentia, quod hic herbaceus est, alterius thymi albus. quidam Hippopheon vocant.* De hoc Hypophæsto nihil habet Theophrastus, etsi alterum describere videatur de παρακανθοφύλλοις loquens ibi: ούχ ώσπερ φλοιὸς καὶ ἱππόφεως ἀκάνθα τοῖς φύλλοις, in qua descriptione Marcellus Virgilius, & qui Emblemata scripsit, atque Dalechampius postremo errore decepti, verba sequentia, quæ huic plantæ convenire videbantur coniunxere nec animadverterunt, descriptionem illam Capparis delineationem atque naturam exprimere. Sed ad plantam redeo atque quam depinxi ex omnibus adhuc cognitis etiam exoticis, si quæ alia, respondere videtur Dioscoridis delineationi. In arenosis prope litora atque tenuibus solis, frequentissima hoc est. Autumni fine exit ex radice digitum vel magis crassa [3], molli, succosa nervum habente ut aliæ radices [4], duriusculum, colore albescente longa pedem 108 Rhaphano simili, ex qua folia in orbem humi strata emergunt, colore viridis, hirsuta parum mollia respectu aliarum spinosarum, parva admodum & laciniata profunde; per extremos sinus veluti Sonchus aculeos habentia quibus ἀκανθώδη esse dici possunt, sed in Plinio nihil de spinis in foliis habetur, atque in Dioscoridis textu inter verba μικρά, & ἀκανθώδη, comma est signatum, quare Marcellus Virgilius, *folia tantum parva, capitulaque spinosa habens,* interpretatus est. Sed cum sit γνάφαλα spina, cuius usus in vellicandis vestibus sit, quod verbi γνάφω est proprium, unde γνάφοι dicuntur instrumenta quo lanæ carminantur: ut Suidas habet ὄργανον ἐν κύκλῳ κέντρα ἔχον &c. Interpres vero Aristoph. in Pluto, κνάφος vel γνάφος ἀκανθῶδες τι, ᾧ ξαίνουσι τὰ ἱμάτια: capitula etiam ἀκανθώδη esse videntur, quæ hunc usum facile præbere possunt, cum sint in gyrum aculeata, atque vestibus hærentia: unde Echinum, Lappaginem, vel minorem Lappulam aliqui appellarunt, quæ etsi Hippophæ sint supra scriptæ, huic tamen conveniunt; nam Hippophaes acinos habet molles, non aculeatos, & confusæ sunt in principio capitis huius nomenclaturæ, in qua duæ plantæ describuntur. In medio vero foliorum umbilico No-

(1) *Lib. 26. c. 8.*
(2) *Lib. 6. c. 5.*
(3) *Latus.*
(4) *Forma.*

Novembri mense inveniuntur in omnibus unicum,[1] vel plura veluti capitula, sine caule, sed inter folia hærentia, colore ex luteo albescentia, quæ nihil aliud sunt, nisi spinæ, foliolarum modo exorientes, ac veluti folia nostratis Aloes composita conspiciuntur, alternatim aliæ inter alias exeuntes nihil intus continentia, quare ideo χαῦνα, appellata sunt, & planta χαμαιλεοντίς, quam Plinius sine caule, sine flore, capitibus tantum inanibus esse ait. Nec est mirandum plantam hanc ita ab Antiquis mutilam descriptam fuisse, sine caule, humilem & sine flore, capitulis inanibus: nam hoc etsi ita vitio verti possit, cum plantas multas sero caulem, vel florem edentes, ac etiam præcoces sine caule atque flore descripserint: tamen non ab re videtur factum; sæpius enim, cum longo tempore caule & flore viduæ sint, sine illis inveniuntur; quare nota illis magis præcipua, atque congruenti, descriptæ videri possunt. Ex eo tempore ita humilis, capituloque inani, ad Aestatis initium usque durat: atque exinde caulem incipit edere cubitalem hirsutum, sed siccatus lævis efficitur multis aliis divisus, singulisque aliarum finibus folia hærent tenuiora, inter quæ capitula exeunt spinis divisa uti priora, ex viridi in purpureum luteum albicantemque colorem desinentia, postea in ventrem sive corpus extuberantia, quæ Aestate flores promunt purpurascentes Cyanides sed minutis τριχίλοις refertos: quibus exactis semina perficiuntur pappo involuta Cnici modo, sed minora admodum compressa, colore cinereo, gustu amaro. Radicis sapor, & odor ingratus, acris. Huic plantæ Dioscorides has vires tribuit[2] *Ex huius foliis, radice, & tupite, expressum succum[3] siccato, & pondus trium obolorum, cum aqua mulsa vel vino exhibeto. Per hunc enim purgatur, aquam & pituitam ducit. Prodesse vero convenit Orthopnœam, comitialem morbum, & nervorum affectionem patientibus hac purgatio.* Plinius[4] *Succus eorum exprimitur Aestate ad solvendam alvum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. Contra vertigines, Orthopnœas, paralyses infirmitates.* Huius sicut superiora non meminit Galenus: Paulus Æginetа, quæ a Dioscoride describuntur, ad verbum fere transcripsit, nec amplius aliquid refert. Recentiores vero etsi plantæ huius succi collectione ut a Dioscoride traditur non utantur, cum non sit in usu ad alvum solvendam, decocto tamen radicis, atque semine contuso plebeii utuntur ait Pena ad calculum exterendum, urinasque ciendas, cui tanta vis, ut etiam anastomosi facta venarum emulgentium, aut ureterum, cruentum lotium prohibeat. Non est Hippophæstum quod Plan-

ta-

(1) *Tempus,*
(2) *Vires.*
(3) χυλίσας, ζέρασαι και ἐπιζέμιον, ut in Hippophaë,
(4) *Lib.* 27. *c.* 10.

tarum Auctor depingit, nam & ipsemet illud affirmare noluit, cum ab historia sua satis discrepet. Hanc Dalechampius pro Theophrasti Myacantha affert ratione motus, quia spinas iuxta folia habet, atque adeo sit ex παρακανθοφύλλων genere, interque Myacantha a Theophrasto [1] numeratur, absque aliqua plantæ nota alia, sed Myacantha auctoribus Dioscoride, Plinio, & aliis ex genere Asparagorum est, quare si coniecturæ indulgendum est, potius Asparagi speciem Corrudam tertiam a Carolo Clusio depictam pro Myacantha afferrem [2], quæ, *cubitales, inquit, habet virgas, ramosas, candidas lignosas & priori similes, firmis, candicantibus & deorsum spectantibus spinis alternatim & secundum virgarum ramorumque inæqualium infleximenta horridas: ad quas quina aut sena folia simul & ex eodem capite prodeunt, prioris speciei foliis longiora, molliora que, quæ commanducata subdulcia, & aliquantulum gummosa deprehenduntur: flos inter folia ex alarum sinu longo tenuique pediculo dependet ex viridi pallescens: deinde fructus propemodum rotundus, qui tricoccus videtur (tametsi unicum granum in se contineat, rarissima, foris nigrum, intus candidum firmum, uti in superioribus,) initio virens, per maturitatem rubescens, & carnosus, sive succum & pulpam continens lentam & viscidam: radice firmatur multiplici, veluti alii sylvestres Asparagi, longa, crassa, intus alba, foris flavescente. Fert aliquot thyrsos, qui aliorum Asparagorum modo manduntur cruda, & cocti cum oleo, aceto, & sale. Nusquam abundantius, quam supra Olysiponem salebrosis locis iuxta vias non procul a Tago observavi: nascitur tamen & aliis Lusitaniæ locis, & tota fere Bætica, Octobri fructu maturo inveni, & rarus etiam hinc inde sparsos flores.*

110

IANI PLANCI ADNOTATIO XXI.

QVam rotundis vocibus Columna Hippophaestum, & Hippophaen vocitavit, duplices sine Dioscoridis Herbas, unicam vero Columnae, ut ex eius Pictura apparet, Carduum Stellatum reliqui Rei Herbariae Scriptores appellarunt, & Calcetrapam nonnulli, vel *Caccatreppola*, ut Matthiolus vulgo appellant, quod quasi, ut ait Caesalpinus Cecotribulus sit, idest infestus hominibus Tribulus. Capitula enim eius stellata, & spinis acutis, & rigidis valde infesta sunt venatoribus, nisi ἀνκνήμιδες eant, seu bene ocreati, ut Graeci ad Ilium milites. Folia habet Papaveris erratici, ut ait Casparus Bauhinus, sed melius dixisset Erucae, cui per quam similia sunt folia Resedae cuiusdam, ut Morisonus notavit, quae Reseda vulgatissima Arimini est, propterea inter Resedas primo loco censeo reponendam, utpote quae passim

M

(1) *Lib. 6. c. 4.* (2) *Lib. 2. hist. rarior. stirpium cap. 83.*

sim per Ariminense solum vagetur, reliquae vero Resedae ibi sine raræ, & fere ignotae. Reseda igitur Calcitrapae folio erit Pliniana Ariminensis Herba.

APOCYNVM DIOSCORIDIS TAB. XXV.

Asclepias albo flore C. B. P. 303.

PLantarum pleræque nomen ab inventore acceperunt, eoque deinceps nomine appellatæ fuerunt: aliæ a loco, in quo nascuntur, plurimæ vero a vi vel effectu, inter quæ est hæc connumeranda, quæ quia canes interimit, nomen a canibus habet: [1] Ἀπὸ τῶ κυνὸς, ἀπόκυνον dicta: cui vi respondent etiam nomina alia, κυνάγχην, κυνόμορον, κυνοκτόνον, & κυνοκράμβην addiderunt etiam a vi necandi Pantheras, παρδαλιαγχές. Hanc vero, ut ab hominibus cavæatur, quia venenosa sit, atque ne pro Asclepiade, a similitudine decepti acciperent, Dioscorides ut alia quædam venenosa diligenter descripsit, atque notam illi privatam ab Asclepiade alienam adscripsit, luteum scilicet succum, quo turgere asserit: eius verba sunt hæc [2] Ἀπόκυνον, οἱ δὲ κυνάγχην, οἱ δὲ παρδαλιαγχές, οἱ δὲ κυνόμορον, οἱ δὲ κυνοκράμβην καλοῦσι, θάμνος ἐστὶ ῥάβδους ἔχων μακράς, λυγώδεις, δυσώδεις, φύλλα κισσῷ ὅμοια, μαλακώτερα δὲ καὶ ὀξύτερα κατ' ἄκρον, βαρύοσμα, ὑπόγλισχρα χυλοῦ μεστὰ μελίνου, καρπὸς δὲ ὡσεὶ λοβὸς κυάμου περὶ δακτύλου τὸ μῆκος, θυλακώδης, ἐν ᾧ σπέρματα σκληρά, σμικρά, μέλανα. *Apocynum sive Cynocrambe frutex est virgas habens longas, flexibiles*, in aliquibus legitur δυσώδεις, *scilicet graveolentes, frangenti contumaces; folio Hederæ similia, molliora vero & acutiora in summo, graveolentia, subvisco ſa, succo referta melino. Fructum in siliquam Fabarum digito fere longitudine, folliculi specie, in quibus semina*, (*Marcelli textus habet* λευκά, *alba scilicet*,) *dura parva, & nigra.* Plinius vero habet [3] *Frutex est folio Hederæ, molliore tamen, & minus longis viticulis, semine acuto, diviso, lanuginoso, gravi odore.* Nec aliquid de succo luteo refert, non mirum quidem est, nam aliis rebus gravioribus incumbere oportebat. Sic & Dalechampius atque Lobellius nullo facultatis facto periculo, quia planta hæc similis erat Asclepiadi, nisi quod succum luteum, & flores haberet fuscos, Asclepiadem esse scripserunt. Cur potius cum similis sit etiam facie Apocynis aliis, & forsan eadem cum Apocyno non repente, floribus tantum colore diversis habeatque luteum succum, non Apo-

(1) *Nomen.*
(2) *Descriptio.*
(3) *Lib. 24. c. 12.*

pocynum est denominanda? Infelix quidem est hominum natura, aberroribus suppolita, quibus vitam cum morte commutari accidit. Huius quidem forma hæc est. [1] Radice nititur fibrosa Asclepiadi non dissimili, viticulis flexilibus, lævibus, longis, quælibet fulcra, aut alia ipsi propinqua scandit non minus quam alterum Apocynum, quatuor cubita vel magis longitudine æquans extenditur, folia habet hederacea, mollia, viridia, levia Asclepiadi similia nonnihil in summo acuminata. flores Apocyno repenti vulgari similes, sed colore pullo, parum in purpureum vergente, quamobrem nigrum florem habere dicitur. Siliquas, & semina papposa uti aliud vulgare apocynum compressa & nigra Augusto mense perficit. Succo turget luteo, ingrato uti tota planta. [2] Hanc nasci in collibus Monspeliensis agri Frontiganæ vicinis, tradit Lobellius, sub nigræ Asclepiadis nomine, quod an recte impositum sit iam demonstravi. Hanc vires Dioscorides has habere tradit.[3] Huius folia cum adipe subacta, in panes efformata, & obiecta, occidunt *canes, lupos, vulpes, pantheras. Statim enim crurum ipsorum resolvunt.* In Plinio vero legitur. *Sic & pleureticos, & omnes lateris dolores, Apocyni semen ex aqua. Frutex &c. Canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum.* Ex his videtur, homini salutare, quadrupedibus venenum esse, Galenus vero contradicere videtur, ait enim [4] *Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrime interimit, sicut Lycoctonum Lupos. Est autem hominibus venenum herba multum graviter olens prorsus omnino calida est non iustrenue, non tamen proportione desiccat. Itaque illita admodum digerentis est facultatis.* Aliqui non abs re Plinium interpretantur, ut Apocyni semen ex aqua intelligatur impositum, non intro sumptum nam 113 digerendi cum habeat facultatem, poterit lateris dolores sanare, & si omnes dicat sed certe intro sumptum Plinius intelligere videtur, cum ad superiorum similitudinem dicat, *Sic, &*, &c. Hoc tamen periclitatoribus est relinquendum. Observandum denique est, quod Emblematum Scriptor, & Auctor Plantarum illam sequutus tradiderunt non quidem meo iudicio recte legunt enim textum Dioscoridis hoc modo: *Huius folia* cum farina in panes coacta. Græco vero πώνς πιφύλλων σὺν στατί ἀρτοειδῶς. Plantarum vero Auctor corrigit etiam sequutus latinam interpretationem superiorem, & pro στέατι, σιτῷ, legendum statuit, quibus respondendum est, textuum perversores & malos interpretes esse. Textum vero Dioscoridis semper in multos quos habeo variis locis editos, habere σὺν στέατι, adipe scilicet, στέαρ, στέατος, Adeps interpretatur non autem σιτῷ, ab

M 2

(1) *Forma.*
(2) *Locus.*
(3) *Vires.*
(4) *Lib. 6. de simpl. med. fac.*

ab ϛαὶς ϛαιὶς, quod farinam significat, aqua subactam. Item canes folia Apocyni graveolentia farina mixta non tam facile nisi fame pereant, edere velle est censendum, Adipe vero allecti facile etsi cibum non appetant, folia ipso commixta decepti a pinguedine comedent, non enim nec farina, nec adeps interimunt, quæ alias alunt canes, sed folia Apocyni quæ ut canis avide ac multa devoret, aliqua re cani grata, & sic adipe commisceada, & in globulos placentasque panis modo conformanda sunt. Hæc recta mea sententia videtur.

PHV DIOSCORIDIS TAB. XXVI.

Valeriana Sylvestris maior C. B. P. 164.

NOn potuit Dioscorides, propriioribus notis omnibus, atque privatim, a radice ad flores usque, plantam Phu describere atque si in omnibus [Deo optimo maximo placuisset] aliarum plantarum descriptionibus ita accurate illarum historiam tradidisset, profecto nec planta foret ulla, quæ nobis nota non fuisset. Huius descriptionem tam claram, atque plantam hanc celebrem, cuius radix in Theriacæ compositione non minimæ dosi commisceri debet, nescio quomodo tantorum virorum adhuc nemo animadverterit: immo quod peius, omnes unica voce Valerianam maiorem dictam ab iisdem, pro Dioscoridis Phu usurpant, non solum putantes congruere descriptioni Dioscoridis, atque genuinam esse, sed illius textum in aliquo bus postremo iuxta Valerianæ dictæ formam emendare volunt impendio morosiores, qui illam negant esse Dioscoridis Phu, iudicantes atque minorem Valerianam sic dictam, sive sylvestrem refellentes, quam, etsi foliis Dioscoridis Phu quadret, dicunt, non tamen radice, & reliquis, non sine gravi errore. Hoc autem imputandum negligentiæ collationis textus Dioscoridis, cum planta ab ipsis proposita vel dicendum, verba Dioscoridis, nedum sensum hoc loco eos non intellexisse, ut ex sequentibus apparebit. Attenim Dioscorides (1) Φοῦ, οἱ δὲ, καὶ τοῦτο ἀγρίαν νάρδον καλοῦσι, γεννᾶται μὲν ἐν Πόντῳ, φύλλα δὲ ἐλλεβορίνῳ ἢ ἱπποσελίνῳ παραπλήσια ἔχει, καυλὸν πηχυαῖον, ἢ μείζω, λεῖον, ξυμπαγῆ, ἐμπόρφυρον, μεσόκοιλον, διειλημμένον γόνασιν, ἄνθη πρὸς τὰ τοῦ ναρκίσσου, μακρότερα δὲ, καὶ ξυστότερα, καὶ ἐν τῷ ὑπολεύκῳ διαπόρφυρα, ῥίζα δὲ ἡ μὲν ἄνωθεν, ὅσον δακτύλου μικροῦ τὸ πάχος, πλάγια δὲ ἐπιρριζία ἔχει καθάπερ [illegible] ὁ μέλας ἐλλέβορος, ἀλλήλοις ἐπιπεπλεγμένα, ὑπόξανθα, εὐώδη, ναρδίζοντα τῇ ὀσμῇ, μετά τινος βάρους βρω-

μώ

(1) *Lib. 1. Nimiro. Descriptio.*

μαλδινος. Phu, quod & ipsum aliqui sylvestrem Nardum appellant: nascitur in Ponto. Folia quidem habet Elaphobosco, aut Hipposelino similia: caulem cubitalem, aut maiorem, levem, tenerum, purpurascentem, cavum, geniculis distinctum: flores ad Narcissi flores accedentes, minores tamen, & teneriores, ex albicante purpureos. Radix vero superius crassitie est circa parvum digitum, habet quidem obliquas fibras, velut Iuncus, aut niger Elleborus, ad invicem complicatas, subflavas, bene olentes, Nardum cum odoris gravitate quadam referentes. Cui descriptioni quantum respondeat planta Valeriana minor, sive sylvestris dicta, a me proposita ab omnibus relicta, quamcumque ab eisdem recepta absit, ex sequentibus patebit. Habet quidem haec folia, ut etiam Dioscoridis delineationi respondeat historia, Hipposelino, sed positu Elaphobosco similia, plura tamen utrinque pinnarum, ex opposito longo petiolo haerentia, ut in Sio aquatico, per ambitum magis lacinosa, sed aliquando paucis, vel nullis incisuris divisa, humi inclinata: caulem cubitalem, aut etiam maiorem, qui annis, & cultu ad hominis proceritatem assurgit, rotundum, sed aliquando in imo tantum hirsutum, postea totum levem, striatum, cavum, tenerum, purpurascentem, ut etiam foliorum petioli circa radices: geniculis distinctum, in quibus singulis bini foliorum ordines, ex adverso, & etiam aliquando terni, ut in foliis Lysimachiae luteae visitur, illum cingunt: in summo vero flores plurimos habet, velut umbellatim confertos, ut Nardum montanum radice bulbosa, & Valeriana maior dicta, parvos admodum, oblongos, cavos, in quinque foliola desinentes, atque exeuntes ex singulis vasculis ovatibus, forma ampullae olearię fictilis compressae: quibus, floribus decisis, labia intumescunt, quae denique in lanuginem solvuntur, in gyrum apertam; & vascula illa, quae eadem semina sunt, siccata decidunt, atque lanugine illa ex labiis procedente, ut alia papposa semina evolant. Florum color ex albo purpurascit: formam vero Narcissi flores imitari videntur: nam & Narcissi flores habent in ipso imo illud exuberans, ubi continetur semen, & deinde teretiores in quinque aut sex foliola desinunt: nec amplius in florum Narcissi collatione est aliud requirendum, nam Dioscorides, non positum florum, sed illorum formam similem Narcissi floribus esse tradidit: teneriores sunt, & minores admodum, atque hoc loco omnes consentiunt, & verum est, ut corrigi debeat Textus Dioscoridis corruptus, & pro, μείζω, μικρότερα, legendum sit, nisi potius νάρδῳ pro ναρκίσσῳ, Nardo pro Narcisso sit reponendum. Radicem habet in superiore sui parte, ex qua scilicet caulis erumpit, crassam instar digiti parvi, quam plures carnosae fibrae, idem principium habentes, ut Iuncus, & niger Elle-

116

(r) *Forma*.

leborus, quibus Dioscorides comparat (Ellebori quidem utriusque radices, ut idem Dioscorides descripsit, a quodam parvo capitulo Capæ simul pendentes conspiciuntur, atque radices esse non fibras dixit, ibi ῥίζαι, &c. οἱονεὶ ἀπό τινος κεφαλίου κρομμυώδους ἠρτημέναι.) aliæ, super alium ordine dispositæ, ternæ, quaternæve, oblique nitentes, circundant: sed quæ alias incumbentes visuntur, in quinque, pluresve partes radicem orbem dividunt, ut stellam pene divisam repræsentent. Parum sub terra & lateraliter semper nitentes inveniuntur, atque oblique repentes se quotannis propagant, & radix novella, vetustiori complicatur, ut etiam in Elleboro observatur: quare si verba illa Græca, ῥίζα δὲ ἡ μὲν ἄνωθεν, περὶ δακτύλου μακροῦ τὸ πάχος πλάγια δὲ ὑπορρίζια ἔχει καθάπερ σχοῖνος, ὁ μέλας ἐλλέβορος, ἀλλήλαις συμπεπλεγμένα, &c. consideraveris, nihil aliud, nullamque alterius plantæ radicem describere videbuntur. Colore subpallidus, siccas vero magis flavas, odoratas, Nardum, sed hircina quadam gravitate admixta, referentes, unde Phu nomen est adepta: nam quisque odoris graveolentiam abhorrens statim Phu, sonitum natura exprimit. Nec potest intelligi, ut radicis pars superior aliquo pacto sit obliqua Rusci modo, cuius radice Phu adulteran habetur in Dioscoride, nam respondetur, si Rusco fuisset similis in totum, non Iunco, & Elleboro similem Dioscorides fecisset, quibus ex uno principio veluti capite, fibræ obliquæ producuntur, sed Rusci modo obliquam, & geniculatam, (dum vetustior est, Rusci radix) dixisset: item non superior radicis pars in Phu est obliqua, sed tantum fibræ oblique per terram feruntur, atque tota radix similior est Iunci, & Ellebori radici, ut iam dixi, & facilius adulterari potest radix Phu, Rusci novella radice; cum forma minus a radice Phu distet, differt quidem quia fibræ Rusci difficillime possunt frangi, & minus in pulverem reduci, quod contra est in Phu radice; quæ facillime & frangitur, atque tunditur. Quantum vero Rusci radix (vetustissima esse oportet, ut Valerianæ maiori ta dictæ radice æmulari possit) colore, nam albo, non flavo est, geniculis, atque multitudine ocellorum, quibus non in rectum producitur, ut dicta Valeriana, sed spicati operis obliquam lineam repræsentans, differat ab illorum Valeriana maiore, quisque, radicis plantæ utriusque conspectione, cognoscere poterit: non dico a Dioscoridis descriptione abhorrere: qui cum designare voluit radicem obliquam geniculatam, & summo cæspite nitentem, ut Acori radicem, atque Asari, & similium, eadem obliquam dixit, non fibras, ῥίζαν πλαγίαν, non ὑπορρίζια πλάγια, scripsit: quas alias ῥίζας appellavit. Quare rejicienda est illorum sententia, qui putarunt summam radicem Phu debere oblique spargi,

217

Phu-

Plinii forsan textu moti, qui ait,[1] *radice obliqua, villosaque, & imitante avium pedes* & dicunt radicis partem superiorem obliquam esse debere, quibus respondeo villos ἐπιῤῥίζοι, non ῥίζαν, Dioscoridis sententiam oblique spargi debere: & sic si, & pars superior radicis obliqua sit, & fibræ, nullum posse e terra alimentum trahere; cum utræque partes supra terram ferantur, nam & Valerianæ maioris dictæ pars obliqua, & superior, semper supra terram emicat, & si obruatur, statim marcescit. Neque poterunt aliquam cum avium pedibus similitudinem afferre. Quare Plinius, quia nunc brevius plantæ Phu descriptionem reliquit, ex Dioscoride, ex quo transcripsisse censetur, eadem est interpretandus ut scilicet intelligatur tota radix obliqua, quæ eadem villis est divisa: villos quidem Plinius non solum hoc loco, sed in Astragali descriptione, cui villosam dixit esse radicem, & alibi, crassas fibras intelligit. Nullam quidem habet radicem potiorem, sed omnes fibræ sunt radices quas Dioscorides verbo ἐπιῤῥίζοι, recte expressit, atque πλάγια, esse dixit, sicuti in planta a me proposita visitur, non autem aliam radicis partem obliquam intellexit, ex quo percipitur omnes illas fibras esse radices, nec magis principia illarum una alteri erit, sed omnes illæ simul radicem coastiere, ut in Elleboro, & aliis consimilibus, ideoque ἐπιῤῥίζοι denominavit. Hoc autem cognoscitur, nam si quam velis ex illis radiculis demas, nihil detrimenti plantæ afferes, immo si unicam relinques, non ideo planta evanescet, sed repullulabit: hoc amplius addo, quod plures observavi in hac planta, unica ex illis radiculis sata, paucis post diebus folia emergere, atque deinde se in latum propagare, atque ἐπιῤῥίζοι reponere, semper enim oblique feruntur oculus emittentes, quotannis ita se propagantes; vivacee quidem sunt admodum. Huius vero plantæ novella radix perbelle avium pedes exprimere videtur, { etsi Plantarum Auctor Plinium emendare voluerit, ut quod ille latine, *avium pedes*, expressit, sic versio græci textus, ὡς τῶν ὀρνίθων πόδας, corrupti, quem corrigendum iudicat, atque pro, ὀρνίθων πόδας, μελαμπόδιον, reponendum, latine vero *Melampodium*, quod nomen est Ellebori, Melampodii nomine appellari, quia primus Melampus pastor, illius vim purgatoriam invenerit, qua filias Prœti insanientes ad pristinam restituit sanitatem, ut idem Dioscorides narrat[2] & sic Elleboro similis erit meam sententiam adiuvans] nam quatuor, vel quinque fibras habere invenies carnosas, obliqua natura, quæ expansis digitis, pedes avium repræsentant, quod si quis veritatis studiosus videre voluerit, vere cognoscet in plantæ a me propositæ radice novella, atque etiam in vetustiore, sed in illa plures inveniet eodem ordine fibras compositas: quod

118

in

(1) *Lib. 12. c. 12.* (2) *Lib. 4. c. de Ellebor. nigro.*

in radice Valerianæ ab ipsis receptæ, nullo modo nec artificiose extorta invenies, nec Dioscoridis textu qualicumque versione persuaderi potent. Quare sublato radicis argumento, quo jam omnes hallucinati sunt, si recte considerentur reliquæ partes Valerianæ ab ipsis receptæ, multo minus Dioscoridis textui respondere videbuntur. & jam radicis cum textu collatione facta, & rejecta, ad folia venio, quæ nullam cum Olusatro, & Elaphobosco similitudinem habent Nardum montanum ad unguem, & Eryngii folia, atque totum plantæ habitum referunt: quam si Dioscorides describere voluisset similem foliis Nardo montano, non Elaphobosco dixisset, atque radice tantum non bulbosa differre, sed obliqua & geniculata prima namque folia oblonga sunt Plantaginis forma non laciniata: quæ vero cauli hærent profundis Erucæ aut Scabiosæ vulgo dictæ laciniis, atque Eryngio non dissimilibus, sunt divisa, ut in Nardo montano visitur. Non n. a principio ante caulis eruptionem quem sero & post annum immo biennium edit, ex adverso pinnatim petiolo hærent folia, ut in Elaphobosco, & Sio aquatico, quod simile foliis est Hipposelino Dioscoridis iudicio: forma vero Hipposelino accedentia, ut in planta, a me proposita, quæ a principio in lobos divisa sunt per ambitum serratos ut Hipposelini folia & Elaphobosci: miror que quibus oculis quave mente hæc viderint, nobisque tradiderint: caulem neque aliquando mihi, amicisque contigit, rubescentem videre, multis plantis conspectis, illum quidem semper colore cinereo Brassicæ, & Nardo montano similem, permanentem. Quod contra est in caule plantæ a me propositæ, qui semper, & ad flores usque ex viridi purpurascit, flores item non ut planta a me descripta purpurascunt, sed vel dilutius, vel nihil. Quare Valerianam illam maiorem appellatam vulgo, Nardi montani speciem non bulbosam, & forsan eandem cum Hirculo, radice Celtico Nardo simili potius iudicarem: quod si quis novellam illius plantam, quæ cum sit parva sine caule est, consideret non dissentiet similem esse Celtico Nardo, sed minorem, neque ita amaram, neque ut Nardum Celticum verum odorem remittentem, sed hircinum quid, ut etiam sylvestris hæc Valeriana redolentem: colore magis pallido: quæ satis respondere videtur historiæ a Dioscoride traditæ, ait enim [1] *Adulteratur autem simul evulsa*, aliqui legunt, *impacta cum ipsa, herba simili, quam propter odoris virosi olentiam, Hircum appellant. Facilis tamen est cognitio. Est enim sine caule herba, & candidior, & minus oblonga folia habet, neque radicem amaram, aut aroma redolentem, quemadmodum verum Celticum Nardum, habet.* [2] *Plinius cum Gallico Nardo semper nascitur herba, quæ Hirculus vocatur, a gravitate odoris, & similitudine, qua maxime adul-*

(1) *Lib. 1, c. de Nardo Celtica,* (2) *Lib. 12. c. 12.*

dulteratur. Distat quod sine cauliculo est, & quod minoribus foliis, quodque radices, neque amaræ, neque odoratæ. Non enim amarorem, neque odorem habere poterit tam parva planta atque imperfecta, uti major, & perfecta planta. Quibus sic expositis planta a me proposita, Phu verum, atque genuinum Dioscoridis est posthac appellandum, atque in medicamentis utendum, altera ab aliis primum eo nomine insignita falso, aliis usibus reponenda, cum jam non illam, sed quam proposui Dioscoridis delineationi magis respondere contra omnium sententiam demonstraverim. (1) Floret Maio mense, atque Iulio perficitur. In montibus, (2) collibusque non aridis, sed aliquantum umbrosis, atque etiam uliginosis & pratensibus hic frequens. Huius plantæ radicis odor, atque sapor longe superat Valerianam maiorem sic dictam. atque ut ait Dioscorides (3) *Vim habet calefaciendi, & ciendi urinas, arida pota sed & decoctum ipsius idem efficere potest. Facit etiam ad lateris dolorem, & menses ducit, & antidotis miscetur.* Galenus vero, (4) *Phu, aromaticum quodammodo est huius herbæ radix, Nardo viribus similis sed tamen ad pleraque infirmior, urinas movet plus quam Indica, aut Syriaca Nardus, perinde at Gallica.* Recentiores vero sub nomine Valerianæ sylvestris has vires tribuunt. *Rupta, vulsis, ex alto devolutis opem fert. Decoquuntur folia ad aphthas, & oris ulcera. Antidotis item inseritur.* Præter has vires plantæ huic tributas, addo & hanc proprietatem, iamdiu in multis, atque memetipso expertam, ut pulveris radicis plantæ huius sponte ortæ, extirpatæ antequam caulem edat, cochlearii dimidium cum vino, aqua, lacte, aut alio quovis decenti succo, & ægroti commoditate, & ætate, semel sumptum, aut bis, Epilepsia correptos liberet. Hanc exhibendam pueris, & præsertim infantibus, hoc morbo facile laborant, quibus lacte propinandum pulverem iussi, amicis dono dedi qui deinde, Divino prius numine fautore glorificato, pulvere huius plantæ illis restitutam sanitatem affirmarunt. Hoc & alias adultis nonnullis.

IANI PLANCI ADNOTATIO XXII.

VAleriana sylvestri maiore, quam ob odoris gravitatem Phu dixerunt Veteres Græci Rei Herbariæ Scriptores, quod incondıtam hanc vocem ore & naso aversantes emittant, qui eius Radicem olfaciunt, merito Fabius noster Phytobasanon suum claudit. Hæc enim Herbarii Trutina, seu Torturam dicas (id enim est Φυτοβασάνου Nominis etymon) eo pervenit Fabius, quo ab initio in expendendis

N Plan-

(1) *Tempus.*
(2) *Locus.*
(3) *Vires.*
(4) *Lib. 8. de simpl. med. fac.*

Plantas Antiquorum optaverat, ut eae nempe optime dignoscerentur, Remediaque certa ab iisdem, et Veteribus proposita pararentur. Factum est igitur in se ipso per hanc Plantam utrumque; Nam & Herba vulgata est, & ex ipsa Remedium nobilissimum paratum, quo Comitialis Morbus Sacer sane, Magnus scilicet, & Herculeus vocatus depelleretur, tum a se ipso, tum ab aliis permultis. Marchantius in Actis Academiae Parisiensis anni 1706. testatum reliquit a Fabio nostro Plantam hanc hoc loco edoctus, ut tres Adolescentes Comitiali Morbo per eam omnino sint sanati, & alius quampluribus Morbus lenitus, rariorque & minus incommodus factus. Apud ipsum igitur loco citato modus varius videtur, quo Herba colligitur, Aegrisque exhibetur. Ceterum non omnino hac Herba tantum Epilepsia convaluisse Fabium nostrum arbitror, sed variatione simul Aetatis, & Locorum, ceterarumque rerum, quas memorat Hippocrates in Aphorismis suis. Et insuper Remedio illo Divino, quod in Praefatione hujus Libri unice memorat, & heic iterum repetit, praecipue factum esse opinor, ut in Iuventute sanaretur. Dico in Iuventute, nam senex factus par est ut credamus iterum in Comitialem Morbum incidisse, quum, ut in eius Vita vidimus, Scientiarum omnium ita oblitus fuerit, ut Ἀναλφάβητος prorsus videretur. Propter hanc Plantam Disceptationem magnam habuit cum P. Evangelista Quatramio Theologo & Herbario Ferrariensi, qui in Tractatu de Theriaca contra Fabium scripserat, cui ipse respondit Epistola bene longa, quae in Ecphrasi eius prima a Pag. 210. usque ad 220. legitur.

Pl-

PISCIVM ALIQVOT PLANTARVMQVE NOVARVM HISTORIA FABIO COLVMNA AVCTORE.

AD LECTOREM.

A Superiore plantarum historia, hanc Piscium aliquot, plantarumque nouarum historiam seiungere volui, ut si forte inter edendum, alias antiquorum delineationibus respondentes plantas addere libuerit, suis locis non confuse reponere possem. Quæ vero post horum editionem consequutus fuero, nisi Dioscoridis commentarium, ut dixi, perfecero, in alteram editionem expecta.

Φραγκίσκου τοῦ Οὐαρβίνου ἐκ Κοσεντίας Ἰησοῦ Ἐπίγραμμα εἰς Φάβιον τὸν Κολῶμναν.

Γῆν ποτε, καὶ πόντον, καὶ ἀέρα, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς
Ἧν ἐστὶ τὸν τέχνῃ ἡ φύσις εἰργάσατο.
Εἶτα ποθοῦσα λίαν μορφὴν καὶ εἰκόνα πλάττειν
Τὴν ἰδίαν, τεχνικῶς ἔπλασε τὸν Φάβιον.
Οὕτως νῦν πλάττει, φύσις ἄλλη, πᾶν τι ποιεῖσθαι,
Πᾶν δ᾽, τι πόντος ἔχει, πᾶν ὅ τι γαῖα φέρει.

Φράγκισκος ὁ Μαῦρος εἰς Ῥινόβατον.

Ῥινόβατ' οὐκ ἐλάχιστον ὀφείλεις μητέρι τῇ σῇ,
Ὅττι σε θαλπωρῇ γείνατο καὶ χάριτι.

Ἀλλὰ σοφῷ πλεῖστον Φαβίῳ, ὅς πολλὰ μογήσας
Ἐς τόδε σ' ἄγευστον πᾶσιν ἔδειξε βροτοῖς.

Αἰεὶ καὶ Φοῖβος πάτηρ καὶ δέξιος εἴη
Ζεύς, ὄφελος δῶσει γὰρ μέγα Ξυμποσίοις.

Ἐξ ὄνυχος δύναται γιγνώσκειν αἶψα λέοντα
Παιδίον. κεφαλὴ χαῖρε σὺ θαυμασίων.

DE RHINOBATO, SIVE SQVATINORAIA TAB. XXVII. 3

Ex duobus nominibus, Ῥίνη scilicet, & Βάτος, compositum est nomen Rhinobatus, quod Gaza Latinè Squatinoraia interpretatus est, nam ex Squatina & Raia oriri creditur, ut Aristoteles asserit cuius verba sunt hæc, (1) Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἰχθύων παρὰ τὰς συγγενείας οὐδὲν ἀπτὰς συνδυαζόμενον Ῥίνη δὲ μόνη δοκεῖ ὑπὸ τοῦ βάτου Βάτος ἔστι γάρ τις ἰχθὺς ὃς καλεῖται ῥινοβάτος. ἔχει τὴν μὲν κεφαλὴν, καὶ τὰ ἔμπροσθεν βάτου, τὰ δὲ ὄπισθεν ῥίνης, ὡς γινόμενος ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἰχθύων. *Alios sane quidem pisces præter cognatos, coire nemo vidit. Squatina vero sola, & Raia id facere videntur, est utique piscis quidam, qui Rhinobatus dicitur, habet enim caput, & anteriora Raiæ, posteriora vero Squatinæ, ut qui ex utroque ortum ducit.* Quem textum Plinius fere ad verbum transcripsit, ait enim. (2) *Piscium diversa genera non coeunt præter Squatinam & Raiam, ex quibus nascitur priori parte Raiæ similis, & nomen ex utroque compositum apud Græcos trahit.* Neque apud alios Auctores aliquid de eo inveni, præterquam apud eundem Aristotelem, ubi de diversarum generum connectionibus verba faciens sic ait (3) Ἐπὶ δὲ τῶν θαλαττίων οὐδὲν ἀξιόλογον ἑώραται δοκοῦσι δὲ μάλιστα οἱ Ῥινοβάται καλούμενοι γίνεσθαι ἐκ Ῥίνης, καὶ βάτου συνδυαζομένων. *In marinis nihil dignum memoratu visum est, videntur vero maxime qui Rhinobati dicuntur gigni ex Squatina & Raia coeuntibus.* Ex his autem colligo, Aristotelem potius affirmare Squatinæ & Raiæ coniunctionem, quam de illis incerta tradere, & nescio quomodo vir tantæ doctrinæ Rondeletius, propterea quod neque sibi, maxima adhibita diligentia, neque piscatoribus unquam contigit piscem hunc videre, existimet neque Aristotelem, neque Plinium vidisse, atque hunc piscem esse planè commentitium, & re ipsa non existere. Qua de causa conatur extorquere verba Aristotelis, dicens, *Squatinam itaque cum Raia coire videri ait, quo quidem loquendi genere, & similibus, ut ferunt, aiunt, creditur, utuntur Herodotus Theoph. & Dioscorides, cum rem aliquam pro incerta habere significant.* Ad primum respondeo, Aristotelem facile vidisse Rhinobatum, cum ipsius notas tradat, dicens, ἔστι γάρ τις ἰχθὺς ὃς καλεῖται Ῥινόβατος, ἔχει γὰρ τὴν μὲν κεφαλὴν, &c. itemque Plinium, *ex quibus nascitur priori parte Raiæ similis &c.* In quibus verbis nihil est quod veniri in dubium possit. Ad secundum dico, non modo Aristotelem, sed alios Auctores Græcos, quorum exempla latè patent, semper in rebus certis, verbo δοκεῖ, uti, atque Dioscoridem, ut in plu- 4

ri-

(1) *Lib. 6. c. 11. de hist. anim.*
(2) *Lib. 9. cap. 51.*
(3) *Lib. 2. de gen. anim. cap. 5.*

ribus capitibus, sic præsertim in cap. de Dorycnio, in antecedenti periodo per verbum *δοκεῖ*, res certas significare, quodque ipse verum existimat, & subinde sequenti, incertas per *φασί*, quibus ambobus uti non erat opus, si eadem significare voluisset, præsertim in tam brevibus periodis, estque idem modus loquendi; quod confirmo ex interpretatione Ruellii viri doctissimi, qui cum tantam in Græcis habere vim hoc verbum, *δοκεῖ*, videret, *constat*, ibi illud est interpretatus quare differt Græca ratio verbi, *δοκεῖ*, à Latino, *ferunt*, *aiunt*, *& similium*, cum hæc incerta, illud vero certas præsefertat. Accedat huc etiam alter textus Aristotelis secundo loco citatus, ubi post verbum, *δοκοῦσι*, ponit adverbium, *μάλιστα*, quod vertitur, *maxime*, *super omnia*; *& judiorem in modum*, quibus, cum aliquid certum est dicendum, utuntur omnes, ipseque Aristoteles eo scribendi modo non usus quidem fuisset, si de hoc pisce aliter sensisset, remque pro incerta habuisset; & cum ipse non viderit piscium conjunctionem, quam idem perrago absolvique ocyssime tradit,[1] & raro verum oviparorum coitum detur, difficileque esset diversorum piscium conjunctionem, quæ raro, ut ipsemet testatur,[2] accidit, conspicere, ideo dixit,[1] *ποιεῖν ἀξιόλογον ἔμβρυον*, & quia credebat natura posse fieri, *δοκοῦσι δὲ μάλιστα*, &c. quod ipse, *creduntur*, est interpretatus sed quidem, *credere* significat, rem non visam pro certa habere, quod accidit, cum fidem nostram alicui adhibemus veritatem dicenti, nobis ita certum esse aliqua ratione putantibus. Sed ad Rhinobatum redeo, difficileque erit ad conclusionem hanc Rondeletii doctiorum animos inducere. *Si reddo coëunt Squatina & Raia, quin piscis sit qui Rhinobatus nominetur, utrique similis*, quam rationem infirmam judicans, atque illam ad impossibile trahens, *παραλογιζόμενος* concludit, *& Hippocentauros*, *& Tragelaphos esse posse dicentus*, *si Centaurus cum Equa*, *& Hircus cum Cervo commisceantur*. Quod argumentum quam sit absurdum judicent doctiores: aliud enim esset, si Hippocentaurus inveniretur, ex Centauro, & Equa natum esse, dicere, aliud contra, nam tunc argumentum procedit, estque probabile, cum ab aliqua re existenti est ductum. Quam suam conclusionem Galeni testimonio confirmat dicens,[4] *fieri secundum naturam non potest, at tantopere dissidentia corpora commisceantur*, &, *Neque si diversæ animantium formæ, non tamen usque adeo dissimiles coëant, id animal gignunt, quod una parte huic, altera illi simile sit, sed quod uni tantum procreantium simile sit, vel tertium quoddam ut cum Asinus Equam init, Mulus aut Mula neutri per omnia simile animal gignitur. Si Lupus cum Cane, vel Vulpe congrediatur, Canis, vel Vulpes* al-

(1) *Lib. 1. de gen. anim. cap. 6.*
(2) *Lib. 5. de hist. anim. cap. 5.*
(3) *Lib. 2. de gen. anim. cap. 5*
(4) *Lib. 3. de usu part. c. 1.*

alteri tantum similis. Ad quæ respondeo, Aristotelem, non ut ipse, tam diffidentia corpora, & commentitia coniungi posse, dixisse, Centaurum scilicet cum Equo, sed Raiam cum Squatina, quæ inter se aliquam συγγένειαν, similitudinemque habere videntur, cum sint ex eodem genere Cartilagineorum, atque præter os, & angustiorem corporis habitum, quibus a Raia distat Squatina, alis, & post illas appendicibus duabus, & pinnulis duabus in cauda, utraque sit donata: nec longitudine ita differunt inter se, quin mas Raia cum Squatina fœmina possit coniungi, supinarum partium attritu, cum utraque, ac reliquum genus Cartilagineum oviparum, ita coëant, ut idem Aristoteles ait, natant enim eodem modo, ut idem tradit, ' *αἱ δὲ βάτοι, καὶ τὰ τοιαῦτα ἀντὶ πτερυγίων τῷ ἐσχάτῳ πλάτει νέουσι*. *Raia & similes pro pinnis extrema sui corporis latitudine natant*. Accedant quæ de Galeno citat, ' *scilicet Mulus, aut Mula neutri genitori per omnia simile animal gignitur*. Non igitur excludit, ut in aliqua parte corporis, morum & naturæ, possit esse utrique simile, ut de Mulo aliisque animalibus ex differentibus specie natis dici potest, quod cuilibet in perquirendis contemplandisque rebus naturalibus exercitato perspicuum est: immo addo id quod mirum, quodque incredibile putarem si ab aliis audissem, sed quia, tantæ auctoritatis, fidei, & doctrinæ Caterina Pellegrina avia mihique carissima narravit, certum esse mihi persuadeo: ait enim suo vivente patre Hieronymo Abellarum, aliorumque oppidorum, civitatumque Regulo, eo in oppido anno salutis CIↃ. IↃ. XXVIII. repertum esse, eique allatum monstruosum animal ex Scropha natum, cuius caput per omnia humano capiti erat simile, reliquum vero corpus genitrici: cumque an subulcus cum illa commixtus esset, in dubium verteretur, eum iussisse notionem ea de re apud iudicem haberi. Itaque ad iudicem delatus subulcus, remque cum illa *συνουσίας* habuisse confessus est, delictique reus est factus. Quod divino iudicio factum puto, ne, qui tantum, execrabileque facinus patravit, impune abiret: testes ibi etiamnum superstites sunt. Accedat denique locus Plinii ante citatus, in quo nec verbum quidem ullum est dubium, quod extorqueri possit, & in ambiguum reduci, ait enim *Piscium diversa genera non coëunt præter Squatinam, & Raiam*, & quæ sequuntur. Qui videtur, aut verba Aristotelis secundum illius mentem interpretatus, vel coniunctionem piscium conspexisse, & pro certa tradidisse. Vtcunque igitur res se habeat, iam satis perspicuum est, Aristotelem, Pliniumque Rhinobatum piscem his notis delineasse, caput scilicet habentem, & anteriora Raiæ, posteriora vero Squatinæ; quæ omnia pisci a me proposito inesse videntur, ut ex sequenti descriptio-

(1) *Lib. 5. cap. 5. de hist. anim.* (2) *Lib. 4. de part. anim.* c. 13.

ptione patebit, & ut ordine prosequar, ab illius nomine incipiam. Piscis hic, quem Rhinobatum antiquorum esse doceo, a nostris piscatoribus vulgo dicitur *Cetola*, quod Citharam significat, est enim instrumentum hoc musicum aereis fidibus tensum, quod pennæ frusto pulsatur, ipsis, & plebis huic notum, & usitatum, quare facile illis fuit, ob illius similitudinem, nomen huic pisci imponere, iidemque pro manubrio, caudam fingunt, pro testudine, reliquum corpus, & pro regula in pontis modum constructa, qua chordæ ab instrumento elevantur, rimam oris. hæc descripsi ne ii, quibus instrumentum hoc est incognitum, fraudari viderentur. Est igitur cartilagineus, nostro mari frequens, magnitudine, ut a piscatoribus accepi, quatuor pedes non superans, pondere vero duodecim libras ad summum æquans, colore subflavo, in supina parte albo, cute est aspera velut arenulis minutis conspersa Squatinæ cuti simili, quam, si manum deorsum duces, levem iudicabis, sed si a cauda ad caput, asperitatem senties, figura, primo intuitu Raiam refert, multum ὀξυρύγχῳ βατι simili, sed angustiore, nam rostrum in longum protenditur, & alas habet angustiores cæteris Raiis corpus cordis figuram fere simulat, estque tertia pars totius longitudinis. caret illis duabus appendicibus carnosis, inter alas, & appendices cartilagineas, sitis, quibus Raiæ sunt præditæ, genitalia vero habet mas inter caudam & appendices cartilagineas, ut etiam Raiæ fœmina quidem caret illis, sed tantum habet duas cartilagineas appendices in modum pinnarum, ut Squatina, quæ ab osseo nervo supra anum posito originem ducunt, & inde cauda procedit longa duobus reliquis partibus, lata, & carnosa, caudam repræsentans Squatinæ, inferiore parte plana, cuius latera tenui limbo cartilagineo definiuntur, in qua sunt duæ pinnæ caudam in tres partes, ut in Squatina dividentes, quæ in unicam pinnam desinit. oculos habet membranula illa pupillam operiente ut in Raiis, sed ut Squatinis, & post illos foramina duo, post quæ procedit dorsum asperius usque ad caudæ extremitatem tendens, in quo similiter sunt aculei simplici ordine digesti, ut in cauda Squatinæ, ac etiam alii sunt in osseo diaphragmate post branchias, caput a ventre separante, iuxta quod binæ lineæ utrinque ad latera dorsi positæ oriuntur, quarum duæ lateribus caudæ propinquiores in ipsarum ortu sunt curvæ caudam a reliquo corpore secernentes, omnes vero cum cauda terminantur. In supina parte duo sunt foramina oblonga, ab illis Raiarum diffidentia, pro naribus sita, iisque subest os, squamis osseis pro dentibus munitum, branchiæ subsunt utrinque quinæ, quarum duæ inferiores insunt osseo diaphragmati, linea quadam curva & sinuata signato, ventrem a capite separante: in ventre continentur intestina omnia Raiarum intestinis similia, o-

va

va distant a Raiarum ovis, sed similia sunt aliis Squatinæ illaque gerit utero ab hyemali solstitio. Quo tempore pariat, quibus moribus & natura mas & fœmina sint præditi, adhuc observare nequivi cum Raiis vendi solet fere semper. Quare cum capite & parte anteriore sit Raiæ similis, cauda vero & cute Squatinæ, recte mihi videtur posse dici Rhinobatus Aristotelis & Plinii an autem ex Raiæ & Squatinæ conjunctione ortus sit, adhuc incompertum habeo, satis mihi videtur nunc posse Rhinobatus appellari, a similitudine *Ρινης*, & *Βάτου*.

Iani Planci Adnotatio XXIII.

Columna noster *Primus* Squatinoraiam post Aristotelem & Plinium descripsit, & hos Auctores a Rondeletii censura vindicavit. Excusandus tamen Rondeletius si hunc Piscem negaverit, quia, ut ait, omnium generum Piscium diligenter perquirenti, numquam contigit ipsi huiusmodi Piscem vidisse, & eadem Senes Piscatores ipsi affirmarunt. Nos quoque in Hadriatico Mari numquam Piscem hunc vidimus, quem *Cetolam*, seu Citharam Piscatores Neapolitani teste Columna nostro appellant, & quem iure ipse pro *Ῥινόβατῳ*, seu Squatinoraia Aristotelis & Plinii habuit.

PASTINACA MARINA DIOSCORIDIS TAB. XXVIII. 8

Plures Pastinacæ marinæ species tam a similitudine ipsarum apud recentiores memorantur, atque depinguntur, quas videre licebit apud Gesnerum naturalium rerum studiosissimum, atque illarum collectorem, prolixius esset illas iterum transcribere, hanc ab aliis minime animadversam describam, [cuius caudam radio munitam tantum, sine reliquo corpore depictam inter alias idem Gesnerus exhibuit] eo quod Dioscoridis delineationi respondere videtur: cuius nec sensus, sicuti nec verba percepisse alios cognovi: eius verba sunt hæc, *Τρυγόνος θαλασσίας τὸ κέντρον, ὃ δὴ ἀπὸ τῆς οὐρᾶς αὐτῆς πέφυκεν ἀνεστραμμένον τοῖς φολίσιν, ὀδόντα πονοῦντα ἀφαιρεῖ· θρύπτει γὰρ καὶ ἀποβάλλει.* Quæ sic latine reddidi. *Pastinacæ marinæ aculeus, qui ab radice ipsius enascitur reflexus squamis dentem dolentem mitigat frangit quidem illum, atque eicit.* Huius descriptionis quam brevissimæ verba, neminem perpendisse atque cum pisce contulisse præter Rondeletium virum doctissimum animadverti, quae etiam multum interpretans, cum *φολίσιν*, verbi proprietatem minime pisci depicto convenire perspiceret in hanc descendit sententiam se prius

excusas, ut vel Dioscoridis locus sit inemendatus, vel improprio vocabulo usus sit. Quod verbum, in Piscis huius cauda delineatione interpretari, & in ea ostendere conabor. Piscis hic a nostris piscatoribus *Macho* appellatur vulgo, est cartilagineus, planus, levis, colore cinereo ad flavum tendente, sed parvus est magis flavus, inferius vero albescente, cuius corpus veluti quadratum efformare videtur, binos enim angulos alarum extremitates, binosque alios rostrum, & caudæ principium complent. In superiore parte caput visitur *Raiæ* modo infra rostrum parvis squamis asperum, oculos & post illos foramina ut in aliis e regione utrinque non multum distantes lepides sunt binæ, atque duæ aliæ in capite inter oculos & diaphragma branchiarum, in inferiore vero foramina duo super eos, quod osseis squamis munitum est, post ipsum utrinque quinæ branchiæ, quæ a reliquo ventris, osseo diaphragmate dividuntur; ad caudæ initium & 10 ad latera duæ sunt pinnæ vice cartilagineæ, atque in maribus appendices illæ carnosæ genitalium. Caudam vero longam habet sesquicorporis longitudinem æquantem prope initium crassam, & quadratam, in extremo rotundam, & multo tenuiorem inferius limbum habentem, quo dirigit cursum supra vero aculeum osseum durum utrinque serratum dentibus caudæ radicem respicientibus, dodrantem longum vidi, latum in imo sesquiunciam, in extremo acutiorem, ab initio caudæ absentem tertia totius caudæ parte, quam etsi alii recentiores squamis carentem depinxerint (parvi piscis iconem) maiores quidem atque grandiores minime viderunt, sicuti & Plinius [1] qui radium quincuncialem, veluti maximum describit. Sed & quæ non excedit decem libras, parem habet, quid de ea quæ ducentas excedit, dicendum, quæ pugionem ferreum æquantem, ut dixi aculeum habet? Hæc autem caudam habet squamis osseis asperam utrinque, patellis ostratibus similibus, sed aculeatis in summo, quas proprio vocabulo Græci λεπίδας vocant in aquatilibus, ideoque λεπίδες dictæ sunt, quia ad modum λεπίδων a cute excrescentium extuberat: unde morbi genus quem porriginem Latini appellant sic dictum est, nam velut plures patellæ sibi hærentes, ita porri cuti extuberantes conspiciuntur, sicuti etiam exanthemata, in quorum modum erumpentem scabiem Ficum arboreoi habere testatur Theophrastus [2]. Quam in Ficu quadam paucis ab hinc diebus eruptam animadverti. Φολίδες vero propriæ squamæ sunt reptatium animalium, sed confunduntur, nam φολίδες aiunt esse serpentium λεπίδας, & Hippocrates [3] φολίδα τοῦ χαλκοῦ, squamam æris, dixit, quam Dioscorides λεπί-

(1) *Lib. 9. c. 48.*
(2) *Lib. 5. c. 13.*
(3) *Lib. de visu.*

λεπίδα τοῦ χαλκοῦ appellavit, quibus communiter squamas omnes cuiusvis generis λεπις, & φολὶς verba significare percipitur. Dioscorides vero etsi φολίσιν verbum scripsit, quo serpentium squamas denotatur, hoc tamen loco data opera, potest dici, uti eo verbo voluisse, cauda quidem huius piscis veluti serpens squamosus videtur; & sic squamas illas sive φολίδας dictas respici a dentibus reflexis aculei, ut Dioscorides [1] ait, (non retroversis squamis, ut perperam Hippolytus Salvianus interpretatus est, pro dentibus reflexis) cognitum est. Atque hanc esse veram interpretationem non est dubitandum. Non igitur Rondeletius amplius in explicando verbum φολίσιν commorari debet, sed forum piscatorium adeat, vel Piscatores, a quibus, si piscem videre noluerit, audire poterit huius piscis descriptionem & naturam. De quo Plinius loquens ait [2], *Sed nullum usquam execrabilius quam radius super caudam eminens Trygonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine arbores infixus necat: arma ut telum perforat vi ferri, & veneni malo.* Et alibi [3], *nihil est usquam venenatius, quam in mari Pastinaca, utpote cum radio eius arbores necari diximus.* Aelianus vero [4], *Pastinaca aculeum (cuius ante mentionem feci) mortiferum habet, ut vel celeriter non modo homines, sed etiam animalia perdere queat, quod quidem ipsum, ut non admirabilitatem fuit, certe id stupendam admirationem habet quod si ad maximam arborem, & vegetam, & summe virentem aculeum admoveas, & defigas, non multo post amittit folia, quae postquam defluxerunt, totus truncus similis est arboribus, solis ardoribus exiccatis aestate, cum maxima est siccitas.* His similia alibi [5] etiam, sicuti Nicander in Theriaca sua, & Oppianus. Piscatores non nisi cauda exempta Pastinacam hanc & congeneres in forum vendendi causa afferunt, verum est enim, nec nisi amicis, & qui venenum effugere sciant, multis etiam obsequiis pretiisis cum cauda domi secretim afferunt. Huius veneni signa tradidit Dioscorides [6]. Remedia sunt multa, quae collegit Salvianus, sed praesertim *ipsa Pastinaca divulsa & vulneri imposita sui illius medela est*, inter alia quae idem Dioscorides scribit [7] & Plinius [8]: *Pastinaca contra suum ictum remedio est, cinere suo ex aceto illito, vel alterius.* Et alia multa; sed eadem Pastinaca non modo contra suum venenum antipharmacum est, sed & aliis affectibus succurrit, ut scilicet, dentium dolorem mitiget, atque illos frangendo evocet. Modus autem utendi, a

(1) *Lib.* 5.
(2) *Lib.* 9 *c.* 48.
(3) *Lib.* 32. *c.* 2.
(4) *Lib.* 13. *c.* 6.
(5) *Lib.* 13 *c.* 5 *& lib.* 23. *c.* 8. *lib.* 2.
(6) *Lib.* 6.
(7) *Lib.* 8 *c.* 6.
(8) *Lib.* 32. *c.* 5.

Plinio [1] describitur hoc modo *Pastinacæ quoque radio scarificari gingivas, in dolore utilissimum. Conteritur is, & cum Elleboro albo illitus, dentes sine vexatione extrahit.* Celsus vero [2], ait, *aculeus teretur deinde conteritur, resinaque excipitur, qua dente circumdato, hunc solvit.* Addit Plinius [3] etiam Scirrhos curare, his verbis. *Eadem vis & Pastinacæ radio, & Lapore marino imposito ita ut celeriter removeantur*, & alibi [4]. *Partus adjuvare, & faciles facere Pastinacæ radius adalligatus umbilico existimatur, si viventi ablatus sit, ipsaque in mare demissa.* Et alibi [5]. *Pruritum scabiemque non hominum modo, sed & quadrupedum efficacissime sedat iecur Pastinacæ decoctum in oleo.*

Iani Planci Adnotatio XXIV.

Singulare est genus Pastinacae, quod heic describit Fabius. Duo alia genera vel tria descripsit in Libro cui titulum fecit Aquatilium & Terrestrium, sed haec Pastinaca peculiare habet, quod eius Cauda sit aculeata, seu lepadibus, ut ipse ait aspera, ut asperae sunt plerumque Raiarum caudae. In Hadriatico Mari duae Pastinacae genera passim reperiuntur, quae viliori pretio sunt quam Raiae. Prima amplior, & superne viridis, quae Arimini *Montellina* vel *Bacco* dicitur cauda laevi donata, & duplici Aculeo. Altera minor, superne nigra, & inferne albissima, quae *Nottola* dicitur, cuius facies est eadem ac illa dimidiata a Fabio nostro loco citato depicta, huius Cauda longissima est, & flexilis instar Iunci viridis, & nigra, ad cuius initia unicus est Aculeus. Ceterum quae de Veneno narrant horum Aculeorum, hoc ego Venenum non credo, sed tantum Vulnus inflictum ab his aculeis exquisitos dolores excitare opinor, quod Aculei instar Serrae sint dentati, & dentes, ut Aristae in posteriora conversi, quare si Aculei eximantur a Vulnere, Carnes lacerantur, velut a plurimis contortis Sagittarum spiculis. Narravit mihi Alexander Rotignus Urbinas Clericus Regularis Theatinus, qui xx. annos in India commoratus est Malaios Sumatrae Populos his aculeis tamquam sagittis uti, quos intra Tubos ligneos includunt, & Oris flatu in Hostem explodunt. Item verum non credo Pastinacae Aculeo Dentium ingentem Dolorem sedari, eosque eximi, & facillime ab eodemmet Aculeo frangi, ut Veteres tradiderunt, & Matthiolus cum aliquibus Recentioribus confirmarunt. Maior enim Machina ad haec praestanda requiritur, ut quisque videt, vel leviter in sana Philosophia initiatus.

STEL-

(1) *Lib* 32, *c.* 7.
(2) *Lib* 6, *c.* 9.
(3) *Lib* 32, *c.* 8.
(4) *Lib eod c* 10.
(5) *Lib.* 32. *c.* 10.

STELLA MARINA ALTERA ΔΕΚΑΔΑΣΤΑΚΤΙΝΟΕΙΔΗΣ 13
TAB. XXIX

Δεκαμερης Crocea Zaffarana Neapolitanorum Linck. p. 53. Clas. II. de Stellis Crinitis §. 94. Column. Aquatil. & Terrestrium. V.

Huic accedit *Rosacea Luidii Tab. 37. n. 66.*

NOva & perelegans est huius Stellæ forma, ab aliis omnibus differens, nec adhuc descripta, nostro litori frequens, ita ut nec ulla extrahantur recia, quin ipsis implicata, & simul cum piscibus in foro etiam non inveniatur. Hæc admodum fragilis est, ut viva neab rete excipi ut potius frangi patitur, iis illi se implexa eiriis continet. Non vis ulla in extrahenda Stella est adhibenda, cum radii sint geniculati, atque genicula coniungens cartilago sic admodum tenuis, quæ de re facillime genicula dissolvuntur, nec quamvis radii omnes sint disrupti emoritur, nisi longo post intervallo. Huius color subrubens est, forma vero ab aliis stellis dissidere videtur. Hæc enim parum admodum corpus habet radios quinque, sed singuli in binos dividuntur, ita ut decem prima facie videantur semipedem longos nec maiorea hucusque vidi Stellæ diameter pedem æquat. Radii vero omnes geniculis parvis constant, atque singula genicula formam trianguli habent, lineæ quidem secantes nunc in dextram, nunc in sinistram partem coniunguntur, spinarum modo, quæ alternatim angulos oppositos conficiunt. E singulorum vero triangulorum basi, cirri etiam, ut bases quoque, utrinque alternatim producuntur, simili modo geniculati, minimi digiti longitudine ac cannabini fili crassitie, quibus maxime implicatur, graditur, atque apprehendit. Horum superiores parum longitudine sicuti & crassitie alios inferiores ad extremum usque superant. E centro vero ipsius alii tenues cirri fili etiam crassitie, & eodem modo geniculati, maioris digiti longitudine exeunt, quorum superiores inferioribus minores sunt, atque contrario modo, quo radii maiores, curvantur, quibus escam apprehendere, atque in os adducere censeo, in quorum umbilico visitur inesse, ex adversa parte corpus conspicitur rotundum, læve, molle, cuius interiora propter tenuitatem considerare nequivi: ipsum vero facillime disiungitur a Stella. lævis est tota, sed aspera tactu videtur propter geniculorum & cirrorum multitudinem. crusta inte- 14
gitur

gitur duriuscula, ita ut osseis genicula, sed non admodum duris composita videatur. An splendeat, ut aliæ noctu, cum vivam domi habere non potuissem, experiri non potui. Vide quæ de hac Stella diximus in prima parte minus cognitarum stirpium in observationibus Aquatilium & Terrestrium pag. v.

CONCHAS VVLGO ANATIFERAS, NON ESSE FRVCTVS TERRESTRES, NEQVE EX IIS ANATES ORIRI. SED BALANI MARINÆ SPECIEM. TAB. XXX.

DVm Conchas hasce, ex quibus Anates oriri falso asseritur, minime vidissem, atque apud Lobelium, Penam, quique eos sequuti sunt, conspicerem in maris rupibus arborem esse, quæ fructus hos Amygdalæ pares forma, atque magnitudine ederet: mentem sæpenumero cogitatio huius rei perturbabat meam neque credere poteram, etsi aliquando animum ad credendum inclinabam, ratione hac commotus. quia semper hæc erant a doctissimis duobus medicis, atque demum ab aliis recepta. at quidem iterum reiiciebatur a sensu hæc imaginatio fortiore argumento, quia arbor fructus edens depicta exhibebatur, atque ab iisdem medicis, iidem fructus Concharum nomine donati erant, quas e navis annosæ carina avulsas habere testantur. quæ quidem inter se contraria, atque impossibilia censentur. Arboris fructus terrestris, minime Concha maris esse potest, atque si foret, navium carinis hærere haud posset. Qua sententia impulsus, Conchas has videre animo flagrare cœpi. Nec multis quidem exinde præteritis diebus, nostrum in litus (hyema tunc erat) ingens maris æstus vi sonituque ruere cœpit, qui decem fere diebus continuus fuit: in quibus, quia etiam pluvia vias abnegabat, magis etiam studiis animus adducebatur, piscium Historias a doctissimo viro Rondeletio editas, cum aliorum descriptione conferebam, inciditque eo tempore, testaceorum genere pervolventem, Balanos ab eodem descriptos, atque depictos considerare, quarum forma, & cum his conchis similitudine memoria concharum harum excitata est. Atque sciens quia legissem ab alluvione maris proiici conchas facile evenire posse famulo iussi, ut nostra litoris partem lustraret, & quæ inveniret a maris æstu proiecta, adduceret. Fortuna accidit inter alia multa, Algæ scilicet hærentem Echinum, Alcyonii speciem Stellam cuius iconem exhibui, Pennam, Conchasque varias, & has Harundinum surculis, atque radicibus, petris, pumicibusque hærentes attulisse, non sine animi mei gaudio: quarum forma

hæc

hæc est. Concha lævis est, Amygdalæ fructus forma, & magnitudine fere par, magis vero compressa in acutiore parte: colore ex albo ad cinereum vergente. quinque partibus constructa, nam quæ valvulæ vice sunt, singulæ circa extremam, atque angustiorem partem, per obliquum veluti divisæ conspiciuntur, partes vero illæ coniunguntur cartilagine, atque in posteriore conchæ parte in acutum desinunt: quatuor hæ partim a quinta angustiore, quæ dorsum conchæ est, coniunguntur etiam cartilagine, ne ab ea parte aperiri queant, dorsi quidem hæc pars a fundo latior procedit, atque circa extremum conchæ in tenuiorem terminatur curva est, atque rugosa additamentis, quibus ferratum certa mutuo conspicitur quinque aut sex dentibus dorsum. Pars qua hæret latior atque magis exuberans est, quamobrem valvularum fundum apertum conspiceretur, nisi fundi loco pars quædam carnosa fusca veluti conum, tota rugosa in imo ubi hæret tenuior, & ad fundi latitudinem se dilatans in conchæ fundum efficeret quæ plane rugosum Amygdalæ fructus petiolum illum continentem referret qua de causa, quia in surculis arborum etiam eleganter compositæ, & hærentes visuntur, arboris fructus esse opinati sunt. Concha quidem est marina, ex maris spumoso cœno orta, ut aliæ testaceæ omnes, saxis, lignis quibuscumque, pumicibus humorem aliam magis retinentibus, adhærens. Animal intus continent ex concha minime exiens, connectum quidem est in fundo, indeque forsan humorem, cum ab ipsa aqua recederet, pro alimento sugere videtur: carnosum corpus in imo est, os an habeat & quomodo, quo curæ non puto, haud potui recte conspicere: verum pedes sive cirros ex fusco flavescentes insectos, quamplures habet[1]. Britannici, ut Rondeletius asserit, appellant *Pousepez*, & alii *Pollicipedes* quorum superiores alios longiores, curvi conspiciuntur, geniculati interna parte hirsutos, per longum divisam pennam æmulantes, & caudam curvam Galli, quamobrem opinati sunt illi pennas esse, atque caudam, & aviculæ crescentis rudimenta, extra concham emissa. Sed mihi potius cirros, & brachia animalis esse videntur, quæ conchæ naturi tribuit, ut escam venari, & intro reponere posset: frustra quidem, nisi ad vitam conservandam apta forent, illa adnata essent. At nescio quomodo credere potuerunt marinas conchas fructus esse terrestris arboris, quod nec ab incolentibus montium cacumina, qui nec mare unquam vidissent, nedum conchas marinas, credendum esset: & quidem si ostenderentur illis, omnino arboris fructus, in promptu, fieri secundum naturam haud posse, ut arbor terrestris tales fructus ea cortice obductos, qui carnem & animal formatum intus continerent, edat, responderent: semper enim idem ... ... tam.

(1) *Lib. 2. de testaceis c. 29.*

eus animal continetur. Quibus assentire dico, numquam certe (quam parvulas easdem conchulas vix Milii semen æquantes habeo, omnesque formatum completumque, sed parvulum animal habent) sine animali conspiciuntur, atque semper eodem. Quare non ex verme primum ut non pauca marina animalia gigni asserit Aristoteles, oriuntur sed a principio humor ille lentus in animal cogitur, atque terrestrior humoris pars circum densatur, efformaturque in conchæ modum, & tempore intercedente longo simul cum animali incrementum capit, atque adulto animali, excedente ex alio spumoso mucosoque humore vi quadam seminali prædito, aut etiam eodem primo cœnoso humore intercedente, circa ipsum aliæ parvæ conchulæ Musculorum modo gignuntur. Ex his igitur testaceum animal esse certum erit, nec arboris fructus, ut ab aliis depingitur: hæ quidem conchæ in sicco delectæ brevi emoriuntur, propter humidi diminutionem, in mari vero (sponte oriuntur) putrescere minime possunt, atque si ex putredine harum aliquid oriretur, marinum esse etiam oporteret dato & non concesso, Quamobrem remota principali, per consequens reiicitur eorum conclusio sequens, ex putredine illarum scilicet in mari proiectarum aves exoriri, volatilium generationem, ex piscium putredine, mari tribuentium: quod quantum a veritate absit, & an fieri possit iisdem iudicandum relinquo. At concludendum quidem est, falsam esse eorum assertionem, qui ex his conchis Anates oriri atque putarunt forsan in Scotia tantum & Britannia locis nobis longinquis oriri, quare fabulas no-
18 bis obtrudere facile credendas, opinati sunt sed & nobis & vicinis locis Prochytæ insula præsertim, frequentes sunt atque magnitudine insignes adolescentes non solum ramis, petris, carinis adhærentes, sed & solutæ quæ natant, quarum Icon & historia a Ferdinando Imperato simul cum aliis admirabilibus, novisque rebus edetur. Has doctissimus Rondeletius veritatis studiosus in Normannia, & Britannia sua oriri asserit, nec generari ex his tradit, sed pro Balani specie exhibet atque describit homines, & mulieres alia fastidientes cibaria hoc eduli genere delectari, atque elixatas in aqua, disruptasque internam carnem ex aceto edere. Cui assentio & concham hanc Balanum esse, etsi alterum genus Balani figura magis ad Glandes accedente describat nam quamvis illud superiorem, & dimidiam tantum Glandis partem repræsentet, hoc tamen etsi non Quercus glandem, sed Amygdalæ fructum referat, Balanum tamen etiam esse censeo. *Βάλανος* enim non solum Quercus fructus, sed Castanearum Fagorum, reliquarumque arborum genericum nomen est ut alii animadvertere, sicut & Glans apud Latinos, non solum Glandem, sed quemlibet fructum significat, unde Vlpianus ad Edictum scribens ait, *Glandis*

no-

nomine omnes fructus continentur [1]. Quapropter si quis conferre voluerit similitudinem secundæ Balani cum Glandibus Quercus, videbit nec totam Glandem nec Glandium pileum ita referre, sicut si primi generis cum Amygdalæ fructibus comparentur surculo hærentes conchæ. Quæ utræque Balani nomine sunt appellandæ, idem enim animal intus continent, iisdemque locis inveniuntur hærentes, nec nisi conchæ forma inter se dissident. Conchæ autem differentia oritur ex materia scilicet limo. prima enim, quæ lignis in mare proiectis petris, & pumicibus hæret, in arenosis degit, ubi aqua purior, ideoque & limus purior, atque tenuior, subtiliore terra permixtus existit, quare concha generatur solida, lævis & subtilis. Secunda vero in scopulis limosis ubi cœnum est terrestrius, atque minus purum, hæret; ideo crassiore testa integitur, atque rudiore, ut ostrea, spondylus, & similes, quem ortum tradit Aristoteles his verbis [2], *Ostreis quæ cœnum, ibi origo consistit. Conchæ, Chemæ, Vngues, Pectines, locis arenosis ortus initia capiunt*. Et paulo inferius, *Testacea denique omnia sponte natura in limo diversa, pro differentia limi oriuntur, nam in cœnoso Ostreæ, in arenoso Conchæ*, & reliqua, quæ modo enumeravi. Secundum addidi Balani genus, ut & qui non viderint in Rondeletio, cognitum ex hac pictura habeant. Sed quia post nostram hanc editionem vidimus, quæ fuerunt in volumine de Avibus dicta a doctissimo Aldovrando Bononiensi facere non potuimus, ne veritatis studiosissimi, & doctissimi Caroli Clusii verba in Auctario Exoticorum ab ipso editorum fol. 368. ad hanc veritatem facientia reponeremus. Eius verba sunt *Klaiks*, sive *Claikgees* Scotis, *Bernacles* Anglis, *Rodgees* Hietlandis, Avis est per Autumnum, Hyememque duntaxat conspicua, forma Anati vicina. Huius natalia cum ignorarentur factum est, ut Vulgus primum eius Protoplasma, sive rudimentum censuerit esse testas quasdam albicantes adnatas truncis, sive fragmentis ligneis, quae maris fluctibus in arenam, littusve propelli sunt solent, ubi ligna alias non crescunt, & formam Aviculæ illius quadammodo æmulantur. Vivam tamen & omnibus modis absolutam Avem ex Massilla testacea evasisse, aut prodiisse, nemo est inventus, qui se vidisse asserere fuerit ausus. Hactenus Hoierus. Aviculæ porro non sunt, quas in Orcadum arboribus mari vicinis nasci vulgo putant, & *Bernacles*, sive *Rodgees* appellant, sed Aves Anate fera non minores, ut ego aliquoties vidi, imo ipsarum Carnem etiam gustavi. Meras autem fabulas esse quæcumque de earum natalibus hactenus fuere tradita a Batavis, qui ante paucos annos ad novam Zemblam navigarunt, & fretum Nassovicum, vulgo *Weygaz*, appellatum superarunt, est de-

P pre-

(1) *Lib.* 71. (2) *Lib. 5. de gen. anim. c.* 15.

19

prehensum. Eas etenim Aves in aliquot tempulis incubantes, suis oculis observarunt, quarum nonnullas, & multa illarum Ova in Navim retulerunt, quibus famem propulsarunt. Hæc Clusius.

IANI PLANCI ADNOTATIO XXV.

A Cute heic contra vulgarem opinionem sentit Fabius noster, qui Conchas Anatiferas vulgo dictas ex iis Anates non oriri contendit, & Balani Marinæ speciem esse affirmat. Sic & nos eo in Libro, quem de Conchis minus notis inscripsimus, quum cirros Balani Compressi viderimus similes esse cirris harum Concharum eodem loco utrumque Testaceum descripsimus. Notamus heic a doctissimo, suavissimoque Amico nostro Nicolao Gualterio, qui nuper egregium, & permagnificum de Testaceis Musei sui edidit Indicem cum adpositis aere incisis figuris has Conchas non Anatiferas, neque Bivalvas, sed Cancellarias, merito appellari; Quas enim describit heic Fabius noster, quinque partibus testaceis constant, & pediculo longiori, rugoso, nigro, & cartilagineo ad Ligna, ut observavimus, haerent.

Sunt ex his Cancelliferis aliae, quae tredecim Testulis constant, quaeque plerumque ad Myriophyllum Pelagium Clusii, & Zannichelli adhaerent, cirrosque gerunt ut superiores, & Balani, quemadmodum Eques Nobilissimus Josephus Zinannius Ravennas, & ego multis abhinc annis Ravennae, & Arimini in Littore Hadriatici observavimus.

Quoniam Balanorum heic meminit sermo notamus Balanos illos compressos a nobis loco citato descriptos, praeter cirros quibus cum superioribus Conchis conveniunt, Parte postica Corio Testudinum Marinarum dorso haerere, quo Corio detracto sinus quidam in Testis conspiciuntur Labyrinthi in modum excavati, velut in Agarico illo, quem Tournefortius daedaleis sinibus excavatum vocat. Verum Operae nostrae, & Gualterii aere non exsculpserunt hos daedaleos, seu tortuosos & in se recurrenteis sinus, sed radiatim eos effinxerunt.

OCY-

OCYMOIDES LYCHNITIS REPTANTE RADICE TAB. XXXI.

Myosotes incana repens. Tournef. 244.

MEdia est planta hæc inter Ocymoidem, & Lychnidem coronariam[1] Ocymoidi vero, quia folia sit parvis ab radice statim binis singulis geniculis hærentibus, at Lychnidi, quia incana, pilosa, atque carnosa folia habeat, non minus quam Lychnidis folia ad ellychnia formanda apta, similis videtur[2]. Sponte ac frequens oritur in Monte D. M. Virginis appellato locis humentibus petrosis. Radice tenui admodum firmatur parum sub terra descendente atque circum repente, ex qua plures fruticant viticuli rotundi incani hirsuti, bina folia singulis geniculis hærentia habentes, quæ in imo minora sunt, deinde majora in medio viticulo, quod contra evenit in plantis, ab radice statim foliatis, ante caulis eruptionem, ut in Theophrasto legitur, hirsuta, carnosa, incana Lychnidi similia, sed magnitudine & forma Ocymoidis, Polemoniæ Belgis dictæ. Cujus etiam, sicuti & aliarum congenerum ritu flores edit Aprili atque Majo mense candidos[3], quinque foliolis constructos, stamina intus quinque lutea habentes, atque singula folia in summo quo latiora sunt, dividuntur uti folliculi Thlaspi. Junio semina in oblongis pericarpiis mollibus, cartilagineisque perficit, fulva, angulosa, hirsutaque. Pericarpii vero non vesica uti in superiore Ocymoide, obducti sunt, sed tantum basim quinque foliolis constructam, ut in planta, Gallinæ morsus appellata. Hujus radix vivax admodum est, ideoque multum fruticat, atque perennat, terramque ipsius coma operit. Sapor plantæ dulcis est[4], quare non inepte Herbariorum, Fœmellarumque vulgus ad eliciendum lac copiosum utitur, atque plantam sicuti ceteri olera jusculis admixtis intus ovis distruptis decoquunt, non sine piperis, atque amaraci modico, vel ut alii solent in placentam efformant, cujus esu magnam lactis copiam provenire experimento se habere afferunt, atque hodie utuntur. Ex his igitur, calidam atque humidam, 22 nec adeo terrenæ substantiæ participem esse censeri potest. Hanc Herbarii hic, *Herba lattaria*[5] vulgo appellant a lactis eliciendi facultate ipsis nota.

(1) *Forma.*
(2) *Locus.*
(3) *Tempus.*
(4) *Vires.*
(5) *Nomen.*

TRAGOPOGON LACINIATIS FOLIIS TAB XXXII.

Scorzonera laciniatis foliis. Tournef. 477.

NOn minus quam Senecio Latinis, ἠριγέρων Græcis, quia Vere flores capillorum modo canescant dictum fuit ut a Dioscoride, & Plinio refertur. Tragopogon [1], ut Theophrastus ait [2], hæc appellata fuit, quia barba de summo vertice cana pendet prolixa Non ut, falso meo iudicio, in Dioscoride legitur [3], ἐπὶ δὲ τοῦ καυλοῦ κάλυξ μέγας καὶ ἐξ ἄκρου καρπὸς μέλας ἀφ' οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἔσχεν. *Sed in caule calyx magnus, & in summo fructus niger ex quo nomen habet* Non enim a fructu nigro, quem non habet, sed a prolixo, ac extra calicem excedente pappo, sive barba angusta, Hirco simili Τραγοπώγων appellata fuit, ut exacte descripsit Theophrastus [4], οἱ δὲ μορία ἄλλα καλοῦσιν, ὃ τὴν μὲν ῥίζαν ἔχει μακρὰν καὶ γλυκεῖαν, τὰ δὲ φύλλα τῷ κρόκῳ ὅμοια πλὴν μακρότερα τὸν καυλὸν δὲ βραχύν, ἐφ' οὗ τὴν κάλυκα μεγάλην, καὶ ἐξ ἄκρου μέγαν τὸν παππὸν πολιὸν ἀφ' οὗ καλεῖται Τραγοπώγων [5] *Quidam autem inter millia alia nominant, hanc, quæ quidem radicem habet longam, & dulcem folia Croco similia, multum longiora; caulem autem brevem super quem calicem magnum, & ex vertice magnam barbam canam, unde dicitur Tragopogon* Quare in Dioscoride ex his potius legendum iudicaremus καρπὸς, quam μέγας, *fructum magnum* non *nigrum*, prolixum scilicet, ut Theophrastus habet, & viva Planta. Hæc Tragopogi varietas est [6] Radicem habet longam teretem foris nigram, intus albam, lactescentem sicuti tota planta, dulcem, esui aptam, ex qua folia plura, ut in aliis exeunt viridia levia superne, sed aversa parte aspera, tribus, aut quatuor laciniis divisa, ut vulgaris Coronopi *herba stella* dicti, sed pedem longa, angusta ut Croci folia Caulem emittit post annum, ex semine nata, asperum, cavum, pedalem, & bipedalem, alis divisum in quibus, & caulis summo calyces sunt, ut in aliis, sed striati, in quibus flores lutei mane aperiuntur, deinde post horam Sole superveniente clauduntur, nec amplius aperiuntur, sed semina ut in aliis congeneribus perficiuntur: quæ postea aperto calyce in sphæram concinnata, nassam referentia, quæ Græcis παγὶ dicitur, in pappos vento spirante evolant [8]. Maio mense floret, Iunioque perfi-

 ci-

(1) *Nomen.*
(2) *Lib 4. c de Senecione.*
(3) *Lib 25. c ult.*
(4) *Lib 7 c. 7.*
(5) *Lib 2 c. de Tragopogo.*
(6) *Lib. 7 c 7.*
(7) *Forma.*
(8) *Tempus.*

citur, semen a vulgari differt, magnitudine, nam minus est, nec asperum, sed striatum leve in imo crassius, candidius lineis depictum, reliquum cinereum Pappo admodum molle. In Apulia frequens, indeque advectum habui. Sed & Aequicolorum Montibus, & aliis frigidis frequens, & semine sata prima folia sine laciniis angusta, & longa profert.

Iani Planci Adnotatio XXVI.

QVod Tragopogon laciniatis foliis vocavit Fabius noster, & post eum Bauhini Fratres, Tournefortius ad Scorzoneram amandavit. Tragopogon enim & Scorzonera solo Calyce differunt, quod huic quidem squamosus, illi vero multifidus sit, at nequaquam squamosus. An Scorzonera virtutem illam alexipharmacam, seu Venenis, & exitialibus Morbis resistendi habeat, quam huic Herbae Hispani tribuerunt merito dubitant Recentiores. Nulla enim ipsi inest manifesta qualitas, quae vim hanc insignem ostendat, imo insipida, & lacteo crassoque instructa succo cernitur, ut inutilis plane ad rem tantam videatur.

ABSINTHIVM MONTANVM ABROTONI FOEMINÆ FLORE TAB. XXXIII.

Chamaemelum Alpinum Abrotoni folio.
Tournef. 494.

IN excelso monte D. M Virginis appellato [1] nova & elegans, raraque Absinthii [2] hujus species exoritur, atque non nisi rimas saxorum flexibus, ex quibus fruticat, exit. [3] radice lignosa, parva, nigra, fibrosa, folia incana, lanuginosa, tenuia emittit incisuris profundis divisa, media inter marinum Absinthium, & Abrotonum marem, in orbem disposita. Vere caules edit plures supinos paucis in imo foliis haerentibus, Aestate flores singulos [4], singulis caulibus in summo habentes Abrotoni foeminae modo, sed similes Chamaemelo potius, foliolis quidem albis lutei umbones circundantur. Sapore & gustu, atque odore Absinthium vulgare Ponticum refert planta haec, idcirco potius Absinthii nomen indidi, quam Abrotoni foem-

(1) *Locus*,
(2) *Nomen*,
(3) *Forma*.
(4) *Tempus*,

mine cui similior videatur, præsertim flore, qui longe ab Absinthii floribus abest. sed quia non ὁμοιόφυλλος ut Abrotonon fœmina sit, ut Dioscorides ait (1), sed κυπαρισσόφυλλος, & χαμαίλευκες, atque etiam sapore magis amaro, adstringenteque sit, Absinthio per quam simili, ac item indistincta sit : ech effigie, cum florida est hæc planta ab Absinthio differat. A sapore, odore, & sic a facultate, malui Absinthium appellare, quam a similitudine, quæ sæpe fallit, Abrotoni fœminæ varietati adscribere : magis enim acerbitatem, quam Abrotonon habet, & hic minus tenuium partium quam illa est, & sic minori etiam extenuandi facultate prædita est, etsi non minus, sed potius magis stomachicam vim continent.

25 TRACHELIVM TRAGOPOGI FOLIO MONTANVM TAB. XXXIV.

Campanula Apina Tragopogi folio. C. B. P. 94.

NOn e florum forma, natali loco, unique tantum tempore quo floret, sed & a lactis copia, substantia foliorum, & sapore totius plantæ, Tracheliorum (2) varietati, sic a recentioribus quia tracheæ, locisque vitiatis medeatur, appellatarum, reddenda est hæc nova planta, in D. M. Virginis Monte sic vulgo dicto (3), exoriens (4). Radicem quidem habet crassiusculam albidam lactescentem, & ex ea plures propagines habentes folia angusta longa, duriuscula, Croci aut, Tragopogi forma, & magnitudine. Veris fine caules pedales edentes subrubentes, atque hirsutos, quibus folia alternatim, raraque hærent, in quorum summo sex aut septem simul flores purpurei olæ formæ, trachelii vulgaris modo, ex basibus singulis quinqua foliolis viridibus constructis, exeunt (5) fructus atque semina Trachelio etiam similia Aestate perficit. Radix perennis est, atque dulcis esui apta sicuti vulgare Trachelium, & Rapunculum.

IANI PLANCI ADNOTATIO XXVII.

CVras posteriores meliores esse, ut fert Græcum Adagium cernitur in hoc loco in Fabio nostro. Ipse enim, qui postea in Ecphrasi Plantarum, ut in Præfatione & in Superioribus Notis vidimus tanti fecerat in Herbis dignoscendis Flores, ut Facem prætulisse Tour-

(1) *Lib. 3. c. 2. de Abrotono.*
(2) *Nomen.*
(3) *Locus.*
(4) *Forma.*
(5) *Tempus.*

Tournefortio videtur, ipse Tournefortius non repugnante. Hic tamen non e Florum forma hanc Herbam nominari vult, sed a Lactis copia, Foliorum crassitie, & sapore totius Plantae, quae nimirum profecto sunt notae, ut Plantas dignoscamus.

SINAPI ALTERUM AGRESTE NOSTRAS TAB. XXXV.

Cardamine Hirsuta, Chelidonii folio purpurascente. Tournef. 225.

IN valle supra aedem D. Mariae Vitae [1], inter Rubos, Cynosbaten, Leonis dentes, & Ranuncula, oritur quaedam nova, & elegans planta, nec alibi oriri scio, nec herbarii hanc se vidisse aiunt. Radice firmatur parva, tenui, fibrosa parum sub terram descendente, albida, ex qua folia exeunt Chelidonii minoris incisura [2], distant quod nec succum luteum edunt, nec caesia, sed viridia sunt, aspera hirsutie obsita, atque extremum folium non retusum, ut Chelidonium, sed acutum habent, atque minora sunt. Caulis angulosus est atque alis multis dividitur flores edit purpureos umbellatim fere, quatuor foliolis constructos Chelidonio pares; siliquas postea alternatim, frequenterque haerentes, rectas, quarum extremae partes caelum versus tendunt, quibus spica confici videtur siliquarum duorum digitorum, summum longitudine ad Sio aquatico pares, quae cum exiccari incipiunt, flavescunt, atque vento flante, vel aliquo illas tangente, disrumpuntur ab imo, atque intortis utrinque valvulis semina iaculantur flava Sii, vel Cardamines modo, parva, gustu acri sicuti etiam folia. floret [3] Martio, & Aprili mense perficitur: nisi diligens sit cultor, huius semina non colliget. 28

IANI PLANCI ADNOTATIO XXVIII.

PLantam hanc, quam prius detexit Columna, & Sinapi alterum nominavit, Tournefortius ad Cardaminem iuxta methodum suam amandavit. Parum tamen distant extrinsecus Cardamine & Sinapi; Constat enim utraque flore Cruciformi, quod & in hac notarunt Fa-

bius

(1) *Locus.*
(2) *Forma.*
(3) *Tempus.*

bus nôster, qui dicit flores edere purpureos umbellatos fere, & quatuor foliolis constructos. Praeterea Cardaminae Valvae Siliquarum per maturitatem helicis in modum revolvuntur, & semen excutiunt, quod utrumque adnotavit in hac Fabius. Addit denique Tournefortius, ut Sinapi distinguat, in ipso saporem acrem & fervidum inesse, ut bene a reliquis flore Cruciformi Plantis secernatur.

ALSINES FACIE PLANTA NOVA TAB. XXXVI.

An Cynocrambe Dioscoridis C. B. P. 122. *& Prodom.* 59.

Alsine [1], ita dicta est, quia umbrosa loca, & lucos amet, ut idem Dioscorides ait [2]. & aliquibus Myosota dicitur, quia folia habeat Musculorum aures imitantia, in capite de Myosotide Dioscorides ait [3], *Sunt qui Alsinen Myosotida vocitant, sed alia est Alsine* ut idem ait [4], *Ἀλσίνη, οἱ δὲ μυὸς ὦτα, ἀπὸ τοῦ ἔχειν φύλλα ὅμοια μυὸς ὠσίοις, ἀλσίνη δὲ, διὰ τὸ συσκιοὺς καὶ ἀλσώδεις φιλεῖν τόπους. πόα ἐστὶν ὁμοία ἑλξίνῃ, ταπεινοτέρα δὲ καὶ μικροφυλλοτέρα καὶ οὐ δασεῖα, διατριβομένη τε, σικύου ὄζει. Alsine, aliqui Myosota appellant, eo quod folia habeat similia muris auriculis. Alsinen vero quia umbrosa loca, & lucos amet. Herba est similis Helxinae humilior vero, & minoribus foliis, & minime hirsuta. & contrita Cucumeris odorem refert.* Plinius habet [5] *Alsine, quam quidam Myosoton appellant, nascitur in lucis, unde & Alsine dicta est. incipit a media Hyeme, arescit Aestate media. cum prorepit musculorum aures imitatur foliis [sed aliam docebimus, quae iustius Myosotis vocetur] Haec eadem erat quae Helxine, nisi minor minusque hirsuta esset. nascitur in hortis, & maxime in parietibus. cum teritur odorem Cucumeris reddit.* Quorum delineationibus nulla alia ab alia depicta ita facie respondere videtur, potius Myosotam, quam Alsinem referre videtur. quae vero a me est depicta, laevitate & magnitudine tantum differre videtur reliquam Helxines habitum refert [7]. Radicem quidem habet tenuem, albam, fibrosam, ex qua plures dodrantales viticuli rotundi, atque leves, parum rubescentes, carnosi, succo referti, atque in terra strati exeunt, nisi a pariete de-pen-

(1) *Nomen, & Etymon.*
(2) *Lib. 4.*
(3) *Lib. 2.*
(4) *Lib. 4.*
(5) *Descriptio.*
(6) *Lib. 27. c. 4.*
(7) *Forma.*

pendent folia geniculis ex intervallis frequentia primum bina, postea alternatim utrinque digesta, habent Helxines forma, & positu, Parietariæ scilicet, (humilior namque hæc est Parietaria, quod non potest intelligi, si de Cissampelo putares, nam repens est Dioscoride teste) minora vero, & rotundiora parum, fato muris auriculis simi- 29 lia, carnosa, minus hirsuta, Oxalidis rotundifoliæ folia exprimentia, nam quadam veluti aspergine eodem modo obsita sunt, ut etiam in Atriplice visitur: ex quibus & geniculis bina alia foliola exeunt, ut etiam in Parietaria conspiciuntur, quæ etiam musculorum auriculas imitantur, juxta quæ flores bini, aut terni enascuntur, muscosi, ex herbaceo albidi, duobus foliolis contortis ex adverso constantes, multos intus stamineis tenuibus: quibus decidentibus tandem fructus succedunt rotundi, duri, primum virides, postea ex nigro cinerei, Octobri mense exit [1], Vere floret, atque Aestate floret. Herba trita Cucumeris odorem plane refert, si quæ alia sit quæ eidem odorem referat. Gustu insipido aqueo sunt folia, in semine vero aliquid inest tenuium partium, quo extergi lingua large mansa percipitur, non autem calorem imprimit. Ex quibus colligimus, extergere, adstringere, atque humectare posse; sicut Helxine, ut ait Dioscorides: quam Alsines viribus iisdem pollere ait: atque Galenus Helxinen extergendi, adstringendi, cum humiditate subfrigida vires habere asseret. Sed in cap. de Alsine [2], Alsinem Helxines vires habere, & aqueæ affectus esse dicit, atque frigefacientem & humectantem tantum vim habere, absque adstrictione quæ vires potius contrariæ, quam similes esse videntur Helxinæ, nam extergendi vim habet & adstringendi majorem; minorem vero humectandi refrigerandi. Hoc tamen doctioribus, atque peritioribus relinquo. Loca videtur amare eadem quæ Helxine, atque in Insula Capreis [3] ubi frequens sponte oritur, advectam habui. Vide quæ in prima Parte minus cognitarum diximus capite de Cynocrambe in fine.

IANI PLANCI ADNOTATIO XXIX.

Bis descripsit hanc Herbam Fabius, de qua, ut fallor, fluit Tournefortius, hæc & in prima ἐκφράσει, ubi eam Cynocrambem appellavit, nomen quod assumsit & Casparus Bauhinus, eamque & in in suo Matthiolo, & in Pinace, & in Prodromo demum descripsit, atque figuras apposuit, ut haberemus Plantam, quæ proxime ad Caninam Crambem Dioscoridis accederet.

Q ERI-

(1) *Tempus.*
(2) *lib. 6. de simp. med. facult.*
(3) *Locus.*

ERINI, SIVE RAPVNCVLI MINIMVM GENVS TAB. XXXVII.

Campanula minor annua, foliis incisis Moris. Hist. Oxon. Part. II. 458.

NOva hæc est plantula atque pulchella ex D. Mariæ Virginis Monte advecta quæ radicem habet parvam admodum fibris divisam tenetam, atque Rapunculo sive Erino a me depicto similem sapore, lactescentemque. Folia emittit parva admodum, digiti longitudine, parum hirsuta, oblonga, latioraque in summo, & per extremum serrata raris divisuris, nam quæ proximiora sunt radici octo dentes circum habere videntur, superiora vero minus, atque floribus hærentia binus, caulem emittit ab radice ex singulis foliolis alis divisum, ita ut fruticosa videatur; angulosum hirsutum, tenuem, flosculos edit Aprili mense, & Maio, inter folia, ex calyce parum hirsuto lato in quinque folia desinente, ut in Rapuntio, & Campanula pyramidali dicta visitur, exeuntes oblongos cavos similes Trecheliorum floripurpureos, intus apicem vel thyrsulum luteum in summo triplici divisura intortum ut in congeneribus continentes. Semen perficit Iunio, & Iulio, minutum admodum, fuscum. Tota planta lacteo succo turget dulci, uti Rapuntium, ita ut gratus sit sapor palato.

IANI PLANCI ANNOTATIO XXX.

ITerum ad Erinum Dioscoridis & Nicandri Herbulam hanc revocat Fabius, ad Campanulas cum Morisone & Tournefortio, vel ad Rapunculos cum reliquis Botanicis eodem Fabio non repugnante revocandam. Affines enim sunt genere Rapunculi, & Campanulae, ut a Botanicis plerumque confundantur, nisi Tournefortii Trutina expendantur. Alios Erinos in prima & in Secunda ἐκφράσει exposuit, quos promiscue sub Erini, & Rapuntii nomine appellavit, ut Deo dante videbimus.

PHY-

PHYTEVMA MINVS, SCABIOSA PARVA FLORIBVS OCIMI LACINIATIS ATQVE ODORIS TAB. XXXVII.

Scabiosa minor, capitulo odoro globoso C. B. P. 271.

PVlcherrima atque grata oculis, atque naribus est scabiosa hæc [1], quæ lignosam longamque radicem habet, ex qua folia exeunt diversa, nam in imo vel sunt sylvestris Erucæ, paris, vel Coronopo similia, minora vero atque hirsuta, in caule vero similia laciniis Scabiosæ vulgari minori, sicuti & flores, qui purpurei ex albo colore sunt. [illegible], ex cæruleo purpurei, in capitulis rotundioribus, atque singuli flores Ocimi flores imitantur, nam galericulati sunt, & per ora laciniati, admodum similes exotico Ocimo, foliis purpureis maculis infectis, fimbriatisque atque etiam, quod in aliis Scabiosis non observatur bene odorati sunt floret Aestate [2], atque etiam Hyeme propter cœli amœnitatem. In montibus [3] oritur Amalfiæ oræ.

IANI PLANCI ADNOTATIO XXXI.

SI Phyteuma iuxta Dioscoridem tota Amatoria est Herba Veneri Cupidinique litasse in fine Libri Fabium diximus, qui gratam oculis & suavi odore Herbam amoribus omnino aptam, ut credebat, descripsit, quique tantum absuit ab ineruditæ illa Plinii verecundia, ut non semel Phyteuma investigasse contentus Iterum Plantam Oculis, & Naribus gratam, totamque Venerem spirantem in fine Libri Coronidis loco apposuerit. Dolendum tamen est hanc Herbam, ut & superiorem, quam pro Phyteumate descripsit suavissimo desiderio eius viribus suis non respondere, ut per ipsam profecto misere torpescerent Amantes, ni fortasse Scabiosae genuino altero harum Plantarum nomine, veluti prurigine quadam excitentur.

F I N I S.

(1) *Forma*.
(2) *Tempus*.
(3) *Locus*.

INDEX

EORVM QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

In quo sciat Lector numerum communem priorem Partem, Romanum Antiquum alteram partem designare. Numerus quicumque, cui littera *b* adposita est Adnotationes vel Praefationes Planci designabit.

A

Mers

D

E

Eri-

I

L

M

N

O

Op-

Q

R

S

So-

T

V

ERRATA. CORRIGE.

IX. l. 18. vaeissima	vaessim
XIII. l. 9. Albor	Arbor
XXIX. l. 24. postar	prostar
XXXIV. l. 4. fuas	fui

IANI PLANCI
APPENDIX AD VITAM
FABI COLVMNAE.

IN Libro Ioannis Baptistae Donii Patricii Florentini Florentiae anno CIↃIↃCCXLVIII. edito, cui Titulus de Praestantia Musicae Veteris post editum hoc volumen haec de Fabio Columna reperi, quibus apparet quo tempore & ubi contigerit eius mors, & me non male in eius vita scripsisse, quando ad octoginta annos eum vixisse dixerim, & circa dimidium elapsi saeculi diem supremum obiisse. At Donium ipsum audiamus. „ Verum ne nostram hanc videar aetatem animosius incessere, „ quid Burghesianis temporibus pene contigerit audite. Fabius Columna Vir Nobilis, Rerumque Naturalium diligentissimus, Neapoli nuper diem suum obiit. Is immatura pravaque ambitione „ instinctus Librum quemdam ad Theoreticam Musicam spectantem, *Sambucae Lynceae* titulo iuvenis adhuc effudit; quo nescio (parcant mihi quaeso eius manes) an quidpiam ineptius, „ atque *ἀμουσότερον* iamdudum prodierit. „ Et quaedam alia addit acriter Donius, quibus, quamquam ab initio dixerit neminem animosius incessere videri velle, tamen ita animose quam qui maxime, & Fabium ipsum perstringit (id iure an iniuria Musici viderint) & splendidissimae Burghesiorum Genti inique non parcit, propterea me universa eius verba referre pudet.

AD LYNCEORVM NOTITIAM.

ITem post editam hanc Notitiam legi in Vita Alexandri Tassoni Mutinensis, quam nuper auctam edidit Vir Praestantissimus Ludovicus Antonius Muratorius in qua pag. XIII. ait ipsum Tassonum cum Lynceis se se exercuisse, & eorum Academiae fuisse adscriptum, conjectura ductus, ut ibidem monet, & Litteris ad me modo humanissime datis Vir doctissimus confirmat, quod Erythraeus in Tassoni Elogio asserat eum Bartolomaeo Caesio Cardinali usum familiarissime, quem Muratorius Fratrem Federici nostri dicit. Verum pace tanti Viri, conjectura ipsa admodum infirma, meo quidem iudicio, nititur, praesertim quum nemo eum ut Lynceum antea memoraverit, & Tassonus ipse numquam in suis editis Libris pro Lynceo se inscripserit.

AP-

I. QVum Fabius noster in Phytobasano suo, & aliis in Libris praeter Plantas minus notas, Conchas quoque & Pisces rariores addiderit, placet & mihi in hac Appendice Stellam marinam, & Conchulas quasdam, rariores quidem addere, quas Tab. XXXVIII. incidi curavi. Primo igitur loco addo & colloco Stellam Marinam Indicam, quam mihi dicavit, & inscripsit Amicus meus dum viveret suavissimus Nicolaus Gualterius olim Io Gastonis Magni Etruriae Ducis Archiater, Epistola sua humanissima hoc anno Lucae edita. Stella haec, ut dixi Indica est & Gosf Gualterio adtulit P. *del Rosso* Florentinus e Societate Iesu. Haec peculiaris habet, quod sit πεντεκαιδεκακτὶς Radiis scilicet quindecim constans, quo radiorum numero nemo hucusque Marinam Stellam vidit, ne Linckius quidem, qui Librum peramplum in folio, ut vocant, cum figuris nitidissimis de Marinis Stellis conscripsit. Habet praeterea & hoc peculiare haec Stella quod sit Echinata, quod sane ei cum permultis est commune, sed Aculei in hac sunt articulati, ut in Fig. B. & C videre est, ubi in secunda figura Aculeus oculo lente vitrea instructus fuit observatus, quod Aculeorum genus ne in Echinis quidem ullis, aut in Echinata Stella alii visum non fuerat antea; Denique Aculei isti amethystino colore sunt donati.

II. Addo & Cornu Hammonis peculiare nativum, quod anno elapso in Liburni littore reperi, quod *Sensibtuus* adpellari non omnino inepte poterit, quum Appendicem quamdam rectam habeat, ut in Figura sub Littera D eemare est. Albissimi coloris est haec Testa, ut & reliquae duae, quas infra describo.

III. Cornu Hammonis depressum in eodem Littore repertum, quod umbilicatum est umbilico scilicet concavo, ut Figura sub littera E. expressa ostendit.

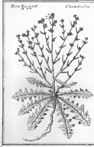
IV. Denique addo Vmbilicum parvulum marinum eodem loco repertum, qui lapidem numismaticum refert. Quare apparet qui eos lapides in montibus repertos pro Vmbilicis Marinis, seu pro Operculis habuerunt, non male omnino sensisse. Is minimus est, & Lente Vitrea auctus, ut & duo Hammonia supra descripta. Testulam hanc exprimi curavimus sub littera F. Tria igitur peculiaria minima corpora in Liburnensi sedimento anno elapso reperi, at Hammonia, Nautilia, Orthoceratia, & reliqua mire minima Testacea, quae in Littore Ariminensi reperiuntur, ibi reperire non potui. Reperi tantum ingentem vim Testulae illius minimae, quam in meo Libro de Conchis minus notis, Vermiculum arcte in se contortum, & extrinsecus Conchulam Veneream referentem adpellavi.

Tab. I

Malinathalla

Tab. III

Tab. IV.

Tab. V
Alisma

Tab. VI

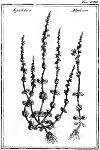
Alisma sylvarum et pratorum

Tab. VII

Tab. VIII

Tab. IX

Tab. X

Tab. XI.

Tab. XII

Στρυχνὸν μανικὸν Solanum Manicum

Tab. XIII

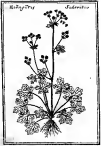
Tab. XIV

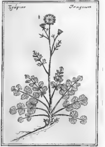

Tab. XV
Ἰδαία Ῥίζα
Ὑπόγλωσσον
Radix Idæa
Hypoglossum

Tab. XVI

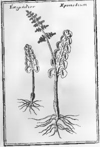

Tab. XVII

Tab. XVIII

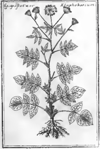

Tab. XIX

Tab. XX

Tab. XXI.
Papaver Heracleum

Tab. XXII

Tab. XXIII

Tab. XXIV

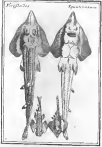

Tab. XXV

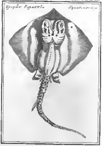
Tab. XXVI

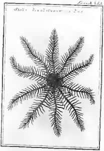

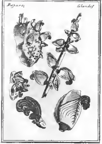
Pivoßades
Squatinoraia

Tab. XXIII.

Tab. XXX

Tab. XXXI

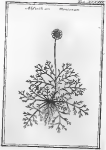

Tab. XXXII

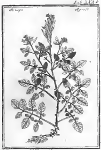

Tab. XXXIII

Tab. XXXIV

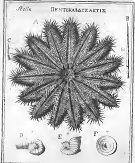

Tab. XXXVI

Erinus
Phyteuma

Stella
ΠΕΝΤΕΚΑΙΔΕΚΑΚΤΙΣ
A
B
C
D
E
F